

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE SÖZLÜK'TE ANLAM GENİŞLEMESİ VE ANLAM DARALMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kubilay YURDUSEVEN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kâzım YETİŞ

NİSAN 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE SÖZLÜK'TE ANLAM GENİŞLEMESİ VE ANLAM DARALMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kubilay YURDUSEVEN
(Y1312.250031)

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kâzım YETİŞ

NİSAN 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Programı **Y1312.250031** numaralı öğrencisi **Kubilay YURDUSEVEN**'in "**TÜRKÇE SÖZLÜK'TE ANLAM GENİŞLEMESİ VE ANLAM DARALMASI**" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.04.2018 tarih ve 2018/11 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *oybirliği* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *kabul* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :27/04/2018

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kazım YETİŞ

[Signature]

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Muhammet YELTEN

[Signature]

3) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Vahit TÜRK

[Signature]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkçe Sözlük’te Anlam Genişlemesi ve Anlam Daralması” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (08/05/2018)

Kubilay YURDUSEVEN

ÖNSÖZ

Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir. Doğadaki her şey gibi dil de hem biçim hem anlam bakımından değişikliklere uğrar. Bireyin, topluluğun son olarak da toplumun ihtiyacına göre dil şekillenir. Bu şekillenme ve değişme sözlük birimlerinde de gerçekleşir. Kelimelerin anlamları bazen genişler, bazen daralır bazen de başka bir anlam alanına geçer. Bizim, bu çalışmada inceleyeceğimiz kısım da dilin çok büyük bir alanı olan anlamın küçük bir parçası olan anlam genişlemesi ve daralması başlıkları olmuştur.

Dilin hem ürünü hem üreticisi olan insanoğlu dilin başlangıcından bu yana oluşturduğu sözlüğü yine kendi ihtiyaçlarına göre yeniden anlamlandırmıştır. Biz de bu anlamlandırmanın neden olduğu sözlük birimlerindeki anlam alanı genişlemeye ve daralmaya uğrayan kelimeleri Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'ünün 2011 baskısından bulup örneklemeye çalıştık. Türkçe Sözlük'te cümle içinde kullanılarak örneklendirilmemiş kelimelere ise çeşitli kitaplardan örnekler bulduk.

Bu çalışmayı Prof. Dr. Günay Karaağaç ile yaptık. Fakat tezimin son safhasında değerli hocam üniversiteden ayrıldı. Prosedür gereği danışmanlığımı Prof. Dr. Kâzım Yetiş kabul etti. Özellikle Prof. Dr. Günay Karaağaç'a ve çalışmamın tekemmülüne katkı sağlayan Prof. Dr. Kâzım Yetiş'e teşekkür ederim. Ayrıca çalışmamda huzurlu bir ortam sağlayan eşim Ebru Beyaz Yurduseven'e ve babam Ekrem Yurduseven'e teşekkür ederim.

Nisan 2018

Kubilay Yurduseven

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ	1
1.1 Dil.....	2
2. SÖZLÜK VE SÖZLÜĞÜN YAPISI	4
2.1. Sözlük.....	4
2.2. Biçim	8
3. ANLAM.....	9
3.1. Anlam Genişlemesi ve Anlam Daralması	11
3.2. Anlam Değişmesinin Nedenleri	13
3.3 Anlam Genişlemesi ve Daralması Nasıl Gerçekleşir?	15
3.4. Türkçe Sözlük'teki Kelimelerden Anlam Genişlemesi ve Anlam Daralması Tespit Edilirken İzlenen Yol	17
4. TÜRKÇE SÖZLÜK'TE ANLAM GENİŞLEMESİNE UĞRADIĞI TESPİT EDİLEN KELİMELE.....	22
5. TÜRKÇE SÖZLÜK'TE ANLAM DARALMASINA UĞRADIĞI TESPİT EDİLEN KELİMELE.....	188
6. SONUÇ.....	289
KAYNAKLAR	291
EKLER:.....	293
ÖZGEÇMİŞ.....	294

KISALTMALAR

AD: Anlam Daralması
AG: Anlam Genişlemesi
KY: Kubilay Yurduseven
TS : Türkçe Sözlük

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil:1.1: Dilin Yapay Dünyası (Karaağaç, 2013).....	5
Şekil 1.2: Sözlük yapısı (Karaağaç, 2013).....	6
Şekil 2.1: Dil biçimleri (Karaağaç, 2012).....	8
Şekil 3.1: Çağrışım Alanı (Karaağaç, 2013).....	10
Şekil 3.1.1: Anlam Alanı.....	12

TÜRKÇE SÖZLÜK'TE ANLAM GENİŞLEMESİ VE ANLAM DARALMASI

ÖZET

Tezimizin konusu Türkçe Sözlük'teki madde başı ve madde içi olmak üzere 92.292 sözcüğün taranıp içlerinde anlam daralması ve genişlemesi olan sözcüklerin derlenmesidir. Bu kelimeler toparlandıktan sonra kelimenin cümle içinde kullanılmasıyla anlamın daha iyi anlaşılmasını sağlayacak örnek cümleleri olmayan kelimelere örnek cümle eklenmiştir.

Dili bir ağaç olarak farz edersek kelimeler bir çam ağacının iğneli yapraklarıdır. Kimisi zamanla düşer kimisi kendini yeniler, her daim de yeni iğneli yapraklar yukarı doğru fıskırırlar. Bizim çalışmamız bu kendini yenileyen yapraklar üzerinedir. Kendini yenilemeden kastımız çeşitli sebeplerle coğrafi, kültürel, kurgusal ilişki, zaman, akıl ve maksat vb etkilerle kelimelerin zamana, insana, mekana ayak uydurması, insan tarafından ayak uydurulmasıdır. Bu ayak uydurma sırasında bir gösterge olan kelimelerin anlamları, kullanım alanları, yaygınlığı vb. değişir. Önceden gösterdiği şeyden başka bir şeyi, önceden gösterdiği şeyin bir kısmını veya önceden gösterdiği şeyden daha büyük bir şeyi göstermeye başlar. Tezimizde anlam alanı olarak önceden gösterdiği şeyin bir kısmını veya daha büyük bir kısmını gösteren kelimeleri ele aldık. 92.292 sözlük birimi içerisinde basit ve türemiş kelimeler seçilerek içlerinden anlam genişlemesi ve daralmasına uğrayan kelimeler tespit edildi. Taradığımız bu kelimelerin bazılarında sadece anlam genişlemesi, bazılarında sadece anlam daralması, bazılarında ise hem anlam genişlemesi hem daralması tespit edilmiştir. Toplam 1310 kelimenin değişime uğradığı tespit edilmiştir. Tespit edilen kelimelerin genelinde anlam genişlemesi gerçekleşmişken az bir kısmında anlam daralması çok daha azında ise hem anlam daralması hem de genişlemesi gerçekleşmiştir. Anlam daralması ve genişlemesine uğrayan kelimeler sözlük sıralamasında önce gelen anlamdan hareketle seçilmiştir. Sıralamada sonra gelen kelimeler ilk kelimeyle mukayese edilerek anlam alanlarının, kullanım alanlarının daralması veya genişlemesine göre anlam genişlemesi veya daralması grubuna dahil edilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: *Türkçe Sözlük, Anlam Değişmesi, Gösterge, Anlam Genişlemesi, Anlam Daralması.*

MEANING EXPANSION AND MEANING NARROWING IN “TÜRKÇE SÖZLÜK”

ABSTRACT

The subject of the thesis is scanning 92,292 words in the Turkish Dictionary and finding the ones which has narrowed and enlarged in meaning. After these words are collected, a sample sentence is added to the words those doesn't have, that will enable the meaning to be understood better by using the word in the sentence.

Assuming language is a tree, the words are the needles of a pine tree. Some fall with time, some replenish themselves, and constantly fresh needle leaves flush upwards. Our work is about these self-renewing leaves. By self-renewing we mean, by various factors words are influenced by geographical, cultural, fictional relationship, time, reason and purpose, etc. adapted itself to time and have been adapted by people to themselves. During this adaptation, meanings, usage areas, prevalence, etc. of the words, which are an sings in a sense, changes. it begins to show something other than what it has shown before, a part of what it had shown before, or something bigger than what he had shown before. in our thesis we have dealt with the words that show some or a greater part of what he has already shown as a field of meaning. 92,292 words were scanned and words with meaning expansion and contraction were extracted. In some of these words, we have only detected meaning expansion, some of them have only a narrowing of meaning, and in some of them we have also found meaning expansion and contraction. Total 1310 words have been identified as undergone changes. Most of the detected words have expanded in meaning, a lesser amount of them narrowed in meaning and a much less of them both narrowed and expanded in meaning. Narrowing the meaning and expanding the words have been selected in dictionary order by the word that preceded it. The following words in order are compared to the first word and the meaning fields are included in the expansion or contraction of meaning according to the contraction or expansion of the usage areas.

Key words: *Turkish Dictionary, Meaning Change, Sign, Meaning Expansion, Meaning Narrowing.*

1. GİRİŞ

Dili var eden dil göstergelerine yüklenen anlamdır. Bu anlamlar hiçbir zaman sabit değildir. Çeşitli etkenlerle dildeki gösteren-gösterilen ilişkisi zaman içinde değişmelere uğrar.

Bu çalışmada Türkçe Sözlük'teki kelimelerin tamamını baştan sonra incelenerek içlerinde anlam daralmasına ve genişlemesine uğrayan tüm sözcükleri seçip bu kelimeleri cümleler ile örneklendirmeyi amaçladık. Türkçe Sözlük'te, kelimelerin alay, argo, mecaz, şaka gibi hangi amaçla kullanıldığını veya biyoloji, coğrafya, kimya, mantık, müzik gibi hangi alanlarda kullanıldığını belirtmekte fakat anlam alanının uğradığı değişiklikler (genişleme, daralma, iyileşme, kötüleşme gibi) sözcüklerin yanında belirtilmemektedir.

Çalışmadaki amacımız Türkçe Sözlük'teki kelimelerin geçirdikleri anlam genişlemesi ve anlam daralması olaylarının daha geniş bir örnek havuzunda ele alınmasını sağlamak ve Türkçe Sözlük'teki kelimelerden hangilerinin anlam genişlemesine ve daralmasına uğradıklarını belirtmektir.

Kelimelerin her birinin tarihsel olarak incelenmesi ve ilk anlama ulaşılması mümkün olmadığından Türkçe Sözlük'teki ilk sıradaki anlam temel alınmıştır. Daha sonraki anlamların ilk sıradaki anlama bakılarak anlamlarında genişlemeye veya daralmaya uğradığı belirlenmiştir.

Anlam genişleme ve daralması, kelimenin kullanım alanının ne kadar geniş veya az olduğuna göre değil anlamın ne kadar genel veya lokal anlamda kullanıldığına göre değerlendirilmiştir. Bu metot, kelimenin kullanım alanı yalnızca göreceli olarak değerlendirilebileceğinden kullanılmıştır. Örneğin, herhangi bir meslekten kimsenin mesleğinde sıkça kullandığı bir kelimenin onun için daha geniş bir kullanım alanı, birçok çağrışım katmanı olacaktır. Aynı kelime, o mesleğe hakim olmayan kişi için ise anlam alanı dar, kullanım sıklığı düşük bir kelime olacaktır.

Anlam daralması veya genişlemesi gibi anlam olaylarında anlamın eski anlamını düşünmemek gerekir, çünkü her anlam olayında yeni anlam alanı, eski anlama bir

şeyler katmaktadır. Bu yüzden, yeni anlam alanının kendisinden türediği eski anlam alanından hariç olarak düşünülmesi gerekir. Bu sayede anlamın genişleyip daraldığını daha iyi görebiliriz. Öbür türlü, anlam olaylarının tamamı genişleme olarak görülecektir. Çünkü kelimelerin anlamlarını ilk anlamla bağıntılı düşünürsek, eski anlamın yeni bir anlam daha kazanarak kelimenin sayısal olarak yeni bir anlam kazandığı sonucuna varabiliriz.

Çalışmamız yalnızca “dil biçim birimleri”nden “asıl birimlerin” “sözlük” kısmını kapsamaktadır. Deyimler, birleşik sözler ve atasözlerinin geçirdiği anlam genişlemesi ve daralması olayları çalışmamızda yer almamaktadır.

1.1 Dil

Bütün toplulukların bir dili vardır ve bu diller toplumsal yaşamın gereksinimlerini karşılayan birer göstergeler dizgesidir. Dil konuşulduğu toplumların kültürünü, hayata bakış açısını, dünyayı algılayışlarını yansıtır ve bunları gelecek nesillere taşır.

“Dil, insanlar arasındaki ortaklaşalıkların temelidir. Ortaklaşalıkların çoğalması, insanların sürüden topluma geçişlerinin göstergesidir.” (Karaağaç, 2013). Bu toplu yaşayış; insanların, dil denilen gizli anlaşmalar sistemini kabulüyle gerçekleşir.

Bu çalışmada temel malzememiz olan Türkçe Sözlük’te: “Dil işlevi bakımından insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.” (Türkçe Sözlük, 2011) olarak tanımlamıştır.

Günay Karaağaç dili: “İnsana, ait olduğu gerçek dünyadan ayrı ve onun kurallarına bağlı olmayan yapay bir dünya kurma ve tabiata tarihi katma imkanı veren, toplumsal uzlaşmalara dayalı bir saymacalar sistemi ve ses-anlam ilişkisi bütünüyle nedensiz olan, seslerden örülü ortak öğretilmeler toplamıdır.” (Karaağaç, 2012) diye tanımlamıştır.

Saussure göre dil: “Bireyler arasında iletişim sağlayan bir kurallar ve göstergeler bütünü.”(Saussure, 1965) olarak tanımlamıştır. Dilin kuralları, en başta, dilin doğuşunda koyulmuş kurallar değildir, dilin kendi oluşumu ve kimyası bu kuralları belirlemiştir. İnsanın ürünü ve üreticisi olduğu canlı bir yapı olan dil insanın kendisi ile değişmektedir. İnsanın geçirdiği evrimle dil de evrim geçirir. Bu değişimle dil, sözlükten anlama, biçimden sese parça parça ve bir bütün olarak değişir, gelişir.

Dilin amacı iletişimi sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştiren şey de dil gstergelerine yuklenen anlamlardır. “Dil gstergelerini oluşturan gsteren-gsterilen ilişkisi kaybolduğunda, dil gstergelerinin hiçbir değeri kalmaz.” (Karaağaç, 2013). Bu ilişki bizim çalışmamızın temelini oluşturmaktadır.

2. SÖZLÜK VE SÖZLÜĞÜN YAPISI

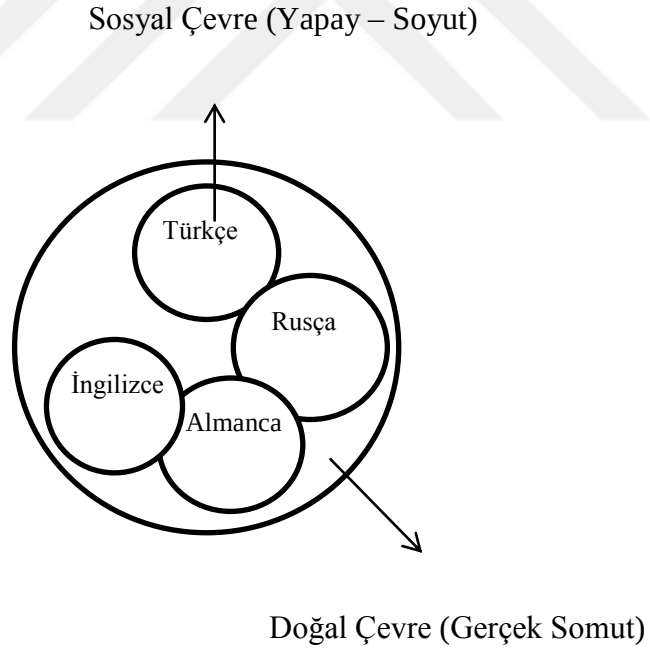
2.1. Sözlük

Her dil kendi kuralları çerçevesinde sürekli yapısal ve anlamsal olarak değişim içindedir. Anlamsal değişikliklerin en yaygın gerçekleşme biçimi olan anlam daralma ve genişlemesini daha iyi kavrayabilmek için öncelikle sözlük, sözlüğün yapısı ve anlamdan söz etmek gerekir.

“Bir dilin bütününün veya o dilin bir bölümünün sözlerini içeren esere sözlük denir. Herhangi bir dile bölge ve meslek diline, bir kişiye veya bir esere ait sözlerin toplamı, o dil, bölge, meslek, kişi veya eserin sözlüğünü oluşturur.” (Karaağaç, 2013). Sözlükler kelimelerdir, sözlüksel anlam “kelime” anlamlarıdır. Aynı dili konuşan ve bir sebep dolayısıyla bir araya gelmiş küçük toplulukların kendi sözlüklerinden veya aynı dili konuşan bütün insanların sözlüklerinden bahsetmek mümkündür. Sözlüğün varoluşu nedensiz, kullanımı nedenli olduğundan bir evde yaşayan iki kişinin sözlüğünden dahi bahsedilebilir. Çalışmamızda kullanacağımız Türkçe Sözlük, Türkiye Türkçesi konuşan bütün insanların söz varlığını kapsayan en geniş kapsamlı sözlüktür.

Sözlüğün varlığının nedenli, kullanımının ise nedensiz olduğunu söylemiştik. Kavram ve varlıklar ile adları arasındaki ilişkinin nedenli olup olmadığı en başa ulaşmak mümkün olmadığından tam olarak bilinmemektedir. Günümüzde böyle bir ilişkinin olmadığı, kavram ve varlık ile ismi arasında bir ilişkiden söz edilemeyeceği tüm dilbilimcilerince kabul edilmiştir. Söz (gösteren) ve işaret ettiği varlık (gösterilen) arasındaki ilgi nedensizdir. Göstergeler kendisinden başka bir şeyin yerini tutan anlamlı birimlerdir. Kısacası gösteren ve gösterilenin arasında doğal bir bağ olmaması dil çalışmalarında “nedensizlik” olarak adlandırılır. Kelimeler ve karşıladığı kavramlar arasında bir bağ olmaması da anlam ve sözün birbirinden kopabileceği, sözlere yeni anlamlar yüklenebileceği anlamına gelmektedir.

“Dil insanlar arasındaki sosyal yaşantıyı mümkün kılar. Diğer varlıklarla iletişimimizi duyu organlarımızla sağlarken sosyal yaşantımızla iletişimimizi dil yoluyla sağlarız. Dil göstergelerinin gösteren-gösterilen ilişkisi doğal yollarla değil, toplumsal bir uzlaşa ile gerçekleşmiş saymaca bir ilişki ile kurulmuştur. Sözlerin asıl anlamları nedensiz anlamlardır. “ağaç” nesnesine niçin “ağaç” dendiği bilinmez. Söz ile anlam birlikteliğinin temelinde doğal bir neden değil toplumsal bir uzlaşa yatar. Sözlerin söz dizimi kaynaklı olan öğretilmeli anlamları ise bireysel veya sosyal çağrışımlara dayalı nedenli anlamlardır.” (Karaağaç, 2013). Bu bakımdan dil bir gizli antlaşmalar sistemidir. ‘s’ ve ‘u’ harflerini yan yana getirerek oluşturduğumuz kelimeyi telaffuz ettiğimizde Türkçe bilen herkesin aklına su varlığını getirmesi aynı dili konuşan kimselerin arasındaki gizli antlaşmanın sayesinde. Farklı diller farklı antlaşma sistemleridir. Bu gizli antlaşmalar sistemi ve saymacalardan oluşan bu yapı gerçek dünyanın hiçbir kanununu dilde geçerli değildir. Tamamıyla insani olan bu yapıda, insani olan her şey dilin bu yapay dünyasında yaşar.

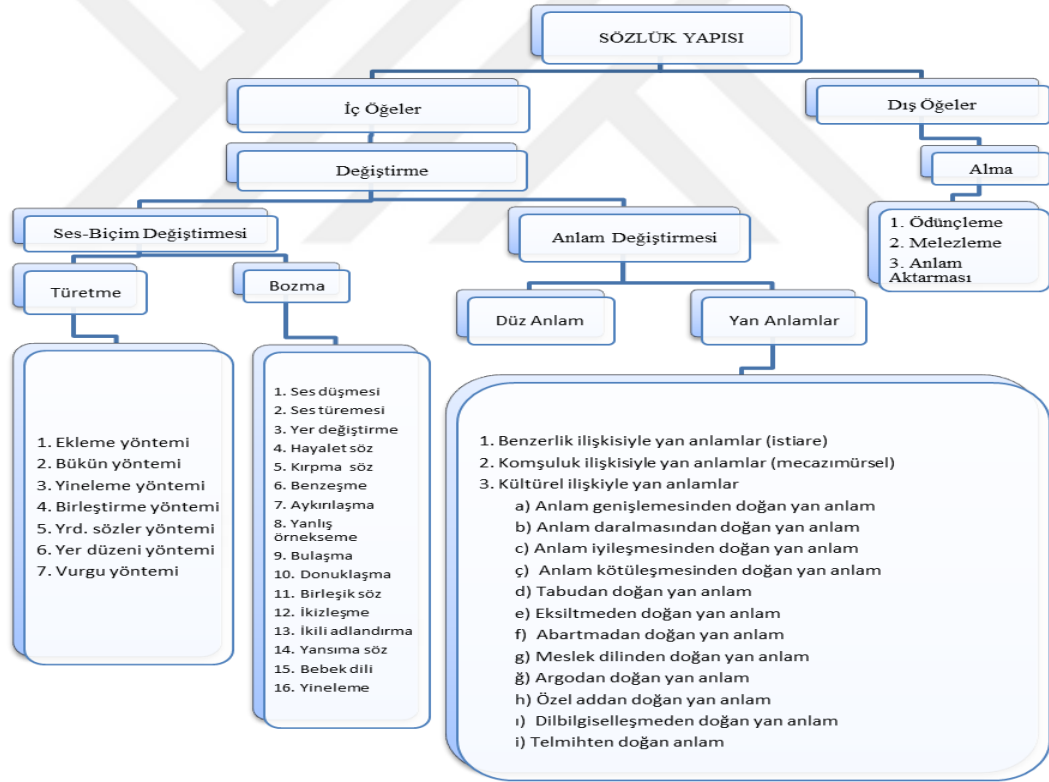

Şekil:1.1: Dilin Yapay Dünyası (Karaağaç, 2013)

Sosyal çevremiz ile iletişimimizi sağlayan bu yapı, varlık ve eylem adlarından oluşur. “Varlık ve eylem adlarından oluşan sözlük birimleri, varlık ve eylemlerin özelliklerine ineksizin, onları kavramlar halinde bildirirler. Ayrı ayrı varlık ve

bilgilerin belirli ve benzer ölçekler içinde birleştirilmesi genelleme ve kavramlaştırma olarak bilinir. Bu bakımdan da sözlük birimleri, sosyal olan genellemelerdir ve kuşaklar arasında aktarılan bir sosyal mirası temsil eder.” (Karaağaç, 2012). Bu sosyal miras nesilden nesile taşınırken kişinin tecrübeleri, geçtiği yollar ışığında nedenli veya nedensiz olan tüm dil kullanımları onda farklı şeyler çağırır. Bu da dilde çağırışım alanı denilen başka bir katmanı oluşturur. Bu alanın varlığından dolayı dildeki her bir kelime o dili konuşanlara aynı şeyi ifade etmez.

Dilin kemik yapısını oluşturan söz varlığı, yani sözlük öğeleri başlıca iki kaynağa dayanmaktadır. Birincisi, mevcut öğeleri ses ve anlamca değiştirme, ikincisi ise, başka dillerden almadır. Bu yüzden her dilin söz varlığı iç öğeler ve dış öğeler diye ikiye ayrılırlar. Dillerin sözlük birimleri, kaynak bakımından şöyle gösterilebilir:

Şekil 1.2: Sözlük Yapısı (Karaağaç, 2013)

Yeni bilgiler dile çeşitli şekillerde girer. Toplumlar yeni bilgiye ulaştıklarında bu bilgilerin adlarını eski bilgilerin ışığında kelimelerinin şekillerini değiştirerek veya kelimeye yeni anlamlar yükleyerek koyarlar. Farklı diller bu değişiklikleri farklı şekillerde yaparlar. Örneğin bükün yöntemi ile kelime köklerinin yapım ve çekim

sırasında önde, içte ve sonda bazı ekler olarak farklı şekillere ve kırılmalara uğraması ile yeni kelimeler türetirken (hükm-hakim-mahkum-mahkeme). Türkçedeki gibi ekleme yöntemi ile de yeni bilgilere isimler verilebilir (arka-daş-lık) Toplumların geçtikleri yollar, önceki bilgi-sonraki bilgi, alt bilgi-üst bilgi, yaşlı bilgi-genç bilgi farklılığından dolayı dillerin bu kök ve türevleri arasındaki anlam ilişkisi dilden dile büyük farklılıklar gösterirken asıl amaçları ortaktır: yeni bilgiyi isimlendirmek.

Bozma ile ise yeni bilginin belirli bir kurala bağlı olmadan var olan kelimenin değiştirilmesiyle veya yansıma, taklit sözlerle dile giren kelimelerin sözlüğe katılması olayıdır.

Sözlükteki iç öğelerde eski-yeni bilgiler ilişkilendirilir. Dış öğelerde ise böyle bir ilişki söz konusu değildir. Toplumun başka toplumlardan öğrendikleri bilgiler, eğer toplum tarafından yeniden adlandırılmamışsa, çoğunlukla kelimeyi alan dilin kendi kurallarına uydurularak o dilin söz varlığına katılır.

Kelimeler bölünmüş kavramların adlarıdır ve her kelimenin kendi tarihi vardır. Bu tarih yalnızca yazıyla takip edilebilen bir tarihtir. Yazının olmadığı karanlık dönemlerde dilin ne şekilde değişim gösterdiği kesin olarak söylenememekle beraber yazının bulunmasından bu yana sözlükte olan değişme ve gelişmeler sözlük yapısı (Şekil 1.2) nda verilmiştir.

İnsan sosyal bir varlık olsa da, birçok şeyi beraber yapsa da tek başına düşünür. Dil de gerçek dünyanın göstergeler ile tekrardan hayal dünyamızda yapay bir şekilde canlanmasını sağladığından, bu yapay dünya da bireyseldir. “Dil kullanımı sözlük ve söz dizimlerinden oluşur. Bu iki olgu ‘dil’ dediğimiz bir bütünün iç içe geçmiş iki eksenidir. Sözlük geçmişin; söz dizimi ise şimdinin ve geleceğin dilidir. Başka bir ifadeyle sözlük, dilin geçmişteki; söz dizimi ise, şimdi ve gelecekteki eksenidir. İnsan demek söz dizimi öğelerinin kılavuzluğunda, sözlük birimler arasında dolaşan varlık demektir. Bireyin insan kimliğiyle yaptığı her şey, sosyal olan söz dizimi kurallarının kılavuzluğunda yine sosyal olan sözlük birimleri arasında yaptığı bireysel ve özel gezintidir. Düşünmek, duygulanmak, resim veya müzik yapmak, kısacası, kişinin insan varlığıyla yaptığı her eylem bir söz diziminden başka bir şey değildir.” (Karaağaç, 2012).

“Varlık ve eylem adlarından oluşmuş sözlükler, dilin nedensiz genellemelerden doğmuş sosyal yapısını; varlık+varlık (söz öbekleri) ve varlık + eylem (cümle) gibi

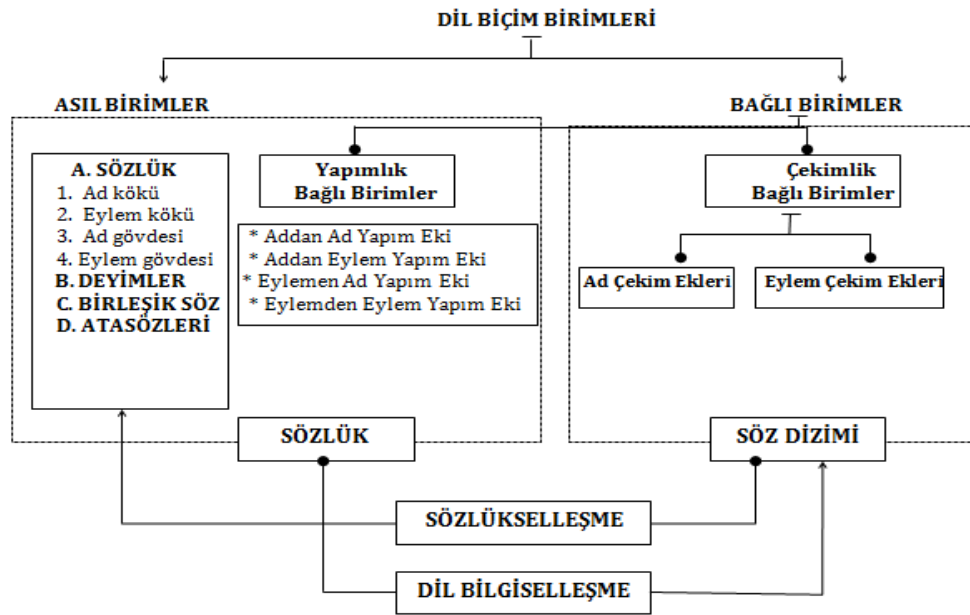
başlıca iki türü olan söz dizimi ise, nedenli özellemlere dayalı bireysel yapısını ifade eder. Bu nedenle sözlük (edinim), toplumun geçtiği yolları, söz dizimi (kullanım), ise kişinin geçtiği yolları yansıtır.” (Karaağaç, 2012).

2.2. Biçim

“Gösterge değeri olan her ses veya ses demeti biçimdir. Gösterge, gösteren-gösterilen ilişkisinin; biçim de, ses-anlam ilişkisinin adıdır. Dil, göstergesinin maddesi ses, anlamlı veya işlevli birimi biçimdir. Dil biçim ve anlam demektir. Anlamı olan, anlam değiştirici veya sözleri birleştirici olan dil birimleri, biçim olarak bilinir. Dilcilikte biçim, anlamın karşısında duran şeydir.” (Karaağaç, 2012).

“Sözlükte bütün birimi özelliği taşıyan göstergelerin iki boyutu vardır: Ses ve anlam. Ses ve anlamdan oluşan biçim birimlerini, daha üst bir yapıya, söz dizimine taşıdığımızda, anlatım ve içerik bilgisine ulaşırız.” (Karaağaç, 2012).

Çalışmada incelediğimiz kelimelerin biçim birimleri içindeki yerini aşağıdaki tabloya bakarak görebiliriz:

Şekil 2.1: Dil Biçim Birimleri (Karaağaç, 2012)

Çalışmada incelenen kelimeler “asıl bağlı birimlerden, ad-eylem kökü, ad-eylem gövdesi”nden oluşan sözlük birimleridir.

Biz çalışmamızda, sözün söz diziminde, söz diziminin metinde, metnin de bağlamda anlam kazandığını göz önüne alarak sözlük öğelerini inceleyeceğiz.

3. ANLAM

Bugüne kadar anlamın değişik tanımları yapılmıştır. Türkçe Sözlük'te anlam: “Bir kelimeden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, fehva, valör.” (Türkçe Sözlük, 2011) şeklinde tanımlanmıştır.

Zeynep Korkmaz, anlamı: “Kelimenin söz içindeki diğer unsurlarla bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri.” (Korkmaz, 1992) olarak tanımlamıştır.

Doğan Aksan ise anlamı: “Kavram zihinde uyandığı zaman (konuşurken, düşünürken). kelime, kelime duyulduğu zaman da kavram zihinde uyanmaktadır. Şu halde kelimeler-kavramlar birbirine sıkı sıkıya bağlı olduklarına göre anlam diye bir şeyi kabul etmek yanlış olmayacaktır.” (Aksan, 1978). Doğan Aksan bir başka kitabında anlamı: “Eğer tek anlamlı bir sözlüksel biçimbirim, bir sözcük üzerinde duruluyorsa anlam, bunun dile aktardığı kavram, gösterilendir.” (Aksan, 1995) olarak tanımlamıştır.

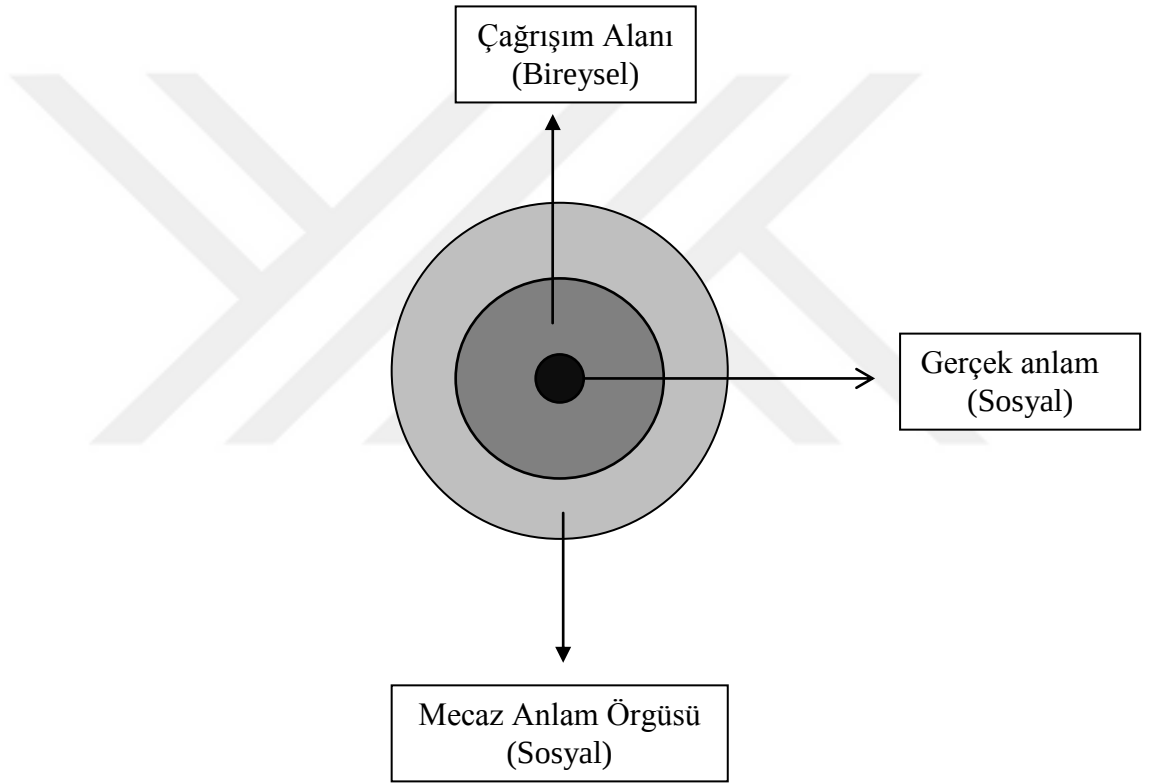
Türkiye Türkçesinde daha önce ihmal edilen dilin en önemli bölümlerinden olan anlam, son yıllarda üzerinde çok durulan alanlardan olmuştur.

Anlam alanında en geniş çaplı çalışmaları yapan bilim adamlarından Günay Karaağaç anlamı şöyle tanımlamıştır: “Beş duyu organıyla gerçekler dünyası olan doğadan, dil yoluyla da toplumsal uzlaşılarla dayalı saymacalardan oluşmuş yapay bir dünya olan dil ve düşünce dünyasından alınan bilgilerin kişinin önceki bilgileri ışığında yorumlanmış biçimine denir.” (Karaağaç, 2013).

Bu tanımlardan anlaşıldığı üzere kelimelerin ve doğadaki göstergelerin anlamlarından ziyade “anlamlandırılması” söz konusudur. Kişinin önceki bilgileri, geçtiği yollar, tecrübeleri her zaman işin içinde olduğundan bir kelime için anlamdan değil anlamlandırmadan söz edebiliriz. “Anlaşıyor ki yalın bir anlam yok, anlamlandırma vardır; çünkü anlam, anlamlandırmanın bulunduğu noktaya bağlıdır. Bu bireysel anlamlandırmaların genelleşmesi, sosyal anlamları, sosyal anlamların

genelleşmesi ise evrensel anlamları doğurur. Böylece anlam, bireysel gerçekçilikten sosyal gerçekçiliğe, sosyal gerçekçilikte de evrensel gerçekçiliğe tırmanır.” (Karaağaç, 2013).

“Sözlerin anlamları durağan noktalar halinde değil, değişken alanlar halindedir. Bu alanda, herkes, sözleri kendi dünya görüşüne göre ayrı bir komşuluk ilişkisine sokar.” (Karaağaç, 2013). İnsanları yaşadığı coğrafya, içinde bulundukları zaman, edindikleri tecrübeler kelimelerin onlarda çağrıştırdıkları anlamı birbirinden farklı kılmaktadır. Düşünme eylemi “yalnız” yapıldığından kelimeler her bir kişi için farklı bir şey çağrıştırmaktadır.

Şekil 3.1: Çağrışım Alanı (Karaağaç, 2013)

“Bu alanlar, kişilerin algı, bilgi ve deneyimlerinin değişikliğinden, yani kişi-varlık ilişkisinin farklılığından doğar. sözlerin bu çağrışım alanlarında tam bir ortaklaşalık yoktur; fakat gerçek ve öğretilmeli, düz ve yan anlamları zenginleştiren ve canlı tutan, her kişide farklı olan bu çağrışım alanlarıdır.” (Karaağaç, 2013).

“Söz, söz öbeği ve cümle gibi bir dil biriminin gerçek ve öğretilme anlamlarının oluşturduğu alana anlam alanı denir.” (Karaağaç, 2013). Dil canlı bir varlık olması

itibari ile dildeki kelimelerin anlam alanları sabit değildir. Bu alanın sürekli ve düzensiz bir şekilde değişim içindedir. Anlam sürekli hareket halindedir çünkü kelimeler durmaksızın kullanılır ve aynı kelimelerle, konuşmacılar tarafından anlatılmak istenen her seferinde aynı değildir. Tıpkı çağrışım alanı sebebiyle aynı kelimenin tüm insanlara aynı şeyi ifade etmemesi gibi. (bkz: şekil 1-çağrışım alanı).

Küçük toplulukların anlamlandırmasından doğan anlamlar, geniş insan topluluklarının kabulü ile evrensel anlamlara dönüşebilirler. Bu göreceli anlamların ifade ettikleri kavram, bilgi veya eylemler komşu bilgilerin sınırlarına, anlam alanlarına kadar dayandıklarında kendi anlam alanını belirlemiş olurlar. Komşu bilgilerin adları belirli bir anlam alanı oluştururlar ve buna sözlük alanı denir. Fakat bu anlam alanları sabit alanlar değildir. Sözlük alanı sabit olmayan komşu bilgiler her zaman ilişki içinde ve değişken bir yapıya sahiptir. Anlam genişlemesi, anlam daralması gibi anlam olayları da bu alanın genişlemesi veya daralması ile gerçekleşen olaylardır.

3.1. Anlam Genişlemesi ve Anlam Daralması

Anlam genişlemesini Günay Karaağaç: “Anlam kapsamı dar olan bir sözün zamanla ilgili bulunduğu kavram alanı içinde yayılarak daha geniş ve daha genel bir anlam kazanması olayı anlam genişlemesidir, anlam genişlemesi olayında sözün anlamında alt anlamdan üst anlama geçiş söz konusudur.” (Karaağaç, 2013) olarak tanımlamıştır.

Doğan Aksan ise “Bir varlığın bir türünü ya da bir bölümünü anlatan, kullanılış alanları dar olan şeyleri gösteren kelimelerin zamanla o varlığın bütünü, bütün türlerini birden anlatır duruma gelmesi, daha geniş alanlarda kullanılan şeyleri yansıtması” (Aksan, 1999) şeklinde tanımlamaktadır. “Bu dil olayında, bir varlığın bir türünü ya da bir bölümünü anlatan, kullanım alanları dar olan kavramları gösteren sözcükler; zamanla o varlığın bütünü, bütün türlerini anlatır duruma gelir. Sınırlı bir toplum kesimi tarafından kullanılan sözcük zaman içinde toplumun tüm katmanlarınca kullanılır hale gelir. Kavram alanı dar olan sözcüğün anlam alanı zaman içinde genişler, ancak anlam alanı genişlerken kavramları karşılama gücü düşer. Sözcüğün ilk anlamı esas alınarak, anlam alanındaki genişlemeler veya genelleşmeler artzamanlılık yöntemiyle incelenebilir.” (Sav, 2003).

Anlam daralmasını Günay Karaağaç: “Sözlük kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak, eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi, bir sözün genel bir anlamdan özel bir anlama geçişi.” (Karaağaç, 2013) olarak tanımlamıştır.

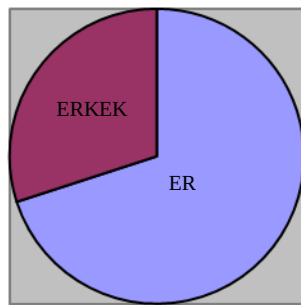
Doğan Aksan anlam daralmasını şu şekilde tanımlar: “Kelimenin eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi, ilk şekline göre anlamında bir daralma görülmesi.” (Aksan, 1999).

Zeynep Korkmaz ise: “Kelimenin kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak, eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi; bir kelimenin genel anlamdan özel bir anlama geçişi.” (Korkmaz, 1992) olarak tanımlamıştır.

Anlam genişlemesi ve daralması birbirlerinin zıt kutupları olarak görüldüğü için aynı başlık altında alınmıştır. Çünkü anlam genişlemesine sebep olan bir durum diğer yandan başka bir anlamın daralmasına sebep olabilmektedir. Örneğin “Er” kelimesi eskiden daha çok “yetişkin adam, kadın karşıtı.” yerine kullanılıyor olsa da günümüzde daha çok “asker” anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimenin yerini günümüzde “erkek” kelimesi almıştır. Bu anlamı “erkek” kelimesinin karşılmasına sebep olan etken aynı şekilde “er” kelimesinin anlamının daralmasına sebep olmuştur. Bu sebep coğrafya, zaman, eksik öğrenme (Karaağaç, 2013) gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir.

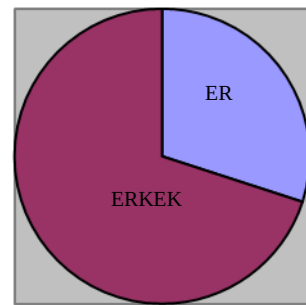
Anadolu Türkçesindeki anlam alanı:

Türkiye Türkçesindeki anlam alanı:

Er: Erkek, yetişkin adam, kadın karşıtı, Asker, nefer.

Erkek: İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiye
dölleyecek cinsten olanı.

Er: Asker, nefer

Erkek: Yetişkin adam, kadın karşıtı.

Şekil 3.1.1: Anlam Alanı

“Anlam değişmeleri birdenbire değil uzun zamanlar içinde gerçekleşirler. Bu değişmeler incelendiğinde dildeki anlam değişmeleri dünya diltelerince farklı şekilde tasniflendirilmiştir. Bunlardan birincisi eğretileme, metonimi, anlam daralması ve anlam genişlemesi diye tasnif edilen geleneksel sistemdir. Bu olaylarda ortaya çıkan değişmelerin bütün dillerde bulunması, söz konusu anlam değişmelerinde görülen kuralların evrensel bir boyut taşıdığını göstermektedir. Bral’e göre ise sınıflandırmayı üç temel esasa dayandırabiliriz: zaman; akıl ve maksat. Bu üç etken anlamın değişik şekillerde değişmesine sebep olmuştur. Anlam genişlemesi ve daralması da bu zaman, akıl, maksatları doğrultusunda meydana gelmiş anlamsal değişikliklerdir.” (Ergo, 2009). Bu değişmeler, elbette, coğrafya, kültür, kurgusal ilişki, zaman, akıl ve amaç vb. etkenlerin tesiri ile gerçekleşen olaylardır.

3.2. Anlam Değişmesinin Nedenleri

Var olan kelimeye yeni anlamlar yüklemek, anlam alanını genişletmek, daraltmak dilin canlı bir varlık olmasındandır. “Dil, kendisini ancak kendisiyle araştırabildiğimiz bir alandır; çünkü dil, hem ürünü hem üreticisi olduğumuz bir insan faaliyetidir.” (Karaağaç, 2013). Dolayısıyla insanların, olayların, zamanın, mekanın değişmesi dilin de değişmesine sebep olmaktadır. Bu değişmeler birçok şekilde, birçok değişkene bağlı olarak gerçekleştirilir.

“Dillerin anlam yapıları aynı zamanın ve aynı coğrafyanın insanları arasında bile yaş farklarına, mesleklere dağa doğrusu bütün kişilere göre farklılık taşır. Herhangi bir söz, söz öbeği veya cümlenin her kişide uyandırdığı çağrışımlar farklıdır.” (Karaağaç, 2012).

Genel olarak “anlam değişmelesi”nin nedenleri üç ana gruba ayrılır:

Yer (Mekan, Coğrafya)

“İnsanların birbirinden uzaklaşmaları, onların dillerine de yansır ve dilleri de birbirinden uzaklaşır. Toplulukların farklı deneyimleri olması, en azından sözlerinin de farklılaşmasına yol açar. Bunun paralelinde, insanlar birbirleriyle temas halindeyken dilleri de bir noktada birleşme yoluna girer. Ortak yaşayış ortak dili yaratır. Dil ortaklığı ise, bütün ortaklaşalıkların kaynağıdır.” (Karaağaç, 2013). Dilin ortaklaşa birçok insan tarafından kullanılmasını sağlayan “yer” aynı zamanda dilin en azından sözlerinin farklılaşmasına da yol açmaktadır. Örneğin aynı ortak dili

kullanan bir toplumda dağlık bir kesimde yaşayan insanların kullandıkları sözcükler ile düz bir ovada yaşayan insanların kullandıkları sözcükler birbirinden farklı olacaktır. Çünkü dağlık bir kesimde yaşayan topluluğun yaşamını oraya göre adapte etmesi gerekecektir. Üretim yapacağı toprak engebeli olduğundan oraya özgü aletler kullanması, bitkiler yetiştirmesi, oraya özgü hareket etmeleri gerekecektir. Bu mekana uygun araç gereçler kullanacak, oraya özgü evler, yollar inşa edeceklerdir. Özetle bu durum insanların bütün yaşamlarını etkileyecektir. Dolayısıyla içinde bulundukları coğrafyayı, kullandıkları eşyaları, yaptıkları eylemleri daha iyi ifade edebilmek, yaşamlarını kolaylaştırmak için her bilgiye yeni isim vermek için bazen yeni kelimeler bulacak bazen de var olan kelimenin anlamını değiştireceklerdir. . Aynı durum düz ovada yaşayan insanlar için de aynı sonuçları doğuracaktır.

İnsanların yaşamını derinlemesine etkileyen her durum gibi mekan da dili aynı düzeyde etkilemekte, insan ve toplum yaşamını kolay kılmak için değişmektedir.

Zaman

Özellikle yaşadığımız çağda hayat eskisine nazaran daha hızlı değişmekte ve her gün yeni bir bilgi ile karşılaşmaktayız. Bu bilgiler insan hayatını, dolayısıyla dili değişime zorlamaktadır. Yeni bilgiyi adlandırmak için bazen yeni kelimeler üretilmekte bazen de var olan kelimelerin anlamları değişime uğrayarak bu bilginin “ad”ı haline gelmektedir. “Bilindiği gibi, dil dünyayı değil, dünya dili belirler; bu yüzdendir ki, dildeki her türden değişimin kaynağı insan-varlık ilişkilerindeki değişimdir.” (Karaağaç, 2013). Tıpkı mekan(coğrafya)nın insan için getirdiği yeni bilgilerin dili etkilemesi gibi zaman da getirdiği yeniliklerle insan hayatını dolayısıyla dili etkilemekte, değişime zorlamaktadır.

Eksik Öğrenme (Çocuklara verilen ana dili eğitimi)

“En hızlı dil değişimleri, kuşaklar arasında yaşanır. Yeni bir kuşakta bir dil değişmesi olduğunda, bu değişme, birdenbire genelleşir, aynı yer ve zamanda yaşayan, aynı yaş ve sosyal gruba ait üyeler arasında kurallaşır.” (Karaağaç, 2013). Bir dönem popüler kültür ile dile giren birçok sözcük, sözcük gurubu bu duruma örnek gösterilebilir. Tıpkı bir dönem “oha falan olmak” söz öbeğinin büyük küçük herkes tarafından kullanılması gibi.

Televizyonda, sinemada, bir şarkıda duyduğumuz anlam, biçim veya ses olarak yanlış kullanılan bir kelimenin toplumun kabulüyle kısa sürede yaygınlaşması çok sık görülen bir durumdur.

“Yukarıda dediğimiz gibi, dillerdeki en büyük değişiklikler dillerin yeni kuşaklara aktarılması sırasında gerçekleşir. Ana dili öğretim ve eğitimi, bu eğitim ve öğretimin niteliği, birey kadar dilin bizzat kendisi açısından da pek önemlidir.” (Karaağaç, 2013).

3.3 Anlam Genişlemesi ve Daralması Nasıl Gerçekleşir?

Türkçede anlam genişlerken veya daralırken takip edilen yöntem veya katı kurallar yoktur. Anlamın belirli çerçeveler içinde değişmesi, işin içinde dilin üreticisi ve ürünü olan insan faktörü ve onun çağrışım alanı olduğundan, mümkün görünmüyor. Fakat şimdiye kadar gerçekleşen, araştırdığımız anlam genişlemeleri ve daralmaları ışığında bir takım bilgileri ortaya koyabiliriz. Anlam, benzerlik ilişkisi, komşuluk ilişkisi, kültürel ve kurgusal ilişkilerle (Karaağaç, 2012) ve daha birçok özel sebeple anlam alanı daralmaya veya genişlemeye uğrayabilir.

Fiziki, kimyasal, tepkisel gibi birçok sebeple birbirini andıran nesnelerin adları benzerlik yönüyle birbirini işaret edebilir anlam genişlemesine ve daralmasına uğrayabilirler.

Örneğin; “abraş” kelimesi alaca benekli anlamında kullanılırken: çilli, çopur yüzlü; deseni bozuk halı, atın tüysüz yerlerinde görülen bir hastalık, açık renkte lekeleri olan bitki yaprağı gibi anlam alanı genişleyerek benzer görünürde birçok yüzey için kullanılmaktadır.

“acemi” kelimesi bir işin yabancısı, eli işe alışmamış anlamında kullanılırken benzerlik ilişkisi ile anlam alanı daralarak mesleğinde yeni olan anlamında kullanılmakta ve anlam alanı genişleyerek de bir şeye yabancı olan anlamında kullanılmaktadır. “anafor” kelimesi girdap anlamında kullanılmaktayken bu durumdaki kaos ve karmaşa durumu benzerliğiyle anlam genişleyerek karmaşık bir durum anlamında kullanılmaktadır.

“Varlıklar arasındaki benzerlik dışındaki neden-sonuç, eşitlik-zıtlık, parçalık-bütünlük, zaman-mekan, iş-araç, üretim-tüketim vb. türden özellikler birbirini çağrıştıracı komşuluk ilişkileri yaratır.” (Karaağaç, 2012). Bu komşuluk ilişkileri de

sözlerin anlamlarının birbirlerinin yerlerine geçmelerine, birbirlerine bulaşmalarına sebep olabilmektedir. Örneğin; “âlem” kelimesinin anlamı evren iken parça-bütün ilişkisi ile anlamı daralarak onun daha küçük bir parçası olan dünyanın adı olmuştur. “fen” kelimesi fizik, kimya, matematik ve biyolojiye verilen ortak ad iken parça bütün ilişkisiyle anlam genişleyerek bütünüyle bilim, bilgi anlamında kullanılmaktadır. “fena” kelimesi iyi nitelikte olmayan, kötü anlamında kullanılmaktayken neden-sonuç ilişkisi ile anlam genişlemiş üzücü anlamında kullanılmıştır.

Her toplum kendi kültürünü içinde yoğrulur. Bireylerin hayatlarını baştan sona etkileyen bu oluşum tabi ki dili de etkiler. Tıpkı benzetme ve komşuluk ilişkisi insan-varlık, insan-insan ilişkisinde insanların kültürel kimlikleri sayesinde bağ kurar ve bağ kurulan bu varlıkların adları birbirlerinin anlam alanlarına dahil olur veya tamamen onların yerini alır. Örnek verecek olursak; “guru” kelimesi Sanskritçede brahmacı eğitimde, yüksek kasttan gençleri ve öğrencileri yetiştiren, manevi gücünün en yüksek noktada olduğuna inanılan kimseler için kullanılırken bizim kültürümüzde benzer özelliklerde bulunan benzer işler yapan pir için kullanılmıştır ve anlamı genişlemiştir. “çile” kelimesi zahmet, sıkıntı anlamında kullanılmaktayken, din ile kültürümüze giren, Dervişlerin kırk gün süre ile kendilerine uyguladıkları zahmetli ve perhizli dönemin adı olmuştur.

Anlamların iyi veya kötü anlam kazanmasıyla oluşan anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesine uğrayan kelimeler aynı zamanda anlam alanlarının da değişmesi ile anlam genişlemesi ve daralmasına uğrayabilirler. Örneğin; “oyun” kelimesinin anlamı yetenek ve zeka geliştirici, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence anlamında kullanılmaktayken anlam kötüleşmesine uğrayarak kumar anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin anlam alanı da daralmış ve anlam daralmasına uğramıştır. “müzelik” kelimesinin anlamı müzeye konulacak değerde olan anlamındayken anlam kötüleşmesine uğrayarak eski, köhne anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin anlam alanı genişlediği için de aynı zamanda bir anlam genişlemesine uğramıştır.

Herhangi bir mesleğin kullandığı terimler o mesleğin sözlüğü olarak bilinir. Bu terimler zamanla anlamları genişleyerek sosyal yaşamda gündelik bir şeyi gösterebilir ve onun adı haline gelebilir. Aynı şekilde herhangi bir kelime bir mesleğin sözlüğüne girebilir ve yalnızca o meslekçe bilinen bir şeyin adı olabilir,

dolayısıyla bir anlam daralmasına uğramış olur. Örneğin; “bölmek” kelimesinin anlamı bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek iken; matematikte bir niceliği iki veya daha çok eşit parçaya ayırmak anlamında kullanılan, anlam daralmasına uğramış bir terimdir. “abandone” kelimesinin anlamı boks sporunda dövüşemeyecek duruma gelen boksörün karşılaşmayı yarıda bırakmasıdır. Aynı kelime anlam genişlemesine uğrayarak gündelik yaşamda herhangi bir olay karşısında çaresiz duruma düşme anlamında kullanılmaktadır.

Kelimenin yine anlam alanı değil de anlam olarak uğradığı değişikliklerden biri de argodur. Kelimeler argo olarak kullanılırken de anlam genişlemesi veya daralmasına uğrayabilirler. Örneğin; “abazan” kelimesinin uzun süre cinsel ilişkide bulunmayan kişi için kullanılmaktayken argolaşarak ve anlam genişlemesine uğrayarak karnı aç olan (kimse). için kullanılmaktadır. “duman” kelimesi bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerrelerle buğu bulunan değişik renklerde gaz anlamında kullanılmaktayken esrar anlamında argo olarak kullanılmaktadır. Anlam alanındaki değişme nedeniyle de anlam daralmasına uğramaktadır.

3.4. Türkçe Sözlük’teki Kelimelerden Anlam Genişlemesi ve Anlam Daralması Tespit Edilirken İzlenen Yol

Üzerinde çalışmamızı yaptığımız kaynak Türk Dil Kurumu Yayınları Türkçe Sözlük’ün 2011 baskısıdır. Bu baskıda 77.005 madde başı, 15.287 madde içi olmak üzere toplam 92.292 söz bulunmaktadır. Çalışmamızda yalnızca yalın ve türemiş kelimelere yer verilmiştir. Birleşik kelimeler, deyimler ve kelime gruplarındaki anlam genişlemesi ve daralması olayları bu çalışmada yer almamaktadır. Örneklerimizi sözlükten bulurken kelimelerin en yaygın anlamlarından yani 1. anlamları temel alınmıştır. Kendisinden sonra gelen kelimelerin daha önceki sırada yer alan kelimeye göre anlamının daraldığı veya genişlediği söylenmiştir. Bu anlam olayları tespit edilirken anlamların birbirlerinin anlamlarından henüz kopmamış olanları aldık, tamamen anlam değişmesine uğrayan kelimelere örneklerimizde yer verilmemiştir.

Anlaman daralması ve genişlemesi için birçok farklı görüş vardır. Genel olarak anlam genişlemesi ve daralması tanımları yaparken kelimenin eskiden anlattığının bir bölümünü anlatması olayına anlam daralması denirken, bir başka görüş bu kelimelerin anlamlarını yitirmediği aksine yeni bir anlam daha kazanarak kelimenin

sayısal olarak yeni bir anlam kazandığı yani genişlemeye uğradığı yönündedir. Bu durumda kelimenin ilk hali ile ikincisini karşılaştırdığımızda anlamın daraldığı yönünde daha net bir bilgiye ulaşırız. Biz de incelememizde bu yolu kullandık. Türkçe Sözlük'te kelimelerin en yaygın, yani sıralamada bir diğerinden daha önceki sırada olan, anlamlarından hareketle kelimelerin anlam daralması veya anlam genişlemesine uğradığını tespit edilmiştir.

Hali hazırda Türkçe Sözlük'te cümleler ile örneklendirilmiş olan kelimelerin örneklerini olduğu gibi kullanılarak Türkçe Sözlük'te örnek cümlesi olmayan kelimeleri çeşitli yazarlara ait 16 adet kitaptan bulduk. Bu kitaplar alfabetik sıraya göre şöyledir:

Aziz Nesin-Şimdiki Çocuklar Harika

Ahmet Ümit-Beyoğlu Rapsodisi

Ahmet Ümit-Kukla

Ahmet Hamdi Tanpınar- Huzur

Ahmet Hamdi Tanpınar- Saatleri Ayarlama Enstitüsü

Halide Edip Adivar- Zeyno'nun Oğlu

İhsan Oktay Anar-Efresiyab'ın Hikayeleri

İhsan Oktay Anar-Puslu Kıtalar Atlası

Oğuz Atay- Tutunamayanlar

Orhan Kemal-Cemile

Orhan Kemal-Eskici Dükkanı

Orhan Pamuk-Benim Adım Kırmızı

Orhan Pamuk-Kar

Orhan Pamuk-Kara Kitap

Ömer Seyfettin-Kaşığı

Yaşar Kemal- İnce Memed 1-2-3

Bu kaynaklar dışında kalan diğer cümleleri ise bizim tarafımızdan yazılmıştır. Çalışmamızın daha iyi anlaşılabilmesi için birkaç örnek ile açıklayacak olursak:

abla

1. Bir kimsenin kendisinden büyük olan kız kardeşı.
2. Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın. [AG] *"Hatırda kalan şey değişmez zamanla / Ne vefalı komşumuzdun sen Fahriye Abla"* (A. M. Dranas, TS).
4. Erkeklerin kız veya kadınlara seslenirken söyledikleri söz. [AG] *"Mualla Abla'nın üst kattaki komşusunu yadırgarmış gibi bir hali yoktu."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

Abla kelimesinin sözlükte 4 anlamı vardır. 2. anlamda herhangi bir daralma veya genişleme söz konusu olmadığı için bu anlama yer vermedik. 2. anlamdaki örnek cümle Türkçe Sözlük'te de geçmektedir. 4. anlamın örnek cümlesi olmadığı için bu örneği seçtiğimiz kitaplardan biz bulduk.

1. anlamda bir kimsenin kendisinden büyük olan kız kardeşinin adyken 2. anlamda büyük kız kardeş gibi sevilen sayılan herhangi bir kız veya kadının adı olmuştur. Yani anlam alanı birinci anlama göre genişlemiş, daha büyük bir bilginin adı olmuştur.

4. anlamda herhangi bir kadına seslenirken kullanılan söz olarak kullanılmıştır. Yine birinci anlamdan hareketle 4. anlamın daha büyük bir anlam alanı olduğu ve daha büyük bir bilgiyi gösterdiği için anlam genişlemesi vardır denilmiştir.

İlk sırada yazılmış anlamdan sonra gelen tüm anlamların genişlemeye veya daralmaya uğramış olmasına ilk anlama bakılarak karar verilmiştir.

Anlamın genişleme veya daralması görecelidir. Dolayısıyla biz örneklerimizde anlam genişlemesinde veya daralmasında bulunan kelimelerin kendisinden önceki anlama nazaran daha büyük veya küçük anlam alanı olması, daha büyük bir bilgiyi göstermesi, daha geniş bir kullanım alanının olması gibi durumlar göz önünde bulundurulmuştur. Örnek: 'abla' kelimesi sadece büyük kız kardeşe söylenecekken tüm kadınlara söylenmesi.

asker

1. Orduda görev yapan erden generale kadar herkes

3. Er. [AD] "*Dışarıda kolları kırmızı beyaz işaretli askerlerin taşıdığı boş sedyeler süratle uzaklaşıyor.*" (N. Hikmet, TS).

İlk sıradaki anlamında orduda görev yapan tüm askerlerin adı olan bu kelime 3. anlamda ordunun bir kısmını oluşturan askerlerin adı olmuştur. Dolayısıyla kelimenin anlamı daralmıştır. Yine 2. sırada olan kelime çalışmamıza konu olmadığından buraya alınmamıştır.

prens

1. Hükümdar ailesinden olan erkeklere verilen unvan.

3. Bazı ülkelerde en yüksek soyluluk unvanı. [AG] "*Ben Danimarka prensi Hamlet, siz kimsiniz?*" (O. Atay, Tutunamayanlar).

İlk sırada yer alan anlam yalnızca hükümdar ailesinden olan erkekleri anlatırken ikinci sırada yer alan anlamın bazı ülkelerin soylularının göstergesi olmuştur ve kullanım alanı yaygınlaşmıştır dolayısıyla bir anlam genişlemesi söz konusudur.

profil

1. Yan.

2. İnsanın yüzünün yandan görünüşü. [AD] "*Yalnız, sakallı sert profilinin bir parçasını görebiliyoruz.*" (F. R. Atay, TS).

İlk anlamda kelime genel olarak yan tarafın adyken kendinden sonra gelen anlamda yalnızca insan yüzünün yandan görünüşünün adıdır. Dolayısıyla birinci anlama nazaran daha küçük ve kullanım alanı daha kısıtlı bir bilginin adıdır. Bu yüzden kelime anlam daralması vardır diyebiliriz.

sıkı

2. İyice sıkıştırılmış, doldurulmuş, tıkız, gevşek olmayan: *Sıkı bir denk.*

6. Yoğun. [AG] "*Samsun'a geldiğimi ve kendisiyle daha sıkı temasta bulunmak istediğimi bildirdim.*" (Atatürk, TS).

Bu örnekte görüleceği üzere kelimenin 1. anlamına yer verilmemiştir. Bunun yerine sadece ilişkili kelimeler alınmış ve sonra gelen kelimeye kendisinden önce gelen kelimeye göre yorumlanmıştır.

İlk sıradaki anlam gevşek olmayan, iyice sıkıştırılmışın adıyla kendinden sonra gelen anlam yoğun herhangi bir şeyin adı olmuştur. Kelime daha büyük bir bilginin adı olduğundan anlam genişlemesi denilmiştir.

4. TÜRKÇE SÖZLÜK'TE ANLAM GENİŞLEMESİNE UĞRADIĞI TESPİT EDİLEN KELİMELER

aA

aba (I).

1. Abla.
2. Anne. [AG] “Abası geldiğinde ağlamayı kesmişti” (KY).

aba (II).

1. Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş.
2. Bu kumaştan yapılmış yakasız ve uzun üstlük. [AG] “Adamların üstlerinde aba, omuzlarında bel vardı.” (Y. Kemal, İnce Memed).
3. Bu kumaştan yapılan. [AG] “Aba da bir diba da giyene, güzel de bir çirkin de sevene.” (Atasözü, TS).

abandone

1. Boks sporunda dövüşemeyecek duruma gelen boksörün karşılaşmayı yarıda bırakması.
2. Herhangi bir olay karşısında çaresiz duruma düşme. [AG] “Yaşadıkları karşısında abandone olmuş, konuşamamıştı bile.” (KY).

abani

1. Genellikle sarık, bohça, kundak ve yorgan yüzü yapımında kullanılan, zemini beyaz, üzerinde safran renginde nakışlar bulunan ipek kumaş: Bursa abanisi.
2. Bu kumaştan yapılmış. [AG] “Yalnız sarı cübbeli, abani sarıklı, peykede bağdaş kurmuş bir cüce vardı ki onu tanımadı.” (H. E. Adivar, TS).

Abdal

1. Safeviler devrinde İran'da yaşayan Türk oymaklarından biri.

2. Anadolu'da yaşayan oymaklardan bazısı. [AG] “Geygel Abdalları.” (TS).

abes

1. Gereksiz, yersiz, boş.

2. Akla ve gerçeğe aykırı. [AG] “Böylesine abes duruma inanmak mümkün değil” (KY).

abla

1. Bir kimsenin kendisinden büyük olan kız kardeşi.

2. Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın. [AG] “Hatırda kalan şey değişmez zamanla / Ne vefalı komşumuzdun sen Fahriye Abla” (A. M. Dranas, TS).

4. Erkeklerin kız veya kadınlara seslenirken söyledikleri söz. [AG] “Mualla Abla’nın üst kattaki komşusunu yadırgarmış gibi bir hali yoktu.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

abone

1. Süreli yayınları, parasını önceden ödeyerek alma işi.

2. Bir şeyi sürekli olarak kullanmak için hizmeti verenle sözleşme yapan kimse, sürdürümcü. [AG] “Bu derginin üç bin abonesi var.” (TS).

acemi

1. Bir işin yabancısı olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen.

3. Bir yere, bir şeye yabancı olan. [AG] “Anlaşılan sen İstanbul’un acemisi olmalısın.” (O. C. Kaygılı, TS).

acı

1. Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, **tatlı** karşıtı.

2. Tadı bu nitelikte olan. [AG] “Acı kahvesini yudumluyordu.” (T. Buğra, TS).

acımak (III).

1. Merhamet etme.

2. Başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü bir duruma üzülmek. [AG] “Memed, hayvana müthiş acıdı.” (Y. Kemal, İnce Memed).

acube

1. Tuhaf kimse.
2. Tuhaf, alışılmadık, garip şey. **[AG]** “*Bu acube yapıyı şehrin tam göbeğine dikmişlerdi.*” (KY).

aç

1. Yemek yemesi gereken, **tok** karşıtı:
2. Yiyecek bulamayan. **[AG]** “*Ben hem öksüzüm hem yetimim hem de tam 23 saattir açım.*” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

açıklık

3. Bitki örtüsü olmayan, çıplak yer.
4. Boş ve geniş yer, meydanlık. **[AG]** “*Yoksa bu kadar usta bir eşkıya böyle bir açıklıkta çarpışmaz, dedi.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

açkı

3. Anahtar.
4. Her türlü açma aracı. **[AG]** “*Elindeki açkıyla sandığı açtı.*” (KY).

açlık

1. Aç olma durumu.
2. Kıtlık. **[AG]** “*Açlık ve umutsuzluğun soldurduğu gözleriyle tarladakilere bakıyorlardı.*” (O. Kemal, *Eskici Dükkanı*).

adalet

1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe.
2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. **[AG]** “*Hiçbir kuvvet beni adaletin tecellisi için çalışmaktan menedemeyecektir.*” (N. Hikmet, TS).
3. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları. **[AG]** “*Suçlular adaletin pençesinden kurtulamazlar.*” (TS).

adamak

1. Bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kutsal olduğuna inanılan bir güce niyette bulunmak, nezretmek.

2. Kutsal saydığı bir şey uğruna kendini feda etme söz vermek. [AG] “Kendilerini inançlarına adanmış keşişlerin yaşamın anlamına vardıkları manastırları kastediyorum.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

adap

1. Töre.

2. Yol yordam. [AG] “Edebiyatın da kendine mahsus adabı var.” (O. V. Kanık, TS).

aday

1. Bir görev, bir iş için kendini ileri süren veya başkaları tarafından ileri sürülen kimse.

2. Bir iş için yetiştirilmekte, eğitilmekte olan kimse, namzet. [AG] “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, on gün içinde Başkanlık Divanına bildirilir.” (Anayasa, TS).

adet

1. Sayı

2. Tane. [AG] “On iki adet kuş saymıştı bahçede.” (KY).

âdet

1. Görenek.

2. Alışkanlık. [AG] “Başka karı kocalar gibi ikide bir atışma âdetimiz yoktur.” (R. Erduran, TS).

3. Topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre. [AG] “Çocuklarımızı muayyen yaşlara kadar okutmayı adet edindik.” (A.H. Tanpınar, Huzur).

adres

1. Bir kimsenin oturduğu yer, bulunak:

2. Kurum veya kuruluşun bulunduğu yer. [AG] “Sigorta için verilen adrese doğru yola çıktı.” (KY).

aforoz

1. Hristiyanlıkta kilise tarafından verilen cemaatten kovma cezası.
2. Darılıp biriyle konuşmama, ilgiyi kesip kendinden uzaklaştırma, toplum dışılama. [AG] “ *Taraftarlar arasında aforoz edilmiş, kendisiyle kimse konuşmuyor.* ” (KY).

ağ (I).

1. İplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü.
2. Örümcek vb. hayvanların salgılarıyla oluşturdukları örgü. [AG] “*Tükrüğü bir örümcek ağını deldi, bir çalının budağına düştü.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

ağabey

1. Büyük erkek kardeş, ağa, aka, ede, efe.
2. Saygı ve sevgi göstermek üzere yaşça büyük olan erkeklere söylenen bir seslenme sözü. [AG] “*Geçmiş olsun ağabey, ne oldu sana böyle?*” (O. C. Kaygılı, TS).

ağaç

1. Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.
2. Bu gibi bitkilerin gövdesinden ve dallarından yapılan. [AG] “*Ağaç tekne.*” (TS).
3. Tahta, kereste. [AG] “*Bu ağaçtan yapılmış evde huzur buldu.*” (KY).

ağarmak

1. Beyazlaşmak.
3. Rengi solmak. [AG] “*Yarıdan çoğu ağarmış bir kucak kırmızı cakalının titremesi, makinesinin başında korkunç bir küfür gibi mosmor oturması boşuna değildi.*” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

ağır

1. Tartıda çok çeken, **hafif** karşıtı.
2. Çapı, boyutu büyük. [AG] “*Ağır top.*” (TS).

ağıt

1. Ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren söz veya ezgi.

2. Gelinin arkasından niteliklerini anlatan söz veya ezgi. [AG] “Onlar da, önde Zalanmoğlu’nun anası, ağıt yakarak, kadın erkek yola düştüler.” (Y. Kemal, İnce Memed).

ağlamak

1. Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek.
2. Ağaç budandığında kesilen yerlerden besi suyu veya öz su akmak. [AG] “Ağacın ağladığı yere bir kova koyup özsuğunu almıştı.” (KY).

ağrısız

1. Ağrısı olmayan.
2. Dertsiz, tasasız. [AG] “Bütün hayatı ağrısız sızısız geçti.” (KY).

ah

1. İlenme, beddua.
2. Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz. [AG] “Ah, ne güzeldi o Direklerarası’ndaki ramazan ve donanma geceleri.” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

ahit

1. Kendi kendine söz vererek bir işi üzerine alma, ant: *Ahdim olsun, bu işi yapacağım.*
2. Antlaşma. [AG] “Karşılıklı ahdedip el sıkıştılar” (KY).

ahlat (I).

1. Gülgillerden, kendi kendine yetişen, üzerine armut aşılana ağaç, yaban armudu, dağ armudu (*Pirus piraster*)..
2. Bu ağacın, armuda benzeyen, iyice olgunlaştıktan sonra yenilebilen yemişi. [AG] “Biraz ahlat yiyip yollarına devam ettiler.” (KY).

aidat

1. Dernek, kuruluş, kulüp üyelerinin belli sürelerde, belli miktarlarda ödedikleri para, ödenti.

2. Bir hizmet karşılığı sürekli ve düzenli ödenen para. **[AG]** *"Sabahları ekmek dağıtmaya çıkan, ayda bir de aidat toplayan Meryem dışında kimse çalmazdı kapısını."* (E. Şafak, TS).

aile

1. Evlilik ve kan başına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.

2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü. **[AG]** *"Kendilerinin hangi asil aileye mensup olduklarını bilmiyorum."* (N. Hikmet, TS).

3. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü. **[AG]** *"Yine de onun karımla karşılaşmasını, ailemin içine girmesini nedense doğru bulmuyordum."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

ak

1. Kar, süt vb.nin rengi, beyaz, **kara** ve **siyah** karşıtı.

2. Bu renkte olan. **[AG]** *"Birincisi: Mazlûme anasının ak dediğine kara der bir insanı Mazlûme'ye soğuk göstermek için annesinin beğenmesi yeter; ikincisi..."* (H. E. Adıvar, Zeyno'nun Oğlu).

akademik

1. Akademi ile ilgili olan.

2. Bilimsel niteliği olan. **[AG]** *"Akademik bir çalışmadan yanaydı, bu yüzden üniversiteye girdi."* (A. Ümit, TS).

akçe

1. Küçük gümüş para.

2. Her tür madenî para, akça. **[AG]** *"Kaç akçe saydın bu sandala?"* (KY).

akıbet

1. Bir iş veya durumun sonu, sonuç.

2. Sonunda, önünde sonunda. **[AG]** *"Kurdun oğlu akıbet kurt olur, demiş ve bu söz beş muallimin meslek ve ilim haysiyetine dokunmuştur."* (R. N. Güntekin, TS).

akıl

1. Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us.
3. Düşünce, kanı. **[AG]** "*Şimdiki aklım olsaydı bu dükkânın yerine aç bir kahve!*" (A. K. Tecer, TS).
4. Bellek. **[AG]** "*Hâlâ aklımda o tufan yağmuru.*" (C. S. Tarancı, TS).

akın (I).

1. Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş durumunda olması.
2. Düşman topraklarına tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın. **[AG]** "*Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik / Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik*" (Y. K. Beyatlı, TS).

akıtma

1. Akıtmak işi, isale
3. Un, süt, yağ, yumurta, şeker veya pekmezele yoğrularak cıvık bir duruma getirilen hamurun kızgın sac üzerinde pişirilmesiyle yapılan bir tatlı türü. **[AG]** "*Sabah kahvaltısında annesi akıtma yapmıştı.*" (KY).

akim

1. Kısır, verimsiz, döl veremeyen.
2. Sonuçsuz, başarısız. **[AG]** "*Sonucun akim olacağı belliydi.*" (KY).

akis

1. Işık veya ses dalgalarının yansıtıcı bir yüzeye çarparak geri dönmesi, yansıma, yankı.
2. Bir cismin parlak bir yüzeyde görünmesi. **[AG]** "*Suda gördüğü aksine bir süre baktı.*" (KY).

akliye

1. Akıl hastalıkları ile ilgili hekimlik kolu.
2. Akıl hastalıkları ile ilgili hastane bölümü. **[AG]** "*Aklyede kaldığı süre içinde kendini biraz toplamış.*" (KY).

ak pak

1. Bembeyaz, temiz, parlak.

2. Saçı sakalı ağarmış. [AG] “*Ak pak bir amca yaklaşıyordu.*” (KY).

akraba

1. Kan başıyla birbirine bağlı olan kimseler.

2. Oluşma yönünden aynı kaynağa dayanan şeyler. [AG] “*İnsanlarla akraba olan bu maymun türü en zekilerindendir.*” (KY).

aksan

1. Bir ülkenin insanlarına veya bir çevreye özgü söyleyiş özelliği.

2. Vurgu. [AG] “*Karşımda tanıdık bir ses, aksanlı bir İngilizce'yle nasıl olduğumu soruyordu.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

al (I).

1. Kanın rengi, kızıl, kırmızı.

2. Bu renkte olan. [AG] “*Al bayrak. Al çuha.*” (TS).

alafranga

1. Frenklerin töre, âdet ve hayatına uygun, Frenklerle ilgili, Batılıca, **alaturka** karşıtı.

2. Avrupa kültürüne özgü olan. [AG] “*Onu alafranga musikiden flütlerin, kornelerin hatta o acayip ve asırlarca hayvani bünyeyi yoklamış av nağmelerinin koyu zümrüt yeşili veya kan rengi sesiyle karıştırmamalıdır.*” (A.H. Tanpınar, Huzur).

3. Avrupa uygarlığını benimsemiş, Avrupa eğitimiyle yetişmiş (kimse).. [AG] “*Fakat o yine de, çoluğunun çocuğunun boğazından ve rızkindan kesip, bütün mesaisini alafrangaya hasretmekten geri kalmıyor, radyoda konserleri cezbe ve huşu içinde dinlerken, "Zanaat işte bu!" diye kendi kendine söyleniyordu.*” (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

alaturka

1. Eski Türk gelenek, görenek, töre ve hayatına uygun, Doğuluca, **alafranga** karşıtı:

2. Bu töre ve hayatı benimsemiş (kimse).. [AG] “*O da pek açık ve alaturka bir davranışla Mesture Hanım'a âşık; öteki Hasan Bey, fakat onun da Haso çocukla ilgisi her halde bir aşk serüveni kadar kavrayıcı.*” (H. E. Adivar, Zeyno'nun Oğlu).

alay (I).

1. Herhangi bir törende veya gösteride yer alan topluluk: *Düğün alayı. Fener alayı.*
3. Hayvan topluluğu. [AG] "*Bizim alayımız leylek alayı / Havada uçarız dolayı dolayı*" (Halk türküsü, TS).

aldanmak

1. Görünüşe bakarak yanlış bir yargıya varmak, yanılmak.
2. Bir hileye, bir yalana kanmak. [AG] "*Hayır, daha doğrusu biz aldanınca o da aldandı.*" (A.H. Tanpınar, Huzur).

alev

1. Yanan maddelerin veya gazların türlü biçimlerdeki ışıklı uzantısı, yalım, yalaz, alaz, şule.
2. Sıcaklık. [AG] "*İşte şimdi damarlarımda bu iksirin alevleri dolaşıyor.*" (H. R. Gürpınar, TS).

algı (II).

1. Kazanç, alacak.
2. Rüşvet. [AG] "*Algısını almadan iş yapmayacağı belliydi.*" (KY).
3. Vergi. [AG] "*Bu seneki algıyı geciktmişti.*" (KY).

alıcı

1. Satın almak isteyen kimse, müşteri:
5. Azrail. [AG] "*Alıcı son emaneti almaya gelmişti artık.*" (KY).

alın

1. Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü. yüzü.
3. Karşı. [AG] "*Güneşin alnında durma.*" (TS).

alışmak

1. Bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek.
2. Yadırgamaz duruma gelmek. [AG] "*Dar ve alıştığımız çerçeveden çıkmak bizi şaşırtacağı için onu istemeyiz.*" (A. H. Çelebi, TS).

alkışçı

1. Alkışlayan kimse.

2. şakşakçı, dalkavuk, yüze gülücü, yağcı kimse. [AG] "Bu işe başlarken dört yanını çevirmiş olan alkışçılar sanki ortadan çekilmişti." (M. Ş. Esendal, TS).

amaç

1. Ulaşmak istenilen sonuç, maksat:

3. Hedef. [AG] "Amaç, Şüphe götürmeyecek ilk kesin bilgiye varmaktı." (İ. O. Anar, TS).

amatör

1. Bir işi para kazanmak için değil, yalnız zevki için yapan, hevesli, meraklı (kimse),. özengen, **profesyonel** karşıtı.

2. Bir işi meslek veya alan uzmanı olmadan yapan. [AG] "Bu, çok ucuz bir amatör ressam tüzüğüdür." (H. Taner, TS).

3. Acemi. [AG] "Genellikle çok amatör, çırpıştırılmış, çocukların dünyasından çok kendi çocukluklarını anlatan başarısız müsveddelerdi." (A. Nesin, Şimdiki Çocuklar Harika).

amazon

1. Savaşa katılan kadınlara eski çağların Amazonlarına benzetilerek verilen san.

2. Ata binen kadın. [AG] "Karşı yayladan hızla bir amazon geçti." (KY).

ambargo

1. Bir malın serbest sürümünü engellemek için konulan yasak, engelleyim: *Silah ambargosu*.

3. Bir ülkenin dış dünyayla ilişkilerini engelleme, engelleyim. [AG] "İran'ın Suriye'ye dönük amansız kuşatma ve ambargosu 33 aydır devam ediyor." (KY).

4. Bir kişinin başka kişilerle ili İkilerini engelleme, engelleyim. [AG] "Eniştesi dükkana bir daha girmemesi için ambargo koymuştu." (KY).

amca

1. Babanın erkek kardeşi, baba yarısı, emmi.

2. Yaşlı erkeklere saygı için kullanılan bir seslenme sözü. [AG] “*Ver ekmekleri amca!*” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

ampütasyon

1. Kol, bacak, kulak gibi organların tedavi amacıyla kısmen veya tamamen kesilip çıkartılması.

2. Herhangi bir bütünden bir parça kesme veya koparma. [AG] “*Londra sulh muahedesiyle Türk milletinin bünyesinde yapılan acıklı ampütasyonun canhıraş ızdırabını avutmak için burada halka bir avuç afyon hazırlamakla meşguldürler.*” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

ana

1. Anne.

2. Yavrusu olan dişi hayvan. [AG] “*Dağda gezen bu ana kurdun tam beş eniği var.*” (KY).

3. Dinî bakımdan aziz tanınan bazı kadınlara verilen saygı unvanı. [AG] “*Fatma Anamız. Meryem Ana.*” (TS).

4. Yaşlı kadınlara saygılı bir seslenme sözü. [AG] “*Hürü Ana da gülümsedi.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

angarya

1. Bir kimseye veya bir topluluğa zorla, ücret vermeden yaptırılan iş, yükleni.

2. Bir kişiye görevi dışında yaptırılan iş. [AG] “*Bu kadar mühim adamlarla konuştuktan sonra bizim gibilerin ifadelerini almak birdenbire lüzumsuz bir iş, hattâ çekilmez bir angarya gibi göründü.*” (A.H. Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü).

4. Savaş durumundaki bir devletin, kendi sularındaki yabancı bir devletin ticaret gemilerine el koyarak bunlardan yararlanması. [AG] “*Bu maddeler, tarafsız mülke karşı angarya hakkına izin verir, ayrıca hem saldırgan hem de tarafsız mülk sahibi aleyhine kullanılmasına da sınırlar koyar.*” (Wikipedia).

anı

1. Geçmişte yaşanmış çeşitli olaylardan belleğin sakladığı her türlü iz, hatıra.

2. ed. Yaşanmış olayların anlatıldığı yazı türü, hatıra. **[AG]** *"Halit Ziya Uşaklıgil'in anılarını topladığı 'Kırk Yıl'ın son ciltleri şiire başladığım yıllarda çıktı- yordu."* (N. Cumalı, TS).

anız

1. Ekin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap.
2. Ekin biçildikten sonra sürülmemiş tarla. **[AG]** *"Uçsuz bucaksız uzayan kır / Kimi yerde nadas, kimi anız."* (A. K. Tecer, TS).

anlaşma

1. Anlaşmak durumu.
2. Devletler arası siyasal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda yapılan uzlaşma ve bu uzlaşmanın tespit edildiği belge, uyuşma, itilaf, antant, konvansiyon. **[AG]** *"Ukrayna ile Türkiye arasında anlaşma yapıldı."* (N. Hikmet, TS).
3. Sözleşme. **[AG]** *"Babasıyla arasında gizli bir anlaşma vardı."* (A. Ümit, TS).

anne

1. Çocuğu olan kadın, ana, valide, kocakarı, mader, nene, aba.
2. Yavrusu olan dişi hayvan. **[AG]** *"Bu annenin tam sekiz yavrusu vardı."* (KY).

antika

1. Tarihsel bir döneme ait olan.
3. Eski çağlardan kalma eser. **[AG]** *"Bazı nineler masallarında, karısının ısrarına dayanamayan Galloğlu'nun eve manyetolu telefon getirip muhtarın eviyle araya hat çektiğini, misafirleri antika porselenlerde ikram edilen tarhana ve Acem havyarlı gözlemeyle ağırladığını anlatırlar."* (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

ara

1. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, boşluk, mesafe.
5. Bir oyunda, bir filmde izleme sırasında dinlenmek üzere verilen kısa süre, antrakt. **[AD]** *"Bir akşam çekimlere ara verip Kenan'la gitmiştik."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

araba

1. Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı.
2. Bu taşıtın aldığı miktarda olan. [AG] “İki araba saman. Bir araba kömür.” (TS).

ardiye

1. Evlerde kullanılmayan, saklanması gereken eşyaların konulduğu bölüm.
2. Genellikle ticaret eşyasının saklandığı yer, depo. [AG] “Ardiyeler ağız ağıza dolmuştu.” (S. F. Abasıyanık, TS).

arıtıcı

1. Arıtma özelliği olan (şey)..
2. Deterjan. [AG] “Bir miktar arıtıcı ile bu kiri çıkardılar.” (KY).

ariyet

1. Ödünçleme.
2. Belli bir taşınır malın kullanımının geri verilmek şartıyla bedelsiz olarak bir kimseye bırakılması. [AG] “Bu eşyayı ariyet olarak bırakmışlardı.” (KY).

arka

1. Bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yanı, **ön** karşıtı.
4. Art, peş. [AG] ““Gelin arkamdan,” dedi, bir sokağa saptı.” (Y. Kemal, İnce Memed).

art

1. Arka, geri.
3. Arkada bulunan. [AG] “Art damak ünsüzü. Art teker.” (TS).

artık

1. İçildikten, yenildikten veya kullanıldıktan sonra geriye kalan.
2. Bir şeyin harcandıktan veya kullanıldıktan sonra artan bölümü. [AG] “Kumaş artığı. Dibinde bir yudumluk kararmış çay artığı vardı.” (Y. Atılgan, TS).

artırmak

1. Artmasını sağlamak, çoğaltmak:

3. Tutumlu davranıp biriktirmek, tasarruf etmek. [AG] “*Bütün müsrifliklerine rağmen babası da, Kenan da servetlerini kaybetmediler, tersine iyice artırdılar.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

artist

1. Güzel sanatlardan birini meslek edinen kimse, sanatçı, sanatkâr.
2. Eğlence yerlerinde gösteri yapan kimse. [AG] “*Biz ailece artistiz.*” (A.H. Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü).

asa

1. Bazı ülkelerde, hükümdarların, mareşallerin, din adamlarının güç sembolü olarak törenlerde taşıdıkları bir tür ağaç veya metalden değnek.
2. İhtiyarların baston yerine kullandıkları uzun sopa. [AG] “*Katır sırtında bir dağ geçidini aşarlarken Zekeriya Dede avuçlarına tükürüp asayı iki eliyle kavradı.*” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

asıl

2. Kök, köken, kaynak: *Yazının aslı resimdir.*
4. Soy, nesep. [AG] “*İnsan, dedi, aslını unutmamalıdır.*” (S. F. Abasıyanık, TS).

aşağı

1. Bir şeyin alt bölümü, zir, **yukarı** karşıtı.
8. Aşağıya, yere doğru. [AG] “*Bir gün içinde yukarıdan aşağı inmiştik.*” (A. Kutlu, TS).

aşçı

1. Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse.
2. Yemek pişirip satan kimse. [AG] “*Aşçı köfteleri ızgaraya dizmeye başladı.*” (KY).

aşevi

1. Lokanta.
2. Yoksullara parasız yemek yedirilen veya dağıtılan yer, aşhane. [AG] “*Parasının bir kısmıyla aşevinde yemek verdirdi.*” (KY).

3. Düğün, nişan vb. toplantılarda, verilecek yemekleri hazırlamak için geçici olarak mutfak gibi kullanılan yer. [AG] “Düğünden evvel aşevine girip ortalığı kontrol etti.” (KY).

4. Tekkelerde yemek pişirilen yer. [AG] “Karnını aşevinde doyurduktan sonra sohbet ettiler.” (KY).

aşırı

1. Alışılan veya dayanılabilen dereceden çok daha fazla, taşkın.

3. Gereğinden fazla, çok. [AG] “Talihin aşırısı da insanı eninde sonunda aptallaştırdığından sonuç aynı kapıya çıkardı.” (E. Şafak, TS).

ata

1. Baba.

2. Dedelerden ve büyükbabalardan her biri. [AG] “Ey kız gözüme huri görünürsün / Atan sevmez seni benden ziyade” (Karacaoğlu, TS).

3. Kişinin geçmişte yaşamış olan büyükleri. [AG] “Oldu ile bittiye çare yoktur, diyen bir atalar sözü hatırlıyordu.” (A.H. Tanpınar, Huzur).

ateşlenmek

1. Ateşleme işine konu olmak.

2. Vücut ısısı artmak. [AG] “On iki yaşındaki kızı ateşlenip yatağa düşmüştü.” (E. Şafak, TS).

atık

1. Hastane, ev, fabrika vb. yerlerde kullanılmış, artık işlenemez veya çevre için zarar oluşturan her türlü madde.

2. Üretimden tüketime kadar olan tüm aşamalarda ortaya çıkan ve kullanıcının artık işine yaramayan maddelerin tamamı. [AG] “Kalan atıkları da geridönüşüme gönderdiler.” (KY).

atlı

1. Atı olan.

2. Ata binmiş kimse, süvari. [AD] “Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik / Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik” (Y. K. Beyatlı, TS).

avcı

1. Avı kendine iş edinen kimse.
2. Başka hayvanları yakalamakta usta olan (hayvan).. [AG] “*Avcı kuş. Avcı kedi.*” (TS).

ayak

1. Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.
4. Vücudun belden aşağı bölümü. [AG] “*Ayağına bir pantolon çekti.*” (TS).

ayaz

1. Duru, sakın havada çıkan kuru soğuk.
2. Çok soğuk hava. [AG] “*Yârınından emin, dışarının yağmuru, karı, ayazı, fırtınasından insanı koruyan sıcacık bir dört duvar arası.*” (O. Kemal, *Eskici Dükkanı*).

ayrılık

2. Birinden uzak düşme, fırak, firkat.
4. Evlilik birliğinin yargıç kararı ile geçici bir süre için kaldırılması. [AD] “*O kadar güzel, fakat bütün ömrünce beyhude kalmış Selma ondan ayrılır ayrılmaz yaşamağa başlamıştı.*” (A.H. Tanpınar, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*).

bB

baba

1. Çocuğu olan erkek, peder.
9. Ata. [AG] “*Asya'daki babalarımızdan miras kalan millî şiirimizin manzum şekillerinde...*” (Y. K. Beyatlı, TS).

bacı

1. Kız kardeş.
2. Bir evde uzun zaman çalışmış yaşlı kadınlara verilen unvan. [AG] “*Tam o sırada içeri Habeş bir bacı girdi.*” (B. Felek, TS).
5. Kadınlara söylenen bir seslenme sözü. [AG] “*Döne bacı aç! Ben Dursunum, dedi.*” (Y. Kemal, *İnce Memed*).

badem

1. Badem ağacı.

2. Bu ağacın yağ veya kuru yenilen yemişi. [AG] "O zamanlar buzlu badem satıcıları, akordeonuyla Madam Anahit, ellerinde darbuka, keman klarnet, fasıl yapan Roman gençleri hatta adı neydi unuttum tansiyon ölçen bir adam vardı." (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

bagaj

1. Yolcu yükü.

2. Yolcu taşıtlarında yüklerin konulduğu yer. [AG] "Valizleri bagaja koy dedi kaptan." (KY).

bağırdak

1. Beşikteki çocuğun düşmemesi için beşiğe sarılıp bağlanan, kumaştan yapılmış enli bağ, bağıldak.

3. Yaklaşık 30 santimetre eninde bir metre boyunda, uçlarında birer metre kaytanı olan, astarlı, ipek ve sırma işlemeli kumaş, bağıldak. [AG] "Bağırdığını beline dolayıp yola koyuldu." (KY).

bağlantı

1. İki veya daha çok şeyin birbiriyle bağlı bulunması, ilişki, irtibat, bağlanak.

2. İki şey arasında ilişki sağlayan bağ. [AG] "Bütün ulaştırma bağlantıları tahrip edilmiştir." (F. R. Atay, TS).

baht

1. Gelecekteki olayları kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahi iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih.

2. Şans. [AG] "Ben Atatürk'ü birkaç defa görmek bahtına erenlerdenim." (H. Taner, TS).

bakır

1. Atom numarası 29, yoğunluğu 8,95 olan, 1084 °C'ye doğru eriyen, doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir

olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kızıl renkli element (*simgesi Cu*)..

2. Bu elementten yapılmış. **[AG]** *"Ertesi gün çadırların önünde Haldun Nedret'in Kadıköy'den getirdiği bakır lamba yanıyordu."* (A. Ş. Hisar, TS).

bakır

1. Cinsel ilişkide bulunmamış (erkek)..

2. El değmemiş, kullanılmamış. **[AG]** *"Başka zamanlarda olsaydı, Mümtaz bu saf mücevherlerden, bakır uykusundan henüz uyanmamış madenlerden, siyah mermer ve granitlerden imiş hissini veren gecede, kendi zevk ve şiir dünyasının en halis tarafını bulurdu."* (A.H. Tanpınar, Huzur).

3. İşlenmemiş (toprak).. **[AG]** *"Bu bakır topraklar çok verimli olacağı benziyordu."* (KY).

4. Eskimemiş, yıpranmamış, yeni. **[AG]** *"Sanki kendi idraki ve kudreti üzerine kapanmış, bakır bir kainattaydı."* (A.H. Tanpınar, Huzur).

bakiye

1. Artık, artan, kalan, geri kalan şey.

2. Kalıntı. **[AG]** *"Bunun bir eski ev değil, dünyayı terk etmişlere mahsus bir manastır bakiyesi olduğunu anlardım."* (A. Ş. Hisar, TS).

bakla

1. Baklagillerden, yurdumuzun her yerinde yetiştirilen, yeşil kabuklu ve taneli bir bitki (*Vicia faba*).

2. Bu bitkinin yeşil ürünü veya kuru tanesi. **[AG]** *"Alternatif olarak zeytinyağlı sarma ile bakla, onların çeşnisi de sarımsaklı yoğurt."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

baklava

1. Çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tatlı türü.

2. Eşkenar dörtgen biçiminde olan nesne. [AG] *"Yeşil kadifeden dikilmiş yarım baklava şeklinde muska çok ufakken üzerine gelen havaleden Fikret'i kurtarırmış."* (R. Enis, TS).

balaban

1. İri, büyük.

3. Şişman, gürbüz (kimse, çocuk).. [AG] *"Bir balaban koşarak geliyordu."* (KY).

balon

1. Isıtılmış hava veya havadan daha hafif bir gazla doldurulan, atmosferde uçabilen, küre biçiminde araç.

2. Hava veya gazla doldurulmuş, kauçuktan yapılan çocuk oyuncuğu. [AG] *"Hatırlattı bana, bir bayram sabahı / Gökyüzüne kaçırdığım balonuma bakıp aşlayışımı"* (O. V. Kanık, TS).

bandıra

1. Bir geminin hangi devlete ait olduğunu gösteren bayrak.

2. Yabancı devlet bayrağı. [AG] *"Fransız bandırası."* (TS).

banker

1. Banka sahibi.

2. Para, altın vb. taşınır değerlerin ticaretiyle uğraşan kimse. [AG] *"Parayı aldıktan sonra harekete geçmediğinden aleyhine banker tarafından dava açılıyor."* (R. H. Karay, TS).

barbar

1. Uygarlaşmamış (kavim, topluluk)..

2. Kaba saba, ilkel. [AG] *"Bu vaziyeti haber alan köylüler türlü barbar aletlerle şehir ahalisini korumak üzere kasabaya yürümüşlerdi."* (S. F. Abasıyanık, TS).

bardak

1. Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap.

2. sf. Bu kabın alacağı miktarda olan. [AG] *"Mustafa elinde iki bardak çayla içeri giriyor."* (A. Ümit, TS).

basın

1. Gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü, matbuat:
2. Bu tür iş yerlerinde görevli kimselerin tümü. [AG] "*Arkasında birileri var gibi, basından birileri sanırım, sürekli fiştekliyorlar herifi.*" (T. Yücel, TS).

baskın

1. Suç işlediği veya suçluların bulunduğu sanılan bir yere ansızın girme.
2. Kısa süreli, beklenmedik saldırı. [AG] "*Bu dört kişi güç bela baskından kurtulup bana sığınmış.*" (R. H. Karay, TS).

baş (I).

1. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser.
5. Arazide en yüksek nokta. [AG] "*Dağın başı. Tepenin başı.*" (TS).

batı

1. Yeryüzündeki başlıca dört yönden güneşin battığı yön, gün batısı, günindi, garp, mağrip, **doğu** karşıtı.
2. Bulunulan yere göre güneşin battığı yönde olan bölge, garp. [AG] "*1901 yılında doğan Tanpınar, gençlik yıllarında Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in talebesi ve dostu olmuş, Batı edebiyatından Paul Valery ile Marcel Proust'u kendisine üstad olarak seçmiştir.*" (A.H. Tanpınar, Huzur).

batıl

1. İnançlar bakımından gerçek olmayan.
3. Boş, beyhude. [AG] "*Herkesin içinde sıkışık zamanlarında canlanan, kendisinde ise öteden beri bütün bir gölge taraf yapan batıl itikatlara karşı koymak için böyle düşünmüyordu.*" (A.H. Tanpınar, Huzur).

batırmak

2. Bir işte kazanç sağlayamaz duruma gelmek.
3. Yitirmek. [AG] "*Parasını batırdı.*" (TS).

batik

1. Kumaş, deri veya kâğıt süslemede kullanılan bir yöntem.
2. Bu yöntemle hazırlanmış kumaş. [AG] “*Bu batik kumaş Endonezya ’dan gelmişti.*” (KY).
3. Bu kumaştan yapılan (giysi).. [AG] “*Bu batik elbiseyi düğünde giyeceğim.*” (KY).

bavlı

1. Ava alıştırılmış hayvan.
2. Avcıların, köpeklerini ava alıştırmak için kullandıkları yapay kuş vb. [AG] “*Köpeği tavşan avına bu bavlı ile alıştırdık.*” (KY).

bayan

1. Kadınların ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü: *Bayan İnci*.
2. Kadın. [AG] “*Bir bayan geldi.*” (TS).
4. Kadınlara bir seslenme sözü. [AG] “*Bayan! Kimi aradınız?*” (TS).

bayrak

1. Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak
3. Simge, sembol. [AG] “*Kız, Sinekli Bakkal'ın erkek dünyasına meydan okuyan bir bayrak gibiydi.*” (H. E. Adıvar, TS).

bedava

1. Karşılıksız, parasız
5. Herhangi bir bedel ödmeden. [AG] “*Bedava yaşıyoruz bedava / Hava bedava, bulut bedava / Dere tepe bedava*” (O. V. Kanık, TS).

beklemek

1. Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak.
2. Süre tanımak, acele etmemek. [AG] “*Bu ikramın sebebini anlamak için telaşsız bekledi.*” (N. Hikmet, TS).

bela

1. İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum.

2. Büyük zarar ve sıkıntıya yol açan olay veya kimse. **[AG]** "Hayatta dipdiri yanmak belasından da kurtulmuştum." (Y. K. Beyatlı, TS).

3. Hak edilen ceza. **[AG]** "Allah belasını verdi." (TS).

belagat

1. İyi konuşma, sözle inandırma yeteneği.

2. Söz sanatlarını inceleyen bilgi dalı, retorik. **[AG]** "Divan edebiyatında belagatın büyük yeri vardır." (KY).

belediye

1. İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti.

2. Bu örgütün bulunduğu bina. **[AG]** "Daha belediyeyi dönmüş dönmemiştim ki beynimden vurulmuşa döndüm." (T. Dursun K, TS).

ben (III).

1. Teklik birinci kişiyi gösteren söz.

2. Kişiyi öbür varlıklardan ayıran bilinç. **[AG]** "Bu durumda kişinin benine dönmek lazım." (KY).

bergamodi

1. Sarımsı pembe renk.

2. Bu renkte olan. **[AG]** "Aldığı yeni elbisenin bergamodi bir düğmesi vardı." (KY).

besleme

1. Beslemek işi.

2. Evlatlık olarak alınarak ev işlerinde çalıştırılan kız, besleme kız, beslemelik, beslek. **[AG]** "Evin içinde yaşlı bir kalfa ve bir besleme ile kalmıştı." (S. M. Alus, TS).

bey (I).

1. Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü.

2. Erkek özel adları yerine kullanılan bir söz. **[AG]** "Bir bey sizi aradı." (TS).

5. Erkek sıfatlarının hemen arkasına eklenir. **[AG]** “Doktor bey. Damat bey.” (TS).

beyaz

1. Ak, **kara**, **siyah** karşıtı.

2. Bu renkte olan. **[AG]** “*Ellerini, omuzlarını silkeledikten sonra cebinden çekip aldığı beyaz mendile sildi.*” (L. Tekin, TS).

beyzade

1. Bey oğlu.

2. Soylu kimse. **[AG]** “*Eşsiz bir beyzadeydi, zamanımızda artık benzeri çıkmıyor.*” (A. İlhan, TS).

bilgi

1. İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat.

2. Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek, malumat, vukuf. **[AG]** “*Babası önce ona Mazlume ve ailesi hakkında birçok bilgi vermişti.*” (H. E. Adivar, TS).

3. İnsan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, malumat, vukuf. **[AG]** “*Bu bilgiler teknoloji alanında çok değerli.*” (KY).

5. Bilim. **[AG]** “*Doğa bilgisi.*” (TS).

bilmece

1. Bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan oyun, muamma.

2. Bilinmeyen şey, muamma. **[AG]** “*Basit cümleleri bile anlamak güç olurken istihza bir bilmeceye döner.*” (A. Ş. Hisar, TS).

binmek

1. Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak.

2. Bir yere gitmek için tren, vapur, uçak, otomobil vb. bir taşıtta yer almak. **[AG]** “*Vapurlara, trenlere ihtiyarları itip çocukları ezip biniyoruz.*” (O. S. Orhon, TS).

3. Bisiklet, motosiklet, binek hayvanı kullanmak. [AG] “*Motosikletine binip evine gitti.*” (KY).

birey

1. Kendine özgü nitelikleri yitirmeden bölünemeyen tek varlık, fert.

2. Doğa bilgisinde türü oluşturan tek varlıklardan her biri. [AG] “*Her bir birey kendi koyuna çekildi.*” (KY).

4. İnsan topluluklarını oluşturan, insanların benzer yanlarını kendinde taşımakla birlikte, kendine özgü ayırıcı özellikleri de bulunan tek can, fert. [AG] “*Aslına bakarsanız toplum ya da birey olarak insanın kurtulacağından da ciddi kuşkularım vardı.*” (A. Ümit, Kukla).

5. Topluları oluşturan ve düşünsel, duygusal, iradeyle ilgili nitelikleri toplum içinde belirlenen insanların her biri, fert. [AG] “*Bu diyarda çocuklarına düşkün babaların bile öfkeli zamanlarında nasıl egemen olduğunu ve babalığın hükümdarlık kadar aile bireylerine egemen olduğunu Şeyh, elbette ki biliyordu.*” (H. E. Adıvar, Zeyno’nun Oğlu).

birlik

1. Tek, bir olma durumu, vahdaniyet.

2. Bir arada olma durumu, vahdet. [AG] “*Türk milletinin birliği.*” (TS).

bistro

1. İçki içilen kahve.

2. Müzik eşliğinde içki içilen, yemek yenilen bir tür lokanta. [AG] “*Nicedir arabesk kasetleriyle modern danslar edilen bistrolarımızı düşündükçe gelip gelip vuruyor bu soru.*” (T. Uyar, TS).

bitişik

1. Yan yana olan.

2. Yandaki. [AG] “*Bir gece yatmışken kalktı, bitişik odaya girdi, ışığı yaktı.*” (Y. Atılğan, TS).

3. Yan. [AG] “*Çoğunlukla oyun yerinin bitişiğinde bir çadır veya perdeyle kapatılabilecek bir yer yapılır, oyuncular burada hazırlanırlar.*” (M. And, TS).

bitmek

1. Tükenmek.
2. Sona ermek. [AG] “‘Kulluk bitti’ diye berkiştirdi.” (Y. Kemal, İnce Memed).

blöf (I).

1. İskambil oyunlarında elindeki kâğıtları olduğundan başka gösterme davranışı.
2. Karşısında kişiyi yanıltarak veya yıldırarak bir işten caydırmak için söylenen asılsız söz veya takınılan aldatıcı tavır, kurusıkı. [AG] “Bu, bana bir blöften ziyade bir şantaj gibi görünüyordu.” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

boğazlamak

1. Hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek.
2. Gaddarca, kan dökerek öldürmek. [AG] “İki Osmanlı neferi gizlenmişler imiş, biçareleri o dakika boğazlamışlar.” (A. İlhan, TS).

boş

2. Görevlisi olmayan (iş, görev)., münhal.
3. Yapılacak işi olmayan, işsiz. [AG] “Bugün sabah boşum, gelebilirsin.” (TS).
7. Bir işe yaramayan, yararsız. [AG] “Yaşlı başlı insanlarız, dedi. Birbirimizi boş tesellilerle aldatacak değiliz.” (R. N. Güntekin, TS).

boşalmak

3. Gevşemek, açılmak.
5. Hayvan, başından kurtulmak. [AG] “Semerinden boşalıp etrafa saldırdı.” (KY).

boşaltmak

1. Boş duruma getirmek.
2. Dökmek, boca etmek. [AG] “Elenmiş, tertemiz unu leğence denilen küçük leğene boşalttı.” (O. Kemal, TS).
4. Kusmak. [AG] “Ne var ne yok boşalttı.” (KY).

boşluk

1. Oyuk, çukur, kapanmamış yer.

2. Boş olan yer. **[AG]** *"Utanmadan bıraktığı sakalında güve yeniği gibi boşluklar vardı."* (İ. O. Anar, TS).

boya

1. Renk vermek, dış etkilere korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde.
2. Resim yapmak için kullanılan kuru, sulu veya yağlı boya. **[AG]** *"Boyayı şövaleye döktü."* (KY).

boyasız

1. Boya sürülmemiş.
2. Renksiz. **[AG]** *"Bu boyasız sıvı çok zehirlidir."* (KY).

boykot

1. Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma.
2. Bir kimse, bir topluluk veya bir ülkeyle amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme. **[AG]** *"Bu olaydan sonra tüm toplum Amerikayı boykot etme kararı aldı."* (KY).

boz

1. Açık toprak rengi.
3. Bu renklerde olan. **[AG]** *"Bu düzlükler boz topraktır."* (Y. Kemal, İnce Memed).

bozarmak

1. Boz renge girmek.
2. Renk değiştirmek, rengi atmak. **[AG]** *"Şimdi kızarıyor, şimdi bozarıyor, renk renk hareleniyordu."* (Halikarnas Balıkcısı, TS).

bozlak

1. Orta ve Güney Anadolu'nun birçok bölgesinde bir türkü ezgisi.
2. Bu ezgiyle söylenen, konusu acıklı türkü. **[AG]** *"Afşar bozlağı."* (TS).

bozmak

5. Büyük parayı küçük birimlere ayırmak.

7. Altını paraya çevirmek, bozdurmak. [AG] “*Takıları bozdurdular yeni bir ev aldılar.*” (KY).

8. Yabancı ülke parasını Türk parasına çevirmek. [AG] “*Dolarların hepsini bozdurmuş.*” (KY).

budamak

1. Daha çok ürün almak veya düzgün bir biçim vermek amacıyla ağaç, asma vb.nin dallarını kesmek, kısaltmak.

2. Bir şeyi eksiltmek, azaltmak. [AG] “*Aylıkları budamak.*” (TS).

bugün

1. İçinde bulunulan gün.

2. İçinde bulunulan çağ, zaman. [AG] “*Masalların yıllarca uzakları gösteren büyüğü aynasına bugünün çocukları dudak bükerek.*” (N. Hikmet, TS).

bulaşık

1. Yiyecek veya içeceklerle kirletilmiş mutfak eşyası veya kap kacak.

3. Kirli. [AG] “*Bulaşık kap.*” (TS).

buut

1. Boyut.

2. Uzunluk. [AG] “*Bu kumaşın buutu yetersiz.*” (KY).

büfe

1. Evlerde içine yemek takımlarının konduğu dolap.

2. Toplantılarda yiyecek ve içeceklerin konulduğu masa. [AG] “*Kadınlar büfeye gidip bir şey yemek için bile kıımdamıyorlardı.*” (F. R. Atay, TS).

3. Yiyecek, içecek, gazete, dergi vb.nin satıldığı küçük dükkân. [AG] “*Ben köşedeki büfeden size sandviç getirebilirim.*” (P. Safa, TS).

bülbül

1. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş (*Luscinia megarhynchos*)..

2. Sesi çok güzel olan kimse. [AG] *"Hanende Nedim Bey ki gençliğinde Boğaziçi'nin bülbülü, en sevgili kuluyken artık onun da ihtiyarlamaya, sesinin bozulmaya başladığı söylenirdi."* (A. Ş. Hisar, TS).

bürük

1. Çarşaf, baş örtüsü.

2. Duvak. [AG] *"Attan iniyom attan / Bürüğüm yedi kattan"* (Halk türküsü, TS).

bütün

3. Bozuk olmayan (para)..

4. Parçalanmamış. [AG] *"Etleri bütün halde getirdi."* (KY).

cC

cahil

1. Öğrenim görmemiş, okumamış.

2. Belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan. [AG] *"Sansürcülerin çoğu cahil, tiyatrodan anlamaz kişilerdi."* (M. And, TS).

3. Deneysiz, genç, toy (delikanlı veya kız).. [AG] *"Oysa, bu cahil kız görse, subaylar daha şık, hem yüzleri pudralı, hem..."* (H. E. Adivar, Zeyno'nun Oğlu).

cahillik

2. Gençlik, toyluk, deneyimsizlik.

3. Gençlik, toyluk, deneyimsizlik yüzünden işlenen kusur. [AG] *"Bir cahilliktir etmiş."* (KY).

cam

1. Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim.

2. Tümü veya bir bölümü bu maddeden yapılmış, sırça. [AG] *"Tıraşa başlarken biri büyük, biri küçük iki örtü alırdı, cam dolabından."* (N. Cumalı, TS).

3. Pencere. [AG] *"Camın önündeki masaların hemen arkasındaki yere oturup kalıyorum."* (S. F. Abasıyanık, TS).

can

1. İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık.

2. Yaşama, hayat. [AG] "*Bir kedi yavrusunu kurtarmak için ipe sarılıp kuyuya iner, canımı tehlikeye koyardım.*" - R. N. Güntekin.

cani

1. Cinayet işlemiş olan kimse, kıyacı.

2. Acımasız, gaddar. [AG] "*Tellal Kambur Ahmet burada caniler üstüne, insanlık, kan üstüne uzun bir nutuk çekti, gözleri yaşartan.*" (Y. Kemal, İnce Memed).

car (I).

1. Çağrı, tellal ile duyurma.

2. İlan. [AG] "*Bu car ile tüm köye duyuruldu.*" (KY).

caz

1. Başlangıçta Kuzey Amerika zencilerine aitken sonraları bütün dünyada benimsenen bir müzik türü.

2. Bu müziği çalan orkestra. [AG] "*Bunun lüks bir lokantası olacak hatta ileride bir caz bile temin edilecekti.*" (R. N. Güntekin, TS).

cehennem

1. Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu:

2. Çok sıkıntılı yer. [AG] "*Ya topraklarımı bırakacaklar, ya da bu dünya onlara cehennem olacak.*" (Y. Kemal, İnce Memed).

celp

1. Askerlik görevini yapmaya çağırma.

2. Çağrı belgesi. [AG] "*Mahkeme celbinin gelmesi gecikti.*" (T. Buğra, TS).

cemil

1. Güzel (erkek)..

2. Tüm güzellikleri kendisinde toplayan (Tanrı).. [AG] "*Tanrı celil ve cemildir umudunu kesme.*" (KY).

cemiyet

1. Dernek.

2. Düğün. [AG] "*Bohçacı hanım, cemiyetin nerede olacağını öğrenip yarın haber getirmeyi vadetmişti.*" (S. M. Alus, TS).

3. Bir olayı veya kişiyi kutlamak amacıyla bir araya gelen topluluk. [AG] "*Bir hafta olmazdı ki bir mektebe başlama, bir sünnet, bir düğün, bir lohusa cemiyeti görmeyelim.*" (Ö. Seyfettin, TS).

5. Birbirine uygun veya zıt anlamlı kelimeleri tenasüp, tezat sanatları yoluyla bir araya getirme. [AG] "*Bu şiirindeki cemiyetleri tüm şairler tarafından beğenildi.*" (KY).

6. Toplum. [AG] "*Sanatkârın, asıl cemiyete nüfuz eden büyük bir muallim olduğunu bilmemiz lazımdır.*" (A. H. Çelebi, TS).

cenah

1. Kuş kanadı.

2. Kol, pazı. [AG] "*Demir dövmekten cenahı futbol topu kadar olmuştu.*" (KY).

3. Yan, taraf. [AG] "*Sol cenahımda sevgili kardeşim Ahmet, kim yenebilir bizi!*" (KY).

4. Kanat. [AG] "*Ben takımım ile beraber taburun sağ cenahını himaye için tepelere çıktım.*" (Ö. Seyfettin, TS).

cenaze

1. Kefenlenip tabuta konmuş, gömülmeye hazırlanmış insan ölüsü.

2. Ölü, ölmüş kimse. [AG] "*Evden iki sene içinde üç cenaze çıkmıştı.*" (P. Safa, TS).

cennet

1. Dinî inanışlara göre imanlı, dünyada iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt.

4. Çok güzel, huzur veren (yer).. [AG] "*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?*" (M. A. Ersoy, TS).

cephe

1. Bir şeyin veya yapının ön tarafta bulunan bölümü.

3. Yan, yön, taraf. [AG] "*Hakikatin binbir cephesi ve başka başka görünüşleri yok mudur?*" (A. Ş. Hisar, TS).

ceviz

1. Cevizgillerin örnek bitkisi olan, uzun ömürlü, gövdesi kalın, kerestesi değerli, yurdumuzda çok yetişen ağaç (*Juglans regia*)..

3. Bu ağacın dışı kabuklu, içi yağlı ve nişastalı yemişi, koz. [AG] "*Cebimdeki paranın yarısını ayırıp avuç avuç ceviz alıyorum, sevinçle dolduruyorum ceplerimi.*" (R. Mağden, TS).

cinai

1. Konusu cinayet olan.

2. Cinayetle ilgili. [AG] "*Bu cinai işle kimse ilgilenmek istemiyor.*" (KY).

civan

1. Yakışıklı genç erkek veya güzel genç kadın.

2. Genç ve yakışıklı. [AG] "*Maşallah! Ne güzel, ne civan kişiler!*" (N. F. Kısakürek, TS).

civar

1. Yöre (I)..

2. Dolay. [AG] "*Bostancılar, tebdilgaları, bir hafta kadar bütün şehri, civar köyleri, kasabaları, dağları, kırları dolaştılar, Nihayet Karamürsel meralarında, gayet cahil, gayet akılsız, gayet aksi, hasılı gayet nadan bir çoban buldular.*" (Ö. Seyfettin, Kaşığı).

3. Yakında olan. [AG] "*O kadar kararlı, o kadar gözü pekti ki civar mahalleden gelen çocuklar bile onun ordusuna yazılmaya başladılar.*" (İ. O. Anar, TS).

cüce

1. Boyu, normalden çok daha kısa olan (kimse)..

2. Gelişmemiş (bitki).. [AG] "*Cüce ağaçlar.*" (TS).

cürüm

1. Suç.

2. Yanlışlık, kusur veya hata. [AG] "*Onun çalışmasını bozan, hassasiyetini körleten her şey cürümdür.*" (H. Taner, TS).

ç

çadır

1. Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerçe, oba, otağ.

2. Gölge olarak kullanılan tente veya şemsiye. [AG] "*Çadırın altında biraz soluklandı.*" (KY).

çalmak

2. Vurarak veya sürterek ses çıkartmak.

4. Ses çıkarmak, ses vermek. [AG] "*Hafif hafif ısıklar çalan sesi eski keskinliğini kaybetmiştir.*" (R. N. Güntekin, TS).

çap (I).

1. Cisimlerin genişliği, kutur.

2. Büyüklük. [AG] "*Gövdesi ise yaklaşık dört karış çapında ve üç karış yüksekliğindeydi.*" (İ. O. Anar, TS).

3. Ölçü, ölçek. [AG] "*Bir romanım Türkiye çapında ilk kez bu kadar çok okunuyordu.*" (A. Ağaoğlu, TS).

çapa

1. Tarlalarda toprağı işlemek için kullanılan ağaç veya demir saplı kazı aracı.

2. Çapalama işi. [AG] "*Şu her Ağustos sonlarında kamyonlar dolusu tencereleri, izanları, çulları çuvallarıyla geçip geçip çapaya veya namuğa giden, kara sarı, erkek suratlı, pişikli, ağırlı ırgatlar gibi.*" (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

çarliston

1. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaygınlaşan dans türü.

2. Bu dansın müziği. [AG] "*Arkamızdan geliyor ve ıslıkla bir çarliston çalıyordu.*" (A. Gündüz, TS).

çarşaf

1. Yatağın üstüne serilen veya yorgan kaplanan bez örtü.
2. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, eteklikli sokak giysisi. [AG] "*Çabucak yatak odasına koştu, çarşafını giydi.*" (P. Safa, TS).

çay (I).

1. Çaygillerden, nemli iklimlerde yetişen bir ağaççık (*Thea chinensis*)..
3. Bu yaprağın demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek. [AG] "*Bize çay ikram ettiler.*" (A. Kabaklı, TS).

çelmek

1. Ayak uzatarak birisini düşürmek.
2. Yolundan çevirmek, engel olmak, engellemek. [AG] "*En tutulmaz penaltıları çeler ama bazen de bakarsın, bacak arasından en olmayacak golleri yerd.*" (H. Taner, TS).

çember

1. Merkez denilen sabit bir noktadan aynı uzaklık ve düzlemdeki noktalar kümesinin oluşturduğu kapalı eğri.
2. Bu biçime getirilmiş katı cisimlerin çevresi. [AG] "*Kalbur çemberi.*" (TS).

çentik

1. Bir şeyin kenarından kesilerek veya kırılarak açılan küçük kertik, tırtık.
2. Küçük oyuk.[AG] "*İhtiyarın uzun şakaklarında, gözlerinin altında bıçak yaraları gibi ince çizgiler, çukurlar, oyuklar, çentikler, yenikler görünüyor.*" (P. Safa, TS).

çeviri

1. Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme.
2. Bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap, tercüme. [AG] "*Düşüncelerimi sormak üzere bu çevirileri parça parça İstanbul'a yollamıştı.*" (T. Buğra, TS).

çevirmek

1. Bir şeyin yönünü değiştirmek.

2. Öteki yüzünü görünür duruma getirmek. [AG] *"Sermet defterinin yapraklarını çeviriyordu."* (Ö. Seyfettin, TS).

çevirmen

1. Konuşmayı bir dilden başka bir dile çeviren kimse, çevirici, dilmaç, tercüman, dragoman.

2. Herhangi bir metni bir dilden başka bir dile çeviren kimse, çevirici, dilmaç, tercüman, mütercim. [AG] *"Çevirmen, güncel çalışmaları nedeniyle bu romandan sık sık uzaklaşmak durumunda kalıyordu."* (S. İleri, TS).

çığır

1. Çığın kar üzerinde açtığı iz.

2. Patika. [AG] *"Bir çığır üzerinde köye doğru yol almaya başladılar."* (KY).

3. İz. [AG] *"Sabanın sapına çalımlı çalımlı sarılarak kuvvetli demirin açtığı çığır üzerinde ağır adımlarla yürümekteydi."* (N. Nâzım, TS).

çıkış

1. Çıkma işi.

3. Yokuş. [AG] *"Şu çıkıştan sonra evi göreceğiz."* (KY).

çıplak

1. Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbıl, cıbıldak.

2. Saçsız (baş).. [AG] *"Çıplak başınla bu güneşte fazla durmamalısın."* (KY).

3. Üzerinde yaprak olmayan. [AG] *"Irmağın başında kocaman, çıplak bir tek kavak vardı."* (H. E. Adıvar, TS).

çiğnemek

1. Ağza alınan bir şeyi dişler arasında ezmek, öğütmek.

2. Ayağı veya tekerleği altına alarak ezmek. [AG] *"Bunlara dalgın bakarken öteden gelen bir araba onu çiğneyecekti."* (M. Ş. Esendal, TS).

çile (I).

1. Zahmet, sıkıntı.

2. Dervişlerin kırk gün süre ile kendilerine uyguladıkları zahmetli ve perhizli dönem. [AD] “Ünlerini azizler gibi çile odasındaki acılar yüzünden, ya da kayıp koca gibi bileğinin gücü, kılıcının ucuyla uçurduğu kafalar yüzünden değil, yazdıkları mektup ya da nakşedip resimledikleri bir sayfa yüzünden kazanmış olan bu yeni meşhurlara, sırf Şeküre onları babasından duymuştur diye benzetmek isterdim.” (O. Pamuk, Benim Adım Kırmızı).

Çingene

1. Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk, Çingen, Kıpti, Roman.

2. Bu topluluktan olan kimse, Çingen, Kıpti, Roman. [AG] “Çingene kadınların bedduasını almak iyi değil, bize bir zararı yok.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

çizmek

1. Çizgi çekmek.

2. Resmini yapmak, resmetmek. [AG] “Ben sizi yazar olarak değil, insan olarak çizmek istiyorum.” (H. E. Adıvar, TS).

çocuk

1. Küçük yaştaki erkek veya kız: “Çocuğun bir sütünesi vardı.” -R. H. Karay.

5. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi. [AG] “Daha çocuksun bunlara aklın ermez.” (KY).

6. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse. [AG] “Otuz yaşında ama hâlâ çocuk.” (TS).

çorak

1. Verimli olmayan (toprak)..

3. Verimsiz, kısır. [AG] “Hayatımın en acı, en yaşlı ve çorak zamanları bağlamış oldu.” (T. Buğra, TS).

çömez

1. Medreselerde müderrisin hizmetine bakan ve ondan ders alan öğrenci.

2. Birinin kendi işini öğreterek yetiştirmeye başladığı kimse. [AG] “Onların ölümüyle, çömezleri durmadan ekler yazarak, eseri bugünkü durumuna getirmişler.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

3. Acemi. [AG] “Yeni gelen çömezler bugün nöbet tutmaya başlayacak.” (KY).

çöreklenmek

2. Çökmek, çömelmek.

3. Rahat bir biçimde yayılıp oturmak. [AG] “Bu sokağa bir zamanlar gelip çöreklenen tüccarlar, artık bereketinden midir, cedlerinden kendilerine intikal etmiş devasa sermayelerini başka maceralara yatırmayı lüzumsuz telakki edip şimdiki ekmek kapılarını terketmemişlerdi.” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

çulsuz

1. Çulu olmayan.

2. Varlıksız, parasız. [AG] “Çok zengin adam diyorlar, onun için. Senin gibi bir çulsuza borçlu kalmak ister mi?” (S. F. Abasıyanık, TS).

dD

dadaş

1. Erkek kardeş.

2. Delikanlı, yiğit kimse. [AG] “Su katılmamış bir dadaştı ve politika ile uğraşmamıştı.” (T. Buğra, TS).

dağ (II).

1. Kızgın bir demirle vurulan damga, nişan.

2. İyileştirmek için vücudun hastalıklı bölümüne kızgın bir araçla yapılan yanık. [AG] “Yaraya yapılan dağ ile daha çabuk iyileşecek.” (TS).

dağılmak

1. Toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak.

5. Birliği, beraberliği bozulmak. [AG] “Golü yiyince takım dağıldı. Babanın ölümünden sonra aile dağıldı.” (TS).

dağlamak

1. Kızgın bir demirle hayvan derisine damga vurmak.
2. Akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak. **[AG]** *"Kızgın maşa demirini al da kollarını dağla dese dağlayacakmışım."* (O. C. Kaygılı, TS).

dakika

1. Bir saatlik zamanın altmışta biri.
2. An, zaman. **[AG]** *"Bundan sonra sizi her dakika arayacağım."* (C. Uçuk, TS).

dalga

1. Deniz veya göl gibi geniş su yüzeylerinde genellikle rüzgâr, deprem vb.nin etkisiyle oluşan kıvrımlı hareket.
3. Bir yüzeydeki kıvrım. **[AG]** *"Geniş dalgalarla uzanıp giden ovaların yüzünde ne bir köy görünüyor ne de ufacık olsun bir ağaç."* (M. Ş. Esendal, TS).

dalmak

1. Suyun içine bütün vücuduyla ve hızla girmek.
2. Bir yerin içine girmek. **[AG]** *"Hızla içeri dalıp mumun başında duran adama doğru iki adım attı."* (E. Şafak, TS).

damar

1. Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal.
3. Başka türden katmanların arasında bulunan sıvı, maden veya mineral katmanı. **[AG]** *"Zengin bir altın damarı."* (TS).

damat

1. Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad, güveyi.
2. Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, güveyi. **[AG]** *"Babası da beni damat adayı olarak görüyordu."* (M. Yesari, TS).

darboğaz

1. Piyasalarda üretimin, kredilerin, döviz imkânlarının, sürümün, ham madde arzının ve malzeme stoklarının gereksinim düzeyi altına düştüğü sıkıntılı durum.

2. Toplumun, çözümlenmesinde güçlüklerle karşılaştığı bunalımlı durum. [AG] “*Bu darboğazda ay sonunu zor getirir olduk.*” (KY).

davar

1. Koyun ve keçiye verilen ortak ad.

2. Koyun veya keçi sürüsü. [AG] “*Çoban davarı yaymaya götürdü.*” (TS).

dayı

1. Annenin erkek kardeşi.

3. Yaşlı erkeklere söylenen bir seslenme sözü. [AG] “*O kadarcık okumaktan kanun anlaşılrsa avukata ekmek mi kalırdı, dayı!*” (S. F. Abasıyanık, TS).

dede

1. Torunu olan erkek, büyükbaba, büyükpeder.

2. Büyükbabadan başlayarak geriye doğru atalardan her biri. [AG] “*Anadolu köylerinde gecelerin, özellikle çocuklar için çok uzun, çok zevkli ve biraz "ürpertici" geçmesinin sebeplerinden biri de, dedelerin ve ninelerin anlattığı şu cinli perili masallardı.*” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

4. Yaşlı erkeklere söylenen bir seslenme sözü. [AG] “*Ayıp dede ayıp. Koskoca adam olmuşsun...*” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

dekolte

1. Açık giyim.

2. Açık giyimli. [AG] “*Kadınların çoğu dekolteydi.*” (Halikarnas Balıkcısı, TS).

dekor

1. Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen perde, aksesuar vb. öğelerin bütünü.

3. Görünüş, manzara. [AG] “*Münzevi çiftliğın dekorundan hazzetti.*” (R. H. Karay, TS).

dekoratör

1. Tiyatro, opera vb. dekorlarını tasarlayan sanatçı.

2. Bir alanı kullanım ve estetik bakımından ele alıp insanın fiziksel ve ruhsal özelliklerine uygun olarak tasarlayan kimse. [AG] “Birden kapı açılarak içeriye dünyanın en usta marangozları, ressamaları, mimarları, dekoratörleri, halıcıları, inşaatçıları girecek.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

3. İç mimar. [AG] “Bugün dükkana yeni mobilyaları ayarlayacak dekoratör gelecekti.” (KY).

dem (I).

1. Hazırlanan çayın renk ve koku bakımından istenilen durumu.

2. Zaman, çağ. [AG] “Âdem'den bu deme neslim getirdi / Bana türlü türlü meyve yetirdi” (Âşık Veysel, TS).

3. Pişirilen yemeklerin yenecek kıvamda olması. [AG] “Pilav demlendiyse getireyim.” (KY).

demir

1. Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimsi esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element (simgesi Fe)..

2. Bu elementten yapılmış. [AG] “Hemşiresiyle rıhtımın kenarındaki demir kanepeye oturdular.” (P. Safa, TS).

deney

1. Bilimsel bir gerçeği göstermek, bir yasayı doğrulamak, bir varsayımı kanıtlamak amacıyla yapılan işlem, tecrübe.

2. Deneyim, tecrübe. [AG] “Herkesin kendi deneyi ile bildiği bir gerçek vardır.” (H. Taner, TS).

denk

1. Ağırlık bakımından eşit olan

3. Uygun, nitelik yönünden eşit. [AG] “Çok aradım bulamadım dengimi / Elvan çiçeklerden aldım rengimi” (Halk türküsü, TS).

depo

1. Korunmak, saklanmak veya gerektiğinde kullanılmak için bir şeyin konulduğu yer, ardiye.

2. Bir malın toptan satıldığı ve çokça bulunduğu yer. [AG] *"Ben depoya güzel bir portatif eczane ısmarlayacağım."* (M. Yesari, TS).

3. ask. Ordu mallarının saklandığı, bakımlarının yapıldığı yer, debboy. [AG] *"Gelibolu civarında Akbaş mevkinde bir cephan deposu vardı."* (Atatürk, TS).

deri (I).

1. İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten.

2. Bu tabakadan yapılmış. [AG] *"Üstünde yine o siyah deri pardösüsü, kolunda siyah deri çantası."* (N. Cumalı, TS).

dernek

1. Toplantı, düğün.

2. Belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk, cemiyet. [AG] *"Edebiyat Derneğinde şiir dünyamızın eski, yeni, birçok şöhretleriyle tanıştım."* (Y. Z. Ortaç, TS).

ders

1. Öğretmenin öğrenciye belirli bir sürede verdiği bilgi.

2. Bu bilgi aktarımı için ayrılan süre. [AG] *"Dersin bitmesine beş dakika var."* (TS).

dershane

1. Derslik.

2. Öğrencilere okul dışında para ile ders veren özel kuruluş. [AG] *"Bu sene dershaneler kapatılıyor."* (KY).

devşirme

2. Asker yetiştirilmek üzere Yeniçeri Ocağına alınacak çocukları seçip toplama işi.

3. Yeniçeri Ocağına bu yolla alınan çocuk. [AG] *"Doğrudan doğruya devşirmelerden"*

teşkil edilen bu sipahi bölüklerini tımarlı sipahisi ile karıştıran Fevzi Kurtoğlu'nun, bunların kırmızı bayrak taşımalarını Türk halk ananelerine istinat etmek istemesi, tamamıyla yanlıştır." (M. F. Köprülü, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi).

4. Toplanmış, bir araya getirilmiş. **[AG]** *"Biz bürokratlardan devşirme bir kalabalıkla bir inkılap hareketinin yürütülemeyeceğini iddia ediyorduk."* (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

dil (II).

1. İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.

4. Düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı. **[AG]** *Müzik dili. Yazı dili. "Hiçbir zaman onların arasına katılabilecek bir dil bulamadım."* (R. Mağden, TS).

dimağ

1. Beyin.

2. Zihin. **[AG]** *"Meclisin nerede toplanabileceği fikri dimağımızı işgal ediyordu."* (Atatürk, TS).

dip

1. Oyuk veya çukur bir şeyin en alt bölümü.

2. Taban. **[AG]** *"Tencerenin dibi."* (TS).

direkt

1. Aracısız.

3. Doğrudan, doğrudan doğruya. **[AG]** *"Sınıfını direkt geçen öğrenci."* (TS).

dirsek

1. Kol ile ön kol arasındaki eklem arka yanı.

2. Giysi kolunda bu organa denk gelen bölüm. **[AG]** *"Dirseği yırtık neftî bir örme ceket giymiş."* (P. Safa, TS).

disiplin

1. Bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı veya yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumu, sıkı düzen, düzence, düzen bağı, zapturapt.

2. Kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünü. [AG] *"Bazı kibar semtlerde ve Beyoğlu'nda bu disiplin biraz gevşerdi."* (F. R. Atay, TS).

dişi

1. Yumurta oluşturan veya yavru doğuran (birey)..

2. Erkeği tarafından döllenecek biçimde oluşmuş (hayvan veya bitki).. [AG] *"Dişi kedi."* (TS).

3. Kadın. [AG] *"Erkekler bu cazibeli dişinin arkasından bakakaldı."* (KY).

dişilik

1. Dişi cinsten olma durumu.

3. Kadına özgü olma durumu. [AG] *"Dişi olmadan kadın olunamayacağı düşünüyorum dişilikten utanıyorum, demişti."* (H. E. Adıvar, Zeyno'nun Oğlu).

dişlemek

1. Bir şeyin bir parçasını ısırarak veya koparmak.

2. Çiğnemek. [AG] *"Ağızlarına attıkları üzüm tanelerini dişleyip ilk yudumları içtikten sonra birbirlerine baktılar."* (T. Buğra, TS).

divan

1. Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis.

4. Meclis. [AG] *"Çok geçmeden ortadaki masanın etrafında akşamki divan tekrar kurulmuş bulunuyordu."* (R. N. Güntekin, TS).

diyalog

1. Karşılıklı konuşma.

2. Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde iki veya daha çok kimsenin konuşması. [AG] *"Kişileri canlı, diyalogları kişilerin karakter özelliklerini yansıtacak gibi ustalıkla seçilmişti."* (N. Cumalı, TS).

3. Konuşmaya dayanılarak yazılmış eser. [AG] “*Diyalog şeklinde yazılan bu yazı çok ilgi gördü.*”(KY).

diyar

1. Ülke.

2. Dünya. [AG] “*Arkamda başka bir diyar, sıkıntı, ızdırap ve kudret diyarı var.*” (H. E. Adivar, TS).

dizi

2. Herhangi bir bakımdan bir bütün oluşturan şeylerin tümü, seri.

3. Yan yana, art arda veya zaman sırasına göre sıralanmış birbiriyle ilişkili nesne veya olayların oluşturduğu bütün sıra. [AG] “*Bir dizi olay. Olaylar dizisi.*” (TS).

doğal

1. Doğada olan, doğada bulunan.

3. Kendiliğinden olan, insan eliyle yapılmamış, **yapay** karşıtı. [AG] “*Doğal liman. Doğal sınır.*” (TS).

doğmak

1. Dünyaya gelmek.

4. Ortaya çıkmak, sonucu olmak. [AG] “*Nezaket denen şey, kadının hanımlaşması ile beraber doğdu.*” (F. R. Atay, TS).

doğru

1. Bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, **eğri** ve **çarpık** karşıtı.

5. İki nokta arasındaki en kısa çizgi. [AD] “*İki noktadan yalnız bir doğru geçebilir.*” (TS).

doğrult

1. Yön, istikamet.

2. Tutulan, izlenen yol. [AG] “*Bu doğrultta ilerlerse hayatı düzene girer.*” (KY).

doğu

1. Güneşin doğduğu ana yön, gün doğusu, şark, maşrik, **batı** karşıtı.

2. Bulunulan yere göre güneşin doğduğu yönde kalan bölge. **[AG]** “*Rus döneminde kale yamaçlarındaki Kaleiçi Mahallesi'ndeki paşa konakları, hamamlar ve Osmanlı yapıları gerilerken Kars çayının güneyindeki düzlükte çarın mimarları birbirlerine paralel beş ana caddeyle onları hiçbir Doğu şehrinde görülmeyecek bir düzenle dimdik kesen sokaklardan oluşan ve hızla zenginleşen yeni bir şehir yapmışlardı.*” (O. Pamuk, Kar).

Doğu

1. Güneşin doğduğu yöndeki ülkeler bölgesi, şark, **Batı** karşıtı.
3. Bu yönde olan, şarki. **[AG]** “*İslamcı Kürtler arasında Doğu şehirlerinde başlayıp büyüyen çatışmayı yatıştırmak için geldiği her iki tarafın barışçı ve iyi niyetli militanlarınca söyleniyordu.*” (O. Pamuk, Kar).

donanım

2. Tesisat.
3. Bir bilgisayarda bulunan fiziksel birimler. **[AG]** “*Bu donanımınla uzaya füze bile fırlatır bu bilgisayar.*” (KY).

doruk

1. Dağ, ağaç vb. yüksek şeylerin tepesi, en yüksek yeri, zirve, şahika.
2. En üstün başarı düzeyi. **[AG]** “*Dorukta yalnız kalmak ve doruktan başlamak ne kadar da zormuş meğer.*” (T. Buğra, TS).
3. Heyecan, sevinç, coşku vb. duygularda ulaşılan en üst nokta. **[AG]** “*Kasabın yüzü kıpkırmızı olmuş, heyecanı doruğa varmıştı.*” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

döl

1. Canlıların üremesi sonucu ortaya çıkan yeni birey veya bireylerin bütünü, zürriyet, nesil.
2. Yavru, çocuk. **[AG]** “*Yârenlik mi ediyordun, Kara Osman’ın dölüyle?*” (T. Oflazoğlu, TS).

dönmek

1. Kendi eksenini üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek.

2. Geri gelmek, geri gitmek. **[AG]** *"Ertesi gün aynı yoldan Bodrum'a döndük."* (Halikarnas Balıkçısı, TS).

3. Yönelmek. **[AG]** *"Babam birdenbire bana döndü."* (S. F. Abasıyanık, TS).

dörtlük

2. Dört dizelik bölümlerden oluşmuş şiir veya şiir parçası, kıta.

3. Birlik notanın dörtte biri uzunluğunda nota. **[AG]** *"Bu dörtlüğü kemanlarla çalacaklar."* (KY).

4. Dört taneden oluşmuş, dört tane alabilen. **[AG]** *"Dörtlük cezve."* (TS).

dram

1. Sahnede oynanmak için yazılmış oyun, drama.

2. Acıklı, üzüntülü olayları, bazen güldürücü yönlerini de katarak konu alan sahne oyunu veya televizyon filmi, drama. **[AG]** *"Bu film çok güzel bir dram örneği."* (KY).

4. Acıklı olay. **[AG]** *"İhtiyarın ve umumiyetle insanın dramı nedir, bilir misiniz?"* (B. Felek, TS).

dudak

1. Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri.

2. Ağız. **[AG]** *"Eve dudağınızda bir şarkı ile dönüyorsunuz."* (H. Taner, TS).

durmak

5. Varlığını sürdürmek.

6. Var olmak. **[AG]** *"Bu kadar dersim dururken sinemaya nasıl gideyim?"* (TS).

8. Yaşamak. **[AG]** *"Anneannen duruyor mu?"* (TS).

duş

1. Temizlik veya tedavi amacıyla suyu yüksekten üzerine doğru püskürtme yoluyla yıkanma.

2. Bu biçimde yıkanmaya yarayan alet. **[AG]** *"Aysun'un salon olarak kullandığı oturma odasının dışında sadece genişçe bir yatak odası vardı; dar bir mutfak, duş ile*

tuvaletin bulunduğu küçük bir banyoyu da eklerseniz daire tamamlanmış oluyordu.”
(A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

düğün

1. Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet.
2. Bir olayı kutlamak için yapılan büyük eğlence veya tören. **[AG]** “*Ne düğünü, ne derneği?*” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

dümen

1. Hava ve deniz taşıtlarında, taşıta istenilen yönü vermeye ve belirli bir doğrultuda götürmeye yarayan hareketli parça.
2. Yönetim, idare. **[AG]** “*Dümeni ele aldı.*” (KY).

dünya

1. Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü.
2. Dış, çevre, ortam. **[AG]** “*Biz dünyadan ayrı yaşarken dünya epey değişmiş.*” (H. C. Yalçın, TS).
5. Herkes. **[AG]** “*Dünya bir yana Ali'm bir yana!*” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

düş

1. Uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütünü, rüya.
2. Gerçek olmayan şey, imge. **[AG]** “*Önce Pierre önerisini reddettim; büyük bir düş kırıklığı yaşıyordum.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

düşman

1. Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, **dost** karşıtı.
2. Birbirleriyle savaşan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları. **[AG]** “*Biz toprağımızdan düşmanı atmaya mecburuz.*” (R. E. Ünaydın, TS).
3. Aralarında birbirleriyle çatışmaya varacak ölçüde anlaşmazlık olan taraflar. **[AG]** “*Dostumuza güvenmeyelim de düşmanımıza mı güvenelim?*” (B. R. Eyuboğlu, TS).

düzen

1. Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, nizam, sistem.

4. Bir devletin belli bağılı ilkeleri bakımından yönetimde tuttuğu yol, yönetim biçimi, rejim. [AG] “*Dağlarda eşkıyaların dolaşması, düzenin bozuk olması onun işine yarıyor.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

eE

ebediyen

1. Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar.
2. Hiçbir zaman. [AG] “*Ebediyen gelmeyecek birisi, değil mi?*” (K. Tahir, TS).

ece

1. Kraliçe.
2. Güzel kadın. [AG] “*Dün Sirkeci istasyonunu görmeliydiniz, ecemiz geldi.*” (F. R. Atay, TS).

ecza

1. Canlılardaki rahatsızlıkların bozuklukların ve çeşitli hastalıkların tanısı, önlenmesi veya tedavisi için yararlanılan doğal veya sentez yoluyla hazırlanmış madde.
2. Çeşitli amaçlarla kullanılan kimyasal madde. [AG] “*Burada musluklar, mermer teşrih masaları, antiseptik eczalar yok!*” (F. R. Atay, TS).

eda (I).

1. Davranış, tavır.
2. Naz, işve. [AD] “*Giyimi kuşamı tepeden tırnağa Paris modası ya, nazı edası hiç aşağı kalmıyor ki!*” (A. İlhan, TS).
3. Anlatış biçimi, tarzı. [AG] “*Sonra birdenbire sözlerinin konferans edasını değiştirerek bana sordu.*” (Ö. Seyfettin, TS).

edebiyat

1. Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın (II)., gökçe yazın: “*Edebiyat hocasıyken talebeme bu nesir sanatından bir defa bahsetmiştim.*” (F. R. Atay, TS).
2. Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür. [AG] “*Hekimlik edebiyatı.*” (TS).

efe

1. Yiğit, özellikle Batı Anadolu köy yiğidi, zeybek.

3. Kabadayı. **[AG]** *"Düğün evinin avlusuna girerken yeni düze inmiş efeler gibi nara attı."* (Ö. Seyfettin, TS).

efendi

1. Günümüzde bey unvanından farklı olarak özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan:

5. Erkekler için kullanılan bir seslenme sözü. **[AG]** *"Efendi! Allah'ın emriyle kızını bana ver."* (S. F. Abasıyanık, TS).

eflatun

1. Açık mor renk.

2. Bu renkte olan. **[AG]** *"Mor, kırmızı, eflatun, pembe, tahtalar, kalaslar getirdiler."* (A.H. Tanpınar, Huzur).

eflatuni

1. Eflatun rengi.

2. Bu renkte olan. **[AG]** *"Yalnız ta ileride, caddeye çıktığı noktadan caddenin biter gibi görüldüğü dirseğinde birkaç tramvay amelesinin teşkil ettiği bir grup, gece içinde daha keskin görülen pembesi üstün eflatuni bir aydınlığın üstüne eğilmişler, insana ister istemez Rambrandt'ın tablolarım hatırlatan bir gölge ve ışık oyunu içinde rayları tamir ediyorlardı."* (A.H. Tanpınar, Huzur).

egzoz

1. İçten yanmalı motorlarda yanan akaryakıtın gazı.

2. Bu gazın boşaltılması. **[AG]** *"Egzoz emisyonunda sorun olduğundan araba çalışmadı."* (KY).

3. Bu gazın atılmasını sağlayan düzen. **[AG]** *"Egzozda sıkıntı olup olmadığına baktı."* (KY).

ek

1. Bir şeyin eksikliğini tamamlamak için ona katılan parça.

5. Eklenmiş, katılmış. **[AG]** "Okul müdürüyken okulun ek inşaatında hamallarla birlikte çalışmış." (H. Taner, TS).

ekmek

1. Tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek, nan, naniyaziz.

3. Yemek, aş. **[AG]** "Ekmeği bizde yiyelim mi? Allah ne veriyse." (T. Buğra, TS).

ekonomik

1. Ekonomi ile ilgili olan, iktisadi.

2. Az masraflı, hesaplı, iktisadi. **[AG]** "Ekonomik eşya ve mobilyalarla evini düzdü." (KY).

ekşimek

1. Ekçi duruma gelmek.

2. Bozulmak. **[AG]** "Tepsiye bir bardak ekşimiş süt, bir çürük yumurta ve iki dilim siyah ekmek vardı." (N. Hikmet, TS).

el (III).

1. Ülke, yurt, il.

2. Halk, ahali. **[AG]** "El ne der sonra?" (KY).

ela

1. Gözde sarıya çalan kestane rengi.

2. Bu renkte olan. **[AG]** "Ela gözlerini sevdiğim dilber / Seni görmeyeli göresim geldi" (Karacaoğlu, TS).

emek

1. Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü, zahmet.

2. Uzun ve yorucu, özenli çalışma. **[AG]** "Bir darbe benim bütün o uzun emeklerimi sıfıra indirir." (H. C. Yalçın, TS).

emekçi

1. Geçimini yaptığı işlerle sağlayan kimse.

2. Geçimini, emeğini sermayeciye satarak sağlayan kimse, proleter. [AG] "*Bildiği veya öğrendiği, asıl çalışmalarını emekçilerin arasında değil, orduda yapmayı sevdikleri idi.*" (T. Buğra, TS).

emin

1. Güvenli.

2. Sakıncasız, emniyetli, tehlikesiz. [AG] "*Dağlar hiçbir zaman emin değildir.*" (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

emir

1. Buyruk, komut, talimat, ferman.

2. İstek. [AG] "*İkide birde dönüp benden bir emrim olup olmadığını soruyordu.*" (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

emniyet

1. Güvenlik.

3. Polis işleri. [AG] "*Emniyeti ilgilendiren bir konu olmadığı için, kalabalığın dağıtılmasıyla yetinildi; kitaplar müsadere edildi.*" (O. Atay, Tutunamayanlar).

endaze

1. 65 santimetrelik uzunluk ölçüsü.

2. Ölçü. [AG] "*Mehmetçiğin makamını şan ve şerefle ölçebilecek, ne bir tartı ne bir endaze ne bir kıyas, ne bir mikyas vardır.*" (N. F. Kısakürek, TS).

enik

1. Kedi, köpek vb. çok memeli hayvanların yavrusu.

2. Çocuk. [AG] "*Evliyim ya, üç de enik var arkamda.*" (N. Cumalı, TS).

ense

1. Boynun arkası.

2. Art, arka. [AG] "*Saydığın üç iskelenin ensesindeki İsmail Ağa'nın dükkânı, en emin emanetçi idi.*" (S. M. Alus, TS).

erişmek

1. Varılması zamana, emeğe bağı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak.

2. Bir yere ulaşmak, varmak. [AG] "Boyu bir elli beş olduğu için eli ancak on beşinci düğmeye erişebilmektedir." (H. Taner, TS).

erkek

1. Yetişkin adam, bay, er kişi.

2. İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiye dölleyecek cinsten olanı. [AG] "Erkek arıların takatleri kesilmeye başlar, bir bir dökülür, ölür giderler." (T. Buğra, TS).

esaret

1. Kölelik, tutsaklık, esirlik.

2. Boyunduruk. [AG] "İlim ve teknik bugün insanı tabiatın esaretinden kurtaran çeşitli vasıtalar icat etmiştir." (M. Kaplan, TS).

esir (I).

1. Tutsak.

2. Köle. [AG] "Babasının esiri değildi. Dilediği yerde, dilediği insanlarla çalışır, sevmediklerinin de suratına bakmazdı." (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

esmer

1. Siyaha çalan buğday rengi.

3. Bu renkte olan. [AG] "Esmer yüzünün hafifçe kızardığını, gözlerinin garip bir ışıqla yanmaya başladığını görüyoruz." (E. M. Karakurt, TS).

estetik

1. Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat.

3. Güzellik duygusuna uygun olan. [AG] "Büyük bir kısmında edebî ve estetik bir kültüre delalet eden bir lisan kullanılmıştır." (A. H. Çelebi, TS).

eğik

1. Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak.

3. Başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını. **[AG]** “*Dünya yeni bir ekonomik bunalımın eşiğinde.*”(TS).

eşkin (I).

1. Atın dört tnal ile tırıs arasındaki hızlı yürüyüşü.

2. Böyle yürüyen (at).. **[AG]** “*Çakır, eşkin atına atladığı zaman yanında İsa Bey'in verdiği keskin ve benzersiz kılıç, koynunda da bir fermanla bir mektup vardı.*” (N. Atsız, TS).

etek

1. Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik.

2. Giysinin belden aşağıda kalan bölümü. **[AG]** “*Kadınlar eteklerini tuta tuta, iskarpinlerinin uçlarına basa basa, yüzlerini ekşite ekşite avluya girdiler.*” (O. Kemal, Cemile).

3. Giysinin alt kenarı. **[AG]** “*Vedia'nın eteklerinden gözlerini ayırmayarak onu takip ediyordu.*” (P. Safa, TS).

etraf

1. Yanlar, taraflar.

2. Çevre. **[AG]** “*Meçhul kadın korka korka etrafına bakındı.*” (A. Gündüz, TS).

ev

2. Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane.

3. Aile. **[AG]** “*Evine bağlı bir adam.*” (TS).

evlat

1. Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk.

2. Soy, döl. **[AG]** “*Yüksek bir tahsil görmedim ama ben de efendi evladım.*” (P. Safa, TS).

3. Yaşlı kimselerin çocukları yaşındakilere kullandıkları bir seslenme sözü. **[AG]** “*Evladım, sakın kimseciklere borç etme!*” (Y. Z. Ortaç, TS).

evlek

1. Tarlanın, tohum ekmek için saban iziyle bölünen bölümlerinden her biri.
3. Tarlalarda suyun akması için açılan su yolu. [AG] “*Evleekten gelen su kurumuş.*” (KY).

ezgi

1. Belli bir kurallara göre düzenlenmiş, kulağa hoş gelen ses dizisi, haz, nağme, melodi.
2. Bir müzik parçasında baştan sona kadar belirli yerlerde tekrarlanan ses dizisi. [AD] “*Fakat ağaların ağzında son ezgi dinmeden yıldırım gibi dört nala kalktılar.*” (H. E. Adivar, Zeyno’nun Oğlu).
3. Kulağa hoş gelen ses veya söz dizisi. [AG] “*Hasan'm orasından burasından işittiği bu eski güzel ninninin bin nazla, bin okşayıyla uzayan ezgileri, doğrusu, heyecanlı olan kalbini titretti.*” (H. E. Adivar, Zeyno’nun Oğlu).

f

facia

1. Çok üzüntü veren, acıklı olay, afet.
2. Trajedi. [AG] “*Shakespeare müthiş bir facia yazarıdır.*” (KY).

falso

1. Yanlış davranış.
2. Bir parça çalınır veya söylenirken yapılan nota yanlışlığı. [AG] “*Ahenge falso, kalın erkek sesleri de karıştı.*” (H. R. Gürpınar, TS).
3. Yanlışlık, hata. [AG] “*Piyes; falsoları, yersiz mizansenleriyle devam ediyor.*” (C. Uçuk, TS).

farfara

1. Çok konuşan.
3. Yüksek sesle konuşan. [AG] “*Yandaki farfara tüm dikkatimi dağıttı.*” (KY).

farz

1. Müslümanlıkta, özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan ibadet.

2. Yaptmak zorunda kalınan şey, boyun borcu. [AG] “*Bu işi yapmak farz oldu.*” (KY).

fasih

1. Açık ve düzgün (anlatış).. olan.

3. Açık ve düzgün bir biçimde. [AG] “*Sözleri daha fasih çıkarmak için hafif şapırtılarla oynayan kırmızı dudaklarına tak ılıyordu.*” (P. Safa, TS).

felek

1. Gök, gökyüzü, sema.

2. Dünya, âlem. [AG] “*Bu felekte bize mekan yok.*” (KY).

festival

1. Dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı veya niteliği programla belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi.

2. Belli bir sanat dalında oyun ve filmlerin sunulması ve gösterilmesi sonunda ödül, derece verilmesi biçiminde düzenlenen ulusal veya uluslararası gösteri dizisi, şenlik. [AD] “*Antalya film festivali.*” (TS).

fetret

1. İki peygamber arasında peygambersiz geçen süre.

2. İki padişah arasında padişahsız geçen süre. [AG] “*Halk bu fetret döneminde iyice perişan oldu.*” (KY).

3. İki olay arasındaki süre. [AG] “*Son eşine kadar geçen fetret döneminde inzivaya çekilmişti.*” (KY).

film

1. Fotoğrafçılıkta, radyografide ve sinemacılıkta resim çekmek için kullanılan, selülozdan, saydam, bükülebilir şerit.

4. Sinemalarda gösterilen eser. [AG] “*Polisiye filmlerdeki cinayet sahnelerinin hepsi gerçek bir olaydan mı alınma?*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

final

1. Bir işin sonu.

2. Dönem sonu sınavı. [AG] “*Finaller yaklaştıkça daha çok ders çalışıyor.*” (KY).

3. Bitiş. [AG] “*Bu son yarışta finali ilk ben gördüm.*” (KY).

finans

1. Para, mal.

2. Mali işler. [AG] “*O bahsederdi finans dünyasından.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

fiyat

1. Alım veya satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri, eder, paha.

3. Bir değer ile para birimi arasındaki ilişki. [AG] “*Fiyat yükselişlerini de beş yüz mislinde durdurmayı bildi.*” (N. F. Kısakürek, TS).

fizik

2. İnsanın doğal yapısı.

3. Kişinin dış görünüşü. [AG] “*Zamanın insanın fiziğinde tahribat yapması doğal değil mi?*” (O. Aysu, TS).

flört

1. Kadınla erkek arasındaki duygusal ilişki.

2. Birbirine duygusal ilgi duyan kadın ve erkek. [AG] “*Daha doğrusu, hayatımda flörtlerim olup olmadığını anlamak istiyorsunuz.*” (N. Hikmet, TS).

fora (I).

1. Yelken açtırma, **mayna** karşıtı.

2. Yelkenleri açtırmak için verilen komut. [AG] “*Fora yelken!*” (TS).

frenlemek

1. Bir taşıtın, mekanizmanın hareketini fren yardımıyla yavaşlatmak veya durdurmak.

2. Bir gidişin, bir tutumun aşırılığını önlemek, gemlemek. [AG] “*Adam fena sinirlendi. Ama durdu, düşündü, kendini iyi frenledi.*” (H. Taner, TS).

fulya

1. Nergisgillerden, soğan köklü bir bitki, zerrin (*Narcissus jonquilla*)..

2. Bu bitkinin güzel kokulu çiçekleri. **[AG]** *"Bir sepetin içinde sümbüller, fulyalar, zerrinler, menekşeler, şebboylar, dalga dalga renkler, damla damla rayihalar sıralanmıştı."* (A. H. Müftüoğlu, TS).

füme

1. Duman rengi.
2. Bu renkte olan. **[AG]** *"Füme çorap."* (TS).

füzen

1. Kömür kalem.
2. Bu kalemle yapılmış resim. **[AG]** *"Yaptığı en güzel resimler füzen resimlerdi."* (KY).

gG

gaga

1. Genellikle kuşlarda ağzın bir uzantısı durumunda olan, biçim ve büyüklüğü değişik, boynuz yapısında, katı ve çıkıntılı organ.
2. Ağız. **[AG]** *"Gaganı kapa!"* (TS).

galat

1. Yanlış kelime veya söz.
2. Yanılma. **[AG]** *"Bu garip his galatının adını hasret değil, alışkanlık koymuştu."* (P. Safa, TS).

galeyan

2. Coşma.
3. Coşku. **[AG]** *"Bütün Rumeli, ruhunun bütün fütühatçı galeyanı ile Teselya'ya doğru akıyordu."* (Y. K. Beyatlı, TS).

ganimet

1. Savaşta düşmandan zorla ele geçirilen mal.
3. Yağma sonrasında elde kalan mal, çalıntı. **[AG]** *"Belki de, bütün gücünü savaşlarda adam"*

öldürerek, ganimet toplayarak tükettiği için, bana belli belirsiz kan kokar gibi gelirdi, ama evde hamın gibi yumuşacık ve sakin dururdu.” (O. Pamuk, Benim Adım Kırmızı).

garaj

1. Otomobil vb. taşıtların konulduğu üstü örtülü yer, arabalık.
2. Otomobillerin bakım ve onarımının yapıldığı yer. [AG] *"Önce arabayı servis garajına çektik."* (Ç. Altan, TS).

garnizon

1. Bir şehri savunan veya yalnız orada bulunan askerî birlikler.
2. Askerî birliklerin bulunduğu yer. [AG] *"Bu amaçla ağabeyinin kaçırılmasından bir yıl sonra başvurduğu emniyet, gizli istihbarat servisleri, savcılık ve askerî garnizondan kovulmuş."* (O. Pamuk, Kar).

gazi

1. Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse.
2. Olağanüstü yararlıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara devlet tarafından verilen onur unvanı. [AG] *"Gazi Mustafa Kemal."* (TS).

gazve

1. Arap aşiretleri arasında yapılan savaş.
2. Din uğruna yapılan savaş. [AG] *"Bu gazve islam dininin geleceği için çok önemlidir."* (KY).

geçmiş

2. Zaman bakımından geride kalmış.
4. Bugüne göre geride kalmış olan zaman, mazi. [AG] *"Onlar bu davranışlarıyla geçmişte sadece huzursuzluk yarattı."* (N. Cumalı, TS).

gedik

1. Bir düzey üstündeki yıkık, çatlak veya aralık, rahne.
3. Boşluk, eksiklik. [AG] *"Kanunların gediğinden alabildiğine yararlanıp küpünü doldurmuş bir açıkgözdü."* (H. Taner, TS).

gelin

1. Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın.
2. Aileye evlenme yoluyla girmiş olan kadın. **[AG]** “Çok geçmeden damadın amcalarından biri altın halhalı gelinin ayak bileğine bağlarken, dayılar sandıktaki tektaş yüzüklere hücum edip bunları gelinin parmaklarına geçirmişler, dedelerin bazısı kızın beline altın kordonlar dolamış, kimisi de pentopenaları iğneyle göğsüne tutturmuştu.” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

geniş

1. Eni çok olan, enli, vâsi.
2. Alanı büyük olan, makro, **dar** karşıtı. **[AG]** “Bu ağaç, bir geniş bostan duvarının dış tarafında idi.” (O. C. Kaygılı, TS).

geometri

1. Nokta, çizgi, açı, yüzey ve cisimlerin birbirleriyle ilişkilerini, ölçümlerini, özelliklerini inceleyen matematik dalı, hendese.
2. Bu konu ile ilgili olan kitap veya ders. **[AG]** “Şarkılarda adı geçen ünlü matematikçi Hippos’un da “Geometrik ve Anatomik Analojiler” adlı eserinde...” (O. Atay, Tutunamayanlar).
3. Kesim hayvanlarında boyun. **[AG]** “İneğin gerdanı en lezzetli yerlerindendir.”(KY).

gerilla

1. Düzenli bir orduya karşı küçük birlikler hâlinde çatışan, hafif silahlarla donatılmış topluluk.
2. Bu topluluktan olan kimse. **[AG]** “Kürt milliyetçisinin ya öldürüldüğünü ya da hapse tıkıldığını anlattı: Kimse artık gerillaya da katılmıyordu, Asya Otelindeki toplantıya giden genç Kürtlerin de hiçbiri şehirde değildi artık.” (O. Pamuk, Kar).

getto

1. Avrupa ülkelerinde Yahudilerin gönüllü olarak veya zorlanarak yerleştirildikleri ve her türlü gereksinimini başka yere gitmeden karşılayabildikleri mahalle, Yahudi mahallesi.

2. Bir yerleşim bölgesinin, aynı şehirden gelen insanların yerleştiği bölümü. **[AG]** *“Bu gettolaşmış bölge eskiden şehrin gözdelelerinden di.”* (KY).

gezi (II).

1. Pamuk ve ipekle karışık dokunmuş hareli kumaş.
2. Bu kumaştan yapılan. **[AG]** *“Gezi kumaştan yapılmış bir kaftan giyyordu.”* (KY).

girift

1. Birbirinin içine girip karışmış, girişik, çapraşık.
2. Güzel yazı sanatında boş yer bırakmayacak biçimde iç içe istif edilmiş (yazı).. **[AD]** *“Girift bir yazıyla yazılmış bir dua asılıydı duvarda.”* (KY).

giriş

1. Girme işi.
3. Bir eserin konusunu tanıtarak kolay kavranmasını sağlayan, ön sözden sonra yer alan bölüm, methal. **[AG]** *“Giriş bölümünde güzel bir özet vermiş.”* (KY).
6. Bir müzik parçasında baştaki bölüm, methal. **[AG]** *“Girişi bile insanın ruhuna dokunuyor.”* (KY).

gizlemek

1. Saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak.
3. Bilerek ve isteyerek bir olguyu haber vermemek. **[AG]** *“Sizden gizleyecek bir şeyim yok.”* (A. Ümit, TS).

göbek

1. İnsan ve memeli hayvanlarda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk.
2. Yağ bağlamış şişman karın. **[AG]** *“Saçları adamakıllı kırışmış, hafif bir göbek gövdesini ağırlaştırmıştı.”* (A.H. Tanpınar, Huzur).

gök

1. İçinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, uzay, sema, asuman, feza.
3. Gökyüzünün, denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi.

4. Bu renkte olan. **[AG]**¹ “Gök bir kuş kondu dama.” (KY).

gökçe

1. Gök rengi, mavi.

2. Bu renkte olan. **[AG]** “Gökçe bir çiçek açmış.” (KY).

gökçül

1. Maviye çalan renk.

2. Bu renkte olan. **[AG]** “Gökçül kuş gökyüzünde kayboldu.” (KY).

gökşin

1. Maviye yakın renk.

2. Bu renkte olan. **[AG]** “Gökşin gözlü bu kedi çok uysal.” (KY).

gömlek

1. Vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi.

3. Vücudun üst kısmına giyilen iç çamaşırı. **[AG]** “Don ve gömleği ile fırlamış erkekler kapıların önlerinde giyiniyorlardı.” (A. H. Tanpınar, TS).

gön

1. İşlenmiş deri.

3. Hayvan derisi. **[AG]** “Boya değil altın yaldız vursan manda gönü gibi donuk duruyor.” (B. Felek, TS).

gönen

2. Nem, rutubet.

3. Nemli (toprak).. **[AG]** “Bu gönen toprak nohut yetiştirmek için ideal.” (KY).

4. Bir kimseye veya bir kurula verilen özel amaçlı iş, misyon. **[AG]** “Belki de uzun yıllar Anadolu kentlerinde görev yapan İstanbullu bir memur olarak, çevresindeki insanlardan farklı olduğunu göstermek için sarılmıştı araba sevdasına.” (A. Ümit, Kukla).

görüşmek

¹ 3. anlamdan hareketle.

1. Buluşup konuşmak, konuşup sohbet etmek

3. Bir iş, bir konu üzerinde karşılıklı görüş ileri sürmek, müzakere etmek. [AG] “*Bu sorunu daha geniş bir zamanda görüşmeli.*” (TS).

gösteri

1. İlgi, dikkat çekmek için bir topluluk önünde gösterilen beceri veya oyun.

3. Sinema veya tiyatrodaki film, oyun gösterme işi. [AG] “*Sinematekte film gösterileri başladı.*” (TS).

gösterme

1. Göstermek işi.

2. Teşhir, sergileme. [AG] “*Resimlerini göstermeye can atıyor.*” (KY).

göz

1. Görme organı, basar.

4. Bakış, görüş. [AG] “*Bu sefer alacaklı gözüyle baktım.*” (TS).

gözenek

1. Delikli bir nesnenin deliklerinden her biri.

2. Pencere. [AG] “*Gözenekten dışarı bir göz attı.*” (KY).

gözlem

1. Bir nesnenin, olayın veya bir gerçeğin, niteliklerinin bilinmesi amacıyla, dikkatli ve planlı olarak ele alınıp incelenmesi, müşahade.

2. İnceleme sonucu elde edilen değer, müşahade. [AG] “*Benim gözlemlediğim kadarıyla sanata karşı hiç de ilgisiz değilsiniz.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

gramer

1. Dil bilgisi.

2. Dil bilgisi kitabı. [AG] “*Yıllar yılı gramere bakmadan üç kelime yazmadığını kendi itiraf eder.*” (H. Taner, TS).

gri

1. Kül rengi, boz renk, demir rengi, demirî.

2. Bu renkte olan. **[AG]** *"Bana gelince, uzun boyum, iri bedenim, yeşil mi, gri mi çoğu zaman benim bile ayırt edemediğim, ilgi çekmeyen açık renk gözlerim, şimdi iyice seyrekleşen, ince telli, kumral saçlarım, her zaman temiz, kırıksız olmasına özen gösterdiğim giysilerim, kurallara harfiyen uyan davranışlarımla sıradan öğrencilerden biriydim."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

gülgûn

1. Gül renkli, pembe.

2. Bu renkte olan. **[AG]** *"Ateş doludur tutma, yanarsın / Karşında şu gülgûn piyale"* (A. Haşim, TS).

gülme

1. Gülmek işi.

2. Kahkaha. **[AG]** *"Leylâ, çayırın öbür ucuna kaçarak içinden gelen gülmeleri bastırmaya çalışır."* (S. Birsal, TS).

gümüş

1. Atom numarası 47, atom ağırlığı 107,88, yoğunluğu 10,5 olan, 960 °C'ye doğru sıvı durumuna geçen, parlak beyaz renkte, kolay işlenir ve tel durumuna gelebilen element (simgesi Ag)..

2. Bu elementten yapılmış. **[AG]** *"Boynundan asılmış gümüş bir köstek taşırdı."* (Y. K. Beyatlı, TS).

gün

1. Güneş.

2. Güneş ışığı. **[AG]** *"Gün gitmeden ateşi yakmak lazım."* (KY).

3. Gündüz. **[AG]** *"Bütün gün yanında kalırdım."* (A. Ağaoğlu, TS).

günah

1. Dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal.

2. Acımaya yol açacak kötü davranış, yazık. **[AG]** *"Bu adama bu kadar eziyet etmek günahdır."* (TS).

4. Kabahat, hafif suç. **[AG]** *"Bütün kusurları, günahları, kibar, asil bir güzellik şeklinde görülür."* (M. Yesari, TS).

güzel

1. Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, **çirkin** karşıtı
9. Güzel kız veya kadın. **[AD]** "Güzeller deniz kenarına geldikleri zaman âşıklar da kale burçlarına ve bedenlerine dolarlar." (A. H. Çelebi, TS).

güzergâh

1. Yol üstü uğranılacak, geçilecek yer.
2. Yol boyu. **[AG]** "Görüyorsun ki hat güzergâhına verdiğimiz şifrelerin hepsine menfi cevap geldi." (A. Gündüz, TS).

hH

haber

1. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık
3. Bilgi. **[AG]** "Sanattan haberi yok." (TS).

hacet

1. Herhangi bir şey için gerekli olma, ihtiyaç, gereklilik, lüzum: *Bu kadar külfete hacet yok.*
2. Tanrı'dan yerine getirilmesi beklenen dilek. **[AG]** "Bu devri yüz defa yapabildiniz mi mutlaka her hacetiniz de yerine gelir." (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).
3. İhtiyaç duyulan şey, gerekli şey. **[AG]** "Zile basacaktı, hacet kalmadı." (R. H. Karay, TS).

haftalık

1. Haftada bir ödenen para.
2. Haftada bir kez yapılan. **[AG]** "Haftalık görüş me. Haftalık toplantı." (TS).
3. Haftada bir kez yayımlanan. **[AG]** "Haftalık rapor." (TS).

hakan

1. Türk, Moğol ve Tatar hanları için "hükümdarlar hükümdarı" anlamında kullanılan bir unvan.
2. Osmanlı padişahlarına verilen unvan. **[AG]** "Büyük hakan sayesinde Osmanlı en parlak dönemini yaşıyor." (KY).

halk (I).

1. Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk.
2. Aynı soydan gelen, ayrı ülkelerin uyruğu olarak yaşayan insan topluluğu. [AG] *"Yahudi halkı."* (TS).
3. Bir ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan insan topluluklarının her biri. [AG] *"Bağımsız Devletler Topluluğunun halkları."* (TS).
4. Belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü, ahali. [AG] *"Bütün köy halkı orada idi."* (Ö. Seyfettin, TS).

hamle

1. İleri atılma, atılım, saldırış, savlet.
2. Satrançta ve damada taş sürme işi. [AG] *"Hesaplamalarına göre üç hamle sonra mat edecek."* (KY).

han (II).

1. Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı.
2. Büyük şehirlerde serbest mesleklerde çalışanların oda veya daire tutup çalıştıkları birkaç katlı yapı. [AG] *"Hanın kapıcısı bundan sonra daha dikkatli olacaktı."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

hane

1. Ev, konut.
2. Ev halkı. [AG] *"Oğlan iyiydi; becerikli, yumuşak huyluydu ama hanesi kalabalıktı."* (N. Cumalı, TS).

hanedan

1. Hükümdar, devlet büyüğü vb. bir kişiye dayanan soy, büyük aile.
2. Belli ve köklü bir soydan gelen, soylu. [AG] *"Bu benim dediklerim kalantor, zengin, elleri açık, hanedan kişilerdi."* (H. Taner, TS).

haraç

1. Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla alınan para.

2. Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayanların devlete ödemekle yükümlü oldukları vergi. [AG] “*Bu ayki haracı geciktirmişler.*” (KY).

haram

1. Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, **helal** karşıtı.

2. Yasak. [AG] “*Biraz sevinmek için bekledim dinsin yaram / Anladım, bana gülmek değil yaşamak haram*” (F. N. Çamlıbel, TS).

hariç

1. Dış, dışarı..

2. Yabancı ülke, dışarı. [AG] “*On yıl hariçte kalmış.*” (TS).

harlatmak

1. Ateşi kuvvetlendirmek, alevlendirmek.

2. Coşkunluk vermek, canlandırmak. [AG] “*Millî Mücadele'de aç ve çıplak insanların yüreğinde alevler harlatmak için tek bir kıvılcım yetmişti.*” (A. Boysan, TS).

haşarı

1. Çok yaramaz, ele avuca sığmayan (çocuk)..

2. Huysuz, azgın (hayvan).. [AG] “*Kümesine bir haşarı dadandı ki sorma.*” (KY).

hat

1. Çizgi.

2. Yazı. [AG] “*Bu güzel hat kime ait?*” (KY).

hava

1. Hava yuvarını oluşturan, bütün canlıların solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı.

4. Gökyüzü. [AG] “*Havada bir tek bulut yok.*” (TS).

havuz

1. Su biriktirme, yüzme, çevreyi güzelleştirme vb. amaçlarla altı ve yanları mermer, beton benzeri şeylerden yapılarak içine su doldurulan, genellikle üstü açık yer.

2. Kum, asit vb. konulan çukur yer. [AG] “*Kum havuzu.*” (TS).

4. Bir amaç güdölerek farklı kaynaklardan gelen paranın ilgililere daha sonra paylaştırılmak üzere toplandığı belirli bir yer. [AG] “*Paralar bu ortak havuzda toplanacak.*” (KY).

haymana

1. Hayvanların serbestçe salındığı çayırılık.
2. Tembel. [AG] “*Tek bildiği yatmak bu haymananın.*” (KY).

hayvan

1. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık.
2. Akılsız, duygusuz, kaba, hoyrat (kimse).. [AG] “*Hayvan! Biraz efendi ol!*” (KY).

hazine

1. Altın, gömü, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet.
2. Değerli şeylerin saklandığı yer. [AG] “*Üstat Mirek, silahlar, ipek ve kadife kumaşlar ve altın dolu hazine odasının altın şamdanlarının ışığında Heratlı eski ustaların her biri birer efsane kitaplarının harika sayfalarına üç gün üç gece hiç durmadan baktıktan sonra kör oldu.*” (O. Pamuk, Benim Adım Kırmızı).
4. Gömülü veya saklıyken bulunan değerli şeylerin bütünü. [AG] “*Taki merasimine başlandığında ise, kırk bir ırgatın güç bela taşıyıp getirdiği hazine sandığından ilk gerdanlığı, gelinin görümcesi alıp kıza takmış, ardından sıra kayınçoğa ve Fatti Kraliçesi Pentafofi-fa’nın pırlanta yüzüğüne gelmişti.*” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).
6. Devlet malı veya parası. [AG] “*Hazineden ayrılan bütçeyle bu sene bu proje hayata geçecek.*” (KY).
7. Devlet malının veya parasının saklandığı yer. [AG] “*Hazinede tam üç yüz ton altın vardı.*” (KY).

helal

1. Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan, **haram** karşıtı.
2. Kurallara, geleneklere uygun. [AG] “*Bu iş sana helaldir.*” (KY).

hesap

1. Aritmetik.
2. Matematiksel işlem. “Hesap hatası yaptığından puan alamadı.” (KY).
3. Alacaklı veya borçlu olma durumu. [AG] “*Al eline kalemi, şu benim hesapları görüver.*” (S. F. Abasıyanık, TS).
4. Ödenecek ücretin dökümünü ve tutarını gösteren kâğıt, hesap pusulası, adisyon. [AG] “*Bu hesapların dökümlerini alıp sizlere vereceğim.*” (N. Eray, TS).
5. Oranlama, tahmin. [AG] “*Evdeki hesap çarşıya uymaz.*” (TS).
8. Bankadaki işlemlerin yapılabilmesi için kişi, kurum ve kuruluşlar adına düzenlenen çizelge. [AG] “*Hesabınızda para kalmamış.*” (KY).

hıçkırma

1. Boğazdan hıçkırık sesi çıkarmak.
2. İçini çekerek ağlamak. [AG] “*Anası köşe bucak kaçıyor, تنها bir yer buldukça hıçkırıyordu.*” (R. Enis, TS).

hızma

1. Ayı, boğa vb. hayvanların dudaklarına veya burnuna geçirilen demir halka.
2. Burun kanadına takılan süslü, altın veya gümüş halka. [AG] “*Derken eltiler bilezikleri, yengeler kolyeleri, enişte ise hızmayı takmıştı.*” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).
3. Küpe. [AG] “*Altın hızmalarını takıp düğüne gitti.*” (KY).

hikâye

1. Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması.
2. Aslı olmayan söz, olay. [AG] “*Anlattıkları hep hikâye idi.*” (TS).

hikmet

1. Bilgelik.
3. Gizli sebep. [AG] “*Ben artık korkmuyorum her şeyde bir hikmet var / Gecenin sonu seher, kışın sonunda bahar*” (Z. O. Saba, TS).

hörgüç

1. Devenin sırtındaki tümsek, çıkıntı.

2. Bu çıkıntıya benzeyen tümsek, çıkıntı. **[AG]** "Yüksek yaylalara hörgüçler gibi çökmüş dağları ile ufukumuzu kapladı." (R. E. Ünaydın, TS).

hukuk

1. Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü, tüze.

2. Bu yasaları konu alan bilim. **[AG]** "Kaldı ki böyle bir hareket, milletlerarası hukuka taban tabana zıttı." (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

ıl

ırgat

1. Tarım işçisi, rençper.

2. Yapı işçisi. **[AG]** "İçleri ırgat dolu kamyonlar gittikçe yaklaşıyorlardı." (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

ıssız

1. Kimse bulunmayan veya az kimse bulunan, تنها, yaban.

2. Yalnız, kimsesi olmayan. **[AG]** "Bu ıssız adam epey meşhur bu aralar." (KY).

î

ibik

1. Horoz, hindi vb.nin tepesinde bulunan kırmızı deri uzantısı.

4. Köşe, kenar, uç. **[AG]** "Şu ibikte buluşalım, konuşacaklarım var." (KY).

iblis

1. şeytan.

2. Kötü, düzensiz kimse. **[AG]** "Ne iblistir o Sezai, bir ben bilirim, bir de Allah." (A. İlhan, TS).

iç

1. Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı.

14. Muhteva. **[AG]** "İçi boş bu kitabı okumanı tavsiye etmem." (KY).

içeri

1. İç yan, iç bölüm, **dışarı** karşıtı.

5. Gönül, yürek. **[AG]** “İçerim yanıyor abi.” (KY).

6. Hapishane. **[AG]** “Görev başında memura mukavemetten onu içeri atınca görür kimliklerimizi.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

idamlık

1. Ölüm cezası ile cezalandırılmış olan (kimse)..

2. Ölüm cezası gerektiren. **[AG]** “İdamlık suç.” (TS).

idareli

1. İdare etmesini bilen, iyi yöneten.

2. Tutumlu. **[AG]** “İdareli bir kadın.” (TS).

3. Tutumlu bir biçimde, ekonomik olarak. **[AG]** “Sattıkları küpenin parasını çok idareli kullanıyorlardı.” (P. Safa, TS).

idaresiz

1. İdare etmesini bilmeyen, gevşek, beceriksiz (kimse)..

2. Tutumsuz. **[AG]** “Bu idaresiz kadınla ay sonunu zor getiriyor.” (KY).

idol

1. Çok tanrılı dinlerde tapınılacak nesne.

2. Örnek alınan, en çok hayranlık duyulan kimse. **[AG]** “Semahat'in nazarında evvelden ben bir idol idim. Her şeyi benim için feda ediyordu.” (H. R. Gürpınar, TS).

iftar

1. Oruç açma, oruç bozma.

2. İftar vakti. **[AG]** “Ahali aşağıda çaresizce bekleyen müezzini tartaklayıp ondan yüksek bir yere çıkmasını ve derhal ezan okuyup iftarı ilan etmesini istiyordu.” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

iğne

1. Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç.

6. Bazı böceklerin kendilerini savunmak için kullandıkları organ. [AG] “*Arının iğnesi. Akrebin iğnesi.*” (TS).

iksir

1. Hayatı ölümsüzleştirme, madenleri altına çevirme vb. olağanüstü etkileri olduğuna inanılan sıvı.

2. İç ferahlatıcı ilaç veya içki. [AG] “*Oradan da baka baka istinsah edilip bir gizli defterden, bir başka kitaba ve nihayet geldik kahvenin cana can katan bir iksir gibi içildim bu mutlu kahvehaneye.*” (O. Pamuk, Benim Adım Kırmızı).

iktibas

1. Ödünç alma.

2. Ödünç alınan şey. [AG] “*Batı, o büyük kaynaktan sık sık faydalanır ama iktibaslarını titizce saklar.*” (C. Meriç, TS).

iktidar

1. Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret

2. Bir işi başarabilme yetki ve yeteneği. [AG] “*Bu iktidarsız bu işi yürütemez.*” (KY).

3. Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi. [AG] “*Almanya'daki öğrenciliğim Hitler'in iktidar yıllarına rastlar.*” (H. Taner, TS).

4. Bu yetkiyi elinde bulunduran kişi ve kuruluşlar. [AG] “*Aynı zamanda gücün ve her türlü iktidar tutkusunun da ne kadar büyük bir erdemsizlik olduğunu da bu sayede gördüm.*” (O. Pamuk, Benim Adım Kırmızı).

iktidarsız

1. Gücü, yeteneği olmayan, beceriksiz, yetersiz.

2. Cinsel gücü yetersiz (erkek).. [AG] “*‘Biliyor musunuz?’ diyordu: ‘Kafka’nın iktidarsız olduğu söyleniyor.*” (O. Atay, Tutunamayanlar).

ilave

1. Ekleme, ulama.

2. Eklenmiş parça. [AG] “*Bu römork ilaveler ile tam on ton alıyor.*” (KY).

ilham

1. Esin.
2. Tanrı'nın, peygamberlerin yüreğine doldurduğu tanrısal âleme özgü duygu ve düşünceler. [AG] *"Bu ilham ile yardı denizi ortadan."* (KY).

ilkel

1. İlk durumunda kalmış olan, geliş mesinin başında bulunan, iptidai, primitif.
3. Basit, karmaşık olmayan. [AG] *"Gayet ilkel bir dokuma tezgâhında harıl harıl çalışan iki işçi gördüm."* (F. Otyam, TS).
5. Eğitimsiz, kültürsüz, görgüsüz. [AG] *"Ona Haso çocuk yeniden doğan olağan üstülüğü ile bu ilkel köylülere parmak ısırtan bir Hasan idi."* (H. E. Adıvar, Zeyno'nun Oğlu).

imam

1. Cemaate namaz kıldırın kimse.
5. En önde bulunan kimse, önder. [AG] *"İmam olarak da Ahmet ağayı seçtiler."* (KY).

inanmak

1. Bir şeyi doğru olarak benimsemek.
5. Kanarak aldanmak. [AG] *"Her reklama inanmayın."* (TS).
6. İman etmek. [AG] *"İsa gibi çarmıha çekilmen... Sen hiçbir şeye inanmayan, her şeyle alay eden insan..."* (A.H. Tanpınar, Huzur).

incelmek

1. İnce duruma gelmek.
2. Zayıflamak. [AG] *"İstasyonda mavi gözleri solmuş, incelmış bir nefer Hasan'ı karşıladı."* (H. E. Adıvar, TS).

inmek

1. Yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek.
9. Vurmak. [AG] *"Şimdi kafana inerim!"* (TS).

ip

1. İplik.

2. Asarak öldürme cezası. **[AG]** “*Dağda ne kadar ipten kazıktan kurtulmuş varsa başına topladı.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

isabet

1. Hedefe varma, hedefi vurma.

2. Piyango vb. şans oyunlarında, kazanma, çıkma, vurma. **[AG]** “*Bu hafta da isabet ettiremedik lotoya.*” (KY).

3. Öneri, düşünce veya söz yerinde olma. **[AG]** “*Gönderilecek askerin sekiz tabur olmasında büyük isabet vardır.*” (S. Birsell, TS).

istisna

1. Bir kimse veya bir şeyi benzerlerinden ayrı tutma.

2. Kural dışılık. **[AG]** “*Birkaç istisna kelime dışında diğerleri bu kurala uyarlar.*” (KY).

iş

1. Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma.

2. Bir değer yaratan emek. **[AG]** “*Bu işin karşılığını elbette almalı.*” (KY).

3. Birinden istenen hizmet veya birine verilen görev. **[AG]** “*Şimdi Mısır'a memuru olduğum bankanın bir işi için geldim.*” (Ö. Seyfettin, TS).

işaret

1. Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im.

2. Belirti, gösterge, alamet. **[AG]** “*Yaşadığımı kanıtlayan ne bir belge ne bir iz ne de bir işaret bırakacaktım.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

işkembe

1. Geviş getirenlerin ilk ve en büyük mide bölümü.

3. Mide. **[AG]** “*İşkembesini doldurduktan sonra tekrar geldi kahvehaneye.*” (KY).

işletme

1. işletmek işi.

4. iş yeri. [AG] “Bizim işletmede böyle şeyler olmaz.” (KY).

iştahlı

1. İştahlı olan, boğazlı.

2. İstekli, arzulu. [AG] “Böylesine iştahlı bir kadın görmemişti şimdiye kadar.” (KY).

iştahsız

1. Yemek yeme isteği olmayan, boğazsız.

2. İsteksiz. [AG] “İştahsız bir şekilde ‘tamam’ dedi.” (KY).

iştirak

1. Ortaklık, ortak olma, paydaşlık.

2. Bir işte yer alma, paydaşlık etme. [AG] “Onur Bey de iştirak edecekler.” (KY).

3. Bir işe, bir düşünceye katılma, katılım. [AG] “Siz de iştirak ederseniz toplantıya devam edeceğiz.” (KY).

itibaren

1. –den başlayarak, –den beri.

2. –den sonra. [AG] “Babamın ölümünden itibaren size daima hak verdim.” (A. İlhan, TS).

iyi

1. İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, **kötü** karşıtı.

3. Uğurlu, hayırlı, iyilik getiren. [AG] “İyi haber.” (TS).

4. Esen, sağlıklı. [AG] “İyi ve sıhhatli olduğumu bildirebilirsiniz.” (N. F. Kısakürek, TS).

5. Yerinde, uygun. [AG] “İyi bir cevap.” (TS).

6. Doğru olan. [AG] “İyisi bu işe karışmamaktır.” (TS).

7. Yeterli, yetecek miktarda olan. [AG] “Bu yün, hırka için iyidir.” (TS).

8. Öğrencinin değerlendirilmesinde kullanılan orta ile pekiyi arasındaki not. [AG] “Matematikten hep iyi alırdı.” (KY).

9. İstenilen, beğenilen, yerinde, yararlı, uygun bir biçimde. **[AG]** *"Bunun çocukları iyi çıktıkları için ölünceye kadar babalarına bakmışlar."* (M. Ş. Esenal, TS).

jJ

jenerik

1. Tanıtma adı.
2. Tanıtma yazısı. **[AD]** *"Jenerikte adı geçmedi."* (KY).

joker

1. Bazı kâğıt veya taş oyunlarında istenen kartın veya taşın yerine konabilen kart.
2. Her işe yarayan (kimse).. **[AG]** *"Tam bir joker, ne desen yapıyor."* (KY).
3. Her yerde kullanılabilen. **[AG]** *"Bu tahtayı joker olarak kullanalım."* (KY).

jübile

1. Evliliğin ellinci yılında düzenlenen kutlama şenliği.
2. Bir sanat veya spor dalında uzun süre çalışanların onuruna düzenlenen kutlama töreni. **[AG]** *"Bugün jübilesini yapacak, taraftarla güzel bir kutlama hazırladı."* (KY).
3. Tevrat'a göre, Yahudilerde, elli yılda bir Tanrı'ya ve dinlenmeye ayrılan yıl. **[AG]** *"Bu jübilede herkes mutlu mutlu ibadet etti."* (KY).

kK

kabahat

1. Uygunsuz hareket, çirkin, yakışıksız davranış, suç, kusur, töhmet.
2. Hafif hapis, para cezası veya meslek ve sanattan alıkonulma ile cezalandırılan suç. **[AG]** *"Bu yaptığı hafif kabahatten sayıldı."* (KY).

kaban (I).

1. Dik yokuş.
2. Tepe. **[AG]** *"Seher vakti keklik çıkar kabana / Sallandıkça püskül değer tabana"* (Halk türküsü, TS).

kabarmak

1. Ağırlığı artmadan hacmi büyümek.

5. Hayvanların tüyleri dikilmek. [AG] “*Diğer kediyi görünce bizimki kabardı.*” (KY).

8. Deniz dalgalanmak, büyük dalgalar oluşmak. [AG] “*Deniz kabarmış tüm gemileri batırmıştı.*” (KY).

kâbus

1. Karabasan.

2. Acı, sıkıntı, korku veren olay. [AG] “*Yoksa kâbus hâlâ sürüyor muydu?*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

kaçırmak

1. Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkân yaratmak.

8. Yasal olmayan yoldan bir ülkeye mal sokmak veya çıkarmak. [AG] “*Uyuşturucu kaçırmak.*” (KY).

kader

1. Yazgı.

2. Genellikle kaçınılmaz kötü talih. [AG] “*Esen rüzgâr siliyor alnımdan kaderimi / Okşuyor saçlarımı, yüzümü, ellerimi*” (E. B. Koryürek, TS).

kafa

1. İnsan başı, ser.

5. Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek. [AG] “*Kafasının faaliyetini fıkirden ziyade işe vermiş.*” (Y. K. Beyatlı, TS).

kafes

1. Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme.

5. Hapishane. [AG] “*Kafeste yedi yılımı geçirdim ben.*” (KY).

kâğıt

1. Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak.

2. sf. Bu yaprakdan yapılmış. [AG] "*Gece hafif rüzgârlarla sallanan kâğıt fenerlerin aydınlığında dans edilir.*" (A. Haşim, TS).

kahraman

1. Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse)„ alp, yiğit.
2. Bir olayda önemli yeri olan kimse. [AG] "*Son golün kahramanının yüzü, öpölmekten tükürük içinde kalmıştı.*" (H. Taner, TS).

kalabalık

1. Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.
3. Sayıca çok. [AG] "*O kalabalık caddenin canlılığı çok hoşumuza gidiyor.*" (A. Kutlu, TS).

kalan

1. Kalma işini yapan.
2. Artan, mütebaki. [AG] "*Kalan on lirayı Ali'ye verdim.*" (Halikarnas Balıkcısı, TS).

kalem

1. Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç.
2. Resmî kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer. [AG] "*Kalemindeki odacıya aylığını kırdırmış.*" (S.M. Alus, TS).

kambur

1. Bel veya göğüs kemiğinin eğilmesi, raşitizm sonucu sırtta ve göğüste oluşan tümsek, kambur zambur.
2. Bazı hayvanların sırtındaki çıkıntı. [AG] "*Bu genç bir deve idi. Semeri yoktu. Çok tüylü kamburu meydandaydı.*" (Ö. Seyfettin, TS).
3. Yapı veya eşyada dışarıya doğru eğilme. [AG] "*Bu masanın kamburu çıkmış kullanılmaz artık.*" (KY).

kanat

1. Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ.
5. Yan, taraf. [AG] "*Perde kanadı.*" (TS).

kaos

1. Evrenin düzene girmeden önceki biçimden yoksun, uyumsuz ve karışık durumu.
2. Kargaşa. [AG] “*Bu kaos ortamında kimin eli kimin cebinde belli değil.*” (KY).

kapalı

1. Kapanmış olan, açılmamış, **açık** karşıtı.
4. Başörtülü (kadın).. [AG] “*Kapalı bir kadın gelip Adem’i sordu.*” (KY).
8. Bulutlu, karanlık (hava).. [AG] “*Ankara’nın soğuk, kapalı havalı günlerinden biriydi.*” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

kapan (I).

1. Bazı hayvanları yakalamak için kullanılan, hayvanın ayağının değmesiyle işleyen tuzak.
2. Düzen, hile. [AG] “*Kapana kısıldıklarını anlıyor Deli Durdu.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

kapışılmak

1. Kapışma işi yapılmak.
2. Çok istenilmek. [AG] “*Bazısının ilk eseri çıkınca kapışılıyor, bazısı on tane bile satamıyor ilk kitabından.*” (O. Atay, Tutunamayanlar).

kaporta

2. Motorlu taşıtları örten, genellikle sacdan yapılmış dış bölüm.
4. Kişinin yüz, giysi, ayakkabı vb.nden oluşan dış görünümü. [AG] “*Kaportası biraz bozuktu ama yine de saygı görüyordu.*” (KY).

kaptan

1. Gemi yönetimiyle ilgili en yüksek görevli.
2. Takım oyunlarında takımı temsil eden kimse. [AG] “*Okulun son sınıfındayken tanıştığı, Harbiye’deki Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi’nden Behiye’nin onu terk edip, okulumuzun basketbol takımının kaptanı Behçet’le çıkmasını hâlâ hazmedemiyordu.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).
3. Kaptan pilot. [AG] “*Kaptan Ankara’ya iniş yapamayacaklarını söyledi.*” (KY).

4. Yolcu otobüsü sürücüsü. [AG] “*Kaptan mola için sağa çekti.*” (KY).

karakter

1. Ayırt edici nitelik.

2. Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik, öz yapı, ıra, seciye. [AG] “*Yıldız'ın iyi bir eğitimi, kuvvetli bir karakteri var.*” (A. Gündüz, TS).

karambol

1. Bilardo oyununda isteka ile vurulan bilyenin öbürlerine dokunması.

2. Çarpışma, birbirine çarpma. [AG] “*Karambolde kalınca hemen bir eve sığındı.*” (KY).

3. Karışıklık, karmaşa. [AG] “*Bu karambolde işin zor.*” (KY).

karar

1. Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı.

2. Herhangi bir durum için tartışılarak verilen kesin yargı, hüküm. [AG] “*Yargıç kararı.*” (KY).

3. Bu yargıyı bildiren belge. [AG] “*Mahkeme kararını aldı.*” (KY).

kardeş

1. Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı.

2. Yaşça küçük olan çocuk. [AG] “*Annem İstanbul'a gittiği için küçük kardeşim Hasanla at bakıcısı Dadaruh'un yanından hiç ayrılmıyorduk.*” (Ö. Seyfettin, Kaşığı).

3. Adı bilinmeyen kimselere söylenen bir seslenme sözü. [AG] “*Kardeş! Cüzdanını düşürdün.*” (KY).

kardeşlik

1. Kardeş olma durumu, karındaşlık, uhuvvet.

2. Kardeş kadar yakın sayılan kimse, yakın dost. [AG] “*Sen de mi geldin kardeşlik, otur hele.*” (KY).

3. Birlik, beraberlik. [AG] “Sınıfımızdaki kardeşlik çok güçlüydü.” (TS).

kargo

1. Yük taşıyan uçak veya gemi.

2. Uçak, gemi vb. bir taşıtla taşınan eşya, yük. [AG] “Yükün kargoda havalimanında banttan alırsın.” (KY).

3. Bir yerden bir yere yük veya posta taşıyan şirket. [AG] “Sen kargoya ver yarın bana ulaşır.” (KY).

4. Bu şirketin taşıdığı yük veya posta. [AG] “Kargoyu doldurdunuzsa kapağını kapatın.” (KY).

karı

1. Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce.

2. Kadın. [AG] “Analar ağlıyor, nişanlılar ağlıyor, karılar ağlıyordu fakat Saliha kadın buna alışmıştı.” (H. E. Adıvar, TS).

karışık

1. Ayrı nitelikteki şeylerden oluşmuş.

2. Düzensiz, dağınık, intizamsız. [AG] “Ancak kafam karışık olduğu için, bu kez başarılı olduğumu söyleyemeyeceğim.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

kart (II).

1. Düzgün kesilmiş ince karton parçası.

3. Kan dökücü, hunhar. [AG] “Bu adamın on leşi var tam bir kasap.” (KY).

kasap

1. Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kimse.

kat (I).

3. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka.

5. Apartman dairesi. [AG] “Alt katlarda bir yer bulsak daha iyi olacak galiba.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

kavalye

1. Kadına, dansta eş olan veya bir yerde, toplantıda arkadaşlık eden erkek.
2. Kibar erkek. [AG] “Sizinle tanıştıracığım erkek tam bir kavalıe.” (KY).

kaynak

1. Bir suyun çıktığı yer, kaynarca, pınar, memba, göz.
2. Bir şeyin çıktığı yer, menşe. [AG] “İnanılır kaynaklardan alınan haberlere göre...” (TS).

kaynamak

1. Bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulduğunda buhar durumuna geçerek fokurdamak
2. Yiyecek, içecek pişmek, haşlanmak. [AG] “Doktorun sade kaynamış kahvesini söylemesini bekledi ve garson gider gitmez konuştu.” (T. Buğra, TS).

kaynar

1. Kaynamakta olan.
2. Çok sıcak. [AG] “Yemek çok kaynar, dilim yandı.” (KY).

kel

1. Saçı dökülmüş olan (kimse)..
2. Çıplak (doğa), yaprakları dökülmüş (bitki).. [AG] “Yükselip alçalıyor, kel tepelerin etrafını dönüyordu.” (S. F. Abasıyanık, TS).

kenetlenmek

1. Kenetleme işine konu olmak.
2. İki uzay aracı bir birine monte edilmek. [AG] “Nasanın gönderdiği yeni modül bugün kenetlendi.” (KY).

keşşaf

1. Bilinmeyen çok önemli bir şeyi keşfeden.
3. İzci. [AG] “Dağ dağ gezen bir keşşaftır o.” (KY).

keyif

1. Vücut esenliği, sağlık.

2. Canlılık, tasasızlık, iç rahatlığı. **[AG]** *"Bu keyif ne kadar sürerdi? Tahminime göre beş on dakikadan fazla sürmezdi."* (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

3. Rahat, huzur, afiyet. **[AG]** *"Küçük, keyifli zamanlarda olduğu gibi, güvercin sesleri çıkararak gülüyor, azıcık yabancı gelen bir kadın da alçak sesle bir şeyler mırıldanıyordu."* (H. E. Adıvar, Zeyno'nun Oğlu).

4. İstek, heves, zevk. **[AG]** *"Ağır ağır keyifle başladım kahvemi çekmeye."* (S. F. Abasyanık, TS).

kıç

1. Kuyruk sokumu bölgesi, kaba et, kaba but, popo, makat.

3. Arka bölümde olan. **[AG]** *"Geminin kıçında bir kamarada kalıyor."* (KY).

kılavuz

1. Yol gösteren, tarihî ve turistik yerleri gezerken bilgi aktaran kimse, rehber.

3. Evlenecek olan erkek veya kadına eş bulan kimse. **[AG]** *"Sana tarif edeceğim kılavuza git, o sana bir eş bulur."* (KY).

kırım

1. Savunmasız insanların veya tutsakların toplu olarak öldürülmesi, katliam.

2. Hayvanların hastalık, soğuk gibi sebeplerle ölmesi. **[AG]** *"Öyle bir kırım geçirdiler ki tek bir tavuk dahi kalmadı."* (KY).

kısır (I).

1. Üreme imkânı olmayan, döl vermeyen (insan ve hayvan)..

2. Ürün vermeyen (toprak).. **[AG]** *"Kısır toprak."*

3. Verimsiz, yararsız, sonuçsuz. **[AG]** *"Kısır çalışma. Kısır tartışma."*

kıyam

1. İslam inancına göre, ölümden sonra yeniden dirilip ayağa kalkma.

2. Namazda ayakta durma. **[AG]** *"Kıyamda iken geldi düşmanları."* (KY).

3. Ayağa kalkma, ayakta durma. **[AG]** *"Tam kıyama kalktığı anda başı dönmeye başladı."* (KY).

kıyamet

1. Tek tanrılı dinlerin inanışına göre dünyanın sonu ve bütün ölümlerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman, hesap günü, kıyamet günü, mahşer günü.

2. Gürültülü karışıklık, gürültü patırtı. [AG] "*Bağırma, çağırma, kıyamet, polisler Mustafa'yı çalyaka götürürler.*" (P. Safa, TS).

3. Büyük felaket, afet. [AG] "*O kıyamette varını yoğunu kaybetti.*" (KY).

kıyı

1. Kara ile suyun birleştiği yer.

2. Kenar, periferi. [AG] "*Dere kıyısına sağlamca oturup çıplak ayaklarını suya daldırmış.*" (E. Atasü, TS).

kilitlemek

1. Anahtarla kilidi kapamak.

5. Kapatmak. [AG] "*Hafızamı kilitlemiştim, maziye hiç çıkaramıyordum, küflensin kalsın orada diyordum.*" (A. Gündüz, TS).

kilo

1. Kilogram.

2. Halter sporunda barın iki ucuna yerleştirilen ve ağırlığı oluşturan parça. [AG] "*Yüz yirmi kilo kaldırarak rekor kırdı.*" (KY).

kimlik

1. Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü.

2. Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, kimlik belgesi, tanıtma kartı, hüviyet. [AG] "*‘Abi kusura bakmayın ama sizin kimliklerinizi görebilir miyim?’ diyerek iskemleden kalkmaya çalıştı.*" (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

kirpik

1. Göz kapağının kenarındaki kıllar veya bu kıllardan her biri.

2. Tüy gibi, küçük ve ince uzantı veya uzantılar. [AG] "*Şortun kenarından sarkan şu kirpikleri kes.*" (KY).

koku

1. Nesnelerden yayılan küçücük zerrelere burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duygu.

2. Güzel kokmak için sürülen esans. [AG] “*Koku sürünmek.*” (TS).

kolektif

1. Birçok kimseyi veya nesneyi içine alan, birçok kişi ve nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan.

2. Ortaklaşa. [AG] “*Bu kolektif yapı herkes için iyi oldu.*” (KY).

koloni

1. Sömürge.

2. Göçmen topluluğu veya bu topluluğun yerleştiği yer. [AG] “*Bu şehir bir Fransız kolonisi.*” (KY).

3. Bir ülkede bulunan küçük yabancı topluluğu. [AG] “*Ankara'daki Alman kolonisi.*” (TS).

4. Birlik durumunda yaşayan aynı türden organizmaların oluşturduğu topluluk. [AG] “*Ateş karıncası kolonisi.*” (KY).

konserve

1. Isı ile sterilize edilerek uzun zaman saklanabilecek biçimde kutulanmış (yiyecek)..

2. Bu yolla hazırlanmış yiyecek. [AG] “*Biraz sarma konservesi yer karnımızı doyururuz.*” (KY).

kont

1. Roma imparatorunun danışman olarak seçtiği kimse.

3. Batı toplumunda erkekler için kullanılan bir soyluluk unvanı. [AG] “*Kont Juan kapıya geldi.*” (KY).

kordon

1. Genellikle ipekten yapılmış kalın ip.

2. Saat, madalyon vb.ni asmaya yarayan ince zincir. [AG] “*Bize defineden pay çıkaracak derken bütün urbamızı, saat kordonumuzu, para cüzdanımızı, yeni potinlerimizi üste verdik.*” (H. R. Gürpınar, TS).

koridor

1. Bir yapıya girmeyi sağlayan veya odaları birleştiren genellikle dar geçit, geçenek.
2. İki devlet arasındaki dar toprak parçası. [AG] “*Danzig koridoru.*” (TS).

kova (I).

1. Genellikle su ve sulu şeyler taşımaya, kuyudan veya denizden su çekmeye yarayan üstünden kulplu kap.
2. Bu kabın alacağı miktarda. [AG] “*Mezarının etrafına toplanan fakirlerden biri balıksırtı yığılan toprağın üzerine iki kova su döktü.*” (İ. H. Baltacıoğlu, TS).

kök (I).

1. Bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besî maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm.
2. Süsünde olduğu gibi yer üstüne sap çıkaran çok yıllık yer altı gövdesi. [AG] “*Bu kök en az beş yüz yıllık.*” (KY).
3. Bazı şeylerde dip bölüm. [AG] “*Diş kökü.*” (TS).
5. Dip, temel, esas. [AG] “*Ta gölden bağlayan tipi ve fırtına Şebben'in sıcak evini kökünden sarsıyordu.*” (H. E. Adivar, TS).
6. Kaynak, köken. [AG] “*Ölenle, son zamanları gevşeyen, azalan fakat kökleri mazinin sağlamlığı içinde kalan eski bir aşinalığım vardı.*” (A. Ş. Hisar, TS).
8. Kelimenin her türlü ek çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı bölümü. [AG] “*Yaptırmak kelimesinde kök, yap- bölümüdür.*” (TS).

köken

1. Bir şeyin çıktığı, dayandığı temel, biçim, neden veya yer, menşe.
2. Soy, asıl. [AG] “*Onun kökeni Osmanlıya dayanır.*” (KY).
3. Bir malın üretildiği veya yapıldığı, alındığı, getirildiği yer, menşe, orijin. [AG] “*Almanya kökenlidir bu mal.*” (KY).

köprü

1. Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı.

2. İki şey arasında baş veya ilişkiyi sağlayan şey. **[AG]** "Annesinin yalnız onunla değil hiç kimseyle bir köprüsü yoktu." (M. Mungan, TS).

kösemen

1. Sürünün önünden giderek ona kılavuzluk eden koç veya teke.

3. Yol gösteren kılavuz. **[AG]** "Size dağda yardımcı olacak kösemen bu." (KY).

kötü

1. İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoşla gitmeyen, fena, **iyi** karşıtı.

2. Zararlı, tehlikeli. **[AG]** "Kötü adam." (TS).

3. Korku, endişe veren. **[AG]** "Yabancıların bu kötü kastına yalnız azmimizle karşı koyduk." (R. E. Ünaydın, TS).

5. Kişi veya toplum üzerinde olumsuz etkileri olan. **[AG]** "Bu kötü fikrin başbakanın çıkması şaşırtıcı." (KY).

kuaför

1. Kadın berberi.

2. Erkek berberi. **[AG]** "Kuaföre git de bir traş ol." (KY).

3. Güzellik salonu. **[AG]** "Düğünden önce kuaföre gittiler." (KY).

kumanda

1. Komuta.

2. Elektronik aygıtları belli bir uzaklıktan yönetmeye yarayan kablosuz alet. **[AG]** "Kumanda sendeyse şu kanalı değiştir." (KY).

kural

1. Bir sanata, bir bilime, bir düşünce ve davranış sistemine temel olan, yön veren ilke, nizam.

2. Davranışlarımıza yön veren, uyulması gereken ilke. **[AG]** "O, yirmi beş yaşına kadar umumi kurallara, yargılara sığmayan bir hayat yaşamıştır." (H. E. Adıvar, TS).

kurban

1. Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan.

3. Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse. **[AG]** "Hava kurbanları." (TS).

kursak

1. Kuşların yemek borusu üzerinde bulunan, yiyeceklerin toplandığı torba biçiminde şişkin organ

4. Boğaz. **[AG]** "Sensiz kursağımdan geçmez." (KY).

kuru

1. Suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli karşıtı.

2. Yağış almayan veya üzerinde bitki olmayan. **[AG]** "Kuru çöl. Kuru tepeler." (TS).

kurumak

1. Islaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek.

2. Bitki, suyu çekilip cansız duruma gelmek. **[AG]** "Bu ulu ağaç yerlerde sürüne sürüne kurudu ve etrafını dikenler, ısırganlar bürüdü." (A. H. Müftüoğlu, TS).

3. Akarsu, göl vb.nin suyu kalmamak. **[AG]** "Kurumuş dere gibi taşlık bir yerden geçtik." (H. R. Gürpınar, TS).

kurye

1. Genellikle elçilik postasını yerine ulaştırmakla görevli kimse.

2. Posta, kargo, mektup vb. gönderileri alıcıya ulaştıran kimse. **[AG]** "Evraklar kuryede bir iki saate gelir." (KY).

kusur

1. Eksiklik, noksan, nakısa.

2. Özür. [AG] “*Oradaysa de ki, babandır de, babaların kusuruna bakılmaz de, kır şeytanın ayağını de.*” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

kuşburnu

1. Çalılık ve ormanlık alanlarda yetişen, soluk pembe renkte çiçekler açan bir ağaç, yaban gülü ağacı (*Rosa canina*)..

3. Bu meyveden yapılan içecek. [AG] “*Gel birer kuşburnu içelim.*” (KY).

kutu

1. İnce tahta, mukavva, teneke, plastik vb.nden yapılmış, genellikle kapaklı kap.

2. Bu kabın alabildiği miktarda olan. [AG] “*Tam bir kutu çorabı tıktırdılar koltuğumun altına.*” (N. Hikmet, TS).

kutup

1. Yer yuvarlığının, Ekvator'dan en uzak olan yer ekseninin geçtiği varsayılan iki noktasından her biri.

2. Birbiriyle karşıt olan şeylerden her biri. [AG] “*Çalışanlarla çalıştıranları ayrı kutuplarda toplayarak birbirine düşman ediyor.*” (N. Cumalı, TS).

kuvvet

1. Fiziksel güç, takat.

5. Bir ülkenin silahlı gücü. [AG] “*Silahlı kuvvetler mensubu bir subay.*” (KY).

kuyruk

1. Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.

2. Bu organa benzeyen uzantı. [AG] “*Uçağın kuyruğu. Gelinliğin kuyruğu.*” (TS).

küçük

1. Boyutları, benzerlerinininkinden daha ufak olan, mikro, **büyük** karşıtı.

2. Yaşı daha az olan. [AD] “*Zaten galiba en küçük oğlun ölümcül bir hastalığı olduğuna hiçbirimiz inanmak istemiyorduk.*” (A. Ağaoğlu, TS).

külçe

1. Eritilerek kalıba dökülmüş maden veya alaşım.

2. Eritilerek kalıba dökülmüş olan. **[AG]** *"Yüzlerce yıllık gözyaşı, bir külçe altına değmez."* (F. R. Atay, TS).

küme

1. Birbirine benzer veya aynı cinsten olan şeylerin oluşturduğu bütün, takım, öbek, grup.

3. Tomar. **[AG]** *"Bir küme hayvan geldi."* (KY).

IL

labirent

1. Çıkış yeri kolay bulunamayacak kadar karışık koridorları olan yapı.

2. İçinden çıkılması güç veya imkânsız durum, sorun. **[AG]** *"...kambur diye horlanan Altan ve Altan'la birlikte zeki ve siyah gözleriyle bana hep muhabbetle bakan ve yedi kardeşiyle ve annesiyle ve babasıyla ve teyzesiyle ve dayısıyla Evkaf apartmanının en üst katında labirent gibi karışık koridorlardaki yüzlerce odadan sadece birinde oturan ve sınıf birincisi olduğu halde ilkokuldan sonra elektrikçi çıraklığına başlayan Osman..."* (O. Atay, Tutunamayanlar).

laf

1. Söz, lakırtı.

3. Konuşma. **[AG]** *"Abdi Ağa, lafını bitirince, öteki köylü Rüstem atıldı."* (Y. Kemal, İnce Memed).

6. Dedikodu. **[AG]** *"Laf gelmesin, dillere düşmeyelim diye iki köyün ahalisi, efelik yiğitlik, mal mülk, giyim kuşam konusunda adeta yarış ederlerdi."* (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

lafçı

1. Geveze.

2. İyi, etkili konuşan. **[AG]** *"Veli çok lafçıdır, ikna eder onu."* (KY).

3. Söz götürüp getiren, dedikoducu. **[AG]** *"O lafçının yanında söz etmeyin, hemen taşır."* (KY).

lağım

1. Bir yerleşim merkezinde pis suların akıp gitmesi için yer altında açılmış kanal, geriz.

2. Düşmanın kale duvarlarını yıkmak veya düşman ordugâhına zarar vermek amacıyla, düşman siperlerine doğru yer altından açılan dar yol. [AG] *"Eğrikapı, girmek için başlıca bir hedef olmuştu, oradan lağımlarla suru yıkmaya girişilmişti."* (Y. K. Beyatlı, TS).

lağv

1. Bir kuruluşun faaliyetine son verme.

2. Hükümsüz kılma, feshetme. [AG] *"Şirketi lağv edilmek zorunda kaldı."* (KY).

lakırtı

1. Söz, laf.

2. Boş söz, dedikodu, laf. [AG] *"Lakırtıdır o, aldırma!"* (TS).

lastik

1. Ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç.

4. Taşıtların jantlarına yerleştirilen, elastiki tekerlek bandajı. [AG] *"Şoförle bahçıvan arabanın ön sol lastiğini pompalıyorlar."* (H. Taner, TS).

9. sf. Kauçuktan yapılmış. [AG] *"Rıza, lastik yakalığı fırlamış, gözleri dönmüş, kan ter içinde içeriye düşer."* (R. N. Güntekin, TS).

lehçe

1. Bir dilin tarihsel, bölgesel, siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolu, diyalekt.

2. Konuşma tarzı. [AG] *"Onun lehçesine aşına olanlara göre gayet derin hikmet, pek ince manalar taşırdı."* (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

leke

1. Kirliliği gösteren iz.

3. Vücudun herhangi bir yerinde oluşan değişik renk. [AG] *"Yüzündeki lekeler güneşten olmuş."* (KY).

leş

1. Kokmuş hayvan ölüsü.
2. Çok kötü kokan. [AG] “Leş gibi bir işkembeyi masaya koydu.” (KY).

levha

1. Bir yere asılmak için yazılmış yazı, safiha.
2. Tablo, resim. [AG] “Resimci dükkânlarında Türkler aleyhinde bir çok levhalar asılmıştı.” (Ö. Seyfettin, TS).
3. Tabela. [AG] “Levhayı da asıldı mı açılışa hazırız.” (KY).

lokma

1. Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum.
4. Yemek. [AG] “Bu akşam lokmayı beraber yeriz, tanışmış olursunuz.” (T. Buğra, TS).

lort

1. İngiltere’de babadan oğula veya ailenin ilk erkek kişisine geçen veya kral tarafından bağışlanan soyluluk unvan.
3. Çok zengin kimse. [AG] “İstanbul’un en güzel semtinde lort gibi yaşıyor.” (KY).
- 4., kalantor, gösterişli kimse. [AG] “O bildiğimiz doktor gitmiş, yerine bir lort gelmiş.” (S. M. Alus, TS).

mM

maddi

1. Madde ile ilgili, maddesel, özdeksel, **manevi** karşıtı.
3. Mal, para, varlıkla ilgili olan. [AG] “Gazetelerde okuduğumuz kadın intiharlarının imansızlıktan, maddi hayata bağlılıktan ve aşk umutsuzluğundan olduğunu düşünüp intihar sözü babasını korkutur sanıyorduk.” (O. Pamuk, Kar).

mahmurluk

1. İçki içmiş bir kimsenin duyduğu baş ağrısı ve sersemlik, ayıltı.
2. Uykudan sonra duyulan ağırlık ve sersemlik, [AG] “Sidar, uyku mahmurluğunu çarçabuk üstünden atarak pişkin pişkin gülümsedi.” (E. Şafak, TS).

mahşer

1. Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer.
2. Büyük kalabalık. [AG] "*Yangın yeri bir mahşer.*" (H. Taner, TS).
3. Kargaşa. [AG] "*Yolcular, içimdeki mahşerden habersiz, yanımdan geçip gidiyorlardı.*" (Y. Z. Ortaç, TS).

manav

1. Meyve ve sebze satan yer.
2. Meyve ve sebze satan kimse. [AG] "*Manavdan meyve alırken görmüştüm.*" (KY).

manevra

1. Bir aletin işleyişini düzenleme, yönetme işi veya biçimi.
4. Hareket, gidiş geliş. [AG] "*Hasan, onu süvari manevrasına götürmek için geldiğini ve hemen çizmelerini, esvaplarını giymesini söylediği zaman açıktan açığa sırttı.*" (H. E. Adıvar, Zeyno'nun Oğlu).

mangır

1. Bakırdan yapılmış, iki buçuk para değerinde sikke.
3. Para. [AG] "*Bundan sonra para peşin kırmızı meşin, mangırınız yoksa semtime uğramayın.*" (M. Uyguner, TS).

manifesto

1. Bir gemideki malları göstermek için kaptan tarafından boşaltma işlemlerinin yapılacağı gümrük idaresine verilen liste.
2. Bildiri. [AG] "*Komünist manifesto ile Marks dünyanın tüm komünistlerine seslendi.*" (KY).

marş

1. Ritmi, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan müzik parçası.
2. Bir topluluğu simgelemek için düzenlenmiş müzik parçası. [AG] "*Millî marşı 'İstiklal Marşı'dır.*" (Anayasa, TS).

masum

1. Suçsuz, günahsız.

3. Küçük çocuk. [AG] “Dört masumu var.” (TS).

mavili

1. Üzerinde mavi renk olan.

2. Mavi renkte giysi giymiş olan (kimse).. [AG] “Şu mavili kız da benim sevdiğim.” (KY).

mecnun

1. Sevdadan ötürü kendini kaybetmiş.

2. Çılgın, deli. [AG] “Bu mecnunun aklına güven olmaz.” (KY).

meczip

1. Tanrı aşkıyla aklını yitirmiş kimse.

2. Aklını yitirmiş kimse, deli. [AG] “Bunlardan başka köyün iki meczubu, bir cücesi vardır.” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

medrese

1. İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer.

2. Fakülte. [AG] “Medrese bitince öğretmen çıkacak.” (KY).

mehter

1. Mehter takımında görevli kimse.

2. Mehter takımı. [AG] “Mehter geliyor iki ileri bir geri.” (KY).

melankoli

1. Kara sevdâ.

2. Hüzün. [AG] “Uykusuz geçen gecenin melankolisini bu sıcak karşılama hafifletiyordu.” (C. Uçuk, TS).

melez

1. Değişik türden hayvan veya bitkiden üremiş (hayvan veya bitki)., kırma, azma, hibrit, metis.

3. Katışık, karışık. [AG] “Melez bir dil.” (TS).

melodram

1. Yunan trajedilerinde koro başı ile bir oyuncu arasında geçen şarkılı diyalog.
2. Oyuncuların müzik eşliğinde sahneye girip çıktıkları bir oyun türü. [AG] “*Bu melodram iki bin yıldır sahnelerde.*” (KY).
3. Çağdaş tiyatrodaki duygusal ve acıklı olaylara dayalı bir oyun türü. [AG] “*Son gittiğimiz melodram hepimizi derinden etkiledi.*” (KY).
4. Acıklı, dokunaklı. [AG] “*Bu olay tam bir melodrama dönüştü.*” (KY).

melun

1. Tanrı tarafından lanetlenmiş olan, lanetli.
2. a. Lanetlenmiş kimse. [AG] “*Kendisini Müslüman adıyla takdim eden bu kır saçlı melunu da tanıdım.*” (A. Gündüz, TS).

menfi

1. Olumsuz, negatif.
2. Her şeyi olumsuz ve kötü yanlarıyla ele alan. [AG] “*Ortaya konanda kusur ararsanız, kusur bulursanız o zaman menfi adamsınız, yıkıcı adamsınız.*” (N. Ataç, TS).

menkıbe

1. Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye.
2. Olağanüstü olaylarla ilgili anlatı. [AG] “*Kemalettin Bey, bize sağda ve solda, alçak, yüksek nihayetsiz tepelerin harp menkıbelerini anlatıyordu.*” (H. E. Adıvar, TS).
3. Hikâye. [AG] “*Bu menkıbe onun hakikaten eski bir şair olduğunu ispat etmektedir.*” (A. H. Çelebi, TS).

menzil

2. İki konak arasındaki uzaklık.
4. Bir merminin ulaşabildiği uzaklık, erim (I).. [AG] “*Top menzili.*” (TS).

merhem

1. Deriye sürölerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız ilaç.

2. Çare. [AG] "*O zaman ben de anlar, senin yarana merhem olurum.*" (Y. Kemal, İnce Memed).

mesaj

1. Bir devlet büyüğünün, bir sorumlunun belirli bir olay veya durum dolayısıyla ilgililere gönderdiği bildiri.

2. İleti. [AG] "*Kendisi ile bir mesaj yollamak istiyorum.*" (F. R. Atay, TS).

metelik

1. Çeyrek kuruş, on para değerinde demir para.

2. Çok az para. [AG] "*Bende tek metelik yok diye kahkahayı bastı.*" (Ö. Seyfettin, TS).

metruk

1. Bırakılmış, terk edilmiş.

2. Kullanılmayan. [AG] "*Bu metruk sokaklardan taburlar geçiyordu.*" (H. S. Tanrıöver, TS).

mevki

1. Yer, mahal.

2. Makam. [AG] "*Senelerce devletin yüksek mevkilerinde bulundu.*" (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

mevlit

1. Hz. Muhammed'in doğumunu, hayatını anlatan mesnevi.

2. Bu mesnevinin okunduğu dinî tören. [AG] "*Daha mevlit bitmeden dört aydır yağmayan yağmur dışarısını sel içinde bıraktı.*" (Ö. Seyfettin, TS).

3. Doğma, doğum. [AG] "*Mevlit kutlamak için simit dağıtıyor.*" (KY).

mevsim

1. Yılın, güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümünden her biri, sezon.

5. Zaman, dönem, çağ. [AG] "*Sevda mevsimi gelince kuşlar bin türlü teranelerle minimini göğüslerini yırtarlar.*" (R. N. Güntekin, TS).

meyusiyet

1. Üzüntü.

2. Karamsarlık. [AG] "*Bu meyusiyet ve bedbinlik gecesini muhteşem bir sabah takip edecekmiş!*" (H. C. Yalçın, TS).

millet

1. Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus.

2. Bir yerde bulunan kimselerin bütünü, herkes. [AG] "*Millet tütün paralarını alınca borcunu öder.*" (N. Cumalı, TS).

3. Benzer özellikleri olan topluluk. [AG] "*Şu kadın milletin kiskançlığının hiç sonu yok.*" (A. Midhat, TS).

milyonluk

1. Niceliği milyonla ölçülen.

2. Maddi varlığı milyon değerinde olan. [AG] "*Çarıklının biriydi milyonluk adam oldu.*" (KY).

minimal

1. Minimum.

2. Asgari. [AG] "*Kan değeri çok düşük minimal değerleri bile geçmiş.*" (KY).

miras

1. Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke.

2. Kalıtım yoluyla gelen herhangi bir özellik. [AG] "*Genetik mirastır onun güzelliği.*" (KY).

misafirhane

1. Konukevi.

2.Yolcuların konakladıkları han, kervansaray vb. **[AG]** “*Misafirhanede bir gece konakladılar.*” (KY).

modül

1. Bir uzay taşıtının yapısı içinde yer alan ve kendi başına hareket edebilen bağımsız bölüm.

2. Parça. **[AG]** “*Bunun çalışması için başka bir modülü daha olması gerek.*” (KY).

monolog

1. Bir oyunda, kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma.

3. Çevresindekilere fırsat vermeden bir kimsenin yaptığı konuşma. **[AG]** “*Konuşma sohbet değil monolog şeklinde ilerliyor.*” (KY).

motor

1. Herhangi bir enerjiyi mekanik enerjiye dönüştüren düzenek.

3. Motosiklet. **[AG]** “*Motora atladığı gibi yola koyuldu.*” (KY).

muayene

1. Bir kimsenin hasta olup olmadığını veya hastalığın ne olduğunu araştırma, sağlık muayenesi.

2. Gözden geçirme, araştırma, yoklama, kontrol. **[AG]** “*Gümrük muayenesi.*” (TS).

mucize

1. Peygamberlerin kendilerine inanmayan insanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla Allah'ın iznine bağlı olarak gösterdikleri olağanüstü olaylar, hâller, tansık.

2. İnsanları hayran bırakan, tabiatüstü sayılan olay. **[AG]** “*Sabriye Hanım bu mazi hikayesinin telefonla söylenmesine çok ehemmiyet veriyordu ona bir nevi mucize gibi gelmişti.*” (A.H. Tanpınar, Huzur).

muhalefet

1. Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olma durumu, aykırılık.

2. Karşı görüşte, tutumda olan kimseler topluluğu. **[AG]** “*Bu görüşe muhalefet olanların hepsi haklıydı.*” (KY).

muhasebe

1. Hesaplaşma, karşılıklı hesap görme.

4. Hesap işlerinin yürütüldüğü yer. [AG] *"Nedir bu benim çilem / Hesap bilmem / Muhasebede memurum."* (O. Rifat, TS).

muhtaç

1. Bir şeye gereksinim duyan.

2. Yoksul, fakir (kimse).. [AG] *"Muhtaç hemşehrilerin bir kısmı etrafımda dolaşmaya, bana kur yapmaya başladılar."* (R. N. Güntekin, TS).

muzır

1. Zararlı.

4. Sağlığı bozan. [AG] *"Bunun için talebeler, sanki askerî birliklermiş gibi sınıf sınıf avluda içtima eder, muzır madde ve yayınlarla yakalananlar ise, suçları hakkında tutulan zabıtlar göğüslerine idamlıklar gibi iğneyle asılı bir halde, ibret olsun diye arkadaşlarına teşhir edilirlerdi."* (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

müderris

1. Ders veren profesör.

2. Medresede veya camide öğretmen. [AG] *"Hüsnü Bey için kültür onun dört kere tek dersten sınıfta kalmasına sebep olan Amme hocası Ordinaryüs Profesör -o zamanki adıyla müderris- Ekrem Galip Bey (Aydiner). demektir."* (O. Atay, Tutunamayanlar).

müdür

1. İdare eden, yöneten.

2. Baş öğretmen. [AG] *"Bir süre sonra müdürle iki öğretmenin ayrı ayrı yerlere sürüldüklerini öğrendim."* (E. Bener, TS).

3. Yönetmen. [AG] *"Sete müdür girdiğinde herkes sustu."* (KY).

müessif

1. Üzücü, üzüntü veren.

2. Hoşa gitmeyen, kötü (olay, durum).. [AG] *"Bu müessif olay herkesi derinden etkiledi."* (KY).

müftü

1. İl ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan görevli.
2. Dinî konularda fetva veren kimse. [AG] *“İstanbul müftüsü bu seneki imsakiyeyi hazırlamış.”* (KY).

mülhit

1. Dinsiz, imansız.
2. Doğru yoldan çıkmış. [AG] *“Bu mülhit artık yola gelmez.”* (KY).

mürettebat

1. Gemi, uçak vb. taşıtlardaki görevlilerin tümü.
2. Bir iş için görevlendirilmiş özel birlik. [AG] *“Bu mürettebatın altından kalkamayacağı iş yok.”* (KY).

müşahede

1. Görme.
2. Gözlem. [AG] *“Bu hastalığın gösterdiği çeşitli araz üzerindeki sayısız müşahedelerim bana bir nevi pratik ihtisas temin etmişti.”* (R. N. Güntekin, TS).

nN

nakil

1. Bir yerden alıp başka bir yere iletme, aktarma, taşıma, geçirme, aktarım.
2. Göç, taşınma. [AG] *“İşte, nakil masrafı da avucumda, diyerek otuz lirayı saydı.”* (S. M. Alus, TS).
4. Bir görevden başka bir göreve atanma, tayin. [AG] *“Naklini Ankara’ya iç işlerine aldırıldı.”* (KY).

nalbur

1. At nalı yapan demirci.
2. Çivi, kilit, menteşe gibi yapı işlerinde kullanılan şeyleri satan kimse, hırdavatçı. [AG] *“Kiracı, küçük dükkanda ilk defa doğuracak bir kedi yavrusunun sancılı telaşıyla, her şeyden, duvarlardan, çuval çuval nalbur eşyasından, kasalardaki*

çivilerden, tavandan aşağı asılmış bir yığın öteberi hevanginden imdat umar gibi, ellerini oğuşturarak geziniyordu.” (A.H. Tanpınar, Huzur).

nanemolla

1. Çok sık hastalanan, sağlıksız (kimse)..
3. Güçsüz, dayanıksız (kimse).. **[AG]** “*Bu nanemolla iki gün sonra kaçar.*”

nasip

1. Birinin payına düşen şey.
2. Bir kimsenin elde edebildiği, sahip olabildiği şey. **[AG]** “*Türk'e ve Türk vatanına bir kurtuluş nasip ise onu gene Mehmetçiklerden beklemeliyiz.*” (A. Gündüz, TS).
3. Kısmet, talih, baht. **[AG]** “*Her insanın bu yaşlardaki nasibi yalnızlıktır.*” (A. M. Dranas, TS).
4. Günlük kazanç. **[AG]** “*Bu günlük nasibimizi kazandık şükür.*” (KY).

nefer

1. Er.
2. Kişi. **[AG]** “*Bir nefer yaklaştı, önünde durduğu eşyanın arasından gözüne ilişen bir şey aldı.*” (A.H. Tanpınar, Huzur).

nesil

1. Kuşak.
2. Hayvanlarda döl. **[AG]** “*Geçen senenin neslidir bu danalar.*” (KY).

nice

1. Kaç, ne kadar.
2. Birçok. **[AG]** “*Yalılarda nice yük odaları, oda gibi büyük kilerler vardı.*” (A. Ş. Hisar, TS).

nine

1. Torunu olan kadın, büyükanne, nene.
2. Yaşlı kadın. **[AG]** “*Deminki ihtiyar nine, bu sağlam yapılı Türk evlerini, yerlilerin nasıl yaktıklarını, kendilerini şehirden nasıl kovduklarını bize anlattı.*” (H. S. Tanrıöver, TS).

nisai

1. Kadınla ilgili.
2. Kadın hastalıkları ile ilgili. [AD] “*Nisai hastalıklar uzmanı.*” (KY).

nişan

1. İşaret, iz, belirti, alamet.
3. Evlenmek üzere birbirine söz verme, nişanlanma. [AG] “*Nişanı bozmuşlar.*” (TS).
2. Nişanlanma sırasında yapılan tören. [AG] “*Bizi nişana çağırdılar.*” (TS).

nötr

2. Yansız.
3. Tarafsız, yansız. [AG] “*Siyasetçilerde nötr kalmak diye bir şey olamaz.*” (KY).

numara

1. Bir şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren sayı, rakam.
2. Ölçü. [AG] “*Ayakkabısının numarasını gizliyor.*” (TS).

oO

oğlan

1. Erkek çocuk.
2. Yetişkin erkek. [AG] “*Yakışıklı, erkek güzeli olmaya aday bir oğlandı.*” (T. Buğra, TS).

oğul

1. Erkek evlat.
4. Yaşlı kimselerin genç erkeklerle söylediği bir seslenme sözü. [AG] “*Bu su onu da devirir oğul!*” (S. F. Abasıyanık, TS).

oğulluk

1. Oğul olma durumu.
2. Üvey oğul. [AG] “*Oğulluğunu öteki evlatlarından ayırmaz.*” (KY).

okkalı

1. Kiloca fazla olan, ağır çeken.

2. Çok, fazla. [AG] "*Müfettiş Bey, öncekilerden çok daha okkalı bir yudum içti.*" (T. Buğra, TS).

olay

1. Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka.

2. Önemli tarihsel olgu, fenomen. [AG] "*Nötron bombası günümüzün olayıdır.*" (TS).

olgun

1. Yenecek duruma gelmiş (meyve)..

2. Tamamlanmış, iyice işlenmiş (yazı, düşünce vb.).. [AG] "*Bu olgun esen ufkumuzu genişletti.*" (KY).

oluk

1. Bir şeyin akmasına yarayan üst yanı açık boru.

3. Bir şeyin üzerinde oyulmuş yol. [AG] "*Savrun çayı yukarılarda, yani Toroslarda, oluktan akarcasına fişkirir.*" (Y. Kemal, İnce Memed).

opera

1. Sözlerinin bütünü veya çoğu şarkılı olarak söylenen müzikli tiyatro eseri.

2. Bu eseri oynayan sanatçı topluluğu. [AG] "*Bunların hepsinin ayrı ayrı, bir Wagner operasının şahısları gibi, hususi havalarla gelişleri, onun içinde uyanışları vardı.*" (A.H. Tanpınar, Huzur).

3. Böyle eserlerin oynandığı yapı. [AG] "*Hakikatte lüfer avının ışık operası yanında yalıda çok gizli bir komedi devam ediyordu.*" (A.H. Tanpınar, Huzur).

ordu

3. Amaç, nitelik vb. yönlerden benzeyen insanların bütünü.

4. Çok sayıda insan, kalabalık. [AG] "*Oğulları mezarlarında uyurken, bilme ve zenginlik tutkusuyla yoldan çıkan insanoğlunun, yığınlar ve ordular halinde kan dökmesini, devasa kasaları para, altın ve günahla doldurmasını, kapıldığı kibirle Tanrı'yı öldürmesini ve çarmıha germesini seyretti.*" (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

organ

1. Vücudun, belirli bir görev yapan ve sınırları kesin olarak belirlenmiş bölümü, uzuv.
2. Bir görevi, bir işi yerine getirmekle yükümlü kuruluş. **[AG]** “Devlet organları.” (TS).

orijin

1. Soy sop.
2. Köken, başlangıç, kaynak. **[AG]** “Bu kelimeni orijini Eski Anadolu Türkçesi’ne dayanmaktadır.” (KY).

ortanca (I).

1. Yaş bakımından üç kardeşin büyüğü ile küçüğü arasında bulunan.
2. Büyüklük, irilik bakımından üç nesne arasında sondan veya baştan ikinci gelen. **[AG]** “Ortancayı ben aldım.” (KY).

Ortodoks

1. Hristiyan mezheplerinden biri.
2. Bu mezhebe bağlı olan kimse. **[AG]** “Ortodoks olduğundan ailesi onunla evlenmesini istemedi.” (KY).

oruç

1. Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kendini alıkoyma.
2. Çok sevilen veya istenen şeylerden uzak durma. **[AG]** “Bu kadın orucu onun

otorite

1. Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet.
2. Siyasi veya idari güç. **[AG]** “Devlet otoritesinin korunması bakımından asık surat gereklidir.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

oynak

1. Kımıldayan, yerinde sağlam durmayan, hareketli.
3. Değişken, kararsız. **[AG]** “Altın fiyatları oynak.” (TS).

oyun

1. Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence.
3. Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü. [AG] “Zeybek oyunu.” (TS).
4. Seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser, temsil, piyes. [AG] “Çocuk oyunu hazırlamışlar.” (KY).

öÖ

ölçek

1. Birim kabul edilen herhangi bir şeyin alabildiği kadar ölçü.
2. Bu ölçü miktarında olan. [AG] “İki ölçek buğday.” (TS).

öteki

1. Diğeri, öbürü.
4. Mevcut kültürün içinde dışlanmış olan. [AG] “Onca kalabalık içinde öteki olmuştu.” (KY).

öz (I).

1. Bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı, iç, nefis, derun, **varoluş** karşıtı.
5. Kendi, zat. [AG] “Bir od düştü yanar tatlı özüme / Dünya zindan görünüyor gözüme” (Karacaoğlan, TS).

pP

paça

1. Pantolon, don, şalvar vb. giyeceklerde bacakların çıktığı aşağı bölüm.
2. Kasaplık hayvanların ayağı. [AG] “Bir kilo paça tart da akşam bir çorba içelim.” (KY).

padişahlık

1. Padişah olma durumu, hükümdarlık, sultanlık.
2. Padişahın görevi. [AG] “Padişahlık için en iyi aday odur.” (KY).
3. Padişahın yönetimi. [AG] “Kertiş Ali Onbaşı gibi bir uzatmalı olur, belki de Çavuş olup şu dağlarda padişahlığını ilan ederdi.” (Y. Kemal, İnce Memed).

4. Padişahın saltanat dönemi. [AG] “*Padişahlığı boyunca çok icraatlarda bulundu.*” (KY).

5. Padişah tarafından yönetilen ülke. [AG] “*Padişahlık mı kuracaktı Anavarza ovasında.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

padok

1. Hipodromda yarış atlarının yedekte gezdirildikleri yer.

2. Otomobil yarışlarında takımlara ait hazırlanma ve dinlenme yeri. [AG] “*Padoğa girip benzin aldı.*” (KY).

palas (I).

1. Lüks otel

2. Gösterişli yapı, saray. [AG] “*Topkapı palasta iki gün kadar gezdi.*” (KY).

palyaçoluk

1. Palyaço olma durumu.

2. Palyaçonun yaptığı iş. [AG] “*Palyaçoluk yaparak harçlığını çıkarırdı.*” (KY).

3. Tavır ve davranışta güldürücülük. [AG] “*Git be şuradan, palyaçoluk yapma.*” (KY).

pamukçu

1. Pamuk yetiştiren kimse.

2. Pamuk alıp satan kimse. [AG] “*Pamukçudan biraz pamuk al eğer de ip yap.*”

para

1. Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit.

2. Kazanç. [AG] “*Balıkçılıkta para vardır ama dalgıçlık kadar da genç işidir.*” (S. F. Abasıyanık, TS).

parasız

1. Parası olmayan.

2. Yoksul. [AG] “*Son gün hemen bütünüyle parasız çocuklara kalırdı bayram yeri.*” (A. Kutlu, TS).

parkur

1. Binicilik, bisiklet, atletizm, yürüyüş vb. sporların yapıldığı özel yol.
2. Gezi ve yürüyüş yapılan özel yol. **[AG]** “*Parkurda koşan teyzelere bak.*” (KY).

parmak

1. İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri.
2. Eni bu organ kadar olan. **[AG]** “*Değneği iki parmak kısaltmalı.*” (TS).
5. İnç. **[AG]** “*Üç inç kadar bir çivi lazım.*” (KY).

parola

1. Askerlerin birbirlerini tanımalarını sağlayan ve kendi aralarında önceden kararlaştırdıkları kelime veya söz.
3. Gizlilik ortamında insanların birbirini tanımalarını ve anlaşmalarını sağlayan işaret. **[AG]** “*Her gelen, ilk iş olarak parolayı söyler. Parola her altı ayda bir değişir.*” (N. F. Kısakürek, TS).

partner

1. Eş.
2. Ortak. **[AG]** “*Partnerim yurt dışında.*” (KY).
3. Takım arkadaşı. **[AG]** “*Partneriyle iyi bir oyun çıkardı.*” (KY).
4. Cinsellikte tarafların her biri. **[AG]** “*Küçük baldızım çoraplarını, iskarpinlerini çıkarmış, bir eli partnerinde, bir eli kâfi derecede kısa bulmadığı eteklerinde, halısı kaldırılmış cilâlı parkenin üzerinde zıplıyor, kendini yerden yere atıyor, tam bir yeri kırıldı diye imdadına koşacağım zaman tekrar kalkıyor, tekrar zıplıyor, kavalyesine sarılıyor acayip çifteler atıyor, bilinmez düşmanları başı ile süsüyor, tekrar yerlere yatıyordu.*” (A.H. Tanpınar, Huzur).

parya

1. Hindistan'da toplumsal sınıfların dışında kalanlar.
2. Herkes tarafından hor görülen ve aşağılanan kimse, ayaktakımı. **[AG]** “*Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya /Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya*” (N. F. Kısakürek, TS).

paydos

1. İşi veya çalışmayı geçici olarak bırakma.

2. Herhangi bir işi bıraktırmak için söylenen bir söz. [AG] "*Paydos! Ne nakış dersi var ne Türkçe.*" (A. Gündüz, TS).

pazar

1. Satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer.

2. Belli bir şeyin satıldığı yer. [AG] "*Balık pazarı.*" (TS).

3. Alışveriş. [AG] "*Allah hayırlı pazar versin.*" (TS).

peçe

1. Kadınların sokakta yüzlerine örttükleri ince siyah örtü, nikap.

2. Maske, sır, giz. [AG] "*Bu düzme cadının peçesini kaldırmalıyız.*" (H. R. Gürpınar, TS).

pençe

1. Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları.

4. El. [AG] "*Bir yumruğunu gırtlığıma dayadı, bir pençesiyle kalbimi kavradı.*" (A. Gündüz, TS).

pervane

1. Geceleri ışık çevresinde dönen küçük kelebek, kepenek (II)..

4. Bir kimsenin yanından hiç ayrılmayan. [AG] "*Adamları pervane gibi dönüyorlar etrafımda.*" (A. Ümit, Kukla).

petek

1. Arıların yumurtalarını bırakmak ve bal depo etmek için yaptığı, düzgün altıgen ağızlı bal mumu yuvacıklar topluluğu.

6. Arı kovanı. [AG] "*Petekten on kilo bal çıktı.*" (KY).

pışpışlamak

1. Bebeği kucakta yavaş yavaş sallayarak uyutmaya çalışmak.

2. Teselli etmek, avutmak. [AG] "*Etraftakiler pışpışlamaya, sakinleştirmeye çalışıyor.*" (KY).

piç

1. Anası ile babası arasında evlilik bağı olmadan dünyaya gelen çocuk, haramzade, veledizina.

2. Babası belli olmayan çocuk. [AG] “*Bu piş dedikodusunu Şaban kadınlardan duymuştu.*” (H. E. Adivar, Zeyno’nun Oğlu).

piskoposluk

1. Piskoposun yönettiği bölge.

2. Piskoposun oturduğu bina. [AG] “*Piskoposluktan çıkarken görülmüş.*” (KY).

3. Piskoposun görevi. [AG] “*Piskoposluk yapmak kolay mı sanıyorsunuz.*” (KY).

pislik

1. Kir.

2. Dışkı, necaset. [AG] “*Şu kedi pisliğini temizlesinler.*” (TS).

piyade

1. Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf.

2. Bu sınıftan olan asker. [AG] “*Sınıfımda piyade birincisi olarak çıktım.*” (Ö. Seyfettin, TS).

piyango

1. Düzenleyenlerce bastırılmış numaralı kâğıtları satın alanlar içinden, kazananların kura ile belirlendiği talih oyunu.

2. Beklenmedik olay veya durum. [AG] “*Piyango bu kez de sana mı vurdu.*” (KY).

politika

1. Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa.

2. Davranış biçimi, düşünce yapısı. [AG] “*Bir mirasyedi politikasıyla, birikmiş altını, el sürülmedik kaynaklarını har vurup harman savurdular.*” (N. Cumalı, TS).

porselen

1. Kaolinden yapılma, beyaz, sert ve yarı saydam çömlek hamuru.

2. Bu hamurdan yapılmış (tabak vb.).. [AG] “*Maroken bir koltuğa uzanmış, beyaz porselenden bir pipoyu içiyordu.*” (Ö. Seyfettin, TS).

pratik

1. Kolaylıkla uygulanabilir, kullanışlı.
2. Kişide bir işi kolaylıkla yapabilme, bir şeyi uygulayabilme deneyimi, becerisi veya eğilimi bulunma. **[AG]** *“İşte çocuklar, Avrupalıların en büyük meziyeti, pratik yönlerinin kuvvetli oluşu ve Türklerin, Arapların ve Çinlilerin birçok buluşunu kendilerine mal ederek kullanılır hale getirmeleridir.”* (O. Atay, Tutunamayanlar).

prens

1. Hükümdar ailesinden olan erkeklere verilen unvan.
3. Bazı ülkelerde en yüksek soyluluk unvanı. **[AG]** *“Ben Danimarka prensi Hamlet, siz kimsiniz?”* (O. Atay, Tutunamayanlar).

problem

1. Teoremler veya kurallar yarımıyla çözülmesi istenen soru, mesele.
2. Sorun. **[AG]** *“Bu tip problemlerle sık karşılaşıyoruz.”* (KY).

proje

1. Değişik alanlarda önceden plan ve programa alınmış, maliyeti hesaplanmış, kurum ve kuruluşların yönetim organları tarafından onaylanmış, kısa ve uzun vadeye başlanarak özel kurum veya devlet adına gerçekleştirilmesi kabul edilmiş bilimsel çalışma tasarısı.
2. Gerçekleştirilmesi istenen tasarı. **[AG]** *“Babamın İstanbul seferi projesi kız kardeşimle bana değil, anneme de ciddi görünüyordu.”* (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

psikoloji

1. Ruh bilimi, ruhiyat.
3. Ruhsal. **[AG]** *“Psikolojiyle, kriminolojiyi birbirine karıştırıyorsun Watson.”* (O. Atay, Tutunamayanlar).

rR

rabbani

1. Allah ile ilgili, Allah'a bağlı, ilahi, Allah'tan gelen.

2. Kalbini ve fikrini Allah'a bağlamış ve sadece onunla meşgul olan. **[AG]** “*Bu rabbani kişiliğin kimseye zararı dokunmaz.*” (KY).

rakıcı

1. Rakı yapan veya satan kimse.

2. Rakı içen kimse. **[AG]** “*Sanki kırk yıllık rakıcı gibiydi.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

reis

1. Başkan.

2. Lider. **[AG]** “*Haydutların reisiyle anlaşıp üç adamını bir ay süreyle kiraladı.*” (İ. O. Anar, TS).

rekor

1. Bir spor dalında erişilmiş derecelerin en üstünü.

2. Daha önce elde edilmemiş olan sonucu aşan yeni sonuç. **[AG]** “*Matematik sınavında rekor onda.*” (KY).

rekreasyon

1. İnsanların boş zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katıldıkları etkinlikler.

2. Bir bölgeyi insanların eğlenme, dinlenme amacıyla kullanabilecekleri bir duruma getirme. **[AG]** “*Bu bölge rekreasyondan geçti.*” (KY).

repertuar

1. Bir tiyatro kurulunun oynamak için seçip hazırlamış olduğu oyunların listesi.

2. Bir oyuncunun ezberlediği ve oynadığı rollerin listesi. **[AG]** “*Repertuarında bir tek piyes vardı denilebilir.*” (E. Şafak, TS).

3. Birikim. **[AG]** “*Evrenin zengin repertuarı onun tükenmez ilham kaynağıdır.*” (H. Taner, TS).

4. Dağarcık. **[AG]** “*Bu şarkı onun repertuarında yok.*” (KY).

rızık

1. Yiyecek, içecek şey, azık.

2. Tanrı'nın bütün yarattıklarına verdiği nimet. **[AG]** *"Bizden şerefli yırtıcı kuş, kan emen böcek / Tanrı'm o yolda rızkını vermiş, kusuru yok."* (M. Çınarlı, TS).

robot

1. Belirli bir işi yerine getirmek için manyetizma ile kendisine çeşitli işler yaptırılabilen otomatik araç.
2. Başkasının buyruğu ile iş yapan, kendi akıl ve iradesini kullanmayan kimse. **[AG]** *"Robot gibi adam."* (KY).

rol

1. Bir kişiliği canlandıran oyuncunun söylemesi ve yapması gereken hareketlerin genel adı.
2. Bir işte bir kimse veya şeyin üstüne düşen görev. **[AG]** *"Ev kadını rolünü çok ciddiyetle ele almıştım."* (H. E. Adıvar, TS).
3. Gerçek olmayan davranış, gösteriş. **[AG]** *"Hiç de rol yapar gibi bir hali yoktu."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

rötuş

1. Fotoğrafçılıkta resimleri basmadan önce negatif üzerinde düzeltme işi.
2. Düzeltmek amacıyla yapılan değiştirme. **[AG]** *"Benim kısaltılan makale ile Zühtü'nün rötuştan geçen makalesini birleştirdiler."* (H. C. Yalçın, TS).

rugan

1. Ayakkabı, çanta vb. yapımında kullanılan parlak deri.
2. Bu deriden yapılmış. **[AG]** *"Fakat ne frakları var ne sivri yakalı kolalı gömlekleri ne rugan pabuçları."* (N. F. Kısakürek, TS).

ruhani

2. Din ve mezhep işlerini ele alan, bunlarla ilgili bulunan.
3. *din b.* Dinle ilgili, dinî bir havası olan, manevi, **cismani** karşıtı. **[AG]** *"Bunu artık ne pahasına ödersem ödeyeyim, duymuş olduğum bu ruhani haz, bana kâfidir."* (A. Ş. Hisar, TS).

rulo

1. Dürölerek boru biçimi verilmiş deri veya kâğıt tomar.

3. Silindir biçiminde, içine değişik malzeme konularak hazırlanmış (köfte, pasta, dondurma).. [AG] “Bir rulo pasta alıp eve doğru yürüdü.” (KY).

rüya

1. Düş.

2. Gerçekleşmesi imkânsız durum, hayal. [AG] “Bu saadetin bir ay, bir buçuk ay sonra yeniden bir rüya olacağını bile aklına getirmiyordu.” (R. N. Güntekin, TS).

sS

saat

1. Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası.

2. Vakit, zaman. [AG] “Oyuncular meyus olmayarak gene saati geldiği vakit perdelerini açtılar.” (M. Ş. Esendal, TS).

3. Bir işin yapıldığı belli bir zaman. [AG] “Yemek saati. Kahvaltı saati. Uyku saati. Çalışma saati.”

4. Günün hangi anı olduğunu gösteren alet. [AG] “Kolundaki krome saate göz attı.” (R. H. Karay, TS).

sabah

1. Sabah ezanı.

2. Sabah namazı. [AG] “Sabahı kıldım.” (TS).

saçı

1. Gelinin başından aşağı saçılan çiçek, şeker, arpa, para vb. şeyler.

2. Düğün armağanı. [AG] “Tüm saçları kamyonu yükledik.” (TS).

sadist

1. Başkalarına acı çektirerek cinsel doyum sağlayan (kimse)., elezer.

2. Başkalarına acı çektirmekten zevk duyan (kimse)., elezer. [AG] “Yılların, fiziğinde yaptığı değişiklik her ne olursa olsun, göz bebeklerindeki o sadist ifade hiç değişmemişti.” (O. Aysu, TS).

sağ (I).

1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, **sol** karşıtı.
2. Bu taraftaki yön. **[AG]** “*Sağa dönmek. Sağdan yürümek.*” (TS).

sahur

1. Ramazan ayında oruç tutanların gün doğmadan önce belirli saatte yedikleri yemek.
2. Bu yemeğin yendiği vakit. **[AG]** “*Sahura yakın eve geldi.*” (KY).

saka (I).

1. Evlere, çeşmeden su taşımayı iş edinmiş olan kimse.
2. Kırsal bölgelerde sulama işlerini düzenleyen ve denetleyen kimse. **[AG]** “*Saka gelip arkin durumuna baktı.*” (KY).

salgın

1. Kısa zamanda çevredeki insan, hayvan veya bitkilerin büyük bir bölümüne bulaşan, müstevli.
2. Bir hastalığın veya başka bir durumun yaygınlaşması ve birçok kimseye birden bulaşması, epidemi. **[AG]** “*Tifo salgını. Kumar salgını.*” (TS).
3. Belli bir hareketin, davranışın, sözün toplumda yaygınlaşması. **[AG]** “*Bu laf da salgın gibi herkesin dilinde.*” (KY).
4. Bir şeyin bir yere girip her yanı kaplaması, istila. **[AG]** “*Çekirge salgını.*” (TS).

salmak

1. Bağımlılığına, tutukluluğuna veya baskı altındaki durumuna son vererek serbest kılmak, bırakmak, koyuvermek.
2. Yollamak, göndermek. **[AG]** “*Bununla beraber peşine adam salmak gerekir.*” (A. Gündüz, TS).

salvo

1. Yaylım ateşi.
2. Yoğun bir biçimde yapılan atak. **[AG]** “*İlk salvonun etkisini atlattıktan sonra kalkabilirdi*

yerden." (O. Aysu, TS).

saraç

1. Koşum ve eyer takımları yapan veya satan kimse.
2. Koşum ve eyer takımlarını işleyen ve süsleyen kimse. [AG] *"Atı saracın önüne bıraktı ve hana gitti."* (KY).

saray

1. Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı.
3. Görkemli ve gösterişli yapı. [AG] *"Bu ev bir saray."* (TS).

sarı

1. Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi.
2. Bu renkte olan. [AG] *"Ortalık sarı bir toz bulutu içinde."* (A. Ağaoğlu, TS).

sarık

1. Sarılarak meydana getirilen başlık.
2. Kavuk, fes gibi bazı başlıkların üzerine sarılan tülbent, şal vb. [AG] *"Bilumum libasım, iç çamaşırlar, şalvarlar -bir tanesi Mısır vâlisi ve bilâhare Tunus Sultanı İkinci Abdurrahman'ın kolleksiyonundan gizlice alınmış idi- yemeniler, çarıklar, uzun ve kısa çizmeler, ipek ve sırma kuşaklar, kavuklar, sarıklar akrabayı taallukâtıma tevzi edildi."* (O. Atay, Tutunamayanlar).

sari

1. Hint kadınlarına özgü giysi.
2. Bu giysinin yapıldığı kumaş. [AG] *"Sari denir kumaşa bürünen, ayağı bilezikli ve burunları incili veya mücevherli kadınlar..."* (F. R. Atay, TS).

saten

2. Parlak, pamuklu kumaş
3. Bu kumaştan yapılmış. [AG] *"Üzerinde saten kumaştan bir gecelik vardı."* (KY).

sauna

1. Kuru buhar banyosu.

2. Bu banyonun bulunduğu yer. [AG] *"şu anda yapabileceğim tek şey buradan çıkar çıkmaz bir saunaya gitmek."* (S. Erez, TS).

savunmak

1. Herhangi bir saldırıya karşı koymak, saldırıya karşı korumak, müdafaa etmek.
3. Yapılan bir suçlamaya veya ithama karşı kendi haklı gösterecek sebepler ileri sürmek. [AG] *"Kenan'ın kaş altından dik dik kendisine baktığını görünce, ağzındakileri hızla yutarak savunmaya geçti."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

saykal

1. Maden, ayna vb. nesneleri parlatmak için kullanılan cila.
2. Cilalamakta kullanılan araç. [AG] *"Elindeki saykalla bir aynayı ovalıyordu."* (KY).
3. Bu cilayı yapan kimse. [AG] *"Elmasları cilalatmaya saykala götürdü."* (KY).

saymak

1. Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak.
2. Sayıları arka arkaya söylemek. [AG] *"Birden ona kadar saymak."* (TS).
6. Arka arkaya söylemek, sıralamak. [AG] *"Birinin iyiliklerini saymak."* (TS).

sefa

1. Gönül rahatlığı, rahatlık, kaygısız ve sakin olma.
2. Eğlence, zevk, neşe. [AG] *"Beni tam manasıyla mesut eden de asıl bu çeşit tatil sefalarıydı."* (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

sehim

1. Hisse bedeli.
2. Pay, hisse. [AG] *"Senin seherine düşen bu kadar."* (KY).

seki (I).

1. Oturmak için evlerin önüne taş ve çamurdan yapılan set.
3. Toprak üstündeki yükseklik, doğal set, taraça. [AG] *"Bir sekinin üzerine oturdu ve düşünmeye başladı."* (KY).

sekte

1. Başkalarının siyasi, dinî vb. düşüncelerine, inançlarına karşı çıkan, katı ve hoşgörüsüz davranan (kimse)..
2. Katı, hoşgörüsüz (düşünce, tutum).. **[AG]** “*Senin bu sekte tavırların hiç yakışık almadı.*” (KY).

Selçuklu (I).

1. XI. yüzyılda Orta Asya'da devlet ve imparatorluk kuran, çoğunluğunu Oğuzların oluşturduğu bir soy.
2. Bu soydan olan kimse. **[AG]** “*Biz Selçukluyuz bunlar bize sökmez.*” (KY).

semiz

1. Şişman.
2. Eti, yağı çok olan, tavlı. **[AG]** “*Semiz bir köpeğe bile yetmeyecek bir parayla bu kadar süründüm.*” (N. F. Kısakürek, TS).

senato

1. Bazı ülkelerde yaş ve eğitimlerine göre seçilmiş parlamento üyelerinden oluşan meclis.
2. Üniversite yasasına göre seçilen ve rektör baş kanlığında toplanan yüksek karar organı. **[AG]** “*Senato kampüs kantini hakkında kararını verdi.*” (KY).
3. Senatörlerin toplandıkları yer. **[AG]** “*Senatoda seni bekliyor.*” (KY).
4. Eski Roma'da özellikle soylulardan oluşan yöneticiler meclisi. **[AG]** “*Cesar senatoya girdiğinde kimseden ses çıkmıyordu.*” (KY).

sepet

1. Saz, kamış, ince dal veya tellerden hasır biçiminde örülerek yapılan, genellikle sapı olan, yiyecek ve eşya taşımak için kullanılan kap.
2. Bu kabın aldığı ölçüde. **[AG]** “*Oluğun altına bir sepet iri, olgun, renkli şeftali koymuşlar.*” (R. H. Karay, TS).
3. Bu kap biçiminde örülerek yapılmış. **[AG]** “*Sepet sandık. Sepet araba.*” (TS).

serbest

1. Hiçbir şarta bağlı olmayan, istediği gibi davranabilen, erkin.
2. Tutuklu veya bağımlı olmayan, özgür, hür. [AG] “*Bu manevî zindandaki mahpus kardeşlerimin arasında serbest serbest gezmek hoşuma gitmez.*” (Ö. Seyfettin, Kaşığı).
3. Zamanını istediği gibi kullanabilen, yapacak bir işi olmayan. [AG] “*Öğleyin serbestim, gelebilirsin.*” (TS).

sermaye

1. Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta, resülmal.
2. Varlık, servet. [AG] “*Hele bu yarışı çocuk kazanırsa, üçyüz lirayı alırlarsa bunun yüz lirasını çocuğa sermaye yapacak; Ceylân'm payını Haso'ya verecekti.*” (H. E. Adivar, Zeyno'nun Oğlu).

serpiştirmek

1. Yağmur veya kar azar azar, ince ince yağmak, serpmek.
2. Gelişigüzel serpmek. [AG] “*Odanın ötesine berisine serpiştirilen sandalyelere, duvardaki resimlere merakla bakıyor, buranın durumunu anlatıyordu.*” (H. E. Adivar, Zeyno'nun Oğlu).

set (I).

1. Toprağın kaymasını veya suyun akmasını önlemek için yapılan kalın duvar.
2. Bulunulan yerden daha yüksekte kalan düzlük. [AG] “*Köşeyi dönünce karşımıza merdivenli bir setin üstünde kubbeli bir bina çıktı.*” (R. N. Güntekin, TS).

seyrek

1. Benzerleri veya parçaları arasında çok aralık bulunan, aralıklı, sık karşıtı.
2. Çok bulunmayan, az rastlanan, nadir. [AG] “*Çenesini çevreleyen seyrek sakalını hatta başlarda yadırgadığım sol kulağındaki küpeyi, sevgiye, gurura benzer duygularla seyrettim.*” (A. Ümit, Kukla).

sezon

1. Mevsim.

2. Belirli bir süre. **[AG]** *"Böylece tiyatro sezonu hakkında insan yarım saat içinde fikir edinebilmiş oluyor."* (H. Taner, TS).

sıcak

1. Yakmayacak derecede ısısı olan, yakmayacak kadar ısı veren, **soğuk** karşıtı.

3. Havadaki yüksek ısı. **[AG]** *"Bu sıcakta arada bir şeyler içip yemeden çalışılmıyor."* (N. Cumalı, TS).

sıfır

1. Kendi başına değeri olmayan, ondalık sayı sisteminde sağına geldiği rakamı on kere büyüten işaret (0)..

2. Hiçbir değeri olmayan şey. **[AG]** *"Benim gözümde sıfırsın."* (KY).

3. Olmayan, bulunmayan. **[AG]** *"Sıfır makyaj."* (TS).

sığınak

1. Yağmur, güneş veya çeşitli tehlikelerden korunmak için sığınılacak yer, melce.

3. Kötülüklerden koruyan, sığınılan kimse veya şey. **[AG]** *"Nişantaşı'ndaki güvenli evlerinin penceresinden ona bir masalın parçasıymış gibi gelen karlı sokak görüntüleri şimdi yıllardır hayallerini içinde son bir sığınak olarak taşıdığı bir orta sınıf hayatının ve hayal bile etmek istemediği sonu umutsuz bir yoksulluğun başlangıcı gibi gözüküyordu."* (O. Pamuk, Kar).

sıkı

2. İyice sıkıştırılmış, doldurulmuş, tıkHz, gevşek olmayan: *Sıkı bir denk.*

6. Yoğun. **[AG]** *"Samsun'a geldiğimi ve kendisiyle daha sıkı temasta bulunmak istediğimi bildirdim."* (Atatürk, TS).

sıkışmak

1. Kalabalıktan dolayı birbirine çok yaklaşmak.

2. İki şey arasında kalmak. **[AG]** *"Parmağı kapıya sıkışmış."* (TS).

sınamak

1. Değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için birini, bir nesneyi veya bir düşünceyi yoklamak, denemek, tecrübe etmek.

2. Bilgisini, yeteneğini, yeterliliğini veya niteliğini yoklamak, imtihan etmek. [AG] *“Az daha ayağa kalkıp Murtaza Ağanın boynuna sarılacak, sen benim öz bir kardaşım Murtaza Ağasın, ben, senin beni sınıdığını anlamıştım, diyecekti.”* (Y. Kemal, İnce Memed).

sınıf

1. Öğrencilerin yıllık öğrenime göre ayrıldıkları bölümlerden her biri.
2. Çeşitli amaçlarla oluşmuş kümeler. [AG] *“Olsun. Bolşevikseniz «Lenin» dininin muştucuları adı altında hasımlarının entrikalarını, bencilliğini, hatta yakıp yıkma sistemini kopye eden, zordan ve zorbalıktan daha yeni bir yöntem bulamayan bir avuç adamın işçi sınıflarının kurtarılması adı altındaki komedileri...”* (H. E. Adıvar, Zeyno’nun Oğlu).
3. Derslik. [AG] *“Günün ilk dersi olduğu için sabahın o saatinde uyku sersemi, huysuz ve asabî olan muallim, elinde cetvelle sınıfa girer, kurbanlık koyun gibi bekleyen zavallılar ise hürmeten paldır küldür ayağa kalkarlardı.”* (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).
4. Önemlerine, niteliklerine göre kişi veya nesnelerin yerleştirildiği kategorilerden her biri. [AG] *“Üçüncü sınıf bir gazeteciydi.”* (N. Cumalı, TS).

sınır

1. İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut.
3. Bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi, uç. [AG] *“Bataklığın sınırı. Ormanın sınırı.”* (TS).

sıra

1. Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi.
2. Bu biçimdeki topluluğun durumu. [AG] *“Sırayı bozmayın.”* (TS).
3. Belirli bir düzene ve niteliğe göre dizilme durumu. [AG] *“Boy sırası. Yaş sırası.”* (TS).

sigortalı

1. Sigorta edilmiş.
3. Güven altına alınmış, sağlama bağlanmış. [AG] *“O işin sigortası yok.”* (KY).

sigortasız

1. Sigorta edilmemiş.

3. Güvence altına alınmamış, sağlama başlanmamış. [AG] “Öyle sigortasız işe girmem ben.” (KY).

silindir

1. Alt ve üst tabanları birbirine eşit dairelerden oluşan bir nesnenin eksenini dikey olarak kesen, birbirine paralel iki yüzeyin sınırladığı cisim, üstüvane.

4. Yol yapımında toprağı sıkıştırarak düzleştirmek için kullanılan genellikle motorlu araç. [AG] “Üzerinden silindir geçmiş gibi, dümdüz olmuş.” (KY).

sim (I).

1. Gümüş.

3. Gümüş gibi parlayan. [AG] “Gelinin kardeşi sim gibi parlıyor.” (KY).

sivil

1. Askerî olmayan.

3. Özel bir biçimde olmayan, üniforma olmayan (giysi).. [AG] “Arkasında siyah şayaktan bir sivil elbise vardı.” (R. N. Güntekin, TS).

4. Üniforma veya özel giysi giymemiş olan (kimse).. [AG] “Çoğunlukla sivil insanları yadırgardım.” (F. R. Atay, TS).

sonda

1. Suyun herhangi bir noktadaki derinliğini ölçmek, dip tabakaların yapısını incelemek için kullanılan araç.

2. Bir boşluğun içini yoklamaya yarayan uzunca ve ucu küt demir araç. [AG] “Bilimsel araştırmalar adına kutupların çoğu yeri sondalandı.” (KY).

sosyalistik

1. Toplumculukla ilgili, toplumculuğa ait.

2. Toplumculuk yanlısı. [AG] “Bu sosyalistik tavırlarını çok beğeniyorum.” (KY).

söylemek

1. Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.

5. Yazmak, düzmek. [AG] “şiiir söylemek.”(TS).

söyleşi

1. Arkadaşça, dostça karşılıklı konuşma, hasbihâl, sohbet.
2. Belli bir konuda alanla ilgili kişilerin katıldığı bilgilendirme toplantısı. [AG] “Referandum ile ilgili bir söyleşi var.” (KY).

suare

1. Gece gösterimi.
2. Akşam yemeğinden sonra yapılan eğlence, toplantı. [AG] “Karargâh, şerefine büyük bir suare vermek için hazırlanmakta idi.” (F. R. Atay, TS).

sultan

1. Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah.
2. Padişahların erkek ve kız çocukları ile anne ve eşlerine verilen unvan. [AG] “Naciye Sultan. Hürrem Sultan.” (TS).
4. mec. Belli bir alanda en üst düzeyde olanlar için kullanılan bir söz. [AG] “O, Türk sinemasının sultanıdır.” (TS).

susmak

1. Konuşmasını kesmek.
3. Ses veya gürültüyü kesmek, ses ve gürültü yapmamak. [AG] “Böyle uzun zaman sustular.” (Y. Kemal, İnce Memed).

sürü

1. Evcil hayvanlar topluluğu.
2. Bir insanın bakımı altındaki hayvanların tümü. [AG] “Sözlerim acı diye kızım gücenme bana / Bak cılız sürüsünü dolaştıran çobana” (F. N. Çamlıbel, TS).
3. Birlikte yaşayan hayvan topluluğu. [AG] “Sürü sürü keçileri, boğaları, inekleri otluyordu aşağıdaki düzlükte, yeşil alanda.” (Y. Kemal, İnce Memed).
4. Yönlendirilebilen insan topluluğu. [AG] “Sokaklarda alay geçerken başka çocuklar da sürüye katılır, mektebe kadar giderler.” (H. E. Adıvar, TS).

şş

Şafii

1. İslamiyette dört Sünni mezhepten biri.
2. Bu mezhepten olan kimse. **[AG]** “*Şafiler çoğunlukla Mardin dolaylarında yaşar.*” (KY).

şakımak

1. Ötücü kuşlar ezgili ses çıkarmak, ötmek, şakramak, terennüm etmek.
2. Çok konuşmak, çenesi düşmek. **[AG]** “*Eskiden hiç lakırtı söylemeyen bu ihtiyar, şimdi şakıyordu.*” (Ö. Seyfettin, TS).
3. Güzel şarkı söylemek veya şiir okumak. **[AG]** “*Hep aşkı, hep inançları, hep yurt sevgisini şakıyan şairler vardır; ben şair olsaydım ışıgın verdiği hazları söyler, hep güneşe övgüler yazardım.*” (N. Ataç, TS).

şarapçı

1. Şarap yapan veya satan kimse.
2. Çok şarap içen, şaraba düşkün kimse. **[AG]** “*Evsiz barksız şarapçılar, tinerci çocuklar tarafından çalınmış olabilir bunlar.*” (İ. Aral, TS).

şato

1. Avrupa'da soylu kimselerin oturduğu, çevresi hendek, sur ve kulelerle çevrili konak.
2. Geniş toprağı olan büyük konut. **[AG]** “*Bu şato sahibi elbette şatonun her şeyiyle uğraşmak zorundadır.*” (A. Kabaklı, TS).

şeker

1. Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı.
2. Bu madde katılarak yapılmış lokum, akide, çikolata vb. tatlı yiyeceklerin genel adı. **[AG]** “*Kolonya dökmekten, şeker tutmaktan, iyi gözükeceğim diye ağız etmekten yoruldu.*” (L. Tekin, TS).

3. tıp şeker hastalığı. [AG] *"Yirmi gün evvel ameliyat edildiği hâlde biraz şekerini görüldüğü için henüz taburcu edilememişti."* (H. Taner, TS).

şerh

2. Bir anlatım veya kitabı açıklama, yorumlama.

3. Bir şeyi açıklamak amacıyla yazılmış kitap. [AG] *"Hâlâ görüyorsam şehrin içinde bu işaretleri," diye düşündü, eski kitapçıların kapı önlerine bıraktıkları yığın yığın çeviri polisiye romanlar ve Kuran şerhleri arasından yürürken, "yüzümdeki harflerin bana öğrettiği şeyi öğrenememişim demektir."* (O. Pamuk, Kara Kitap).

4. Açık ve ayrıntılı anlatma. [AG] *"Sonra, kendi notlarına, sanki bir başkasının esrarı anlaşılamayan, anlamı çözilemeyen düşünceleriymiş gibi, uzunca bir açıklama, bir tür şerh yazmış."* (O. Pamuk, Kara Kitap).

şıra

1. Henüz mayalanmamış üzüm suyu.

2. Bazı meyve ve sebzelerin özü. [AG] *"Elma şırası."* (TS).

şifreli

1. şifresi olan.

3. Ancak şifresi çözüldüğünde açılabilen. [AG] *"şifreli kasa. şifreli kilit."* (TS).

şikâr

1. Av.

2. Avlanan hayvan. [AG] *"Şikârını sırtına aldı evin yolunu tuttu."* (KY).

şimdi

1. şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda.

2. Az sonra, yakında. [AG] *"Ben arabayı garaja bırakıp şimdi döneceğim."* (C. Uçuk, TS).

3. Az önce, biraz önce, demin. [AG] *"Otobüs şimdi geçti, öbürü ne zaman gelir bilmem."* (TS).

şişmek

1. İçi hava veya gazlarla dolarak gerilmek: *Balon şişti.*

2. Bir şey emerek hacmi büyümek, genişlemek. [AG] “*Tahta, su emerek şişer.*” (TS).

3. Vücudun bir yeri içine yabancı bir maddenin girmesiyle veya başka bir etkiyle gerilmek, kabarmak. [AG] “*Yaralı bacak şişmişti.*” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

şok

1. Ani bir değişiklik sonucunda ortaya çıkan şaşkınlık.

2. şaşırtıcı, alışılmamış, beklenmedik. [AG] “*Bu şok olay herkesi üzdü.*” (KY).

şölen

1. Ziyafet.

2. Belli bir amaçla düzenlenen eğlence. [AG] “*Gökçin, olağanüstü bir şölen düzenlemişti.*” (O. Atay, Tutunamayanlar).

şube

1. Bir kurumun, bir kuruluşun alt mevkilerindeki iş yerlerinden her biri.

2. Okullarda aynı düzeydeki sınıflardan her biri. [AG] “*Üç günün içinde, ders verdiği üç şubeye de 'La Pipe Turque' adlı parçayı, noktasına, virgülüne hatta noktalı virgülüne kadar ezberletti.*” (H. Taner, TS).

şükür

1. Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme.

2. Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme. [AG] “*Hava kapanık geçti ama yağış olmadı şükür Allah'a!*” (R. Enis, TS).

tT

taba

1. Kuru tütün yaprağını andıran kızılımsı kahverengi, tütün rengi.

2. Bu renkte olan. [AG] “*Köşedeki taba rengi masa sizinki.*”

taban (I).

1. Ayağın alt yüzü, aya.

3. Ayakkabının alt bölümü. [AG] “Küçük oğul bacakları arasındaki örse geçirili iskarpin tekinin yeni pençelenmiş tabanına elindeki çekiçle kuvvetli kuvvetli vurmakla yetindi.” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).

5. Bir şeyin en alt bölümü. [AG] “Kalınca bir naylonla sıkıca paketlenmiş koliyi kendime doğru çekerken tabanındaki yırtığı fark ettim.” (A. Ümit, Kukla).

tabii

1. Doğada olan, doğada bulunan.

5. Katıksız, saf, doğal. [AG] “Tabii meyve suları.” (TS).

tabir

1. Rüya yorma, yorumlama.

2. Yorum. [AG] “Düş biter bitmez tüccar uyanıverdi ve hemen rüya tabiri kitaplarını açtı.” (İ. O. Anar, TS).

3. Deyiş, anlatım, ifade. [AG] “Bugünlük temsil sözünü kullanırken onu alışılmış bir tabir olarak alıyoruz.” (A. K. Tecer, TS).

tabut

1. Ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç, sal (II)., ölü salı.

2. İçine yumurta konan uzun sandık. [AG] “Şu yumurtaları tabuta yerleştir.” (KY).

tadımlık

1. Bir şeyin tadına bakmaya yeter miktarda olan.

2. Çok az. [AG] “Tadımlık zeytin.” (KY).

tağyir

1. Değiştirme, başkalaştırma.

2. Bozma. [AG] “Tağyir edilmiş bu eseri tekrar toplamak zor.” (KY).

tahammül

1. Nesnenin, güçlü, zorlayıcı dış etkenlere karşı koyabilmesi, dayanması.

2. İnsanın kötü, güç durumlara karşı koyabilme gücü, kaldırma, katlanma. [AG] “Genç, tasavvurunun, tahammülüniün fevkindeki bu hâllere karşı daima isyan ederdi.” (A. H. Müftüoğlu, TS).

takla

1. Elleri yere koyduktan sonra ayakları kaldırıp vücudu üstten aşırarak öne veya arkaya yapılan dönme hareketi.
2. Otomobil, kamyon vb. devrilip yuvarlanma. [AG] “*Üç takla attı, kimsenin burnu bile kanamadı.*” (KY).

taklit

1. Belli bir örneğe benzemeye veya benzetmeye çalışma.
3. Benzetilerek yapılmış şey, imitasyon. [AG] “*Hayatımın olması gereken asıl hayatın bir taklidi olduğunu, bütün taklitler gibi utanılması gereken, acıklı, zavallı bir şey olduğunu düşünüyordum.*” (O. Pamuk, Kara Kitap).

tamir

1. Onarma, onarım.
2. Yapılan bir yanlış, kusuru düzeltmeye çalışma. [AG] “*Mademki bir münasebetsizlik etmişsin, bunu tamire imkân yok muydu?*” (R. N. Güntekin, TS).

tango

1. Özel ritimli ağır bir dans.
2. Bu dansın müziği. [AG] “*Burada o zaman bir laterna vardı. Kolunu çevirdiğinizde hırıl hırıl bir tango çalıyordu.*” (S. İleri, TS).

tanzim

1. Sıraya koyma, sıralama.
2. Düzenleme, düzen verme, yoluna koyma. [AG] “*Değişme, koordinasyon, çalışmanın tanzimi, zihniyet değişikliği, üst düşünce...*” (A.H. Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü).

tapmak

1. İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek.
2. Tutku ile sevmek, bağlanmak. [AG] “*Bütün Bucaklıların bana taptıklarını anlıyorsun.*” (Ö. Seyfettin, TS).

3. Birine çok değer vermek. [AG] “Onu sevmiyor adeta tapıyor.” (KY).

tasasız

1. Tasası, derdi olmayan, kaygısız.

2. Hiçbir şeyi kendine dert edinmeyen. [AG] “Sabah yürüyüşü yapan tasasız bir vatandaştı sanki.” (R. Erduran, TS).

taşıyıcı

1. Taşıma işini yapan kimse veya şey.

2. Ücretle yük taşıyarak geçinen kimse, yükçü, sırtçı, hamal. [AG] “Kaba taşıyıcılar da onları oradan oraya fırlatırlar.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

tatil

1. Kanun gereğince çalışmaya ara verileceği belirtilen süre, dinlenme.

3. Eğlenmek, dinlenmek amacıyla çalışmadan geçirilen süre. [AG] “Beni tatili geçirmek üzere evlerine davet ettiler.” (S. F. Abasıyanık, TS).

tatmak

1. Dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak.

2. Bir şeyden az miktarda yemek veya içmek. [AG] “O meşhur beyaz şaraplarını tattık.” (H. Taner, TS).

tav

1. İşlenecek bir nesnede bulunması gereken ısıнын, nemin yeterli olması durumu.

3. En uygun durum ve zaman. [AG] “Tavına geldiği zaman ben konuşurum onunla.” (KY).

tavaf

1. İslam dininde hac sırasında Kâbe'nin çevresini yedi kez dönme.

2. Bir şeyin çevresini dolaşma. [AG] “Kızın evini tavaf ettin.” (KY).

3. Kutsal bir yeri ziyaret etme. [AG] “Kabe'yi tavafa gidiyor.” (KY).

tayfa

1. Gemide türlü işlerde çalıştırılan sefer işçisi.

3. Zeytin toplayan işçi. [AG] “*Tayfalar bahçelerden yeni dönüyor.*” (KY).

4. Bir adamın yanında bulunan yordakçılar, koşuntu. [AG] “*Ahmet ve tayfası buranın belalılarıdır.*” (KY).

tayın

1. Asker azığı.

3. Savaş veya seferberlik dönemlerinde vatandaşlara karneyle dağıtılan ekmek. [AG] “*Çok defa kahvaltı tayınım olan bir dilim kuru ekmekle bir topak tulum peynirini bile tıkmaya imkân bulamıyordum.*” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

taze

4. Yeni, zamanı geçmemiş.

5. Genç kadın. [AG] “*Şu köşede çocuğuyla beraber bir taze oturuyor.*” (Ö. Seyfettin, TS).

tebrik

1. Kutlama.

2. Tebrik kartı. [AG] “*Galip'in beklediği gibi, dinine bağlı okurların ölüm tehditleriyle ve Cumhuriyetçi lâik okurların da tebrik mektuplarıyla karşılanan bu köşe yazısından bir ay sonra, Celâl, gazete patronunun bir daha dönmemesini rica ettiği bu konuyu bir daha açmıştı.*” (O. Pamuk, Kara Kitap).

tecessüm

2. Görünmeye başlama, belirme.

3. Göz önüne gelme, canlanma. [AG] “*Tecessüm etmeye bile gücü yok.*” (KY).

tefessüh

1. Çürüme, bozulma, kokuşma.

2. Kişi, toplum vb. özelliğini, niteliğini yitirerek bozulma, kokuşma. [AG] “*Tefessüh edilmiş bu adam iflah olmaz artık.*” (KY).

tefsir

1. Yorumlama.

3. Kur'an'ın surelerini açıklayarak görüşler ileri sürme ve bunları yazma, yorumlama.

4. Kur'an'ın surelerini açıklayarak görüşler ileri sürme ve bunları yazma, yorumlama bilimi. [AG] “Kur'an'ı tefsir için ciddi bir bilgi birikimi gereklidir.” (KY).

5. Kur'an'ın surelerini açıklayan eser. [AG] “O yazarın tefsirleri çok aydınlatıcı.” (KY).

tekke

1. Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh.

2. İşsiz güçsüz kimselerin buluşup sığındıkları yer. [AG] “Bizim tekkede buluşalım akşama.” (KY).

3. Esrar içilen üstü kapalı yer. [AG] “Tekkede otu çeviriyorlar yine.” (KY).

4. Hapishane. [AG] “Bakıyorum, tekke sana yaramış, dedi. Ne zaman çıktın?” (T. Yücel, TS).

telef

1. Hayvanı yok etme, öldürme.

2. Boş yere harcama, yıpratma. [AG] “Onca mermiyi telef ettin.” (KY).

telgraf

1. İki merkez arasında, kararlaştırılmış işaretlerin yardımıyla yazılı haberlerin veya belgelerin iletimini sağlayan bir telekomünikasyon düzeni.

2. Bu düzenle gönderilen haberin yazılı olduğu kâğıt. [AG] “Dün telgrafla sıhhatinizi sormak için kasabaya inmiştim.” (R. N. Güntekin, TS).

tellal

1. Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırmaç.

2. Satışlarda aracılık eden kimse. [AG] “Bir tellal aramızı buldu.” (KY).

temenni

1. Bir şeyin gerçekleşmesini dileme.

2. Dilek. [AG] “Fakat asıl temennim onların daha yüksek düşünceler için aşılması gereken basamaklar olmasıdır.” (M. Kaplan, TS).

tempo

1. Bir müzik parçasındaki bölümlerin hz.
2. lnn ayrlm olduğu zamanlardan her biri, vuruş. [AG] “Birinin elleri masanın üstünde mütemadiyen tempo tutuyordu.” (A.H. Tanpınar, Huzur).
4. Gidi, ilerleyi, gelişme hz, tarz. [AG] “Maiyetindekiler onun çalışma temposuna yetiemezlerdi.” (H. Taner, TS).

teneke

1. Yumuşak elikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sac.
2. Bu sacdan yapılmış. [AG] “Heybeden çıkardığı kulpu kopuk küçük bir teneke marapa ile su getirdi.” (O. C. Kaygılı, TS).
4. Bu kabın aldığı miktarda olan. [AG] “Bir teneke kum getir.” (KY).

tenor

1. En tiz erkek sesi.
2. Sesi böyle olan arkıcı, sanatçı. [AG] “İzmir’e kam, oradan İstanbul’a gelmiş, bir Rum kızıyla evlenerek burada yerlemiti. İyi kuyumcu ve tenordu.” (A.H. Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü).

terennüm

1. Güzel ve alçak sesle ark söyleme.
2. Ku akma, tme. [AG] “Bir bülbül terennüm etmekteydi.” (KY).

temel

1. Bir yapının toprak altında kalan ve yapıya dayanak olan duvar, taban vb. bölümlerinin tümü.
2. Bu bölümleri yapmak için kazılan ukur. [AG] “Temeli kazalı iki yıl oldu.” (KY).
3. En önemli, belli bağlı, ana, taban, esas, asıl, baz. [AG] “Devletin temel kanununun adı Anayasa’dır.” (B. Felek, TS).
4. Bir şeyin gelişimi için gereken ilk geler. [AG] “Temelde sıradan bir Fransız vodviline dayanrdı oynadıkları oyun.” (N. Cumalı, TS).

temerrüt

1. Dik kafalılık, kafa tutma, direnme.

3. Herhangi bir sebebe dayanmaksızın borcu ödememekte direnme, direnim. **[AG]** *“Temerrüt eden borçluyu mahkemeye verdik.”* (KY).

teneffüs

1. Solunum.

2 Temiz hava almak, dinlenmek için verilen ara. **[AG]** *“Artık boyuna dua ediyorum, teneffüs zamanı gelse de çocuklar bahçeye çıksa ve cıvıltı başlasa diye.”* (N. F. Kısakürek, TS).

tenkit

1. Eleştirme, eleştiri.

2. Eleştiri. **[AG]** *“Ziya Paşa ve tenkit adeta bütünleşmiştir.”* (KY).

tepe

1. Bir şeyin en üstteki bölümü.

2. Bir yerin, bir nesnenin vb.nin üstü, hizası. **[AG]** *“Ekşisu’da trenden indikleri sırada güneş tam tepelerindeydi.”* (N. Cumalı, TS).

3. Birinin yanı başı, baş ucu. **[AG]** *“Tepemde durup canımı sıktı.”* (TS).

4. Başın üst, kafatasının iki kulak arasında kalan bölümü. **[AG]** *“Güneş sanki yalnız sizin tepenize ışık ve sıcaklık aksettirmeye çalışıyor.”* (R. H. Karay, TS).

5. Yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi. **[AG]** *“Derenin sağ tarafında yükselen tepenin yamaçları daha hafif eğimli, daha geniştir.”* (N. Cumalı, TS).

7. İkizkenar bir üçgende eşit kenarların kesişme noktası. **[AG]** *“Bu üçgenin tepesinin dış açısı kaçtır?”* (KY).

teпки

1. Bir cismin kendini iten veya sıkıştıran başka bir cisme gösterdiği karşı etki, aksülamel, reaksiyon.

2. Herhangi bir etkiye cevap olarak doğan, genellikle olumsuz söz veya davranış. **[AG]** *“Seyircilerin şaşkınlığı geçince tepkisi bağladı.”* (H. Taner, TS).

3. Karşılık verme. [AG] “Hayatın oldukça derinden sarstığı bir arkadaşı ona, cemiye karşı içinin nasıl tepki ile dolduğunu, nasıl yavaş yavaş camiaya olan bağlarının zayıfladığını söylemişti.” (A.H. Tanpınar, Huzur).

tepsi

1. Fincan, tabak, bardak vb. şeyleri taşımaya yarayan, derinliği olmayan, türlü büyüklükte düz kap.

3. Bu kap biçiminde olan. [AG] “Dünya tepsi gibidir.” (KY).

4. Bir kabın alabileceği miktarda olan. [AG] “İki tepsi börek.” (TS).

terbiye (I).

1. Eğitim.

5. Hayvanı alıştırma. [AG] “Sessiz sinema filminde bir yabani atın terbiye sahnesi gösteriliyordu.” (F. R. Atay, TS).

ters (I).

1. Gerekli olan duruma kaşı, zıt.

3. Kesici bir aletin kesmeyen yanı. [AG] “Kollarına bıçağın tersiyle birkaç tane vurmuşlar.” (M. Ş. Esendal, TS).

tertipli

1. Düzenli, derli toplu, yerli yerinde.

2. Dağınıklıktan hoşlanmayan, düzenli (kimse).. [AG] “(Cemile’ye). Evi çok temiz, tertipli

tut.” (O. Kemal, Cemile).

test

1. Bir kimsenin, bir topluluğun doğal veya sonradan kazanılmış yeteneklerini, bilgi ve becerilerini ölçmeye ve anlamaya yarayan sınama.

2. Doğru cevabın seçenekler arasından bulunmasına dayanan bir sınav türü. [AG] “O gün üniversite test sınavında kazanamadığını öğrenmiştir.” (H. Taner, TS).

testi

1. Geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen, toprak, cam, metal vb. maddelerden yapılan su kabı.

2. Bu kabın alabileceği miktarda olan. [AG] “Üç gün süren düğünde borç harç, altmış koyun, yirmi koç kesildi, kazan kazan pilavlar pişirildi, testi testi ayranlar taşındı, zurnalar zırladı, davullar gümbürdedi.” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

teşhir

1. Gösterme.

2. Sergileme. [AG] “Çizdiği resimleri teşhir etti.”(KY).

teşhis

1. Kim ve ne olduğunu anlama, tanıma, seçme.

2. Belirleme. [AG] “Bu teşhisi ister istemez kabul eden çağdaş Batılı, hastalığın sınırlarını daraltmak ister.” (C. Meriç, TS).

4. Tanı: “Önceden koyduğu nice teşhislerin doğruluğu sonradan kaç defa sabit olmuş.” (A. Ş. Hisar, TS).

tevhit

1. Allah’ın birliğine inanma, bir sayma, bir olarak bakma.

2. Tek tanrıcılık. [AG] “Kelamcılar tevhit açısından Allah’ın özü, isim ve sıfatları nedir, bu isim ve sıfatlar Allah’ın zatının aynısı mı yoksa gayrısı mı olduğu konusunda uzun fikir mücadeleleri yapmışlardır.” (Vikipedia).

3. Divan edebiyatında Allah’ı övmek için yazılan manzume. [AG] “Mensur tevhit yazarları düşüncelerini Arapça sözler yanında Farsça zincirleme tamlamalarla uzun cümleler halinde anlatmıştır” (Vikipedia).

teyze

1. Annenin kız kardeşi, ana yarı.

2. Anne yaşıtı kadınlara söylenen bir seslenme sözü. [AG] “Rüya’nın hastalığına, günlerdir açılmayan telefonlarına meraktan evlerine kadar gelen teyzenin kapıdan dönüşüne ilişkin sorularına halası daha da başkalarını eklemesin diye Galip bir nefeste anlattı.” (O. Pamuk, Kara Kitap).

tıkınmak

1. Eline geçen yiyeceği oburca yemek.
2. Yemek yemek. **[AG]** “*Köşedeki lokantada tıkınıyor.*” (KY).

tılsım

1. Doğaüstü işler yapabileceğine inanılan güç.
2. Büyülü olduğuna inanılan muska vb. şey. **[AG]** “*Eğer sen Acıpayam'a sözünü tutmuş biri olarak vararak onun elini ayağını öpüp sırtını bir sıvazlarsan, bakarsın herifin gönlü yumuşar da, bu kez senin lehine bir tılsım mılsım yapar, eski servetine belki misliyle kavuşursun.*” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

tımar (I).

1. Binek hayvanlarının kıllarını, derisini temizleme.
3. Yara bakımı. **[AG]** “*Hıncıryedi adamın yaralarını tımar etti.*” (İ. O. Anar, Puslu Kıtalar Atlası).

tını

1. Türlü müzik araçlarının verdiği sesleri birbirinden ayırt etmeyi sağlayan ses özelliği.
3. Söyleniş biçimi, vurgusu. **[AG]** “*Bu cümlemin tınısında ufak bir böbüre sezer gibi oldum.*” (H. Taner, TS).

tıraş

1. Saç veya sakalı kesme işi, yülüme.
4. Bir şeyin üzerindeki pürüzleri alma, belli bir biçim vermek için yontma. **[AG]** “*Kalasin üzerini tıraşlıyor, işi bitince gelir.*” (KY).

tin

1. Ruh.
2. Birtakım fizikötesi kurucularının, gerçeği ve evreni açıklamak için her şeyin özü, temeli veya yapıcısı olarak benimsedikleri madde dışı varlık. **[AG]** “*Tin yalnız insana özgü düşünme yetisidir.*” (KY).

tiryaki

1. Afyon, tütün, kahve, çay vb. keyif veren maddelere alışmış olan (kimse)..
2. Bir şeye çok alışmış, kendine huy edinmiş. [AG] "*Belki de ha bire yenilmekte olduğu için zaten öfkesi burnunda bir altmışaltı tiryakisi.*" (H. Taner, TS).

topal

1. Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda bir, bir yana eğilerek yürüyen (insan veya hayvan)..
2. Ayaklarından biri kısa olan (nesne).. [AG] "*Topal masa.*" (TS).

toplanmak

1. Toplama işine konu olmak.
2. Bir araya gelmek. [AG] "*Alp'in ilk bahadırlığını işiten yurttaşlar etrafına toplandılar.*" (A. H. Müftüoğlu, TS).
3. Toplantı yapmak. [AG] "*Haydi arkadaşlar on beş dakikaya toplanalım.*" (KY).

toprak

1. Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.
6. Ülke. [AG] "*Biz bu topraklarda eskisinden daha parlak, daha kuvvetli ve yeni bir medeniyetin ilk merhalesini yaşayan insanlarız.*" (M. Kaplan, TS).

torun

1. Bir kimseye göre çocuğunun çocuğu.
2. Aynı soydan gelenlerden her biri. [AG] "*Mademki hepimiz Âdem'le Havva'nın torunlarıyız...*" (A. İlhan, TS).

töskürmek

1. Hayvan geri geri gitmek.
2. Düşman geri çekilmek. [AG] "*Töksüren düşmanın üzerine gittiler.*" (KY).

tribün

1. Spor salonu, stadyum, hipodrom vb. yarışma ve gösteri yapılan yerlerde seyircilerin oturduğu koltuklu veya basamaklı bölüm, sekilik.
2. Burada oturan seyirciler. [AG] "*Tribünlere selam çaktı.*" (KY).

troyka

1. Rusya'da, üç atla çekilen kızak veya araba.
2. Üçlü. [AG] “*Bu keman troykası harika çalıyor.*” (KY).

tufan

1. Nuh Peygamber zamanında yağan ve bütün dünyayı su altında bırakan şiddetli yağmur.
2. şiddetli yağmur. [AG] “*Bu tufan mahsülleri kötü etkileyecek.*” (KY).

tutmak

2. Ele geçirmek, yakalamak.
3. Avlamak. [AG] “*Dalyan işletiyorum, tuttuşumuz balığı tekrar denize döküyoruz.*” (R. H. Karay, TS).

tutsak

1. Savaşta ele geçen düşman, esir.
2. Gitmesine, serbestçe hareketine engel olunan. [AG] “*Hayatı anlamazsan tutsak olduğunu bile bilemezsin, hakkını arayamazsın.*” (E. Işınsu, TS).

tuzlama

1. Tuzlamak işi.
2. İşkembe ile yapılan bir yemek türü. [AG] “*Tuzlama Adana’da yenir.*” (KY).

tümen

1. Tugayla kolordu arasında yer alan birlik, fırka.
2. On bin erden oluşan asker kuvveti. [AG] “*Bir tümen asker yola çıkmış.*” (KY).
3. Büyük küme, yığın. [AG] “*Bir tümen adam geliyor.*” (KY).
4. On bin. [AG] “*Almanya’dan gelecek bir tümen arabayı bekliyoruz.*” (KY).

türemek

2. Parçalanıp çoğalmak, üremek.
3. Çoğalmak. [AG] “*Uzun zamandır ıssız, bakımsız kaldığı için o gümrah yeşillikler bölgesinde yılanlar türediği biliniyordu.*” (R. E. Ünaydın, TS).

türlü

1. Çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit, muhtelif.
2. Çeşitli sebzelerle pişirilen yemek. [AG] “*Ne de güzel türlü olur bu sebzelerden.*” (KY).

uU

ucuzluk

1. Ucuz olma durumu.
2. Yasal bir işlemle her şeyin asıl fiyatından ucuza satıldığı dönem. [AG] “*Bu saati ucuzluktan mı aldın.*” (KY).

uç

1. Genellikle uzun bir nesnenin incelerek biten son ve sivri noktası.
9. Türk devletlerinde genellikle sınır boylarındaki eyalet ve sancak. [AG] “*Uç beyliklerine haber salın.*” (KY).

ufak

1. Boyutları normalden küçük.
2. Yaşça daha küçük olan. [AG] “*Bir sabah ufak, sarışın, ela gözlü bir kız karşıma geldi.*” (N. F. Kısakürek, TS).
3. Makam, derece bakımından geri olan. [AG] “*Ufak bir memuriyet de olsa olurdu.*” (O. Kemal, TS).

ulaştırma

1. Ulaştırmak işi.
2. İnsanların, malların, haberlerin ulaşmasını sağlayan işlerin ve araçların tümü, münakalat. [AD] “*Ulaştırma Bakanlığı.*” (TS).

unutmak

1. Aklında kalmamak, hatırlamamak
2. Bir şeyi dalgınlıkla bir yerde bırakmak. [AG] “*On beş gün evvel yeni ciltlettiği bir kitabı takside unutmuştu.*” (A.H. Tanpınar, Huzur).

usta

1. Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse.
2. Zanaat öğreticisi. [AG] “*Ustayı sor bakalım bu nasıl kesilecek.*” (KY).
3. Zanaatçılar için unvan. [AG] “*Üzeyir usta yoldan geçmeyeceğimizi söyledi.*” (R. H. Karay, TS).
4. Eli uz, işinin eri, becerikli, mahir: [AG] “*Bunların hepsi de çok güzel sesli ve oyunun en ustaları arasından seçildi.*” (T. Buğra, TS).

uyaran

1. Uyarı işini yapan (kimse veya şey), münebbih.
2. Organizmada uyarı yaratan, uyarıcı. [AG] “*Kahve, uyarıcı maddelerden biridir.*” (TS).
3. Bir uyarı, bir tepki yaratan herhangi bir güç, uyarıcı. [AG] “*Su bu maddenin uyarıcıdır.*” (KY).

uyarmak

1. Bir kimseye bir davranışta bulunmasını veya bulunmamasını söylemek, ikaz etmek.
2. Görevini gereği gibi yapmayan kimseye nasıl davranması gerektiğini hatırlatmak, ihtarla bulunmak. [AG] “*Büyük bir Alman gazetesi bana iki satır yer açsaydı ben ilk bunu kanıtlamaya çalışmazdım hiç,*” dedi kırmızı yüzlü alaycı bir sesle, başka şeyler de söyleyecekti galiba, ama Lacivert kolundan tutup uyardı onu.” (O. Pamuk, Kar).

uydu

1. Bir gezegenin çekiminde bulunarak onun çevresinde dolanan daha küçük gezegen, peyk.
2. Türlü amaçlarla yerden fırlatılan ve genellikle kapalı bir yörünge çizerek yer çevresinde dolanan araç. [AG] “*Türksatın yeni uydusu dün fırlatıldı.*” (KY).

uyku

1. Dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yitdiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.

2. Çevrede olup bitenin farkında olmama, gaflet, aymazlık. [AG] “*Halkın çoğunluğu garip bir uyku halinde.*” (KY).

uymak

2. Renk, biçim vb. yönünden birbirini tutmak, uygun düşmek.

3. Zevke, anlayışa uygun düşmek. [AG] “*Sizin tutumunuz bizim görev anlayışımıza uyuyor.*” (TS).

uyum

1. Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk.

2. Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon. [AG] “*Her ne kadar Bela Bartok’un aynı biçimdeki aranjmanlarını kendisine gösterdimse de, İznik Konseyi ile ilk Ortodoks-Katolik uyumsuzluğu dışında Hristiyanlık dünyasının çok sesli müziğin gelişiminde bir uyum sağlamış olması ve dillerinde birçok Türkçe kelime bulunan Macarların bile bu konuda bizden kaçınılmaz bir ayrılığa düşmesi, onun kuşkularını artırıyordu.*” (O. Atay, Tutunamayanlar).

4. Ortak özellikleri açısından sesler arasındaki uygunluk, harmoni. [AG] “*Bu şair bu kadar uyumlu kelimeyi nasıl bir araya getirebiliyor hayret.*” (KY).

uyumak

1. Uyku durumunda olmak.

3. İşlem görmemek, durgun kalmak, el sürülmemek. [AG] “*Bu eski gururu ta canevinde uyurmuş meğer.*” (T. Buğra, TS).

4. Çevresindeki olayları fark etmemek, görmemek. [AG] “*Ben de sizler gibi adam olurdum, okurdum; okumak bilsem okurdum da uyumazdım.*” (S. F. Abasıyanık, TS).

uzatma

1. Uzatmak işi, temdit.

2. Sıhhi tesisatçılıkta kısa boruları uzatmak için kullanılan, kısa boru parçası. [AG] “*Bu köşeye bir uzatma lazım.*” (KY).

uzman

1. Belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerisi çok olan (kimse), mütehassıs, kompetan.
2. Belli bir bilim dalında lisansüstü öğrenim derecesine sahip kimse, spesiyalist. [AG] “Uzman Ahmet Şahin.” (KY).
3. Bilirkişi. [AG] “Gelecek uzman konuyu değerlendirir.” (KY).

üÜ

ücret

1. İş gücünün karşılığı olan para veya mal.
2. Kiralanan veya satın alınan bir şey için ödenen para. [AG] “Fiyatından daha yüksek bir ücretle satın aldı.” (P. Safa, TS).

ücretli

1. Ücretle çalıştırılan kimse.
2. Ücret karşılığı yapılan. [AG] “Ücretli işçi.” (KY).

üfürmek

1. Üflemek.
3. Esmek. [AG] “Kapının altından rüzgâr üfürüyor.” (KY).

ülke

1. Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü, diyar, memleket.
2. Devlet. [AG] “Vicdan hürriyetine riayet eden tek ülke Osmanlı İmparatorluğu idi.” (F. R. Atay, TS).

üremek

1. Canlı, doğup çoğalmak.
3. Çoğalmak, artmak. [AG] “Yün kalın olduğu için örgü çabuk ürüyor.” (TS).

ürkmek

1. Bir şeyden korkup sıçramak, tevahhuş etmek.
2. Şaşkınlık ve korku duymak. [AG] “Anası sabaha kadar saçlarını tarıyor, düşünüyor, ürküyordu.” (Y. Kemal, TS).

ürün

1. Doğadan elde edilen, üretilen yararlı şey, mahsul.
2. Türlü endüstri alanlarında ham maddelerin işlenmesiyle elde edilen şey. [AG] “*Bu ürünler Anadolu’ya dağıtılacak.*” (KY).
3. Eser. [AG] “*Cumhuriyet dönemi ressamlarının ürünleri sergilendi.*” (TS).
4. Bir tutum veya davranışın ortaya çıkardığı şey. [AG] “*Bir nefretin ürünü bu davranış.*” (KY).

üst

5. Birine göre yüksek aşamada olan kimse, mafevk.
10. Sınıflamalarda temel olarak alınan bir tipe göre ileri derecede olan. [AG] “*Üst makam. Üst rütbedekiler.*” (TS).

ütü

1. Genellikle giysilerin buruşukluklarını gidermek için bunların üzerinden geçirilen kızgın demir araç.
2. Bu araçla yapılan iş. [AG] “*Garsonların yamalı bez ceketleri etüv ve ütü kokuyor.*” (F. R. Atay, TS).

üzerlik

1. Sedef otugillerden, yaprakları almaşık, çiçekleri beyaz renkte, susama benzeyen tohumları acı olan, halk hekimliğinde tedavi amaçlı, tütsü olarak kullanılan bir bitki (*Peganum harmala*)..
2. Bu bitkinin tohumlarından yapılan nazarlık veya süs olarak kullanılan eşya. [AG] “*Kapının üzerinde asılmış bir üzerlik var.*” (KY).

vV

vacip

1. İslam dinine göre yapılması gerekli olan.
2. Yapılması gerekli olan. [AG] “*Bu işi halletmek vaciptir artık.*” (KY).

vahiy

1. Bir buyruk veya düşüncenin Tanrı tarafından peygamberlere bildirilmesi.

2. Bu biçimde bildirilen buyruk. [AG] “*Vahiy gibi gökten mi indi sanki bu buyruk.*” (KY).

vakit

1. Zaman.

2. Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler. [AG] “*Yemek vakti. şimdi bunun vakti değil.*” (TS).

3. Çağ. [AG] “*Vaktin bilginleri.*” v

4. Belirlenmiş olan zaman: [AG] “*Kâhya, vakit gayri Süleyman, haber saldı k gelecekle, pamuklarda kıvamına geldi, demişti.*” (S. Kocagöz, TS).

vaktiyle

1. Zamanında, uygun zamanda.

2. Bir zamanlar. [AG] “*Vaktiyle Göksel bile bu soğukkanlılığım karşısında hayrete düşmüştü.*” (N. Hikmet, TS).

3. Oldukça eski bir zamanda. [AD] “*Vaktiyle Erzurum'un Derman Mahallesi'nde, dadaşlardan Selami Tuz adında, dini bütün, namazında niyazında gayet fu bir şahsın iki oğlu vardı.*” (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

vals

1. Bir tür salon dansı.

3. Bu dansın müziği. [AG] “*Vals çalınırsa dördüncü dansı bir ihtiyara lütfeder misiniz?*” (H. E. Adıvar, TS).

Vandal

1. Miladın başlangıç yıllarında yaşayan ve Roma İmparatorluğu ile yaptığı savaşlarda acımasızlığı ile ün salan bir Doğu Germen halkı.

2. Eski kültür ve sanat anıtlarını yakıp yıkan, bunların değerini bilmeyen kimse veya topluluk. [AG] “*Harflerine sinen siyah ama ince alayı biraz kazıyın, herkes adına kanayan vandal bir yürek bulursunuz orada.*” (O. Atay, Tutunamayanlar).

var

1. Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, **yok** karşıtı.

3. Elde bulunan her şey. **[AG]** *"Elimizden alınan şeyler bütün varımız ve bütün varlığımızdır."* (R. E. Ünaydın, TS).

varak

1. Yaprak.

3. Altın, gümüş veya başka madenler dövülerek oluşturulan ince, parlak yaprak, altın varak, gümüş varak. **[AG]** *"Aşağıda serbölüklerden biri, büyük iri mal, ceplerinde lal tozu, ya da kâğıt içinde altın varak saklayan şakirtleri, herhalde az önce soğukta titreyerek bekleyen ikisini falakaya yatırtmıştı."* (O. Pamuk, Benim Adım Kırmızı).

varil

1. Çoğunlukla sıvı maddeleri koymak için kullanılan, metalden yapılmış, silindirik biçiminde, üstü kapalı kap.

2. Bu kabın içine aldığı madde miktarı. **[AG]** *"Petrolün varil fiyatı gün geçtikçe artıyor."* (TS).

3. Petrol ölçü birimi (158,8l litre).. **[AG]** *"Petrolün varili yirmi dolar olmuş."* (KY).

varlık

3. Para, mal, mülk, zenginlik, variyet.

4. Önemli, yararlı, değerli şey. **[AG]** *"Devlet tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar."* (Anayasa, TS).

varyant

1. Bir yol şebekesi üzerinde, belli bir noktadan ayrılarak başka bir noktadan aynı yolla birleşen ikinci derecedeki yol.

2. Masal, efsane, bilmece, oyun, gelenek vb. bir metnin, bir eserin, bir olayın aslından az çok ayrılan değişik biçimli olanı, değişke. **[AG]** *"Bu masalın Yunan varyantı da en az bu kadar güzeldir."* (KY).

vasıta

1. Araç.

4. Taşıt. **[AG]** *"Hem tehlikesizdir, hem de başka vasıtaların tozunu yemekten kurtulurum."* (O. Atay, Tutunamayanlar).

vasiyet

1. Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.
2. Vasiyetname. [AG] "*Dayım ölmeden önce bir vasiyet hazırlamış, kasabadaki evi, tarladaki birkaç dönüm toprağı Zöhre'ye bırakmış.*" (A. Ümit, TS).

vazife

1. Ödev.
2. Görev. [AG] "*Nedim bugün vazifesine geç geldi.*" (A. Gündüz, TS).

vekil

1. Birinin, işini görmesi için kendi yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse.
3. Bir görevde, asıl görevlinin yerine bakan kimse. [AG] "*Seni kendime vekil edeceğim...*" (Ö. Seyfettin, Kaşığı).

veliaht

1. Bir hükümdarın ölümünden veya tahttan çekilmesinden sonra tahta geçmeye aday olan kimse.
2. Herhangi bir göreve veya makama geleceğı beklenen kimse. [AG] "*Yirmi gün sonra aldığım habere göre altı yaşındaki veliaht gerçekten de zehirlenerek ölmüştü.*" (İ. O. Anar, Puslu Kıtalar Atlası).

verdi

1. Bir borudan bir saniyede geçen suyun miktarı.
2. Bir iletken telden bir saniyede geçen elektriğın miktarı. [AG] "*Telin verdisinde sorun olmalı ki televizyonu çalıştırmadı.*" (KY).

vermek

1. Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek.
7. Satmak. [AG] "*Ucuz pahalı deme de ver gitsin; ver de kurtul.*" (TS).
8. Kızı kadını biriyle evlendirmek. [AG] "*Uzun Osman, Zeynep'le Süleyman'a, ikisini birbirine vereceğini söylediği zaman şaşmadılar.*" (H. E. Adivar, TS).
9. Ödemek. [AG] "*Haydi ... arabaya atlayın... Köşkten parayı verirler.*" (P. Safa, TS).

11. Bitki ve ağaç, ürün üretmek. **[AG]** *"Dal budak saldı, yemiş vermeye başladı."* (R. E. Ünaydın, TS).

virane

1. Yıkılmış veya çok harap olmuş yapı.
2. Yıkılmış veya yanmış olan yapılardan geriye kalan, yıkıntı. **[AG]** *"Kim bilir hangi viranelerden, tarlalardan, bahçelerden ... kucak kucak odun, çalı çırpı toplayıp getiriyor."* (R. N. Güntekin, TS).

virüs

1. Hastalık yapıcı, bakterilerden daha küçük, yaşamak için bir başka hücrenin içine girmek zorunda olan ve ancak elektron mikroskobunda görülebilen parazit.
2. Veri girişi yoluyla bilgisayarlara yüklenen, sistemin veya programların bozulmasına, veri kaybına veya olağan dışı çalışmasına neden olan yazılım. **[AG]** *"Bu virüs tüm sistemi çökertti."* (KY).

vitrin

1. Bir dükkân veya mağazanın dışarıdan camla ayrılan ve mal sergilemek için kullanılan yeri, sergen.
2. İçine konan şeylerin görünmesi için yapılmış camlı dolap. **[AG]** *"Vitrinin yan aynasında eşyayı seyreder gibi görünerek kendime de bakıyorum."* (R. H. Karay, TS).

vizon

1. Sansargillerden, kürkü çok beğenilen bir tür memeli, mink (*Mustela vison*)..
2. Bu hayvanın kürkünden yapılan. **[AG]** *"Vizon manto. Vizon etol."* (TS).

vodvil

1. Hareketli, eğlenceli bir konuya dayanan, şarkılara da yer verilen hafif güldürü.
2. Meyhanelerde söylenen neşeli, alaylı, taşlamalı şarkı. **[AG]** *"Bu vodvil ne zaman çıksa neşem yerine gelir."* (KY).

vukuat

1. Polisi ilgilendiren olay veya olaylar.

2. Olanlar, olan bitenler. [AG] “Onu bırak da ne vukuat yaptın onları anlat.”

vuruş

1. Vurma işi.

3. Tempo. [AG] “Sekiz vuruşluk şarkı.” (KY).

yY

yaban

1. İnsan yaşamayan ıssız yer.

2. Vahşi olan, evcil olmayan canlı. [AG] “Yaban keçisi. Yaban kedisi.” (TS).

5. İssız. [AG] “Yalnız, yaban ormanda yaşayan yerliler bu zehrin ilacını bilirler.” (F. R. Atay, TS).

6. Yabancı, el, yerli halktan olmayan kimse. [AG] “Yerliler bize yaban derler ve aramıza katılmazlardı.” (F. R. Atay, TS).

yabancı

1. Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse)., bigâne, ecnebi.

2. Başka bir milletle ilgili olan. [AG] “Hiçbir millet, milletimizden daha çok yabancı unsurların inanç ve âdetlerine riayet etmemiştir.” (Atatürk, TS).

4. Tanınmayan, bilinmeyen, yad. [AG] “Yabancı müşteri giremezdi kapısından. Gelenler hep edebiyat adamlarıydı.” (Y. Z. Ortaç, TS).

7. Belli bir yere veya kimseye özgü olmayan. [AG] “Yabancı arabalar buraya park edemez.” (TS).

yabanıl

1. İlkel yaşayan (kimse)., yabani, vahşi.

3. Evcil olmayan (hayvan)., vahşi. [AG] “Bu yabanıllar Afrika’nın kuzeyinde yaşar.” (KY).

yâd

1. Anma.

2. Hatır, zihin. [AG] “Yâdında ezelî ve mor bir fecir memleketi gibi kalan doğduğum yeri gözümün önüne getirmek isterim.” (Ö. Seyfettin, TS).

yağma (II).

1. Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan.
3. Baskın veya zor kullanarak elde edilmiş olan. [AG] “*Köylü hep Hürüceye düşman olmuş, köylülerin evi yağma edilmişti.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

yağmak

1. Yağmur, kar, dolu gökten düşmek.
2. Toz, mermi vb. yüksekten çokça düşmek. [AG] “*Üstümüze kurşun yağıyordu.*” (TS).

yaka

1. Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü.
3. Kıyı, kenar, taraf. [AG] “*Sokağın karşı yakasına geçtiler.*” (M. Ş. Esendal, TS).

yakarış

1. Yakarma işi, yakarı.
2. Tanrı'dan bir şey dilemek amacıyla söylenen söz, dua, münacat. [AG] “*Tekrar evine dönebilmek için tanrıya yakarıyordu.*” (KY).

yakın

1. Az bir ara ile ayrılmış olan (zaman veya yer)., **uzak** karşıtı.
6. Uzak olmayan yer. [AG] “*Yakınımızda otururlar.*” (TS).

yakıt

1. Doğal gaz, mazot gibi ısı sağlamak amacıyla yakılan madde.
2. Enerji ve ısı ortaya çıkaran yanıcı madde. [AG] “*Uçak yakıtı çok yanıcıdır.*” (KY).

yakmak

1. Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak.
4. Isı etkisiyle zarar vermek. [AG] “*Eteği ütülerken yaktı.*” (TS).
8. Çok sıcak olmak. [AG] “*Bugün güneş yakıyor.*” (TS).

yalamak

1. Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek.
2. Dilini gezdirerek bir şeyin üzerindeki almak. **[AG]** *"Kara üzüm tıknıyor ya, parmak uçlarına bulaşan görünmez balını teker teker yalıyor."* (A. İlhan, TS).
3. Sıyırarak, dokunarak geçmek. **[AG]** *"Bir güneş parçası binanın yüzünü yalayarak açık kapılardan içeri giriyor."* (R. H. Karay, TS).

yaldız

1. Eşyaya altın veya gümüş görünüşü vermek için kullanılan, sıvı veya yaprak durumundaki altın, gümüş ve bunların taklidi olan madde.
2. Bu madde ile eşyalara yapılan süs. **[AG]** *"Yaldızlarla süslemişler evi."* (KY).

yalın (II).

1. Gösterişsiz, süssüz, sade (söz, yazı)..
2. Çıplak, kınından çıkmış. **[AG]** *"Dışarıdan içeriye ellerinde yalın kasaturalarla polisler daldı."* (E. E. Talu, TS).

yalnızlık

1. Yalnız olma durumu, kimsesizlik.
2. Kimse bulunmama durumu, ıssızlık, tenhalık. **[AG]** *"Kelime ve yalnızlık hayatın tadı tuzu"*

Kucaklamak isterdi ölümü ve sonsuzu." (O. Atay, Tutunamayanlar).

yalpa

1. den. Rüzgâr veya dalgaların etkisiyle geminin bir sancağa, bir iskeleye yatıp kalkması.
2. İki yana sallanarak, eğilerek yürüme. **[AG]** *"İkisi de yalpada, kol kola tutunmasalar yere yıkılacaklar."* (S. M. Alus, TS).

yan

1. Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü, profil.
2. Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet. **[AG]** *"Yağlı garson yanımıza geldi."* (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

yanılsama

1. Yanlış algılama ve duyu yanılması.

2. Var olan nesne veya canlıyı yanlış, ayrımlı veya değişik olarak algılama, galatı his, illüzyon. [AG] "Abartmadığından, duygusal bir yanılmanın söz konusu olmadığından emindi." (E. Bener, TS).

yanıltmaca

1. Yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme, mugalata.

2. Yanıltmaya dayanan davranış, yanıltıcı iş. [AG] "Bu çekilmenin bir yanıltmaca olabileceğini söyleyen komutanlarına katılmadı." (N. Araz, TS).

yanlış

1. Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu, yanılğı, hata.

2. Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymayan, aykırı olan, hatalı. [AG] "Yanlış ve mantıksız hareketim bu suretle cezalanmalı." (A. Gündüz, TS).

yansı

1. Bilgisayar veya tepegözle hazırlanan saydamın yansıtılmasıyla perdede ortaya çıkan görüntü.

2. Akis. [AG] "Yüzümün durgun sudaki yansımasına eğildim." (İ. Aral, TS).

3. Işığın parlak bir yere çarpıp geriye doğru yön değiştirerek kaynağını göstermesi, inikâs. [AG] "Sureti suda yansıdı." (KY).

yapı

1. Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina.

2. Yapılmakta olan konut, yol, köprü vb. inşaat, konstrüksiyon. [AG] "Bu yapı 2020 de bitecek." (KY).

yapım

1. Yapma işi, inşa, imal, konstrüksiyon.

2. Ham maddeyi el veya makine ile işleyerek mal üretme, imal. [AG] "Bu sepetin yapım süreci oldukça karmaşık." (KY).

yapışak

1. Yapışkan bir çeşit ot.

2. Yapışkan özelliği olan nesne. [AG] *"Bu yapışakla tutturmayı bir dene bakalım."* (KY).

yapmak

1. Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek.

6. Bir dileği, bir isteği yerine getirmek, uygulamak, ifa etmek. [AG] *"Şu işi yapıver diye yalvarmıştı da enişte engel olmuştu."* (S. M. Alus, TS).

yaptırım

1. Yaptırma işi.

2. Kanun, ahlak gibi kurumların buyruklarının yerine getirilmesini sağlama, müeyyide. [AG] *"Bu tip yaptırımlar ülkenin geleceği için önemlidir."* (KY).

3. Yasaya, kurala karşı yapılan aykırı davranışlara verilen ceza. [AG] *"Yaptırımlar da onları caydırmadı."* (KY).

yâr

1. Sevgili.

2. Dost, tanıdık. [AG] *"Allah yâr ve yardımcın olsun."* (KY).

3. Yardımcı. [AG] *"Allah'tan başka yârim yoktur."* (Şemsettin Sami, TS).

yaralı

1. Yarası olan, yaralanmış (kimse)., mecruh.

2. Dertli, üzüntülü. [AG] *"Her şeye layık ama layık olduğu hiçbir şeye kavuşamamış bir yaralı adamdı."* (Y. Z. Ortaç, TS).

yaramaz

1. Uygun ve yararlı olmayan, bir işe yaramayan.

2. Söz dinlemeyen, uslu durmayan, yasaklanan Şeyleri yapmakta ayak direyen, haşarı (çocuk)., **uslu** karşıtı. [AG] *"Annesine bakabilmek için akşama kadar elliye yakın yaramazın kahrını çekiyordu."* (R. N. Güntekin, TS).

yâran

1. Dostlar.

2. Bir amaç çevresinde toplanmış veya aynı amacı güttükleri için bir araya gelmiş olanların tümü. [AG] “*Ruşuk yârânı. Malta yârânı.*” (TS).

yarar

1. Bir işten elde edilen iyi sonuç, fayda, avantaj.
2. Çıkar. [AG] “*Kızılây yararına bir balo.*” (TS).

yararcılık

1. Ahlaki iş ve davranışlarda yararın ilke edinilmesi.
2. Doğruluğu ve gerçekliği tek yanlı olarak yalnızca hareketlerin sonuçları ve başarıları ile değerlendiren öğreti, faydacılık, pragmatizm, pragmatiklik. [AG]

yardım

2. Bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri.
4. Bağış, iade. [AG] “*Bana yardım edecek hiç kimsem yok senden başka.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

yâren

1. Arkadaş, yakın dost.
2. Dostların oluşturduğu topluluk. [AG] “*Sözlüden zayıf alanların ise kendilerini teselli etmeye gelen yarenleriyle birlikte, efkâr dağıtmak için erkete zaretinde birer cıgara yakıp tüttürmeleri görülmedik şeylerden değildi.*” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

yarı

1. Bir bütünü oluşturan iki eşit parçadan her biri, nısıf.
2. Bir şeyin yarısı kadar olan, yarım olan. [AG] “*Arkasından yarı şaka, yarı sitem ilave ediyor.*” (A. İlhan, TS).
3. Devre arası. [AG] “*Birinci yarıda dört gol attık.*” (TS).

yarık

1. Yarılarak açılmış yer, geniş çatlak.
2. Çatlak. [AG] “*Duvardaki yarıktan içeri görünüyordu.*” (KY).

yarım

1. Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri.
2. Tam ve istenildiği gibi olmayan, eksik, noksan. [AG] "*Ötekinde de yarım kavala benzeyen kalın bir çığırtma vardı.*" (O. C. Kaygılı, TS).

yarın

1. Bugünden sonra gelecek ilk gün.
2. Gelecek, ilerideki zaman. [AG] "*İnsan daima yarını düşünmeli.*" (TS).

yarmak

1. Uzunlamasına bölüp ayırmak.
2. Buğday, arpa vb. tahıl tanelerini değirmende kırmak. [AG] "*Arpaları yarmaya değirmene gönderiyoruz.*" (KY).

yasa

1. Olayların gidişinde olağan dışına yer vermeyen, değişmezlik ve mecburiyet gösteren kural.
2. Devletin yasama organları tarafından konulan ve uyulması gereken kurallar bütünü, kanun. [AG] "*Buradaki yasaların yabancıların ev satın almalarına mâni olup olmadığını bilmiyordu henüz.*" (N. Uygur, TS).
3. Bilimde çok sayıda deney ve gözlemde sonra, aynı şartlarda aynı sonuçları verdiği kesin olarak belirlenen durum. [AG] "*Yer çekimi yasası. Mendel yasaları.*" (TS).
4. Toplumsal hayat içinde kendiliğinden oluşan ve uyulması toplum içinde yaşamanın bir mecburiyeti olan alışkaların bütünü. [AG] "*Ahlak yasası.*" (TS).
5. Düşüncenin mantıksal bir değeri olması için uyulması şart olan temel. [AG] "*Düşünme yasaları.*" (TS).

yasak

1. Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel, memnuiyet.
2. sf. Yapılmaması istenmiş olan, yok, memnu, haram. [AG] "*Bizim çocukluğumuzun şiirlerinde neşe yasak denecek kadar ayıptı.*" (F. R. Atay, TS).

yasama

1. Yasa koyma, yasa yapma, teşri.

2. Genel, soyut, objektif ve sürekli nitelikte kurallar koyma. [AG] “*Yasama erki yürütme erki tarafından atanırsa, özgür bir anayasanın ilkeleri bir daha geri alınamaz biçimde yitirilir.*” (E. Gibbon).

yastık

1. Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb.yle doldurulmuş küçük minder.

2. Bu biçimde yapılmış ve türlü işlerde kullanılan şey. [AG] “*Şuraya bir yastık yapalım da yıpranmasın.*” (KY).

yaş

1. Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman, sin (II)..

2. Hayatın çeşitli evrelerinden her biri, çağ. [AG] “*Kızı- mızı yetiştirdik bu yaşa getirdik.*” (M. Yesari, TS).

yaş (II).

1. Nemli, ıslak, **kuru** karşıtı.

2. Kendi suyunu, canlılığını yitirmemiş, kurumamış, kurutulmamış, taze. [AG] “*Ağaç yaş iken eğilir.*” (TS).

3. Gözyaşı. [AG] “*Bu kararı söyleyen sesin tesiri gözlerimizi yaşla doldurdu.*” (H. S. Tanrıöver, TS).

yaşamak

1. Canlılığını, hayatını sürdürmek.

2. Sağ olmak. [AG] “*Deden yaşıyor mu?*” (TS).

yaşlı (I).

1. Yaşı ilerlemiş, kocamış, ihtiyar (kimse)..

2. Uzun yılları geride bırakmış. [AG] “*Yaşlı ağaç.*” (TS).

yatırım

1. Yatırma işi.

2. Parayı, gelir getirici, taşınır veya taşınmaz bir mala yatırma, mevduat, plasman. [AG] “Konuları tekstil değil, ama her konuda yatırım yapmak istiyorlar.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

3. Millî ekonominin veya bir ticaret kuruluşunun üretim ve hizmet gücünü artırıcı nitelikte olan aktif değerlerine yapılan yeni eklemeler, envestisman. [AG] “Devletin otomotiv sektörüne yaptığı yatırım ekonomiyi canlandırdı.” (KY).

yatırmak

1. Bir kimsenin bir yere yatmasını sağlamak.

2. Uyutmak. [AG] “Gece beni en üst katta bir odada yatırdılar.” (Ö. Seyfettin, TS).

4. Konuk etmek. [AG] “Misafirleri büyük odada yatırdık.” (KY).

yatışmak

1. Hızı, etkisi azalmak, aşırılığı geçmek.

2. Coşku, sinir, korku vb.nin etkisi azalmak, geçmek, sakinleşmek. [AG] “’Onu hiç merak etme’ diye beni yatıştırmaya çalıştı Nihat.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

3. Ayaklanma, kargaşa sakinleşmek, durulmak. [AG] “Ortalık yatıştı.” (TS).

yatmak

1. Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak.

4. Geceyi geçirmek üzere bir yerde kalmak. [AG] “Bu gece nerede yatacağız?” (TS).

8. Belli bir süreyi cezaevinde geçirmek. [AG] “İçerde beş yıl yattıktan sonra eve döndü.” (KY).

11. Cinsel ilişkide bulunmak. [AG] “Yıllar sonra, beni ilk defa geneleve götürdüğü gün, bir kadınla daha önce hiç yatmadığımı söylediğim zaman duyduğu hayreti unutamıyorum.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

yatsı

1. Güneşin batmasından bir buçuk, iki saat sonraki vakit, yatsı vakti.

2. Yatsı ezanı. [AG] “Gece olmuş, yatsılar okunmuş, daha damat bey gelmemişti.” (S. M. Alus, TS).

3. Yatsı namazı. **[AG]** “*Yatsıyı kılmaya gitti.*” (TS).

yavan

1. Yaşı az.

2. Katıksız. **[AG]** “*Birçok günler yavan ekmek bile bulamaz.*” (F. R. Atay, TS).

yavru

1. Yeni doğmuş hayvan veya insan.

2. Çocuk, evlat. **[AG]** “*Korkarak arkasına baktışı zaman yavrusunun bir kartalın pençeleri arasında, bulutlara doğru süzülüp yükseldiğini gördü.*” (A. H. Müftüoğlu, TS).

yavuklu

1. Sözlü.

2. Sevgili. **[AG]** “*Ancak seven yürek bu, yavukludan uzak kalmaya dayanır mı?*” (N. Hikmet, TS).

yayımcı

1. Bir sanatçının, bir yazarın eserini yayıma hazırlayan kimse veya kuruluş, yayıncı, naşir, tabi (II)., editör.

2. Görsel ve yazılı basında yayıma hazırlama yetkisi olan kimse, editör. **[AG]** “*Kitabı yayımcıya gönderdi.*” (KY).

yayla

1. Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plato.

2. Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri. **[AG]** “*Yaylaya çıkmayalım diye de dağ yollarına asker dikti.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

yazar

1. Bilim, edebiyat, sanat alanlarında kitap yazan veya kitap hazırlayan, bir eseri ortaya koyan ve eserin sahibi olan kimse, kalem erbabı, müellif.

2. Özellikle gazete ve dergilerde herhangi bir konuda yazı yazan kimse, kalem erbabı, muharrir. [AG] “Bu yazarın fıkraları çok beğenilir.” (KY).

yazı (I).

1. Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazma işi: *Türklerde yazının kullanılması eskidir.*

5. Anlam, sanat veya biçim bakımından yazılan şey, makale. [AG] “İlk yazı denemelerim için gazete bulmaya çalışıyorum.” (F. R. Atay, TS).

yeğen

1. Birine göre, kardeş, amca, hala, dayı veya teyzenin çocuğu.

2. Yaşlı kimselerin yaşı küçük olanlar için kullandığı seslenme sözü. [AG] “Yeğenim, hele bir bak!” (TS).

yelken

1. Rüzgâr gücünden yararlanarak geniş bir yüzey oluşturacak biçimde yan yana dikilen ve teknenin direğine uygun bir biçimde takılarak onu hareket ettiren kumaş veya şeritlerin tümü.

2. Yelkenli. [AG] “Yelken yarışları.” (TS).

yelpaze

1. Sallandığında küçük bir hava akımı yapan ve özellikle yüzü serinletmeye yarayan, katlanabilir, taşınabilir araç.

2. Bu biçimde olan. [AG] “Yelpaze merdiven.” (TS).

yem

1. Hayvan yiyeceği.

2. Kuş ve balık tutmak için tuzağa bırakılan, oltaya takılan yiyecek veya yiyecek görüntüsündeki nesne. [AG] “Orfzun görünmesiyle yemin kaybolması bir oldu, çocuğun da kolu koparılırcasına sarsıldı.” (Halikarnas Balıkçısı, TS).

yemek

1. Yemek yeme, karın doyurma iş.

2. Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş, taam, ekmek. [AG] "Yemekten sonra lokantalı vagondan birer de kahve getirttiler." (M. Ş. Esendal, TS).

4. Konuklara yiyecek verilerek yapılan ağırlama. [AG] "Pek protokolcü olduğu için yemek sessiz geçiyordu." (F. R. Atay, TS).

yemek(II).

1. Ağızda çiğneyerek yutmak.

3. Isırmak. [AG] "Sivrisinekler çocuğun kollarını yemiş." (TS).

yenge

1. Bir kimsenin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısı.

3. Kadınlar için söylenen bir seslenme sözü. [AG] "Hoş geldin yenge." (KY).

yer

2. Gezinilen, ayakla basılan taban.

5. Ülke. [AG] "Bu yerden başka yok!" (KY).

yerel

1. Yöresel.

3. Sınırlı bir yerle ilgili olan, lokal. [AG] "Ta küçük taşra kentlerinde bu tür cesaret kıskırtmalarına, "aman korkak demesinler" telaşlarına, "belki Salman Rüşdü gibi dünyanın ilgisini çekerim" hayallerine kapılan eski solcu yerel gazeteciler, materyalist doktorlar, iddialı din eleştirmenleri için, değil büyük şehirlerdeki gibi ince tasarlanmış bir bomba, sıradan bir tabanca bile kullanılmadığını, öfkeli ve genç dindarların kurbanlarını karanlık bir sokakta çıplak elleriyle boğduklarını ya da bıçaklayıverdıklarını Frankfurt'ta kütüphanede karıştırdığı Türk gazetelerinin arka sayfalarındaki küçük ve heyecansız haberlerden biliyordu." (O. Pamuk, Kar).

yerleşmek

1. Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak.

4. Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. [AG] "Rıza böylece ahırın üst katındaki dairesine yerleşti." (H. Taner, TS).

yermek

1. Kötülüklerini söylemek, zemmetmek.

3. Beğenmemek, hoşlanmamak, tiksirmek. **[AG]** “*Oğlunu sürekli yerer öz güvenini kırardı.*” (KY).

yeryüzü

1. Yer kabuğu.

2. Dünya. **[AG]** “*Ancak günün birinde, yeryüzü bu, bilinmez, belki taksinin birinde şoför yamaklığı yaparım.*” (N. Hikmet, TS).

yeşil

1. Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk.

2. Bu renkte olan. **[AG]** “*Tek başına dolaştığın derin, yeşil ormanlarda / Yaprakları kurutacak sonbaharı düşündün mü?*” (E. B. Koryürek, TS).

yetenek

1. Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği, kabiliyet, istidat:

3. Kişinin kalıtıma dayanan ve öğrenmesini çerçeveleyen sınır. **[AG]** “*Bu konuda yeteneği olmadığı açık.*” (KY).

4. Dışarıdan gelen etkiyi alabilme gücü. **[AG]** “*Biraz bayağı ve taklit yeteneği çokça, azıcık da isteriye eğilimli, kocasından o kadar uzun zaman uzakta kaldı ki, bu, onun için iki taraflı bir tehlike...*” (H. E. Adivar, Zeyno’nun Oğlu).

yetişkin

1. Yetişmiş, olgunlaşmış.

2. Evlenme çağına gelmiş (kimse).. **[AG]** “*On tane yetişkin oğlu vardı.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

3. Beden, ruh ve duygu bakımlarından olgunluğa erişmiş olan (kimse).. **[AG]** “*Babam ortaokul yıllarından itibaren bana bir yetişkinmiş gibi davrandı.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

yetişmek

1. Ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak.

2. Vaktinde tamam olmak, bitmek, hazırlanmak, hazır olmak. **[AG]** “*Bu giysi yarına yetişmeli.*” (TS).

yıldırak

1. Şimşek.

2. Parıldayıcı, parıldayan. **[AG]** “*Yıldırak bir ay gökte.*” (KY).

yıldırıcı

1. Yıldırان kimse veya şey.

2. Bir siyasi davayı zorla kabul ettirmek için karşı tarafa korku salacak, cana ve mala kıyacak davranışlarda bulunan kimse, yıldırıcı, terörcü, tedhişçi, terörist. **[AG]** “*Yıldırıcı siyasetiyle herkesi canından bezdirdi.*” (KY).

yılık

1. Çarpık, eğri (ağız)..

2. Şaşı (göz).. **[AG]** “*Kime bakıyor bu yıllık gözlü.*” (TS).

yıllık

1. Bir yıl için, senelik, senevi.

2. Yılda bir yapılan. **[AG]** “*Kuruluşun yıllık toplantısı.*” (TS).

5. Yılda bir çıkan ve o yılın olaylarını anlatan kitap, bülten, dergi vb. eser, salname. **[AG]** “*Bu senenin yıllığında bu konuya da yer verin.*” (KY).

6. Yılın gün, hafta, ay vb. bölümlerinden başka, bayram, yıl dönümü gibi belli günleri ve birtakım astronomi, meteoroloji, istatistik bilgilerini gösteren kitap biçiminde takvim, almanak. **[AG]** “*Yıllığıma not etmiştim bunları.*” (KY).

yobaz

1. Dinde bağnazlığı aşırılığa vardırان, başkalarına baskı yapmaya yönelen (kimse)..

2. Bir düşünceye, bir inanca aşırı ölçüde bağlı olan (kimse).. **[AG]** “*İstanbul halkının ayak takımı ve alıklar kalabalığıyla birlikte kayıtsız bir hayranlık duyduğu saatin Padişahımız ve dinine düşkün yobaz takımı için keferenin gücünü gösterir haklı bir huzursuzluk kaynağı olduğunu Kara ve Ester bana ayrı ayrı yetiştirdiler.*” (O. Pamuk, Benim Adım Kırmızı).

yokluk

1. Yok olma, bulunmama durumu, adem, ademiyyet, fıkdan, gaybubet.
2. Fakirlik, yoksulluk. [AG] "*Beni külfete sokma, şimdi ben yokluktayım.*" (A. Kabaklı, TS).

yolcu

1. Yolculuğa çıkmış kimse.
2. Yolculuğa çıkmaya hazırlanan kimse. [AG] "*Gişelerin önünde işsiz güçsüzler, erken gelen yolcular dolanıyordu.*" (N. Cumalı, TS).

yoldaş

1. Yol arkadaşı.
2. Arkadaş, dost. [AG] "*Bizim kadın kimsesizdir, bir can yoldaşı yok.*" (M. Ş. Esendal, TS).

yolluk

1. Yolculuk sırasında yenmek üzere hazırlanan yiyecek, yol azığı.
2. Yolcuya verilen armağan. [AG] "*Mermer merdivenlerden inmeden önce Erdinç'ten bir şişe şarap daha alındı: yollukmuş.*" (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

yortmak

2. Sürekli yol yürümek.
3. İşsiz güçsüz gezmek. [AG] "*Etrafta yortmaktan başka numarası yok.*" (KY).

yön

1. Belli bir noktaya göre olan yer, taraf.
2. Bir şeyin belli bir noktaya baktığı yan, veçhe. [AG] "*Binanın batı yönü.*" (TS).
3. Bir yere gitmek için izlenen yol, cihet, istikamet. [AG] "*Bolu yönüne.*" (TS).

yönelim

1. Yönelme işi.
4. Bitki, hayvan vb. canlı varlıkların, ışık, ısı, besin gibi türlü uyarıcı sebeplerin etkisi altında, bu uyarıcılara doğru veya tersine yer değiştirmeleri olayı, doğrulum, güne doğrulum, tropizm. [AG] "*Bu çiçeklerin ışığa yönelimleri var.*" (KY).

yönelteç

1. Direksiyon.
2. Bisikletin ön tekerlek maşası üstüne bağlanmış, iki elle kullanılan yön değiştirme aracı, gidon. **[AG]** “Yönelteçe hakim olamıyorum.” (KY).

yönsüz

1. Yönü olmayan.
2. Amaçsız. **[AG]** “O henüz şekilsiz, yönsüz isteklerinin peşinde başıboş bir hayat sürmektedir.” (N. Cumalı, TS).

yöresel

1. Belli bir yöre ile ilgili, yerel, mahallî, mevzii, lokal.
2. Belli bir yöreye özgü. **[AG]** “Buranın yöresel oyunları pek neşelidir.” (KY).

yumurtlamak

1. Tavuk, kuş, balık vb. yumurta yapmak.
2. Bazı hayvanlar, üremek. **[AG]** “Her sene bu akarsuya yumurtlamaya gelir bu balıklar.” (KY).

yurt

1. Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan.
2. Memleket. **[AG]** “Gerideki yurdunu on beş günden fazla boş bırakmak istemez.” (F. R. Atay, TS).

yuva

1. Kuşların ve başka hayvanların barınmak, yumurtlamak, kuluçkaya yatmak, yavrularını büyütme veya yavrulamak için türlü şeylerden yaptıkları ve türlü biçimlerde hazırladıkları barınak.
2. Genellikle ailenin oturduğu ev. **[AG]** “İnsanın kendi yuvasından daha sıcak ... ve samimi hiçbir yer olmazdı.” (S. F. Abasıyanık, TS).

yük

1. Araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin hepsi.
4. Eşya. **[AG]** “Bütün yükü bu bavul.” (TS).

yüklü

1. Yüğü olan.
8. Gebe. [AG] “Yüklü bir kadın da vardı aralarında.” (KY).

yükselmek

2. Fiyat, çoğalmak.
3. Artmak. [AG] “Yerli oyunların çeviri oyunlara oranı değışti ve yükseldi.” (M. And, TS).

yürümek

1. Adım atarak ilerlemek, gitmek
4. Yayan gezmek, yayan gitmek. [AG] “Gölgesinde yürüdüğü duvarın arkasından bir horoz sesi fark etti.” (Ö. Seyfettin, TS).

yüzmek

1. Kol, bacak, yüzgeç vb. organların özel hareketleriyle su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek, durmak.
2. Yüzme sporu yapmak. [AD] “Oğlunu her yaz yüzmeye gönderir.” (KY).
3. Bir sıvının yüzeyinde batmadan durmak. [AG] “Tahta suda yüzer.” (TS).

yüzyıl

1. Yüzyıllık süre, asır.
2. İçinde yaşanan zaman. [AG] “Bayıldığı 19. yüzyıl romanlarını, İngiliz romantik şairlerini, mühendislik tarihi ile ilgili kitapları, müze kataloglarını, canının istediğı her şeyi ölümün çok uzak olduğunu bilen çocuklar gibi huzurla okurdu.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

zZ

zafer

1. Savaşta kazanılan başarı.
2. Yengi. [AG] “Gönüllerinin kabarması sonucu ağzı kulaklarına varıp gözleri ışıltılı parıldayan oğlanlardan kimi, müsabaka birincisi pehlivanlar gibi ellerini başının üzerinde kenetleyip bir zafer narası patlatırken, sevinçten coşkusu taşan diğeri,

parmaklarını şıkla-tıp Ezine zeybeği oynuyor, biri aşırı saadet sonucu buğulanan gözlerinden akan yaşları silerken, düğün bayram eden eden dördüncüsü de, iki parmağını ağzına götürüp çaldığı ısıklarla bütün evi inletiyordu.” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

zait

1. Çoğaltan, artıran.
2. Gereksiz, fazla. [AG] *“Canım bu kadar yeter, fazlası zait.”* (S. M. Alus, TS).

zaman

1. Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.
3. Belirlenmiş olan an. [AG] *“Zamanı gelince açıklayacağım.”* (KY).
4. Çağ, mevsim. [AG] *“Gül zamanı. Çocukluk zamanı.”* (TS).
6. Dönem, devir. [AG] *“Dedelerimizin zamanında burada bir kral yaşardı.”* (R. Mağden, TS).

zanaat

1. İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş, sanat.
2. El ustalığı isteyen işler. [AG] *“Bu yüzden Klâs Hıdır’ın yeni zanaati ona pek para getirmiyordu.”* (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

zarif

1. Çekicilik, biçim, görünüş, durum, konuşma ve davranışlarıyla hoş giden, beğenilen, zarafetli.
4. Hoşa gider bir biçimde konuşan ve davranan. [AG] *“Zarif ve hassas şair gittikçe artan bu iltifatlar karşısında saadetinden ağlıyordu.”* (A. H. Çelebi, TS).

zehirlenme

1. Zehirlenmek durumu, ağılanma.
2. Yılan, arı vb. sokması sonucu görülen hastalık. [AG] *“Bu zehirlenmenin sebebi büyük ihtimal yılan sokmasıdır.”* (KY).

zencefil

1. Zencefilgillerden, Hindistan ve Malezya'da yetişen, yaklaşık 100 santimetre yüksekliğinde, kamış görünüşünde otsu bir bitki (*Zingiber officinale*)..

2. Bu bitkiden elde edilen ve baharat olarak kullanılan toz. [AG] "*Kocaman duvara sırtını vererek üstüne zencefil ve tarçın serpilmiş salep içerlerdi.*" (S. F. Abasıyanık, TS).

zengin

1. Parası, malı çok olan, varlıklı, variyetli, **fakir**, **yoksul** karşıtı.

5. Çok, bol. [AG] "*Türk tiyatrosu tarihi üzerinde çalışanlar için zengin malzeme ihtiva eden metni burada yayınlarken sadece bir iki noktaya işaret etmekle yetineceğim.*" (F. İz, TS).

zenne

1. Kadın

2. Orta oyununda veya Karagöz'de kadın rolüne çıkan erkek oyuncu. [AG] "*Ünlü oyuncunun oynadığı zenne karakteri ortalığı kırıp geçirdi.*" (KY).

zerdali

1. Kayısı ağacının Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen küçük meyveli bir türü (*Armeniaca vulgaris*)..

2. Bu ağacın sarı, etli ve tadı acı, çekirdekli meyvesi. [AG] "*Bu bahçeden küçükken çok zerdali çaldık.*" (KY).

zevk

1. Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz.

4. Eğlence. [AG] "*Su gibi para harcıyor, zevkine zevk, rahatına rahat katıyor.*" (N. Cumalı, TS).

zıbarmak

1. Ölmek, gebermek.

2. Uyumak, çok içip sızmak. [AG] "*Oracıkta zıbarmış.*" (KY).

zılgıt

1. Korkutma, çıkışma, gözdağı, azarlama.
2. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bazı yerlerinde genellikle düğünlerde eğlenmek amacıyla dili ağız içinde değişik bir biçimde oynatarak ahenkli bir ses çıkarma. [AG] *"Gelin girince kadınlar zılgıta başladılar."* (KY).

zıplamak

1. Bir yere çarpıp yukarı fırlamak.
2. Sevinçten veya oyun yapmak için bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak. [AG] *"Küçük köpek ince sevinç çığlıkları çıkarıyor, zıplıyor, havlıyor, atılıyordu."* (S. F. Abasıyanık, TS).

zırh

1. Savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi.
2. Savaş gemilerinin veya bazı araçların dışına kaplanılan çelik levha. [AG] *"Özel bir zırh giydirilen Missouri gemisinin İstanbul'u ziyaretiyle başlayan Yeni Çağda, Ziya Bey yeniden hatırlanmış ve nerede olduğu uzun uzun araştırılmıştır."* (KY).
3. Herhangi bir yeri, aracı vb.ni kuvvetlendiren, zararlı etkilerden koruyan özel madde. [AG] *"Bu zırh ile kurşun geçirmez bir araç oldu."* (KY).

zincir

1. Birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ.
2. Art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi. [AG] *"Otomobillerin bitmez tükenmez zinciri üzerinden geçiyor."* (A. İlhan, TS).

zindan

1. Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer.
2. Çok karanlık ve sıkıntılı yer. [AG] *"Bir od düştü yanar tatlı özüme / Dünya zindan görünüyor gözüme"* (-Karacaoğlu, TS).

zirve

1. Doruk
2. Bir işte ulaşılan en üst aşama. [AG] *"Sanatın zirvesi."* (TS).

zoka

1. Büyük balıkları tutmakta kullanılan, küçük balık biçiminde, ucu iğneli kurşun parçası.
2. Aldatıcı şey, tuzak, hile. [AG] “Zokayı yuttu, şimdi sıra senin.” (KY).

zor alım

1. İşlenen bir suç karşılığı olarak suçlunun malının bütünü veya bir bölümü üstündeki mülkiyetine son verilmesi ve bu mülkiyetin bir başka kuruluşa devredilmesi, müsadere.
2. Tanzimattan önce herhangi bir kişiye ait mallara padişah adına el konulması, müsadere. [AG] “Zor alımla tüm mallarını kaybetmiş.” (KY).

zumlamak

1. Bir nesnenin görüntüsünü büyötmek için objektifin odak uzaklığını değıştirmek, zum yapmak.
2. Bir konunun belirli bir noktasına yoğunlaşmak. [AG] “Konu dağıldı, Mehmet ile ilgili kısma zumlanırsak sevinirim.” (KY).

zümrüt

1. Cam parlaklığında, yeşil renkte, saydam bir süs taşı, doğal alüminyum ve berilyum silikası.
2. Bu taştan yapılan. [AG] “Parmağındaki zümrüt yüzüğü ile bu salonda herkesin saygı gösterdiği bir varlıktı.” (M. Ş. Esendal, TS).
3. Koyu yeşil renk.
4. Bu renkte olan. [AG] “Zümrüt çayırılar.” (TS).

zürriyetli

1. Dölü olan, soyu olan.
2. Çocuk sahibi olan. [AG] “Diğerinin aksine küçük oğlu zürriyetli çıktı.” (KY).

5. TÜRKÇE SÖZLÜK'TE ANLAM DARALMASINA UĞRADIĞI TESPİT EDİLEN KELİMELER

aA

acemi

1. Bir işin yabancısı olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen.
2. İşinde, mesleğinde yeni olan, toy. [AD] "*Acemi balıkçının aşından balıklar nasıl kaçarsa sen de zamanları öyle kaçırdın.*" (N. Hikmet, TS).
4. Saraya yeni alınmış cariye. [AD] "*Bu aceminin padişahın gözdesi olacağına şüphe yoktu.*" (KY).

acente

1. Bir kuruluşun yaptığı işi onun adına kazanç karşılığında yürüten daha küçük kuruluş.
3. Banka şubesi. [AD] "*Acenteye gidip traktör için bir miktar kredi çekmek niyetindeydi.*" (KY).

açıklamak

1. Bir konuyla ilgili gerekli bilgileri vermek, izah etmek.
3. Bir sözün, bir yazının ne anlatmak istediğini belirtmek, yorumlamak. [AD] "*Hayır, alınmamıştı, bir bilim adamının kararlılığıyla tezini açıklamaya çalışıyordu.*" (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

açıklayıcı

1. Bir sorunu gerekli açıklığa kavuşturan.
2. Kendinden önce gelen kelimeyi belirten, açıklayan (kelime veya kelimeler).. [AD] "*Atatürk, yeni Türkiye'nin kurucusu, daima saygı ile anılacaktır*" cümlesindeki '*yeni Türkiye'nin kurucusu*' sözü Atatürk adının açıklayıcısıdır." (TS).

adam

1. İnsan.
2. Erkek kişi. [AD] "*İyi bir adam isterse, babası da verirse varacak.*" (M. Ş. Esendal, TS).
9. Eş, koca. [AD] "*Senin adamı epeydir ortalıkta göremedik.*" (KY).

adamsız

1. Adam olmadan.
2. Erkeksiz, kocasız. [AD] "*Bu durgunluğu adamsız kalmasındandır.*" (KY).

aferin

1. Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo.
2. Öğrencilere verilen beğenme ve takdir kâğıdı. [AD] "*Aferini aldıktan sonra hemen hediyesini almaya eve koştu.*" (KY).

aile

1. Evlilik ve kan başına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.
4. Eş, karı. [AD] "*Ailem, arkadaşlarım derken ibadeti düşünecek hal kalmıyordu Belki yaşlanınca...*" (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

ajans

1. Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.
3. Radyoda haber bülteni. [AD] "*Haberleri ajanstan dinlemiş hemen kocasının yanına koşmuştu.*" (KY).

akaç

1. Bir yerde birikip kalan sızıları, bir işlem sonunda geriye kalan artıkları, gereksiz nesneleri dışarıya akıtmak için kullanılan boru vb. araç.
2. Kanal, ark, su yolu. [AD] "*Tarlasını akaçtan suluyordu.*" (KY).
3. Yer altı su oluğu. [AD] "*Arazisinin altında bir akaç olduğu ortaya çıktı.*" (KY).

akıntı

1. Akma işi.

4. Çam türü ağaçlarda bulunan reçinenin eriyerek akması olayı. [AD] “Akıntıya bir kap koyup reçineyle dolmasını bekledi.” (KY).

aksiyon

1. Bir kuvvetin, maddi bir etkenin, bir düşüncenin ortaya çıkması.

2. İnsan etkinliğinin veya iradesinin açığa çıkması. [AD] “Bu kadar aksiyonu kalbi kaldırmadı.” (KY).

akşam

1. Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam vakti, akşamleyin.

3. Akşam ezanı. [AD] “Akşam okunmadan evde olmasını istedi.” (KY).

aktarma

2. Bir taşıttan başka bir taşıta geçme.

3. Bir yolcunun gideceği yere birkaç araç değiştirerek ulaşması. [AD] “Aktarmalı uçağımız Yeşilköy’e indiğinde saat sabahın üçüydü eve varıncaya kadar beşi buldu.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

aktarmak

1. Bir şeyi bir yerden, bir kaptan başka bir yere veya kaba geçirmek.

4. Toprağı altı üstüne gelecek bir biçimde iyice bellemek. [AD] “Toprağı ekime hazırlamak için aktardılar.” (KY).

alan

1. Düz, açık ve geniş yer, meydan, saha.

2. Orman içinde düz ve ağaçsız yer, düzlük, kayran. [AD] “Memed sonunda yoruldu, atının üstünde alanın ortasında, ölünün yanı başında dimdik durdu.” (Y. Kemal, İnce Memed).

4. Eski Roma’da açık hava gösterisi yapılan geniş yer. [AD] “İnsanlar alana toplanmaya başladılar.” (KY).

alay (I).

1. Herhangi bir törende veya gösteride yer alan topluluk: Düğün alayı. Fener alayı.

2. Bayram, cenaze vb. törenlerde sıralı olarak giden insan topluluğu, kortej. [AD]

4. Genellikle üç tabur ve bunlara bağlı birliklerden oluşan asker topluluğu. [AD]

“*Topçu alayı.*” (TS).

aldırmak

1. Alma işini yaptırmak:

3. Vücuttan herhangi bir parçayı veya organı sağlık sebebiyle çıkarttırmak. [AD]

“*Bademcik aldırmak. Çocuk aldırmak.*” (TS).

âlem

1. Evren.

2. Dünya, cihan. [AD] “*İnsan âlemde, hayal ettiği müddetçe yaşar.*” (Y. K. Beyatlı, TS).

alet

1. Bir el işini veya mekanik bir işi gerçekleştirmek için özel olarak yapılmış nesne.

2. Bir sanatı yapmaya, uygulamaya yarayan özel araç. [AD] “*Yeni enstürmanını yapmak için aletlerini hazırladı.*” (KY).

almak

1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.

2. Satın almak. [AD] “*Eşeden tarlayı satın aldılar.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

4. Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak. [AD] “*Çocuğu okuldan aldı.*” (TS).

alt

1. Bir şeyin yere bakan yanı, zir, **üst** karşıtı.

2. Bir nesnenin tabanı:. [AD] “*Ayağındaki altları nalçalı koca bahçıvan kunduraları ile ona yetişmesi imkânsızdı.*” (O. C. Kaygılı, TS).

angarya

1. Bir kimseye veya bir topluluğa zorla, ücret vermeden yaptırılan iş, yükleni.

3. Kölelik düzeninde köylünün derebeyine yaptığı zorunlu ücretsiz hizmet. [AD] “1876 Kanun-i Esasi'si "savaş dönemleri hariç elkoyma ve angarya yasaktır" der.” (Vikipedia).

anonim

1. Adı sanı bilinmeyen:

3. Yazanı, yapanı, söyleyeni bilinmeyen, laedri. [AD] “Barsbay zamanına ait, Maksid adlı anonim kaynağın artık bu teşkilatın mevcut sayılmayacağı hakkındaki şahadeti, hakiki vaziyeti açıkça göstermektedir.” (M. F. Köprülü, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi).

ant

1. Tanrı'yı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin, kasem.

2. Kendi kendine söz verme, ahit. [AD] “Andım var, bu işi yapacağım.” (TS).

aparmak

1. Alıp götürmek.

2. Gizlice almak, alıp kaçmak, çalmak. [AD] “Sözü geçen para ehemmiyetsiz bir şeydi ve müdür muavini, onu çok ustalıkla aparmıştı.” (H. Taner, TS).

arazi

1. Yeryüzü parçası, yer, toprak.

2. Yer. [AD] “Yani bu köşk ve arkadaki arazi...” (A.H. Tanpınar, Huzur).

armağan

1. Birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak için veya anı olarak verilen şey, hediye, düru.

2. Ödül. [AD] “Nobel armağanı.” (TS).

arpa

1. Buğdaygillerden bir bitki (*Hordeum vulgare*)..

2. Bu bitkinin ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen taneleri. [AD] “Her biri sırtında çavdar, buğday, arpa karışığı zahireyle evine döndü.” (Y. Kemal, İnce Memed).

asgari

1. En az, en aşağı, en düşük, en alt, minimal, minimum.
2. Minimum. [AD] “Asgari ücrete bu sene de zam gelmedi.” (KY).

asker

1. Orduda görev yapan erden generale kadar herkes
3. Er. [AD] “Dışarıda kolları kırmızı beyaz işaretli askerlerin taşıdığı boş sedyeler süratle uzaklaşıyor.” (N. Hikmet, TS).

asmak

1. Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere ilâştirip sarkıtmak.
3. Bir kimseyi boğazından ip vb. geçirip sallandırarak öldürmek, idam etmek. [AD] “Artık Ali Safa Beyin astığı astık, kestiği kestiktir.” (Y. Kemal, İnce Memed).

aşağı

1. Bir şeyin alt bölümü, zir, **yukarı** karşıtı.
2. Eğimli bir yerin daha alçak olan yeri. [AD] “Ünal taa aşağıdaki hendekte bir cigara yaktı.” (O. Kemal, Eskici Dükkanı).
3. Bir yere göre daha alçak yerde bulunan. [AD] “Aşağı katı, sakın ve daha sıcak olduğu için seçtik.” (A. Gündüz, TS).

aşırmacı

1. Başkasına ait olan bir şeyi izinsiz alan kimse.
2. Başka bir yazarın eserinden konu veya biçim alan kimse. [AD] “Aşırmacı eserindeki polisiye olayları yabancı bir yazardan almıştır.” (KY).

atışma

1. Atışmak işi.
2. Saz şairleri, belli bir ayak üzerine karşılıklı deyiş söyleme. [AD] “Tatlı tatlı atışan bu iki şair herkes tarafından çok seviliyordu.” (KY).

avrat

1. Kadın.

2. Karı, eş. **[AD]** "Avrat!" diye seslendi, "öyle deli deli, dipsiz laflar edeceğine, ahıra yatak yapın da misafirler uyusunlar." (Y. Kemal, İnce Memed).

ayakçı

1. Ayak işlerinde kullanılan kimse.

2. Bir iş süresince tutulan hizmetçi.**[AD]** "Bütün ayakçılar, başta parkın kiracısı, kaymakam beyin masasına pervane." (T. Buğra, TS).

ayrılık

2. Birinden uzak düşme, fırak, firkat.

4. Evlilik birliğinin yargıç kararı ile geçici bir süre için kaldırılması. **[AD]** "O kadar güzel, fakat bütün ömrünce beyhude kalmış Selma ondan ayrılır ayrılmaz yaşamağa başlamıştı." (A.H. Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü).

ayrılmak

1. Ayırma işine konu olmak.

2. Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak. **[AD]** "Arkadaşlarından ayrıldığını, tam ters yola düştüğünü sezinlemedi bile." (A. Sayar, TS).

3. Boşanmak. **[AD]** "Adamdan ayrılmak istediğini söyledi." (A. Ümit, TS).

azat

1. Serbest bırakma.

2. Okullarda paydos. **[AD]** "Öğrencileri azat ettikten sonra kendi de evine doğru yürüdü." (KY).

azmak

1. Taşkınlıkta ileri gitmek.

2. Deniz, ırmak vb. kabarmak, taşmak. **[AD]** "Deniz azdı." (TS).

bB

bacı

1. Kız kardeş.

3. Büyük kız kardeş, abla. **[AD]** *"Bacı be! Aldırma bacı be! İnsan olanın başına her şey gelir."* (Y. Kemal, İnce Memed).

4. Tarikat şeyhlerinin karısı. **[AD]** *"Bacının bir isteği var mı diye sorun dedi."* (KY).

bağımlı

1. Başka bir şeyin istemine, gücüne veya yardımına bağlı olan, özgürlüğü, özerkliği olmayan, tabi.

2. Bir kimseye veya şeye maddi veya manevi yönden aşırı bağlı olan. **[AD]** *"O kıza o kadar bağımlıydı ki gözü ondan başka bir şey görmüyordu."* (KY).

3. Sigara, uyuşturucu madde vb. kötü alışkanlıklara aşırı derecede düşkün, müptela. **[AD]** *"Uyuşturucu bağımlısı olduğunu bir türlü kabul etmedi."* (KY).

bağır

1. Göğüs.

3. Ciğer, bağırsak vb. vücut boşluklarında bulunan organların ortak adı, ahşa. **[AD]** *"Ameliyatta bağırını açıp onbeş dikiş atmışlar."* (KY).

balaban

1. İri balık ve deniz hayvanlarının sanayide kullanılan yağı.

2. Morina balığının karaciğerinden çıkarılan ve hekimlikte zayıflığa karşı kullanılan iyotlu, vitaminli yağ. **[AD]** *"Gül Hanım'a balık yağı içirmek istenilmiş."* (M. Ş. Esendal, TS).

barınmak

1. Doğa etkilerinden korunmak için kapalı bir yere sığınmak.

2. Bir yerde yatarak geceyi geçirmek. **[AD]** *"Düzlükte barınamaz."* (Y. Kemal, İnce Memed).

barış

1. Barışma işi.

2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar. **[AD]** *"Atatürk'ün insan haklarına ve dünya barışına ne kadar saygılı bir lider olduğunu ifade etti."* (H. Taner, TS).

basmak

1. Vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak.
2. Küçük çocuklar ayakta durabilmek. **[AD]** “İki yaşında, yeni yeni basıyordu.” (KY).

başbuğ

1. Eski Türklerde baş, başkan, komutan.
2. Osmanlı Devleti'nde savaş zamanı başka birliklerden ayrılıp bir araya getirilerek oluşturulan birliğin veya milis güçlerinin komutanı. **[AD]** “Bu başbuğ sayesinde savaş yön değiştiriyordu.” (KY).

başkalaşma

1. Başkalaşmak işi.
2. Oğulcuk evresinden ergin olana değin bir hayvanın geçirdiği biçim ve yapı değişimleri, istihale, metamorfoz. **[AD]** “Böcekler, yaşantılarını tamamlayıncaya kadar türlü başkalaşmalar geçirirler.” (TS).

başkan

1. Bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse, reis, reis bey
2. Bazı ülkelerde devletin ve hükûmetin başı. **[AD]** “Kurtulamamıştık bu dertten, iki gün yağmur yağsa bu dere tasedi; ıslah etmek lazım, diye belediyeye bin kere söyledik, çevredeki fabrikalarla imza topladık, gittik başkanla görüştük.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

Batı

1. Güneşin battığı yöndeki ülkeler bölgesi, Garp, **Doğu** karşıtı.
2. Siyasal anlamda Avrupa ve Kuzey Amerika. **[AD]** “Onun için Batı'da bunlara birer fonksiyon buluyorlar.” (B. Felek, TS).

Batılı

1. Batı ülkeleri veya batı bölgesi halkından olan (kimse)., Garplı, Mağribî.

2. Türkiye'nin batısında bulunan illerden olan (kimse).. [AD] “Çünkü Batılılar böyle görüntülerle karşılaşmak istemiyor artık.” (A. Ümit, Kukla).

batma

1. Batmak işi.

5. Bir gök cisminin (ay, güneş, yıldız vb.). ufkun altına inmesi. [AD] “Güneş de değil, batan güneşin koyu şansı.” (O. Kemal, Eskiçi Dükkanı).

bayan

1. Kadınların ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü: *Bayan İnci*.

3. Eş, karı. [AD] “Süleyman Bolluk da bayanın sımsıkı koluna girmişti.” (H. E. Adivar, TS).

bedel

1. Değer, fiyat, kıymet.

5. Askerlik yapmamak veya yapılacak süreyi kısaltmak isteyenlerin devlete ödedikleri para. [AD] “Efrattan bedel alınıp alınmayacağına dair merkezden emir gelmişti.” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

bekâr

1. Evlenmemiş kimse.

2. Evli olduğu hâlde ailesinden ayrı, yalnız yaşayan kimse. [AD] “Evde çocukları beklerken bekar hayatı sürüyordu.” (KY).

belgeli

1. Belgesi olan (kimse)..

2. İki yıl üst üste sınıfta kaldığı için okula devam etme hakkını yitirerek belge alan (öğrenci).. [AD] “Bu belgeli şimdi tamirhanede çalışıyor.” (KY).

bent

2. Kitaplarda kendi içinde bütünlük oluşturan bölüm.

6. Kanun maddesi. [AD] “Kanunlar, sırasıyla maddeler, fıkralar, bentler, alt bentler ve cümlelerden oluşur.” (KY).

berbat

1. Kötü.

2. Bozuk. [AD] "Yol berbat, toz toprak üstümüze savruluyor." (S. M. Alus, TS).

3. Çirkin, beğenilmeyen. [AD] "Sanatta politika ne kadar politikada sanat da o kadar iğrenç olur." (B. Felek, TS).

4. Darmadağın, bakımsız, perişan, viran. [AD] "Berbat bir han odası." (Y. Z. Ortaç, TS).

beşli

1. Beş parçadan oluşan, kendinde herhangi bir şeyden beş tane bulunan.

2. İskambil, domino vb. oyunlarda üzerinde beş işareti bulunan kâğıt veya taş. [AD] "Elinde üç tane beşli vardı." (KY).

3. Divan edebiyatında beş dizeli bölümlerden oluşmuş manzume, muhammes. [AD] "O şairin beşlileri çok etkileyicidir." (KY).

6. Beş müzisyenin çaldığı caz orkestrası. [AD] "Bu beşlinin yaptığı müzik harikadır." (KY).

bey (I).

1. Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü.

3. Eş, koca. [AD] "İki yol var önünde, ya beyinin dilini öğrenirsin ya beyin senin dilini." (T. Dursun K, TS).

beyaz

1. Ak, **kara**, **siyah** karşıtı.

3. Beyaz ırktan olan kimse. [AD] "Agni'nin iki kızı var, biri beyaz, biri siyah." (H. R. Gürpınar, TS).

biat

1. Bir kimsenin egemenliğini tanıma.

2. Osmanlı Devleti'nde padişah öldüğünde tahta geçecek oğlunun devlet yönetimindeki etkili gruplarca kabul edilip onaylanması. [AD] "Kanuniye biat etmişler hediyeler sunmuşlardı." (KY).

biçimlendirmek

1. Bir şeye belirli bir biçim vermek, şekillendirmek.
2. Yazı ve simgeleri bilgisayara elverişli duruma getirmek, formatlamak. [AD] “*Bu dosyayı biçimlendirdikten sonra tekrar gönder.*” (KY).

biçimli

1. Herhangi bir biçimde olan.
2. Biçimi güzel olan, mevzun. [AD] “*Duraksadı, gülümsedi, kâğıda uzandı, yüzünden daha esmerdi eli, biçimliydi.*” (Y. Atılgan, TS).

biçimsiz

1. Kendine özgü bir biçimi olmayan, biçimi bozuk, şekilsiz.
3. Kendine özgü billurlaşmış bir biçimi olmayan (madde)., amorf. [AD] “*Bu biçimsiz madde uzay araçlarında çokça kullanılır.*” (KY).

bildirim

1. Bildirme işi.
2. Yazılı olarak yapılan açıklama, tebligat. [AD] “*Bu konuyla ilgili bir bildirim gelmemiş.*” (KY).

bileşim

1. Bileşme işi.
2. İki veya daha çok öge bir araya gelerek yeni bir öge oluşturma, terkip. [AD] “*Suyun bileşiminde hidrojenle oksijen vardır.*” (TS).

biri

1. Bir tanesi.
2. Bilinmeyen bir kimse. [AD] “*İhtimal, hırsız Eşref’in hayranlarından biriydi.*” (O. S. Orhon, TS).

birikim

1. Birikme, bir yerde toplanıp yığılma.
4. Biriktirilen mal veya para. [AD] “*Elindeki birikimle araba alacak.*” (KY).

bitişik

1. Yan yana olan.

4. Yandaki ev, bina vb. [AD] “O amca bizim bitişikte oturuyor.” (KY).

bolluk

1. Bol olma durumu.

2. Parasal bakımdan rahatlık. [AD] “Hep eski bolluk zamanlarında yapılmış büyük vezir konaklarına rastlanırdı.” (A. ř. Hisar, TS).

boy (I).

1. Bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık.

3. Uzunluk. [AD] “Yılanın boyu.” (TS).

boyasız

1. Boya sürülmemiş.

3. Yüzünü boyamamış olan, makyajsız (kadın).. [AD] “şu kadını düzgünsüz, boyasız bir hâlde yakından bir görsem.” (O. C. Kaygılı, TS).

bozulmak

1. Bozma işine konu olmak.

2. Yiyecek kokmak, yenilemeyecek duruma gelmek, ekşimek. [AD] “Et bozulmuş.” (TS).

4. Taşıt arızalanmak. [AD] “Otobüs bozulunca yolda kaldı.” (KY).

böcek

1. Eklem bacaklıların, altı bacaklı, çoğu kanatlı ve vücutları baş, göğüs, karın olarak eklemlerden oluşmuş hayvan sınıfı, haşere.

2. Istakoza benzer, uzunluğu 30-40 santimetre kadar olan, sarı renkli, kısa kışkaçlı, yenilen bir deniz hayvanı. [AD] “Buranın böceği meşhurdur, kesin yiyelim.” (KY).

3. Kelebek, kurt ve tırtılın dışında kalan küçük hayvancıklar. [AD] “Artık onun yalnızca bir böcek ısırığı olduğunu düşünüyordum.” (O. Pamuk, TS).

bölme

1. Bölmek işi, ayırma, parçalama, taksim.

3. Büyük bir yeri, alanı küçük oda veya kısımlara ayıran ince duvar veya tahta perde. [AD] *"Ortadan ayrılan bir bölmeyle de diğer nısfında Bora Reis yatıyordu."* (N. Hikmet, TS).

5. Gemilerin içinde, su baskını, yangın vb. durumlarda, ara kapılar kapandığında arızanın veya hasarın yayılmasını önlemek için kullanılan birbirlerinden ayrılmış yerler. [AD] *"Su bölmelere dolmuş gemiyi yan yatırmış."* (KY).

bölüm

1. Bir bütünü oluşturan parçaların her biri, kısım.

2. Bir kuruluşun yönetim birimlerinden her biri, departman, seksiyon. [AD] *"Muhasebe bölümüne yönlendirdiler."* (KY).

3. Çağ, devir. [AD] *"O gün edebiyat tarihinde hecenin beş şairi diye bir bölüm açanların üçü orada tanıştılar."* (Y. Z. Ortaç, TS).

bulanık

1. Bulanmış olan, duru olmayan.

2. Bulutlu, kapalı (hava).. [AD] *"Bulanık hava yoksa, Arif Saim Bey gibi güçlü kurtlar bulanık hava yaratırlar."* (Y. Kemal, İnce Memed).

bulgu

1. Var olduğu hâlde bilinmeyen bulup ortaya çıkarma işi ve bu işin sonunda elde edilen şey.

2. Araştırma verilerinin çözümlenmesinden çıkarılan bilimsel sonuç, netice. [AD] *"Bulgular neticesinde bu yağın sağlığa zararlı olduğu anlaşıldı."* (KY).

3. Vücuttaki işlevsel bir bozukluğun veya hastalığın belirlenmesine yarayan, hekimin saptadığı işaret. [AD] *"Bulgular kanser olduğu yönündeymiş."* (KY).

bulmak

1. Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak.

3. Kaybedilen bir şeyi yeniden ele geçirmek. [AD] *"Paramı buldum."* (TS).

bunalım

1. Doğal bir süreçte birdenbire oluşan aykırılık, bunluk, buhran, kriz.

3. Uyarılara karşı duyarlılığın, iş yapabilme gücünün, kendine güvenin azalarak karamsarlığın, umutsuzluğun güçlenmesiyle ortaya çıkan ruhsal bozukluk, ruhsal çöküntü, depresyon. [AD] *"Atlattığı kriz, geç gelen bir bülüş çağı bunalımından başka bir şey değildi."* (E. Şafak, TS).

bükme

1. Bükme işi.

3. Vücudun bir bölümünü yanındaki bölüm üzerine kıvrırma. [AD] *"Bükme yapıp vücudunu esnetti."* (KY).

büro

1. Çalışma odası, yazıhane.

2. Danışma ve yazı işlerinin yürütüldüğü iş yeri. [AG] *"Amerikan usulü hususi bir dedektif bürosu açmış."* (R. H. Karay, TS).

3. Bölüm, şube. [AD] *"Narkotik büro."* (TS).

4. Yazı masası. [AD] *"Büronun üzerinde kağıtları unuttum."* (KY).

büst

1. Vücudun, omuzlarla birlikte göğüsten yukarı bölümü.

2. Heykelcilikte başı, göğsü, bazen de omuzları içine alan sanat ürünü. [AD] *"Atatürk büstü."* (TS).

bütçe

1. Devletin, bir kuruluşun, bir aile veya bir kimsenin gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerinin tümü.

2. Devlet ve öteki kuruluş veya toplulukların belirli bir dönem içindeki gelir ve giderlerinin oranlama niceliklerini önceden belirleyen, onaylayan ve bu işlemlerin yapılmasına izin veren kanun veya karar. [AD] *"Açıklanan bütçeye göre en yüksek miktar adalet bakanlığında."* (KY).

büyümek

1. Organizmanın bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek.

2. Yetişmek. **[AD]** *"İhtiyar Süleyman Çavuş'un ellerinde büyüdüm."* (A. Gündüz, TS).

3. Yaşı artmak, yaşlanmak. **[AD]** *"Fakat büyüdükçe o kadar sevdiği bu oyunlara veda etmek lazım gelecekti."* (Ö. Seyfettin, TS).

cC

canlı

1. Canı olan, diri, yaşayan.

5. Yaşayıp yer değiştirebilen yaratık, hayvan. **[AD]** *"Öyle ki, değil bir canlıyı öldürmek ya da ölümüne sebebiyet vermek, bir otu, yahut ağaçtan bir yaprağı koparmaları, hatta kaşınmaları bile dinen haramdı."* (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

celil

1. Çok büyük, ulu.

2. Çok büyük, ulu (Tanrı).. **[AD]** *"Tanrı celil ve cemildir umudunu kesme."* (KY).

cemaat

2. İnsan kalabalığı, topluluk.

3. Bir dinden veya bir soydan olanların topluluğu. **[AD]** *"Önde Rum patriği, arkada bütün cemaatlerin patrikleri, hepsi sırma esvaplı ve altın taçlı, sopalarını taşla vurarak mezarın etrafını tavaftılar."* (F. R. Atay, TS).

ceza

1. Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım.

2. Suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı yasaların öngördüğü yaptırım. **[AD]** *"Cezasını tamamlayana kadar tek kişilik bir koğuşta kalmış."* (A. Ümit, TS).

cicianne

1. Bazı çocukların, büyükannelerine veya o yaştaki kadın yakınlarına verdikleri ad.

2. Üvey anne. **[AD]** *"Ciciannesi o gün eve gelmedi."* (KY).

cop

1. Kalın, kısa değnek.
2. Polislerin kullandığı genellikle lastikten yapılan sopa. [AD] “*Bayezid tarafından Galata Sarayı adıyla bir enderun okulu olarak kurulan, başından nice yangınlar, nice politik olaylar geçtikten sonra bile ayakta kalmayı başaran lisemizin, tarihi kapısının sağ yanında yer alan boşluğun kaskları, copları ve kalkanlarıyla yine polisler tarafından işgal edildiğini gördüm.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

Cuma

1. Perşembe ile cumartesi arasındaki gün.
2. Cuma namazı. [AD] “*Sizden evvel gelen memur abilere de söyledim saatini tam bilmiyorum... Cumaya gidecektim...*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

cücük

3. Bir şeyin küçüğü veya onu andıran bir parçası.
4. Kümes hayvanlarının yavrusu, civciv. [AD] “*Bu seneki cücükler hastalıktan kırıldı.*” (KY).
5. Kuş yavrusu. [AD] “*Bu ağaçta içi cücüklü yuva var.*” (KY).

ç

çağ

1. Zaman dilimi, vakit.
2. Hayatın çocukluk, gençlik vb. dönemlerinden her biri, yaş. [AD] “*Yazık ki delikanlılık çağını çoktan aşmıştır, şakaklarına kır düşmüştür, ayrıca hastadır.*” (R. H. Karay, TS).
3. Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası, dönem, devir. [AD] “*Dünya atom çağında, biz hâlâ medeniyet kavgası içindeyiz.*” (F. R. Atay, TS).
4. Tarihin ayrıldığı dört büyük bölümden her biri, kurun. [AD] “*İlk Çağ. Orta Çağ. Yakın Çağ. Yeni Çağ.*” (TS).

çağırma

1. Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek.

4. Yüksek sesle şarkı, türkü söylemek. [AD] "*Türküler çağırarak tahta siliyor.*"

(Y. Z. Ortaç, TS).

çatışma

2. Silahlı büyük kavga, arbede.

3. Savaş maksadıyla düşmana karşı ilerleyen bir birliğin karşı tarafın keşif ve güvenlik kollarıyla arasındaki ilk silahlı vuruşma. [AD] "*Çatışmada iki asker yaralandı.*" (KY).

çatki

1. Uç uca, birbirine çatılan şeylerin bütünü.

2. Sehpa. [AD] "*Çayın altına bir çatki getiriver.*" (KY).

çavuş

1. Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse.

2. Osmanlı Devleti teşkilatında çeşitli hizmetler yapan görevli. [AD] "*Asım Çavuşa inat olsun diye, mahsustan bu kadar büyük yaktırmıştır ateşi.*" (Y. Kemal, İnce Memed).

3. Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli. [AD] "*Çavuş amiralin emrini askerlere bildirdi.*" (KY).

4. Onbaşidan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş. [AD] "*Katanaların birinin üstünde bir topçu çavuşu oturuyor.*" (R. H. Karay, TS).

5. Askerî okullarda sınıf başkanı. [AD] "*İki ay içinde üstünlüğünü tanıtarak sınıfının çavuşu olmuştur.*" (F. R. Atay, TS).

çekirdek

1. Etli meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum:

2. Yenmek için satılan ayçiçeği tohumu. [AD] "*Film aralarında gazoz, çekirdek almaya çoğu zaman kocasıyla giderdi.*" (O. Pamuk, Masumiyet Müzesi).

çekiş

1. Çekme işi.

2. Bir motorun çekme gücü. [AD] “Benim arabanın çekişi çok iyi.” (TS).

çetrefil

1. Karışıklığı dolayısıyla, anlaşılması veya sonuca bağlanması güç.

2. Yapı ve ses kurallarına aykırı kullanılan (dil).. [AD] “Onun çetrefil bir dili var.” (TS).

çevirme

1. Çevirmek işi, tedvir.

2. Kuzu, oğlak vb. hayvanların şişte, kor üzerinde çevrilerek pişirilmiş. [AD] “Değirmende, daha sabahtan gönderilip hazırlanan yağlı bir oğlak çevirmesini tam kıvamında buldular.” (R. H. Karay, TS).

çevrelemek

1. İçine almak.

2. Kuşatmak, sarmak, ihata etmek. [AD] “Gerçekten de, tarlayı çevreleyen hendek kenarlarından topladığı etek dolusu cırtatan domatesle gelmişti alacıklarının yanma.” (O. Kemal, Eskiçi Dükkanı).

çeyrek

1. Dörtte bir.

2. Çeyrek altın. [AD] “Düğünde çeyrek taktılar.” (KY).

3. On beş dakikalık zaman. [AD] “‘Yoo’ dedim yerime geçerken, yine de kolumdaki saate bakmaktan kendimi alamadım. Çeyrek vardı.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

çıkıntı

1. Bir yüzeyde ileri doğru çıkan bölüm.

3. Kambur. [AD] “Çıkıntısından utanıyor insan içine çıkmak istemiyor.” (KY).

çizgi

1. Çizilerek veya çeşitli yollarla oluşmuş iz, çizici, hat, tahril.

3. Bir noktanın yürütülmesiyle oluşan biçim. [AD] “Çizginin yalnız uzunluk boyutu vardır.” (TS).

çocuk

1. Küçük yaştaki erkek veya kız: "*Çocuğun bir sütünesi vardı.*" -R. H. Karay.
2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat. [AD] "*Anası olacak bir kadın çocuğu omuzundan yakalamış.*" (B. R. Eyuboğlu, TS).
3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak. [AD] "*Çocuk köşeyi dönerken ana arkasından su içmeye gitti.*" (B. R. Eyuboğlu, TS).
4. Genç erkek. [AD] "*Bu gülümseyen çocuk, nasıl söylemeli, basbayağı dâhiydi.*" (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

çokluk

1. Sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu, çoğul, kesret, ekseriyet, **teklik** karşıtı.
3. Kelimelerin belirli eklerle birden çok varlığı veya kişiyi bildirme biçimi, çoğul, cem. [AD] "*Çokluk bildiren kelimeler eklerle olduğu gibi kelimenin kendi anlamında da olabilir.*" (KY).

çotuk

1. Dışarıda kalmış ağaç kökü.
2. Kesilen ağacın topraktan yukarıda kalan bölümü. [AD] "*Çotuğun üzerine oturup bir süre düşündü.*" (KY).

çökmek

1. Bulunduğu düzeyden aşağı inmek, çukurlaşmak.
3. Çömelmek. [AD] "*Ayakları yere değer değmez Koca Osmanın dizleri büküldü, yere çöktü.*" (Y. Kemal, İnce Memed).
4. Oturmak, birdenbire oturma. [AD] "*Soluk soluğa yere çöktü.*" (F. R. Atay, TS).

çözümleme

1. Çözümlemek işi.
2. Bir cümledeki kelimelerin hangi kelime türünden olduklarını veya özne, tümleç, yüklem görevlerinden hangisinde bulunduklarını belirtme, tahlil. [AD] "*Bu cümleyi çözümleyene hoca yüz vereceğini söyledi.*" (KY).
3. Kelimenin kökünü bulup eklerini gösterme. [AD] "*Bu yaşlı kelimeyi çözümlemek oldukça zor görünüyor.*" (KY).

4. Bir metni belirli yöntemlere bağılı kalarak gözden geçirme, tahlil. [AD] “Metni çözümleme işi de editöre kaldı.” (KY).

çukur

1. Çevresine göre aşağı çökmüş olan yer.

2. Çene ve yanaktaki gamze. [AD] “Ne hoş gülerdi, yanaklarının çukuru ne derli toplu açılırdı.” (R. H. Karay, TS).

dD

damat

1. Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad, güveyi.

3. Padişah soyundan kız almış olan kimse. [AD] “1718’de başlayan ve Damat İbrahim Paşa’nın merkezinde olduğu bir dönemden söz ediyoruz Lale Devri deyince.” (İ. Ortaylı, Tarihin Sınırlarına Yolculuk).

davet

1. Çağrı, çağırma.

2. Yemekli toplantı. [AD] “Davet günü bir de baktım seninki elini kolunu sallaya sallaya yapayalnız teşrif buyurdular.” (N. Hikmet, TS).

defter

1. Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları.

2. Vergi, gelir ve nüfus bilgilerinin kayıtlarının tutulduğu resmî belge. [AD] “Deftere göre doğum yeri Ankara’ydı.” (KY).

değişken

1. Değişme özelliği gösteren, çok değişen, değişebilir, kararsız, değişici, mütehavvil.

2. Değişik sayı değerleri alabilen nicelik. [AD] “Bu problem X değişkenine göre farklılık gösterir.” (KY).

delege

1. Kendisine yetki verilerek bir yere veya birinin katına gönderilen kimse, elçi, murahhas.

2. Devlet, parti, sendika vb. kuruluşları toplantılarda temsil eden kimse. **[AD]** “...kartvizitler, davetiyeler, rozetler, kongrelerde delegelerin göğsüne takılan kurdele ve işaretler, piyango biletleri, faiz kuponları, iskambil kâğıtları, çocukların boynuna takılan “öpme beni” önlükleri, lokantalarda üzerinde “tutulmuştur” yazan kartlar, toplantı salonlarının kapısına asılan “toplantı var” levhaları, “kapalıdır” levhaları, “öğle tatili” levhaları, dükkânlardaki “müşteri velinimetimizdir”, “müşteri daima haklıdır” şeklinde levhalar, “düşün” “bugünün işini yarına bırakma” “doğruluktan ayrılma” gibi öğütler veren levhalar, çift çizgili defterler, tek çizgili defterler, çizgili kâğıtlar, kâğıtlar da yakıldı.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

demek

1. Söylemek, söz söylemek.

4. Herhangi bir ses çıkarmak. **[AD]** “Küt dedi, düştü.” (TS).

derece

1. Bir süreç içindeki durumlardan her biri, basamak, aşama, rütbe, mertebe.

3. Ölçü aletlerinin ölçeğinde belirtilmiş bulunan başlıca bölümlerden her biri. **[AD]** “Sıcakölçerin dereceleri.” (TS).

deste

1. Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam:

3. Elli iki karttan oluşan iskambil kâğıdı. **[AD]** “Eline bir deste kâğıt almış karıyor.” (KY).

devamsız

1. Devam etmeyen, süreksiz.

2. Okuluna düzenli bir biçimde devam etmeyen. **[AD]** “Öğrencilerin çoğu devamsız olduğundan derslerden geri kaldılar.” (KY).

dış

1. Herhangi bir cisim veya alanın sınırları içinde bulunmayan yer, hariç, iç karşıtı:

7. Yabancı ülkelerle ilgili. **[AD]** “Dış siyaset. Dış ilişkiler.” (TS).

dışarı

1. Dış çevre, dış yer, hariç, **içeri** karşıtı.

3. Yurt dışı. **[AD]** "Dışarıyla iyi geçiniyorduk, Yunanlılarla az kalsın birleşecek kadar sıkı fıkı idik." (B. Felek, TS).

dil (II).

1. İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.

2. Bir çağa, bir gruba, bir yazara özgü söz dağarcığı ve söz dizimi. **[AD]** "Halk dilinin günebakan ismini verdiği bu çiçek, güneşe âşıktır." (H. S. Tanrıöver, TS).

3. Belli mesleklere özgü dil. **[AD]** "Hukuk dili." (TS).

dilli

2. Konuşkan, sürekli ve tatlı konuşan, cerbezeli.

3. Dedikoducu, ileri geri konuşan. **[AD]** "Benim işim yok senin o dilli kardeşlerinin arasında." (N. Cumalı, TS).

dinleyici

1. Söylenen veya çalınan bir şeyi dinleyen kimse.

2. Kayıtlı olmadığı hâlde derslere dışarıdan devam eden kimse. **[AD]** "Dinleyici olarak katıldığı bu derste çok şey öğrendi." (KY).

dizi

2. Herhangi bir bakımdan bir bütün oluşturan şeylerin tümü, seri.

7. Bir oktavın içinde sıralanan sekiz sesin bütünü. **[AD]** "Bu dizin çok en vurucu kısım." (KY).

8. TV Dizi film. **[AD]** "Kısa sürede dünyada en çok izlenen dizi haline geldi." (KY).

doğa

1. Kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların hepsi, tabiat, natür.

2. İnsan eliyle büyük değişikliğe uğramamış, doğal yapısını koruyan çevre, tabiat. **[AD]** "İnsana huzur veren bu doğada bulunmak mükemmeldi." (KY).

doğaçlama

2. Birdenbire, düşünmeden, içine doğduğu gibi, doğaçtan, doğmaca, irticalen, emprovize.

3. Yazılı metni olmayan, kararlaştırılmış taslağı, yerine, zamanına göre oyuncular tarafından, sahnede yakıştırılan sözlerle tamamlanan oyun, tuluat. [AD] “ *Eskinin Tuluatı şimdi stand up oldu.*” (KY).

Doğu

1. Güneşin doğduğu yöndeki ülkeler bölgesi, şark, **Batı** karşıtı.

2. Avrupa'ya göre Asya ve Kuzeydoğu Afrika'nın bir bölümü. [AD] “*Eminim Doğululara, "Bakın siz istemezseniz, biz Türklerle çalışırız" diyorlardı.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

dokunulmazlık

1. Dokunulmaz, ilişilmez, karışılmaz olma durumu, masuniyet.

2. Anayasa veya uluslararası gelenekler gereğince, kişilere tanınan ilişilmez olma durumu. [AD] “*Protokolde yeri, bedava yolculuk ve dokunulmazlıklar gibi özellikleri olan bir milletvekilisiniz.*” (Ç. Altan, TS).

dolma

1. Dolmak işi.

2. Tavuk, kuzu gibi hayvanların veya biber, domates vb. sebzelerin içine pirinç ve başka şeyler doldurularak pişirilen yemek. [AD] “*Perihan nine evde kalacak, baklava açacak, dolma yapacaktı.*” (H. E. Adivar, TS).

dost

1. Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, **düşman** karşıtı.

2. Erkek veya kadının evlilik dışı ilişki kurduğu kimse, zamazingo. [AD] “*Bir dostu vardı, belalı, çapkın bir delikanlı.*” (H. R. Gürpınar, TS).

3. Sahibine sevgi gösteren hayvan. [AD] “*Köpek insan dostudur.*” (TS).

dönüş

1. Dönme işi.

2. Oyuncunun bir ayağını yerden kesmeden yaptığı dönme hareketi. [AD] “*Harmandalı oynarken öyle bir dönüş yaptı ki herkes hayran kaldı.*” (TS).

düdük

1. İçinden hava veya buhar geçirildiğinde keskin ses çıkaran ve işaret vermek için kullanılan araç.
2. Taşıtlarda karşı tarafı uyaran korna. **[AD]** “Söylediği lâflar çok doğru idi. Dışarda ötüşen martıların sesleri, geçen bir şirket vapurunun düdüğü işitiliyordu.” (Ö. Seyfettin, Kaşığı).

eE

edebiyatçı

1. Edebiyatla uğraşan kimse, yazıncı, yazın eri.
2. Edebiyat dersi okutan öğretmen. **[AD]** “Edebiyatçı Pisbıyık Salim’den beş almak çok güçlü.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

eğilim

1. Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelme, meyil, temayül.
2. Belirli bir siyasi görüşe veya düşünceye yakın olma durumu, tandans. **[AD]** “Bu görüşe eğilimi vardı.” (KY).

eşilmek

1. Bir yana doğru eşik duruma gelmek.
2. İnsan, bir işi yapmak için belini eşmek. **[AD]** “Tenis oynarken yüz çeşit çeviklikler içinde eşilir, kalkar, sıçrar, koşar.” (R. H. Karay, TS).

eğitici

1. Eğitimi sağlayan, eğitmeye elverişli veya eğiten değerleri bulunan.
2. Genellikle çocuk eğitimi ile uğraşan kimse. **[AD]** “Bugün Eğitici çocuklara bugün saymayı öğretmiş.” (KY).

eğreti

1. Belirli bir süre sonra kaldırılacak olan, geçici, muvakkat.
2. İyi yerleşmemiş, yerini bulmamış olan. **[AD]** “Konuk kadının durgunluğu evdeki tedirginliktendi, iğne üstünde oturuyormuşçasına eğretiydi duruşu.” (B. Günel, TS).
3. Takma. **[AD]** “Eğreti diş. Eğreti bacak.” (TS).

ek

1. Bir şeyin eksikliğini tamamlamak için ona katılan parça.
2. Bir gazete veya derginin günlük yayımından ayrı ve ücretsiz olarak verdiği parça, ilave. [AD] “Gazetenin haftalık sanat ve edebiyat eki.” (TS).
4. İki borunun birbirine birleştirildiği yer. [AD] “Ekte muhasebe departmanı var.” (KY).

el (III).

1. Ülke, yurt, il.
3. Oba, aşiret. [AD] “Kalktı göç eyledi Afşar elleri / Ağır ağır giden eller bizimdir” (Dadaloğlu, TS).

eleştiri

1. Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit.
2. Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türü, tenkit, kritik. [AD] “Gazetede çıkan eleştiride bu kitabı epey övmüşler.” (KY).

engelli

1. Engeli olan, mânialı.
2. Vücudunda eksik veya kusuru olan. [AD] “Hastalıktan ötürü engelliler bir yana, hep susan bir insan tasarlamaya yetmiyor hayal gücüm.” (N. Uygur, TS).

er (I).

1. Erkek.
5. Koca. [AD] “Eri eve geldiğinde sofrayı henüz kurmamıştı.” (KY).

erkek

1. Yetişkin adam, bay, er kişi.
3. Koca. [AD] “Kadın erkeğini uğurladı.” (TS).

eser

1. Emek sonucu ortaya konan ürün, yapıt.

2. Yayın, kitap, yapıt. [AD] "*Bütün özlediğim eserlerle bir kütüphane yapabilsem artık yapılacak bir iş kalmayacak.*" (H. Z. Uşaklıgil, TS).

eşitlik

1. İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavilik, müsavat, muadelet.

2. Kanunlar yönünden insanlar arasında ayrım bulunmaması durumu. [AD] "*İnsanlar arasında eşitliği savunduğu tespit edilmekle birlikte özel mülkiyet konusuna temas etmediği anlaşıyor.*" (O. Atay, Tutunamayanlar).

fF

fail

1. Eden, yapan, işleyen.

2. Özne. [AD] "*Bu işin faili belli değil.*" (KY).

familya

1. Aile.

3. Karı, eş. [AD] "*Yemeğe familyasıyla geldi.*" (KY).

fatih

1. Zafer kazanan, fetheden (kimse)..

3. İslam devletlerinde bir ülkeyi veya bir şehri savaşarak alan hükümdar ve komutanlara verilen unvan. [AD] "*Bizans fatihi kartal burunlu II. Mehmet ve Mısır fatihi yıldırım bakışlı Selim, birer dar çukura nasıl sığıldılar?*" (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).

ferağ

1. Bir işten vazgeçme, çekilme, el çekme, terk etme.

2. Bir mülkü başkasına bırakma, başkasının üstüne geçirme. [AD] "*Fabrikanın ferağ ve intikal muamelesinin ikmal edildiği günün akşamı nikâhımız kıyıldı.*" (R. N. Güntekin, TS).

ferman

1. Buyruk, emir.

2. Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk, yarlık. [AD] *"İstanbul'dan çıkar padişahın fermanı / Gökte döner mızrağının yalmanı"* (Halk türküsü, TS).

fidan

1. Yeni yetişen ağaç veya ağaççık.
2. Başka bir yere dikilmek için bulunduğu yerden çıkarılan taze ağaç, dikme. [AD] *"Evlendiklerinin haftası, oraya iki gül fidanı dikmişlerdi."* (P. Safa, TS).

gG

gabari

1. Bazı eşyaya verilmesi gereken boyutları, yan görüşü çizmeye, hazırlamaya veya denetlemeye yarayan örnek.
2. Motorlu veya motorsuz taşıtların köprü vb. altından rahatça geçebilmeleri için en yüksek boyutları belirten ölçüler. [AD] *"Gabariye uymayan bir kamyon köprüye çarptı."* (KY).

gâvur

1. Dinsiz kimse.
2. Müslüman olmayan kimse. [AD] *"Onca yıl gurbetin kahrını, gâvurun ağzının kokusunu çekmiştik."* (M. İzgü, TS).

gerdan

1. Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü.
2. Şişmanlarda çenenin altındaki tombulluk. [AD] *"Sivri çenenin altında iki kat bir gerdan."* (A. Gündüz, TS).

gezlemek

2. Bir hedefi vurmak için silaha gerekli doğrultuyu vermek, nişan almak.
3. Okun gezini kirişe yerleştirmek. [AD] *"Sadağından çektiği oku yayına yerleştirip gezledi, atın nal sesi ve kişnemeleri arasında bir ok vınlayışı duyuldu."* (TS).

gider

1. Bir iş için harcanan paranın bütünü, masraf.

3. Gelecekte sağlanacak değerler karşılığı yapılan harcamalar. [AD] "*Giderleri karşılayabilecek gelir sağlanamamakta ve maaşlar ödenememektedir.*" (N. F. Kısakürek, TS).

giriş

1. Girme işi.

2. Bir yapıda içeri geçilen yer, methal, antre. [AD] "*Evin girişi pek dar.*" (TS).

göç

1. Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.

2. Evden eve taşınma, nakil. [AD] "*Her sene, zamanı gelince İstanbul'un mahallelerinde Boğaz'ın köylerine göçler başlardı.*" (A. Ş. Hisar, TS).

göçücü

1. Göçme işini yapan.

2. Mevsimine göre yer değiştiren (hayvan).. [AD] "*Bu göçücü kuşlar her sene bu mevsimde gelirler.*" (KY).

gök

1. İçinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, uzay, sema, asuman, feza.

2. Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk, gök kubbe, sema. [AD] "*Süngülerini, çelikten birer parmak gibi göğe kaldırmışlar.*" (R. E. Üneydin, TS).

görev

1. Bir nesne veya bir kimsenin yaptığı iş.

3. Resmî iş, vazife. [AD] "*Cavit Bey görevi ona verdiği gün Abdi Bey çok sevinmişti.*" (A. İlhan, TS).

gönen

2. Nem, rutubet.

5. Bir cümlede bir dil biriminin öbür birimlerle ilişkisi aracılığıyla yerine getirdiği iş. [AD] "*Bu kelime bağlaç görevinde kullanılmış.*" (KY).

6. Bir organ veya hücrenin yaptığı iş. [AD] “Böbrek görevini yerine getirmiyor.” (KY).

görevli

1. Görevi olan, vazifeli.

2. Resmî görevi olan kimse, memur. [AD] “Güvenlik görevlisine teşekkür ederek, elindeki kartımı aldım.” (A. Ümit, Kukla).

gövde

1. Bir şeyin asıl bölümü.

2. Kesilmiş hayvanın, sakatatı alındıktan sonraki durumu. [AD] “Gövdeyi olduğu gibi pişirdi.” (KY).

3. Ağaç ve bitkilerin dallarının dışında kalan ana bölümü. [AD] “Ağaç gövdelerini yonttular, günlerce uğraştılar, bir kağı yaptılar.” (A. H. Müftüoğlu, TS).

4. İnsan bedeninde baş, kol ve bacaklar dışında kalan bölüm. [AD] “Ve Adile, Nuran'ın kızına duyduğu merhametten kalbi parça parça Sabih'e bütün gövdesiyle yaslandı.” (A.H. Tanpınar, Huzur).

5. Hayvanlarda baş, ayak ve kuyruktan geri kalan bölüm. [AD] “Bacakları çok uzun, ince yapılı, rengi yeşile çalan, duman gibi, hani duman arkasından görünen ağaç yeşili var ya, onun gibi, boynu, gagası gövdesinden ayrı dedirtecek kadar uzun bir kuş vardır.” (Y. Kemal, İnce Memed).

6. Ad ve fiil köklerinden yapım ekleriyle türetilmiş kelime. [AD] “Evli (ev-li), inanç (inan-ç), sevdirmek (sev-dir-mek)..” (TS).

gözde

1. Benzerleri arasında nitelikleri sebebiyle üstün tutulan, beğenilen, önem verilen (kimse veya şey), favori.

2. Önemli bir kimsenin beğendiği kadın. [AD] “Padişahın gözdesi olmaya en büyük aday bu kadın.” (KY).

gözlem

1. Bir nesnenin, olayın veya bir gerçeğin, niteliklerinin bilinmesi amacıyla, dikkatli ve planlı olarak ele alınıp incelenmesi, müşahade.

3. Bir gök cismini, bir gök olayını çıplak gözle veya bir araç yardımıyla izleyerek görülen değerleri tespit etme işlemi, rasat. [AD] “Gök bilimci gözlemle, kimya bilgini ise deneyle gerçeğe varmaya çalışır.” (TS).

4. Bir yazı veya eseri yazmaya-başlamadan önce konusuyla ilgili gerekli bilgi, deney, inceleme ve araştırma yapma işi. [AD] “Yaptığı gözlemler sonucunda yazdığı bu yazı büyük değer gördü.” (KY).

harcamak

1. Bir iş görmek veya bir şey satın almak için parayı elden çıkarmak, sarf etmek

5. Yok olmasına, ölmesine sebep olmak. [AD] “Ancak kardeşinin onu harcadığı belliydi.” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

harç

1. Harcanan para, masraf.

2. Yüksek öğrenim öğrencilerinin ödemek zorunda olduğu katkı payı. [AD] “Bu yıl ikinci öğrenim harçları epey zamlanmış.” (KY).

huy

1. İnsanın yaradılış ve ruh özelliklerinin bütünü, mizaç, tabiat.

2. Alışkanlık. [AD] “Bu günden sonra geceleri dolaşma huyu edindim.” (R. Mağden, TS).

ıl

ırk

1. Kalıtsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu.

2. Soy. [AD] “Esasta dağlı ırktan cahil bir kızcağızdı.” (R. H. Karay, TS).

iİ

iç

1. Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı.

5. Ten ile dış giysiler arası. [AD] “Boynumda kalın yün atkı, içimde çift kat fanila, gene de titriyorum.” (E. Bener, TS).

8. Mide, bağırsak, karın. [AD] “*içi bulanmak. içi sürmek.*” (TS).

11. Değişik yemeklerde kullanılmak üzere et ile sebzelerin ince kıyımının karıştırılması ve yoğrulmasıyla meydana getirilen karışım. [AD] “*İçi hazırlayın da dolmaları yapalım.*” (KY).

içmek

1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.

2. Sigara, nargile vb.nin dumanını içe çekmek. [AD] “*Evinden, pek seyrek zamanlarda içtiği nargilesini istedi.*” (H. E. Adıvar, TS).

4. İçki kullanmak. [AD] “*O akşam saat ikiye kadar içtiler.*” (TS).

idare

1. Yönetme, yönetim, çekip çevirme.

2. Ülke işlerinin yürütülmesi, kamuya ilişkin hizmetlerin bütünü. [AD] “*Yeni başbakan idare işlerini iyi beceriyor.*” (KY).

3. Bir kurum veya kuruluşun yönetildiği yer veya makam. [AD] “*Meğer Gazi Paşa gelecekmış. idare her sınıfa Afet Hanım'ın Yurt Bilgisi kitabından üçer nüsha dağıttı.*” (H. Taner, TS).

4. Bir kurumun işlerini yürüten kurul. [AD] “*Gazete idaresi tarafından zarf kazara açılmış.*” (P. Safa, TS).

iftar

1. Oruç açma, oruç bozma.

3. Ramazanda akşam yemeği. [AD] “*İftara çağırmak.*” (TS).

ihamet

1. Hıyanet, hainlik.

2. Evlilikte, sevgide aldatma, sadakatsizlik. [AD] “*Fakat Yıldırım'a sevgilisi ihamet edince, kimse gülmedi ona.*” (O. Atay, Tutunamayanlar).

ihraç

1. Çıkarma, dışarıya atma.

2. Yurt dışına mal satma. [AD] “*Bu malları ihraç etmek senin görevin.*” (KY).

ihtiyaç

1. Gereksinim.

3. Yoksulluk, yokluk. [AD] “İhtiyaç adamcağızın belini büktü.” (TS).

ihvan

1. Yakın dostlar, arkadaşlar.

2. Aynı okul veya tarikattan olan kimseler. [AD] “O benim ilkokuldan ihvanımdır.” (KY).

ikilem

1. İki önermesi bulunan ve her iki önermenin vargısı olan tasım, kıyası mukassem, dilemma.

2. İnsanı istenmeyen seçeneklerden birini, çoğunlukla iki seçenekten birini izlemeye zorlayan tartışma, sorun veya usa vurma durumu. [AD] “Bu ikilem onu çıkmaza soktu.” (KY).

ikindi

1. Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi.

2. İkinci ezanı. [AD] “İkinci ezanı okunmaya bağlandığında Kefeli’nin meyhanesine geldiler.” (İ. O. Anar, Puslu Kıtalar Atlası).

3. İkinci namazı. [AD] “İkindiyi kıldım.” (TS).

istifa

1. Kendi istemiyle işten veya bir hizmetten ayrılma.

2. İşten ayrılma isteğini bildiren dilekçe, istifaname. [AD] “...peki Günseli bırakıyorum hepsini bütün bu karışıklıktan çıkıyorum istifa ediyorum...” (O. Atay, Tutunamayanlar).

istisna

1. Bir kimse veya bir şeyi benzerlerinden ayrı tutma.

3. Ayrı tutulan kimse veya şey. [AD] “Bir defaya mahsus olmak üzere bir istisna yapılmalıydı.” (O. Atay, Tutunamayanlar).

iş

1. Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma.

7. Geçim sağlamak için herhangi bir alanda yapılan çalışma, meslek. **[AD]** *"Sonunda bir iş buldum."* (S. F. Abasıyanık, TS).

işaret

1. Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im.

3. El, yüz hareketleriyle gösterme. **[AD]** *"Artık işaretleri bırakmış, konuşuyor, bir taraftan da saçlarını düzeltiyor."* (R. H. Karay, TS).

işlemek

1. Bir şeye emek vererek onun daha elverişli bir duruma getirmek.

4. Nakşetmek. **[AD]** *"Al bayrağa narin eller işliyor zafer / Uzaklarda yaralanır kahraman nefer"* (E. B. Koryürek, TS).

izin

1. Bir şey yapmak için verilen veya alınan özgürlük, müsaade, ruhsat, icazet, mezuniyet.

2. Bir kimseye çalıştığı yerce verilen tatil. **[AD]** *"Yıllık iznini kullanıyor."* (TS).

jJ

kK

kadın

1. Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen.

2. Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan. **[AD]** *"Kadın her şey kendi çekip çevirirdi."* (KY).

3. Hizmetçi bayan. **[AD]** *"Çayını doldurması için kadını çağırdı."* (KY).

kâğıt

1. Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak.

3. Yazılı kâğıt yaprağı, pusula, tezkere. **[AD]** *"Belediye kâtibine bir kâğıt götürmüştü, dönerken kasabın çırağına rast geldi."* (M. Ş. Esendal, TS).

4. Yazılı sınav kâğıdı. [AD] “*Kağıdı okumadan sıfır verdi.*” (KY).
5. İskambil kâğıdı. [AD] “*Kağıtları kardı ve dağıttı.*” (KY).
6. Belge ve doküman. [AD] “*... hâkim kararı olmadıkça ... kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz.*” (Anayasa, TS).
9. Kâğıt para. [AD] “*Kalkıp cevabını veriyor; bilirse ne âlâ, beş bin kâğıdı cepledi demektir.*” (A. İlhan, TS).

kahraman

1. Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse)., alp, yiğit.
3. Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi. [AD] “*Piyenin kahramanı azgın bir herif, boyuna baldızına saldırıyor.*” (Ç. Altan, TS).

kalan

1. Kalma işini yapan.
3. Bir çıkarmanın sonucu. [AD] “*Sekiz çıkarsa üç kalır.*” (KY).
4. Bölme işleminde bölünenden artan sayı. [AD] “*Kalan beş, bölen yedi.*” (KY).

kaldırmak

1. Bulunduğu yerden almak.
2. Yukarı doğru hareket ettirmek. [AD] “*Gözlerini yüzüme kaldırdı. İkimiz de mavi mavi baktık.*” (S. F. Abasıyanık, TS).
3. Yükseltmek. [AD] “*Duvarı bir metre daha kaldırmalı.*” (TS).
4. Ürün toplamak, taşımak. [AD] “*İki tarla ötede Çetecioğlu Mustafa, bu yıl mahsulünü kaldırdığı tarlayı nadas etmekle uğraşıyordu.*” (N. Nâzım, TS).
7. Hastayı hastaneye götürmek. [AD] “*Yarasının dikişleri koptu dün öğleden sonra, Fransız Hastanesine kaldırdılar.*” (A. Gündüz, TS).
11. Uyandırmak. [AD] “*Bir gece yanında mihman olduğum / Sabah oldu deyi kaldırdın beni*” (Halk türküsü, TS).
13. Elin ulaşamayacağı yere koymak, saklamak. [AD] “*Vazoyu ortadan kaldıralım, çocuğun eline geçmesin.*” (TS).

kalıntı

1. Artıp kalan şey, bakiye.

2. Eski çağlardan kalmış şehir veya yapı, ören, harabe. [AD] "*Efes, Bergama'nın kalıntıları, ulaştıkları uygarlığı serer gözler önüne.*" (N. Cumalı, TS).

kalıtımsal

1. Soydan geçme, soydan kalma, kalıtımla ilgili, kalıtsal, irsî.

2. Ana babadan çocuklara genler aracılığıyla geçen (özellik, hastalık vb.).. [AD] "*Bunun kalıtımsal olduğunu söyledi doktor.*" (KY).

kalmak

1. Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek.

3. Konaklamak, konmak. [AD] "*Hemen karargâha yerleşmezsem ne geri dönebilir ne de otelde kalabilirdim.*" (F. R. Atay, TS).

4. Oturmak, yaşamak. [AD] "*Tam beş sene benimle beraber kaldı.*" (S. F. Abasıyanık, TS).

kalp

1. Göğüs orta boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kirli kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek.

2. Kalp hastalığı. [AD] "*Kalpten öldü.*" (TS).

kapalı

1. Kapanmış olan, açılmamış, **açık** karşıtı.

3. Çalışma süresi sona ermiş (iş yeri).. [AD] "*Çarşının kapalı bölümüne girip bir süre yürüdüktan sonra, kalabalık adamakıllı arttı.*" (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

karşılaşma

1. Karşılaşmak işi.

2. İki sporcu veya iki takım arasında, karşılıklı olarak kazanmak amacıyla yapılan yarışma, maç. [AD] "*Karşılaşma İzmir'de gerçekleşecek.*" (KY).

kart (II).

1. Düzgün kesilmiş ince karton parçası.

3. Kartpostal. [AD] “Sana attığım kart gelmedi mi?” (KY).

5. Oyun kâğıdı. [AD] “Kartları ver de bir pişpirik atalım.” (KY).

kasıt

1. Amaç, istek, maksat.

2. Öldürmeyi, yaralamayı veya zarar vermeyi isteme, kötü niyet. [AD] “Hiçbir kasıt yok.” (A. Ümit, Kukla).

kesik

1. Kesilmiş olan

5. Gazete, dergi vb.nden kesilmiş yazı, kupür. [AD] “İçinde bir gazete kesiği var.” (F. R. Atay, TS).

kisve

1. Kılık kıyafet.

2. Hacıların Kâbe’de giydikleri beyaz üstlük. [AD] “Kisvesini giydi ve tavafa başladı.” (KY).

kişi

1. Kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat, nefer.

4. Eş, koca. [AD] “Akşama gelir benim kişi de.” (KY).

korteks

1. Kabuk.

2. Bir organ veya yapının dış katmanı. [AD] “Kalp korteksi yırtıldığı için ameliyat oldu.” (KY).

3. Beyin kabuğu. [AD] “Beyni korteksine baskı yapıyor.” (KY).

koruma

1. Korumak işi.

2. Can güvenliğinin tehlikede olduğu düşünülen bir kimseyi saldırılardan korumak üzere görevlendirilmiş kişi, koruma görevlisi. [AD] “Senin koruma olduğunu, o gün için tuttuğumu söyledim.” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

kostüm

1. Ceket, pantolon ve bazen de yelekten oluşan erkek takım giysisi.

3. Sinema ve tiyatrodaki rol gereği giyilen kıyafetlerin genel adı. **[AD]** “*Sarı kostüm ve kırmızı emprime, yine yan yana idiler, yine Muazzez'in etekleri İclal'in elbisesini küçük çarpışlarla okşuyordu.*” (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

koşu

1. Koşma.

2. Koşarak yapılan yarış. **[AD]** “*Bu koşuda hangi at kazanacak belli.*” (KY).

3. At yarışı. **[AD]** “*Koşuların sonuçlarından başka bir şey düşünmesini engelleyen bir hastalığa dönüşmüş.*” (N. Cumalı, TS).

kullanmak

1. Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.

2. Bir kimseyi bir hizmette bulundurmak, çalıştırmak. **[AD]** “*Siz analarımızı nasıl esir gibi kullandıysanız biz de sizi öyle kullanacağız.*” (H. E. Adıvar, TS).

kulübe

1. Kerpiç, saman veya ağaçtan yapılmış küçük, basit, ilkel ev.

2. Bir yeri beklemekle görevli kimsenin içinde bulunduğu küçük barınak. **[AD]** “*Nöbetçi kulübesi.*” (TS).

3. Hayvanlar için yapılmış barınak. **[AD]** “*Köpek kulübesi.*” (TS).

kumanya

1. Yolculuk için hazırlanan yiyecek, azık.

2. Sefer durumundaki askerler için hazırlanan yiyecek. **[AD]** “*Kumanyalarını bile almadan operasyona gittiler.*” (KY).

kumsal

1. Kumu olan yer.

2. Denize, göle vb. yerlere girilebilen genellikle kumluk alan, deniz hamamı, kumbaşı, plaj. **[AD]** “*Deminden beri sözü edilen bu kumsal neydi?*” (A. Erhat, TS).

kurgulamak

1. Parçaları belli bir plana göre düzenlemek, konuları sıraya sokmak.

2. Bir filmin değişik yerlerde çekilen bölümlerini bir bütün oluşturmak için birleştirmek, montajlamak. [AD] “*Bu filmi kurgulamak tam bir yıl sürmüş.*” (KY).

kuyruklu

1. Kuyruğu olan.

2. Akrep. [AD] “*Buralarda akşamları kuyruklular gezer.*” (KY).

künye

1. Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğumu, mesleği vb. bilgilerini gösteren kayıt.

2. Bu bilgilerden bazısının yazılı olduğu bilezik, kolye vb. metalden eşya. [AD] “*Güzel bir şeritle künyemi göğsüme bağladım ve gittim.*” (F. R. Atay, TS).

İL

laf

1. Söz, lakırtı.

2. Sonuçsuz, yararı olmayan söz. [AD] “*Onun söyledikleri laftan ibaret.*” (TS).

lala

1. Çocuğun bakım, eğitim ve öğretilimiyle görevli kimse.

2. Şehzadelerin özel eğitimcileri. [AD] “*Lala Murat onu çok iyi yetiştirdi.*” (KY).

lider

1. Önder, şef.

2. Bir partinin veya bir kuruluşun en üst düzeyde yönetimiyle görevli kimse. [AD] “*Politika kargaşalarına gömülmüş liderler, ufukta bekleyen tehlikeyi göremiyorlardı.*” (S. Ayverdi, TS).

3. Bir yarışmada başta bulunan takım veya yarışmacı. [AD] “*Bu sene lider Beşiktaş.*” (KY).

mM

manca

1. Yiyecek.

2. Kedi, köpek yiyeceği. [AD] “*Önüne biraz manca koyunca sustu köpekcağız.*” (KY).

manevra

1. Bir aletin işleyişini düzenleme, yönetme işi veya biçimi.
2. Geminin bir yere yanaşmak veya bir yerden çıkmak için yaptığı hareket. [AD] *"Son manevraya iskeleden ayrıldı."* (KY).
3. Lokomotifin, katar katmak veya katar dağıtmak için ileri geri giderek hattan hatta geçmesi. [AD] *"Bir manevra daha yaparsa katar dağılacak."* (KY).

meclis

1. Bir konuyu konuşmak veya görüşmek için yapılan toplantı.
4. Dostlar toplantısı. [AD] *"Meclisi aranan, hoşsohbet, coşkulu, şair ruhlu bir insandı."* (H. Taner, TS).

mekân

1. Yer, bulunulan yer.
2. Ev, yurt. [AD] *"'Çünkü' dedi, 'Hazreti Alinin Düldülü orayı mekan tutmuştur.'" (Y. Kemal, İnce Memed).*

mekkâre

1. Osmanlı ordusunda taşıma işlerinde kullanılan at, deve, katır vb. hayvanlar.
2. Bu amaçla halktan ücret karşılığında kiralanın yük hayvanı. [AD] *"Gündüzki muharebede obüs isabetiyle yaralanmış bir mekkâre katırının canhıraş çığılığı..." (A. İlhan, TS).*

melez

1. Değişik türden hayvan veya bitkiden üremiş (hayvan veya bitki)., kırma, azma, hibrit, metis.
2. Değişik ırkta ana babadan doğmuş olan (kimse).. [AD] *"Melez bir insan ırkının karışımı, bu adama kuvvet vermiş."* (M. Ş. Esendal, TS).

melike

1. Kadın hükümdar.
2. Padişah karısı. [AD] *"Melike hareme doğru gidiyor."* (KY).

memleket

1. Bir devletin egemenliğı altında bulunan toprakların bütünü, ülke.
2. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, şehir, yurt. [AD] "*Memleket isterim / Ne başta dert ne gönülde hasret olsun*" (C. S. Tarancı, TS).

muhalefet

1. Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olma durumu, aykırılık.
3. Demokraside iktidarın dışında olan parti veya partiler. [AD] "*Avam kamarasında mıyız ki en şiddetli tartışmalardan sonra bile iktidar ve muhalefet olarak meclisten kolkola çıkalım?*" (O. Atay, Tutunamayanlar).

murdar

1. Kirli, pis.
2. Cinsel birleşmeden sonra yıkanmamış (kimse).. [AD] "*Murdar murdar dolaşıyor ortalıkta.*" (KY).

müfessir

1. Kısa ve anlaşılması güç bir metni açıklayan, açıklığa kavuşturan, metnin anlam ve amacı üstünde yorumda bulunan (kimse)..
2. Kur'an'ı yorumlayan (kimse).. [AD] "*Bu müfessir çok dokunaklı konuşuyor.*" (KY).

mühre

1. Her tür yuvarlak şey, küçük top.
2. Cam boncuk. [AD] "*Bu mühre sana uğurlu gelecek.*" (KY).

münazaa

1. Ağız kavgası, çekişme, münakaşa.
2. İki taraf arasındaki kavga, düşmanlık. [AD] "*Bu münazaa on yıl sürer.*" (KY).

münkir

1. İnkâr eden, kabul etmeyen.
2. Tanrı'nın varlığına inanmayan, Tanrı'nın varlığını inkâr eden (kimse).. [AD] "*Bunları diyen bir münkirden başkası olamaz.*" (KY).

mürşit

1. Doğru yolu gösteren kimse, kılavuz.
2. Müritlerine tasavvufu öğreten, sırları ve gerçekleri gösteren tarikat şeyhi. [AD] “*O tarikatın mürşiti çok bilgilidir.*” (KY).

müştehi

1. Bir şey için çok istek gösteren, istekli.
2. İştahlı. [AD] “*O kadar müştehi bir adam daha önce görmedim.*” (KY).

nN

naat

1. Bir şeyin niteliklerini övme. [
2. Hz. Muhammed'in niteliklerini övmek, ondan şefaât dilemek amacıyla yazılan kaside. [AD] “*Şeyyad Hamza en iyi naat şairlerindendir.*” (KY).

neva

1. Ses, ahenk, nağme.
2. Klasik Türk müziğinde bir makam adı ve yegâhtan bir oktav tiz olan "re" perdesi. [AD] “*Neva makamından okunursa çok tesirli olur.*” (KY).

niyet

1. Bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat.
3. Namaz kılmaya, oruç tutmaya ve abdest almaya karar verip başlama. [AD] “*Niyet ettim Allah rızası için oruç tutmaya.*” (KY).

not

1. Bir şeyi hatırlamak için yazılan kısa yazı.
2. Okullarda öğrencinin dersle ilgili bilgi ve beceri düzeyini göstermek üzere öğretmenlerce verilen sayı, derece. [AD] “*Aldığı notlarla okul birincisi oldu.*” (KY).

nötr

1. Etkisiz.
2. Yansız. [AD] “*Bu olaylarda nötr kalmak en mantıklısı.*” (KY).

numara

1. Bir şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren sayı, rakam.
4. Öğrenciye verilen not. [AD] *"Ben ki coğrafya derslerinde daima tam numara almış bir zabitim."* (R. N. Güntekin, TS).
5. Okullarda öğrencileri birbirinden ayırt etmek için her birine verilen sayı. [AD] *"İlkokul numaram iki yüz seksendi."* (KY).

odalık

1. Bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı kadın.
2. Padişah, şehzade ve paşaların saraya alınan karavaşlar arasından seçtikleri kadın, ikbal. [AD] *"Rahmetli bilmem ne paşanın odalığı imiş."* (E. E. Talu, TS).

oğlan

1. Erkek çocuk.
3. İskambil kâğıtlarında genç erkek resimli kâğıt, bacak, vale. [AD] *"Elimde hiç oğlan yoktu."* (KY).
4. Cinsel bakımdan erkeklerin zevkine hizmet eden sapık erkek. [AD] *"Burada oğlan çoktur."* (KY).

onarım

1. Onarma işi, tamirat, tamir.
3. Tarihî eser niteliği taşımayan yapıların onarılması, renovasyon. [AD] *"Bu tarihi camideki onarımdan sonra yeniden ziyarete açılacak."* (KY).

operasyon

1. Dizi eylem.
3. Ameliyat. [AD] *"Hasta küçük bir operasyonla sağlığına kavuştu."* (TS).

orta

1. Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer.
8. Defterde, bir araya getirilmiş belli sayıda yaprakların oluşturduğu bölümlerden her biri. [AD] *"Sekiz orta matematik defteri satın aldım."* (KY).

ortak

1. Birlikte iş yapan, ortaklaşa yararlarla birbirlerine bağlı kimselerden her biri, şerik, hissedar, partner.

3. Kuma. [AD] "*Kendi üstüne bir ortağın getirilmesi Emeti'nin pek ziyade gücüne gitmişti.*" (E. E. Talu, TS).

kafasına vurmuş." (KY).

oryantal

1. Doğu medeniyeti ile ilgili, Doğu medeniyetini hatırlatan.

2. Genellikle Doğu ülkelerinde, kadınların tek başlarına ve yarı çıplak olarak müzik eşliğinde yaptıkları, vücut ve göbek hareketlerine dayalı dans. [AD] "*Çok güzel oryantal izler.*" (KY).

3. Bu dansı yapan kadın. [AD] "*Pavyona gider biraz içer biraz da oryantal izleriz.*" (KY).

ot

1. Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler.

5. Esrar. [AD] "*Belli ki biraz ot içmiş, kafası dumanlı.*" (KY).

oyun

1. Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence.

7. Kumar. [AD] "*Bazıları oyun başından kalkar kalkmaz her şeyi unuturlar.*" (P. Safa, TS).

öÖ

öbek

1. Küme.

3. Özne, yüklem veya çeşitli tümleçlerle birlikte kullanılan sözlerin bütünü. [AD] "*Özne öbeği. Yüklem öbeği.*" (TS).

ödenek

1. Bir iş için ayrılan belli para, tahsisat.

2. Parlamento üyelerine, görevleri sebebiyle verilen, yolluk dışında kalan para. **[AD]** “Ödeneği hesabına yattı, yarın yola çıkar.” (KY).

3. Devlet harcamalarının yapılabilmesi için her yılın bütçesiyle yürütme organına verilen harcama izni. **[AD]** “Bu yıl spor bakanlığına ayrılan ödenek iki milyar.” (KY).

öge

1. Bir bütünü oluşturan, bütünden ayrıştırıldığında da kendi başına anlam taşıyan parça, unsur.

5. Bir cümleyi oluşturan özne, yüklem, tümleç vb. birimlerden her biri. **[AD]** “Cümleyi öğelerine ayırın.” (KY).

öğle

1. Gün ortası, öğlen, öğle vakti.

2. Öğle ezanı. **[AD]** “Öğle okunmadan önce gel.” (KY).

3. Öğle namazı. **[AD]** “Öğleyi de kılar, sonra ağıla çıkarım.” (Ö. Seyfettin, TS).

ölçek

1. Birim kabul edilen herhangi bir şeyin alabildiği kadar ölçü.

2. Bu ölçü miktarında olan. **[AG]** “İki ölçek buğday.” (TS).

3. Tahıl ölçmeye yarar kap, kile. **[AD]** “Ölçeği getir de hakkını vereyim.” (KY).

ölçüsüz

1. Ölçülmemiş, ölçüsü alınmamış olan.

4. Ölçüsü olmayan, vezinsiz. **[AD]** “Ölçüsüz şiirlerin en iyi örneklerinden.” (KY).

ölü

1. Hayatı sona ermiş olan, artık yaşamıyor olan, morto, **diri** karşıtı.

3. Hayvan leşi. **[AD]** “Tavuk ölüsü.” (TS).

ölüm

1. Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedî uyku, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat.

3. İdam cezası. **[AD]** “Ölüme mahkûm oldu.” (TS).

ölümlü

1. Gelip geçici, kalımsız, fâni.
2. İnsan. **[AD]** “Yeryüzünde çok az ölümlüye nasip olmuştur böyle bir hüner.” (Y. Kemal, İnce Memed).

örtünmek

1. Kendi üzerine bir şey örtmek.
2. Kadın, dinî açıdan görünmesi sakıncalı olan yerlerini örtmek. **[AD]** “Örtünüp geri geldi.” (KY).

örük

1. Örülmüş olan yer.
2. Saç örgüsü. **[AD]** “Örüğünü kesip kenara koydu.” (KY).

özenmek

1. Beğendiği şeye benzemeye çalışmak, yapmaya kalkışmak.
3. Birini veya bir şeyi taklit etmeye çalışmak. **[AD]** “Bunlar latif hayaller, küçük hayranlıklar, özenmeler, küçük isteklerdi.” (A.H. Tanpınar, Huzur).

pP

paralel

1. Aynı düzlem içinde ikişer ikişer bulunan ve kesişmeyen, koşt, muvazi, mütevazi.
2. Yerküresi üzerinde çizildiği varsayılan, Ekvator'a paralel çemberlerden her biri. **[AD]** “Türkiye 36-42 kuzen paralelleri arasındadır.” (KY).

parti (II).

1. Bir bütünün parçası, kısım.
2. Bazı oyunlarda bir kez. **[AD]** “Öğle sonları birkaç parti tavla oynamaktan hiç vazgeçmiyorduk.” (Y. K. Karaosmanoğlu, TS).
4. Bir araya gelinerek tavla, konken, okey vb. oynanan oyunlardan her biri. **[AD]** “Bu akşam konken partisine gideceğim.” (KY).
5. Bir yere bölümler hâlinde gönderilmekte olan bir malın veya bir bütünün parçası. **[AD]** “İki parti mal geldi.” (KY).

10. Armoniye oluşturan ezgilerden her biri. [AD] “*Son parti çok dokunaklı.*” (KY).

polemik

1. Söz dalağı.

2. Kalem kavgası. [AD] “*Kavgalarım, edebiyat polemiğinin en canlı örnekleriydi o zaman.*” (Y. Z. Ortaç, TS).

prenses

1. Hükümdar ailesinden olan kadın veya kızlara verilen unvan.

2. Hükümdar karısı. [AD] “*Behram Grn Rus prensesiyle kırmızı odaya kapanışını, Siyavuş’un, burnunda gizli bir imza taşımayan bir kara atla ateşten geçişini, oğlu tarafından öldürülen Hüsrev’in kederli cenazesini gördük.*” (O. Pamuk, Benim Adım Kırmızı).

presleme

1. Presle sıkıştırma.

2. Kumaşları basınç altında tutarak yapılan işlem. [AD] “*şu son postayı da presleyip geliyorım.*” (KY).

profil

1. Yan.

2. İnsanın yüzünün yandan görünüşü. [AD] “*Yalnız, sakallı sert profilinin bir parçasını görebiliyoruz.*” (F. R. Atay, TS).

prova

1. Bir şeyin amacına uygun, istenilen düzeyde olup olmadığını anlamak için yapılan deneme.

2. Bir giysiye son biçimini vermeden önce giysiyi giyecek kişinin üzerinde yapılan düzeltme. [AD] “*İlk prova.*” (TS).

3. Yazar veya düzeltmen tarafından üstünde düzeltmeler yapılan bas ılı metin. [AD] “*Gece yarısına kadar isli bir petrol lambasının ışığında gazetenin provalarını tashih ederdi.*” (R. N. Güntekin, TS).

püskürme

1. Püskürmek işi.

3. Yanardağın, duman, kül ve lav çıkarması, indifa. [AD] “*Bu püskürme diğerlerinden daha etkili.*” (KY).

rR

rabıta

1. Bağlayan şey, bağ.

2. İki şeyi birbirine bağlayan ip. [AD] “*Rabıta ile tuttur şimdilik.*” (KY).

3. İlgi, ilişki: “*Bu rabıtamı sizden gizlemek pek fazla azap veriyor.*” (P. Safa, TS).
[AG]

rehberlik

1. Kılavuzluk.

2. Öğrencilerinin sorunlarını öğrenerek onlara yardımda bulunma. [AD] “*Rehberlikte bu konuyla ilgili yardımcı olurlar sana.*” (KY).

reis

1. Başkan.

3. Küçük tekne kaptanı. [AD] “*Üzgün gözlerle düşman reisine baktı.*” (N. Hikmet, TS).

rejim

1. Yönetme, düzenleme biçimi, düzen.

3. Bir devletin yönetim biçimi. [AD] “*Çok partili rejime geçişte de daha çok siyasal nitelikte oyunlar yasaklanıyordu.*” (M. And, TS).

rulo

1. Dürülerek boru biçimi verilmiş deri veya kâğıt tomar.

2. Boya illerinde kullanılan emici özelliğe sahip sünger veya sentetik silindir. [AD] “*Ruloyu eline aldı, evi boyamaya girişti.*” (KY).

sabıka

1. Geçmiş bulunan şey, geçmiş bulunan olay.

2. Geçmişte işlenmiş, mahkemece ispatlanıp cezalandırılmış olan suç. **[AD]** *"Üstelik sabıkası için iş bulması daha da güçtür."* (N. Cumalı, TS).

sağ (I).

1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, **sol** karşıtı.

4. Boksta sağ yumrukla vuruş. **[AD]** *"Etkili bir sağ ile rakibi yere yıktı."* (KY).

sancak

1. Bayrak, liva.

2. Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak. **[AD]** *"Sancağı gururla taşıyordu tankçı taburu."* (KY).

sapma

1. Sapmak işi.

3. Bir ışının saydam bir biçmeden geçtikten sonra giriş doğrultusu arasında oluşturduğu açı. **[AD]** *"Işıktaki bu sapmanın öğrenilmesi güneş ışıklarını daha verimli kullanılmasını sağladı."* (KY).

sarılmak

1. Sarma işi yapılmak.

3. Kollarını dolamak, kucaklamak. **[AD]** *"Sarıldığı gibi iki yanağından içtenlikle öpmüştü müdürü."* (A. Kulin, TS).

sarma

1. Sarmak işi.

4. Lahana, pazı ve üzüm yaprağının hazırlanan içle sarılmasıyla yapılan etli veya zeytinyağlı yemek. **[AD]** *"Alternatif olarak zeytinyağlı sarma ile bakla, onların çeşnisi de sarımsaklı yoğurt."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

sarnıç

1. Yağmur sularının biriktirildiği üstü kapalı yapı.

2. Gemilerde bulunan sacdan yapılmış tatlı su deposu. **[AD]** *"Sarnıçtan bir tas su aldı ve içti."* (KY).

sarsıntı

1. Sarsılma işi, birden sallanma.
2. Titreme, titreyiş. [AD] "Omuzlarının sarsıntısı gittikçe azaldı." (Y. Atılgan, TS).
3. Deprem. [AD] "Küçük çapta bir sarsıntıydı bu seferki." (KY).

savak

1. Suyu başka yöne akıtmak için yapılan düzenek.
2. Değirmen arkındaki fazla suyun akması için açılan ikinci su yolu. [AD] "Savaktan akan suyla elini yıkadı." (KY).
3. Bir barajın fazla suyunu akıtmak için yapılan düzen. [AD] "Savaktan salınan su taşkına sebep oldu." (KY).

savunmak

1. Herhangi bir saldırıya karşı koymak, saldırıya karşı korumak, müdafaa etmek.
5. Futbolda bir takım kendi kalesini korumak için oyun süresince çaba göstermek. [AD] "Takım kaleyi güzel savundu." (KY).

sayfa

1. Üzerine yazı yazılan veya basılan bir kâğıt yaprağın iki yüzünden her biri, sahife.
2. Gazete, dergi vb. yayınlarda özel bir alan için ayrılmış bölüm. [AD] "Sanat sayfası." (TS).

sayı

1. Sayma, ölçme, tartma vb. işlerin sonunda bulunan birimlerin kaç olduğunu bildiren söz, adet.
2. Gazete, dergi vb. sürekli yayınların bir bütün oluşturan, değişik tarih, numara taşıyan baskılarından her biri, nüsha. [AD] "Derginin son sayısında yer alan yazıların tamamını okudum." (TS).
3. Bir spor karşılaşmasında taraflardan her birinin başarı derecesini gösteren nicelik, skor. [AD] "Aldıkları sayıyla öne geçtiler." (KY).

saz (II).

1. Her tür müzik aracı, çalgı.

2. Türk halk müziğinde bağlama, cura, tar vb. mızraplı çalgıların genel adı. [AD] *"Sazcılar meyhaneye giriş yaptı."* (KY).

3. Türk halk müziğinde kullanılan, gövdesi ağaçtan oyularak yapılmış, telli, uzun saplı çalgı, bağlama. [AD] *"İnce ve yüksek bir sanat eseri olan saz da milliyetimizin bir hususiyetidir."* (A. Ş. Hisar, TS).

seans

1. Bir işin yapılmasına ayrılan çalışma süresi, oturum.

2. Bazı tedavi yöntemlerinin uygulanması için ayrılan süre. [AD] *"Bir yıl boyunca psikiyatri seanslarının parasını ödeyecek."* (A. Kulin, TS).

3. Gösterim. [AD] *"Bu şipşirin sinemanın Perşembe gündüz seanslarını severim."* (N. Hikmet, TS).

seçkin

1. Benzerleri arasında niteliklerinin yüksekliğiyle göze çarpan, üstün, mümtaz, güzide, mutena.

2. Bir toplumda ve etkin mevkilerde bulunan ve toplumun eğitim, ekonomi, siyaset, askeriye, din, sanat vb. alanlarıyla ilgili etkinliklerin denetimini elinde tutan (kişi veya grup), elit. [AD] *"Zamanın seçkin aileleri otururlarmış."* (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

sefer

1. Yolculuk.

3. Genellikle ülke dışına yapılan askerî harekât, savaşa gitme, savaş. [AD] *"Her sefere çıktığında yüklü ganimetlerle döner."* (KY).

sehpa

1. Üstüne bir şey koymaya yarayan ayaklı destek, çatkı.

3. Darağacı. [AD] *"Sehpaya çıktığında dahi yüzünde o gülümseme vardı."* (KY).

sekans

1. Belirli bir süre içinde arka arkaya giden şeyler, dizi.

2. Bir bütün meydana getiren planlar dizisi. [AD] *"Bir senaryo üç bölümden ve de sekiz sekanstan oluşmakta."* (KY).

seksenlik

1. İçinde seksen sayı bulunan.
2. Seksen yaşında olan. [AD] “*Bu seksenlik seni cebinden çıkarır.*” (KY).

seminer

1. Bir konu ile ilgili bilgi vermek ve bu bilgiler üzerinde tartışmak amacıyla birkaç yetkilinin yönetimi altında düzenlenen toplantı.
2. Üniversitelerde öğretim elemanının yönetimi altında öğrencilerin yaptıkları araştırmalarla ilgili rapor hazırlama, tartışma biçiminde yürütülen grup çalışması. [AD] “*Katılacağımız seminer okul öncesi eğitimle alakalı.*” (KY).

serdümen

1. Dümen kullanmakla görevli bilgili ve deneyimli tayfa.
2. Savaş gemilerinde çavuştan yüksek bir aşamada bulunan er. [AD] “*Serdümen emirler yağdırdı.*” (KY).

sergi

1. Alıcının görmesi, seçmesi için dizilmiş şeylerin tümü ve bu nesnelerin serildiği yer.
2. Halkın gezip görmesi, tanınması için uygun biçimde yerleştirilmiş ürünlerin, sanat eserlerinin tümü. [AD] “*Resim, heykel, seramik, el işleri sergisi ne olursa gidiyorum.*” (H. Taner, TS).

sessiz

1. Sesi olmayan, ses çıkarmayan.
4. Az konuşan, suskun. [AD] “*On beş kadar sessiz köylü geldiler, küçük dükkana sığıştılar, kağıdı daktiloya geçirmiş Deli Fahri de çatır çutur yazmaya başladı.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

sezon

1. Mevsim.
3. Genellikle sporda belli bir etkinlik süresi. [AD] “*Futbol mevsimi açıldı.*” (KY).

sığınak

1. Yağmur, güneş veya çeşitli tehlikelerden korunmak için sığınılacak yer, melce.
2. Özellikle hava bombardımanlarından korunmak için yapılmış yer. [AD] “Cumhuriyet döneminde bir ara küçük bir depo, 1950’lerde de atom saldırısında kullanılacak örnek bir sığınak olarak değerlendirilen bu hücreyi tahmin ettiğinden çok daha temiz ve rahat buldu.” (O. Pamuk, Kar).

sınır

1. İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut.
2. Komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi. [AD] “Bugün yazdığımız güzel Türkçe’nin rüyasını, Ömer Seyfettin yüzyıl önce, Balkanlarda bir sınır karakolunda görmüştü.” (Ö. Seyfettin, Kaşığı).

sıralı

1. Sıralanmış, düzenlenmiş, dizili.
2. Yere, zamana, konuya, yönetime uygun olan. [AD] “Sıralı konuşma.” (TS).

sigortalı

1. Sigorta edilmiş.
2. Sosyal sigorta kapsamına alınmış işçi. [AD] “Sigorta olmadan çalışmam dedi.” (KY).

sigortasız

1. Sigorta edilmemiş.
2. Sosyal sigorta kapsamına alınmamış işçi. [AD] “Sigortasız çalıştığı için emekli olamadı.” (KY).3. Güvence altına alınmamış, sağlama başlanmamış. [AG] “Öyle sigortasız işe girmem ben.” (KY).

sinir

1. Duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet.
2. Rahatsız edici, hastalık derecesine varan aşırı duyarlılık. [AD] “Bu kadının bir siniri var, kan görünce bayılır.” (TS).

siper

1. Korunulacak, arkasına, altına veya içine girerek saklanılacak yer.
2. Yağmur, güneş ve rüzgârın etkilemediği gizli, kuytu yer, dulda. [AD] "*Pencereden güneş yahut rüzgâr gelirse şu siper köşeye kaçacak.*" (R. H. Karay, TS).
3. Güneş ve yağmurun etkisinden korunmak amacıyla şapka, kasket vb.nin önüne yapılan çıkıntı, siperlik. [AD] "*Sabahtan beri çektiği şaraplarla epeyce başı dönen meşhur kumandan tolgasının siperini geri itti.*" (Ö. Seyfettin, TS).
4. Askerlerin savaşta vurulmamaları ve rahat ateş edebilmeleri için kazılmış, üstü açık hendek. [AD] "*Ateş yağmuru ikinci kat siperleri geçti.*" (A. Gündüz, TS).

sivil

1. Askerî olmayan.
2. Asker sınıfından olmayan (kimse).. [AD] "*Karanlıkta şiiri cebine sokarken han odasına üç sivil adam girdi.*" (O. Pamuk, Kar).

sohbet

1. Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, söyleşi, yârenlik, hasbihâl.
2. Söyleşi. [AD] "*Tam fikir ve sanat sohbetlerine yakışan bir çerçeve içindeyiz.*" (A. Haşim, TS).

sonda

1. Suyun herhangi bir noktadaki derinliğini ölçmek, dip tabakaların yapısını incelemek için kullanılan araç.
3. Vücudun içinde birikip dışarı atılamayan sıvıyı çekmek veya vücuda sıvı vermek için kullanılan araç. [AD] "*Midesindeki suyu sondayla çektiler.*" (KY).

sorgu

1. Sorma işi.
2. Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'na göre, sanığın araştırma konusu olayla ilgili olarak yargıç karşısındaki beyanı, istintak. [AD] "*Polisin sorgusu, savcının aldığı ifade, mahkeme tutanakları...*" (A. Ümit, Beyoğlu Rapsodisi).

soru

1. Bir şey öğrenmek için birine yöneltlen ve karşılık gerektiren söz veya yazı, sual.

2. Bir öğrenciye sınavda yöneltilen söz veya yazı, sual. [AD] “Özellikle ikinci soru çok zordu.” (KY).

soymak

1. Bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar vb.ni çıkarmak.

2. Birinin giysilerini çıkarmak. [AD] “Yaralıyı soyuyor ve ilk tedaviye başlıyorum.” (R. N. Güntekin, TS).

sönmek

1. Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak.

4. Yanardağ etkinliğini yitirmek. [AD] “Bu sönmüş yanar dağının tekrar püskürme ihtimali yok.” (KY).

söylenmek

1. Söyleme işi yapılmak.

2. Kendi kendine konuşmak, kendi kendine bir şeyler söylemek. [AD] “Kırlarda saatlerce böyle dolaştı, durdu / Söylendi, homurdandı. Düşündükçe kudurdu!” (E. B. Koryürek, TS).

4. Sızlanmak, yakınmak. [AD] “Binayı başımıza yıkacak deyyus diye söylenmeye başladıklarında, içlerinde cesur olanlar tereddütlerini yenip yerlerinden fırladılar.” (İ. O. Anar, Puslu Kıtalar Atlası).

söyleşi

1. Arkadaşça, dostça karşılıklı konuşma, hasbihâl, sohbet.

3. Bir bilim veya sanat konusunu, konuşmayı andıran biçimde inceleyerek anlatan edebiyat türü, sohbet. [AD] “Yazar söyleşiden sonra kitapları imzalayacak.” (KY).

söyleyiş

1. Söyleme işi.

2. Bir kelimenin ses, hece, ton ve vurgu bakımından söylenme biçimi, söyleniş, sesletim, telaffuz. [AD] “Onun söyleyişinden anlaşılmıyor.” (KY).

söz

1. Bir düşüncüyü eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelim, laf, kavl.

6. Müzik parçalarının yazılı metni, güfte. [AD] “Şarkının sözleri çok anlamlı.” (TS).

sözsüz

1. Konuşmadan yapılan.

2. Sözleri olmaksızın çalınan (müzik)., çalgısal, enstrümantal. [AD] “Bu sözsüz şarkı derinden etkiler beni.”

su

1. Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab.

5. Yemeğin sıvı bölümü. [AD] “Belki de iki bardak turşu suyu içecek.” (S. F. Abasıyanık, TS).

suikast

1. Gizlice cana kıyma ve kötülük etmeye kalkışm.

2. Bir devlet büyüğünü veya önemli bir kişiyi plan kurarak öldürme. [AD] “On sekizinci başbakan suikaste kurban gitmişti.” (KY).

sulamak

1. Toprak, bitki, hayvan vb.ne su vermek.

2. Hayvana su vermek, suarmak. [AD] “İnekleri suladıktan sonra ben de gelirim.” (KY).

sürüklemek

1. Bir şeyi yerden kaldırmadan iterek veya çekerek götürmek.

2. Akarsu alıp götürmek. [AD] “Sakarya nehri kırılmış sığut dallarını, saman çöplerini sürüklüyordu.” (A. İlhan, TS).

süvari

1. Atlı.

2. Atlı asker. [AD] “Bir sabah süvarilerimizin şehre girdiği işitildi.” (P. Safa, TS).

şş

şarkı

1. Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi.

2. Klasik Türk müziğinde aşk üzerine söylenen, nakaratı ve ara nağmesi olan parça.

[AD] "*şirket vapurları, bir şarkının nakaratı gibi ikide bir geçerlerdi.*" (A. Ş. Hisar, TS).

4. Divan edebiyatında, bestelenmek için dörtlükler biçiminde ve uyaklı olarak yazılmış olan şiir biçimi. [AD] "*Divan edebiyatının en büyük şarkı şairi Nedim'dir.*" (TS).

şaryo

1. Bir aletin veya aracın hareketli parçası.

2. Yazı makinesinin kâğıt takılan, tuşlara vuruldukça ilerleyen bölümü. [AD] "*Şaryo sıkıştığından biraz bekledi.*" (KY).

şema

1. Bir aletin, bir aracın veya bir biçimin ana çizgilerini gösteren çizim.

2. Bir edebiyat eserinin, bir tasarımın planı. [AD] "*Şemasını çıkardık, bundan sonra işimiz kolay.*" (KY).

tT

taharet

1. Temizlik, temiz olma.

2. Sidik ve dışkı yapıldıktan sonra suyla temizlenme. [AD] "*Taharet almadan çıkmıştı tuvaletten.*" (KY).

3. İslam dini inanışlarına uygun olarak yapılan temizlik. [AD] "*Taharet imandan gelir.*" (KY).

tahsildar

1. Bir kimse veya bir kuruluş adına para toplamakla görevli kimse, alımcı.

2. Vergi toplayan görevli, alımcı, vergici. [AD] "*Tahsildar bile iki üç yılda bir kere uğrar.*" (Y. Kemal, İnce Memed).

takti

1. Kesme, parçalama.

2. Aruz ölçüsünde bir dizeyi ölçünün parçalarına göre ayırma. [AD] “*Dizeyi takti edene beş vereceğim.*” (KY).

talim

1. Öğretim.

3. Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi. [AD] “*Eğil dağlar, eğil üstünden ağam / Yeni talim çıkmış varam alışam*” (Halk türküsü, TS).

talip

1. İsteyen, istekli.

2. a. Genellikle evlenmek isteyen ve bu isteğini evleneceği kimseye bildiren erkek. [AD] “*Öyle olmasa Musa ile evlenmez, talipleri içinde en beğendiği İsa'nın İstanbul'dan dönmesini beklerdi.*” (E. Şafak, TS).

tanık

1. Gördüğünü ve bildiğini anlatan, bilgi veren kimse, şahit.

2. Duruşmada bilgisine, görgüsüne başvuru kimse, şahit. [AD] “*Kardeşim, beni tanık gösterdi.*” (A. Nesin, Şimdiki Çocuklar Harika).

tartar

1. Suda eriyen, alkol ve eterde erimeyen, asit tadında beyaz bir tuz.

3. Diş taşı. [AD] “*Dişindeki tartarları temizletti.*” (KY).

tartışmak

1. Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak.

2. Karşılıklı ağır sözler söyleyerek çekişmek, münakaşa etmek. [AD] “*Usta da ben de tartışmak istemedik adamla.*” (N. Cumalı, TS).

tasarruf

1. Bir şeyi istediği gibi kullanma yetkisi, kullanım.

2. Tutum. [AD] “*Babamın hayatta iken en çok sevdiği yemek, bütün bir senenin tasarrufuna mal olsa da o gece mutlaka pişerdi.*” (K. Bilbaşar, TS).

tasavvuf

1. Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefî akım.

2. Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti, İslam gizemciliği. [AD] “*Tasavvuf onun yaşam felsefesidir.*”(KY).

taslak

1. Bir şeyi, bir sanat veya edebiyat eserini ana çizgileriyle, türlü bölümleriyle belirten ön çalışma.

2. Eskiz. [AD] “*Taslağı bitirdim resim de bir aya biter.*” (KY).

tasvir

1. Betimleme.

3. Resim. [AD] “*Öyle güzel tasvir etmiş ki tıpkı gerçek gibi.*” (KY).

taşımak

1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek.

3. Bir nesnenin ağırlığını yüklenmek. [AD] “*Değirmenin üstünde ise değirmen koluyla birleşen çarkı taşıyan bir çanak bulunur.*” (S. Birsal, TS).

taşmak

1. Sıvı maddeler, içinde bulundukları kaba sığmayacak kadar çoğalma ve kabarma yüzünden kenarları aşmak.

2. Akarsu, yatağından çıkarak çevresini kaplamak. [AD] “*Üç pınarın üçünün de suyu taşıtı, fokurdadı, ak köpükler kabardı yeşil çimenlerin üstünden çağıldadı.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

tatıl

1. Kanun gereğince çalışmaya ara verileceği belirtilen süre, dinlenme.

2. Okul, meclis, adliye vb. kuruluşların çalışmasını durdurduğu veya kapalı bulunduğu dönem. [AD] “*Yakında dönmesi lazım. Sömestir tatili sona eriyor.*” (A. Ümit, TS).

tavsiye

1. Öğütleme, yol gösterme..

2. Bir şeyin, bir kimsenin iyi, işe yarar olduğunu ilgili kişiye söyleme, referans. **[AD]** *“Adamın kanaması iki gün sürmüştü. bu nedenle okulun hekimi ona kan yapıcı gıdalar, yani dalak, kuru üzüm, pekmez, hatta kırmızı şarap tavsiye etti.”* (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

tayın

1. Asker azığı.
2. Asker ekmeği. **[AD]** *“Akşam yemeğ; tayın, çorba.”* (KY).

tefsir

1. Yorumlama.
3. Kur'an'ın surelerini açıklayarak görüşler ileri sürme ve bunları yazma, yorumlama. **[AD]** *“Bu adamın tefsirleri çok tutarsız.”* (KY).

tekme

1. Ayakla vuruş.
2. Hayvanın art ayağıyla vurması, çifte. **[AD]** *“İneği sağarken yediği tekmeden bacağı kırıldı.”* (KY).

tekrir

1. Tekrar etme, yeniden söyleme.
2. Bir yazıda, bir şiirde sözü veya kavramı anlatımı pekiştirmek amacıyla sık sık tekrar etme sanatı. **[AD]** *“Baki tekriri en iyi kullanan şairlerdendir.”* (KY).

telemetre

1. İki nokta arasındaki uzaklığı ölçmeye yarayan gereç.
3. Fotoğraf makinelerinde, çekimi yapılacak nesneye olan uzaklığı belirterek bunun ayarını yapan düzen. **[AD]** *“Telemetreye baktı, en uygun uzaklıktaydı, fotoğrafı çekti.”* (KY).

telhis

1. Özet, özetleme, kısaltma.
2. Sadrazamın bir sorunu kendi düşünceleriyle birlikte özet olarak yazıp padişaha sunduğu kâğıt. **[AD]** *“Verdiği telhis yeniçerilerle alakalıydı.”* (KY).

telmih

1. Anlatılmak istenen şeyi söz arasında imalı olarak belli etme, açıkça söylememe.
2. Bir dizede veya beyitte bilinen bir olay, bir atasözü, fıkra vb.ni hatırlatma sanatı, anıştırma. **[AD]** “*Bu atasözüne telmih yoluyla şiirinde yer vermiş.*” (KY).

tema

1. Asıl konu, temel motif, ana konu.
2. Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu. **[AD]** “*Bu eserin teması aşktır.*” (KY).
3. Bir besteyi oluşturan temel motif, ana konu. **[AD]** “*Teması vatan olan bu şarkı çok sevilir.*” (KY).

teneke

1. Yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sac.
3. Bu sacdan yapılan, yaklaşık yirmi litre hacmindeki kap. **[AD]** “*Sonunda bu su tenekelerini civardaki evine kadar taşımaya karar verdi.*” (İ. H. Baltacıoğlu, TS).

tepe

2. Bir yerin, bir nesnenin vb.nin üstü, hizası.
4. anat. Başın üst, kafatasının iki kulak arasında kalan bölümü. **[AD]** “*Güneş sanki yalnız sizin tepenize ılık ve sıcaklık aksettirmeye çalışıyor.*” (R. H. Karay, TS).

tez (II).

1. Sav.
2. Üniversitelerde öğrencilerin veya öğretim üyelerinin hazırlayıp bazen bir sınav kurulu önünde savundukları bilimsel eser. **[AD]** “*Tezini mitolojiden hazırlayan gözlüklü bir delikanlı.*” (H. Taner, TS).

tezat

1. Karşıtlık, karşıt olma, zıtlık, çelişki, kontrast, antagonizma.
2. Anlatımda birbirine karşıt iki sözü yan yana kullanma. **[AD]** “*Bu kadar düşünce, bu kadar tezatlı muadele hoşuna gitmiyordu.*” (A.H. Tanpınar, Huzur).

tezkere

2. Bir iş için izin verildiğini bildiren resmî kâğıt.

3. Askerlik görevinin bittiğini bildiren belge. [AD] “Tezkeresini önümüzdeki ay alacak.” (KY).

topluluk

1. Nitelikleri bakımından bir bütün oluşturan kimselerin hepsi, toplum, camia, cemiyet.

2. Aynı yerde bulunan insan kalabalığı. [AD] “Bir köşede de sırtlarında-ki arabalardan Maraşlı oldukları anlaşılan on beş kişi kadar görünen bir topluluk, yüksek sesle tartışıyorlardı.” (Y. Kemal, İnce Memed).

3. Sanatçı grubu. [AD] “Ankara’lı bir tiyatro topluluğu.” (KY).

Türkçe

1. Genel Türk dili.

2. Türkiye Türkçesi. [AD] “Kadehini kaldırdı. Emma Türkçe öğrendiği ilk kelimeyi, sanki vefasız aşkına geçmiş güzel günleri hatırlatmak isteyen bir acemilikle tekrarladi: -Şerefimize efendim...” (A.H. Tanpınar, Huzur).

uU

ulaştırma

1. Ulaştırmak işi.

3. Orduda malzeme ve personel taşıma işlerini sağlayan sınıf. [AD] “Askerliğimi ulaştırmada çavuş olarak yaptım.” (KY).

usta

1. Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse.

5. Osmanlı Devleti'nde saraydaki cariye ve hizmetlilerin kıdemlisi. [AD] “Usta kadın elleriyle hazırlamış.” (KY).

usul (II).

1. Bir amaca erişmek için izlenen düzenli yol, tutulan yol, yöntem, tarz.

2. Bilimde belli bir sonuca erişmek için, belli ilke ve kurallara göre izlenen yol, metot. [AD] “Bu araştırmada belli bir usulü takip etmek gerek.” (KY).

3. Bir yasama veya idare işleminin hazırlanması, yapılması veya yürürlüğe konması sırasında uyulması gereken hükümler ve izlenecek yollar. **[AD]** *“Daha o gün Doktor Ramiz’in bu tedavi sistemine, hastası çıkınca tatbik edilecek bir usulden ziyade bütün dünyayı ıslah edecek tek vasıta, ancak dinlerde görülen o tek kurtuluş yolu gibi baktığını anladım.”* (A.H. Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü).

üÜ

üçleme

1. Üçlemek işi.

4. Bir yazarın, konu ve fikrî yapı olarak birbirini izleyen üç eseri, triloji. **[AD]** *“Suzanne Collins’in üçlemesi çok ilgi gördü.”* (KY).

üçlü

1. Üç parçadan oluşan, kendinde herhangi bir şeyden üç tane bulunan, müselles, troyka.

4. Üç ses veya çalgı için düzenlenmiş müzik parçası, trio. **[AD]** *“Bu üçlü dünyaca beğenildi.”* (KY).

ümera

1. Beyler, amirler.

2. Üstsubaylar. **[AD]** *“Ordu kumandan ı, kendi ümerasından birinin istediği bir matara suyu esirgedi.”* (F. R. Atay, TS).

üs

2. Bazı görevleri yürütebilmek amacıyla kurulan, özel yapıları, donatımları, atölyeleri, onarım yerleri, servis alanları olan, sürekli veya geçici olarak konaklanan yer.

3. Bir askerî harekâтта birliklerin gereksinim duyduğu her türlü gercin toplandığı, dağıtıldığı bölge. **[AD]** *“Mühimmat depolarının ve üslerin arasında, herkesin istifadesine ve zevkine açıktır.”* (F. R. Atay, TS).

üslup

1. Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz.

2. Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, biçem, stil. [AD] *"Bu üslup, ruhumun yazıma akseden hâletini gösteriyor."* (R. H. Karay, TS).

3. Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil. [AD] *"Dili, üslubu, istiareleri, hayalleri herkesinkinden ayrı olan bu eserin mevzusunu bile başkalarınıninkine benzetmedi."* (A. H. Çelebi, TS).

ütme

1. Bir şeyi, tüylerini yakmak için alevden geçirmek.

2. Taze buğday veya mısırı ateşe tutup pişirmek. [AD] *"Mısırları ütüp getir de yiyelim."* (KY).

vaktiyle

1. Zamanında, uygun zamanda.

3. Oldukça eski bir zamanda. [AD] *"Vaktiyle Erzurum'un Derman Mahallesi'nde, dadaşlardan Selami Tuz adında, dini bütün, namazında niyazında gayet fu bir şahsın iki oğlu vardı."* (İ. O. Anar, Efresiyab'ın Hikayeleri).

varyasyon

1. Değişik biçim, varyete.

4. Bir dil içindeki çeşitler. [AD] *"Arapçanın tüm Afrika'ya yayılmış bir çok varyasyonu vardır."* (KY).

vekil

1. Birinin, işini görmesi için kendi yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse.

2. Milletvekili. [AD] *"Vekil Bey kasabaya uğrayacaklar."* (KY).

vesikalı

1. Belgesi olan.

2. Genelevde çalışmak için elinde resmî izin kâğıdı bulunan (kadın).. [AD] *"İki elin kanda olsa gel diyor / Telgrafın / Nasıl unuturum seni ben / Vesikalı yârim"* (O. V. Kanık, TS).

vurgulamak

1. Vurgu ile söylemek.

2. Bir yazı veya konuşmada sürekli olarak öne sürülen, önemle belirtilmek istenen düşünceye dikkati çekmek, belli bir noktayı altını çizerek belirtmek. [AD] “Özgürlük konusunu sık sık vurgulamış eserinde.” (KY).

vurmak

1. Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak.

2. Ses çıkarmak için bir şeyi başka bir şey üzerine hızlıca çarpmak. [AD] “Kapılarını vurmadan, kartını göstermeden, kademeye aldırmadan odalara giriyor.” (R. H. Karay, TS).

yY

yabancı

1. Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse)., bigâne, ecnebi.

3. Aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey)., özge. [AD] “Ben, yabancı bir adam, neme lazım, hiç sesimi çıkarmadım.” (M. Ş. Esendal, TS).

yağma (II).

1. Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan.

2. tar. Akıncıların düşman topraklarına yaptıkları baskın, çapul. [AD] “Daha bir hafta önce, kentler fethedilip zenginlikler yağmalanmadan Orduyu Humayun’a yetişmiş.” (İ. O. Anar, TS).

yalanmak

1. Yalama işi yapılmak veya yalama işine konu olmak.

2. Kendini yalamak. [AD] “Kedi yalanıyor.” (TS).

yanaşmak

1. Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek.

2. Vapur, kayık vb. kıyıya varmak. [AD] “Günün birinde kocaman bir motor Santa Maria’ya yanaştı, içinden çıkan bir subay muhafızlarla uzun uzun görüştü.” (R. H. Karay, TS).

yanlış

1. Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu, yanlış, hata.

4. Biçimsel düşünme yasalarına uymayan, düşünülen şeyle uyuşmayan. **[AD]** “*Bu iş böylesine yanlış yapılmamalı.*” (KY).

yapımcı

1. Bir şeyin yapılmasında, ortaya konulmasında, gerçekleştirilmesinde emeği geçen kimse veya kuruluş.

2. Bir filmin çevrilişiyle ilgili bütün yönetim işlerini üzerine alan, sermayesini veren kimse, prodüktör. **[AD]** “*Sinemadaki kalabalığı Yeşilçam Sokağındaki yapımcılar aleyhine kışkırtmak, peşinden sürüklemek istemiş.*” (O. Pamuk, Kara Kitap).

3. Radyo, sinema programları düzenlemekle görevli kimse, programcı. **[AD]** “*Çekimler bitince yapımcıya gönderin.*” (KY).

yapıt

1. Bir emek sonucunda ortaya konulan ürün, eser.

2. Yayın, kitap. **[AD]** “*Dergilerde bol bol, yapıtı bir yana bırakıp yazar kişiliklerine sataşan yazılara rastlarız.*” (A. Ağaoğlu, TS).

yapmak

1. Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek.

4. Onarmak, tamir etmek. **[AD]** “*Bozulan saatimi saatçi yaptı.*” (TS).

yaprak

1. Bitkilerde solunum, karbon özümlemesi, terleme vb. olayların olduğu, çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler.

2. Sarma yapılan asma yaprağı. **[AD]** “*Yaprakları getir de saralım sarmaları.*” (KY).

yaratılış

1. Yaratılma işi.

2. Tanrı tarafından yoktan var edilme işi. **[AD]** “*Yaratılış destanı Türk mitolojisi için çok değerlidir.*” (TS).

yardım

1. Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet.
2. Bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri. [AD] “Suriye’ye gönderilen yardım bir milyon kişiye yol açtı.” (KY).

yargı

1. Kavrama, karşılaştırma, değerlendirme vb. yollara başvurularak kişi, durum veya nesnelerin eleştirici bir biçimde değerlendirilmesi, hüküm.
2. huk. Yasalara göre mahkemece bir olay veya olgunun doğuşuna etken olan sebeplerin de göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi sonucu verilen karar, kaza. [AD] “Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.” (Anayasa, TS).

yatmak

1. Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak.
2. Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek. [AD] “Bir gece önce parkta yatmış, bunun ırzına geçmişler.” (İ. O. Anar, Efresiyab’ın Hikayeleri).

yayım

1. Yayma işi.
2. Kitap, gazete vb. okunacak şeylerin basılıp dağıtılması, neşir. [AD] “Kitap ve gazete yayımı işi bizim can davamızdır.” (R. N. Güntekin, TS).

yazı (I).

1. Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazma işi: Türklerde yazının kullanılması eskidir.
2. Alfabe. [AD] “Türk yazısı. Arap yazısı. Nota yazısı.” (TS).

yemek

1. Yemek yeme, karın doyurma iş.
3. Günün belli saatlerinde yenilen besin. [AD] “Yemekten sonra Sadri elini ağzını sabunladı, koca bir tas su içti, pencerenin önünde daima serili duran kola kokulu yatağına girdi uyumağa hazırlandı.” (O. Kemal, Cemile).

yeminli

2. Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya yemin etmiş kimse.

3. Bazı mesleklerde işini doğru yapacağına dair noter veya odalardan onay almış olan (kimse).. **[AD]** “*Yeminli mali müşavir.*” (KY).

yemiş

1. Meyve.

2. İncir. **[AD]** “*Buranın yemişi çok lezzetli olur.*” (KY).

yengen

1. Yemesi hoş nesne.

2. İçine salam, sucuk, kaşar, ketçap, mayonez, turşu vb. konularak hazırlanan tost. **[AD]** “*İzmir’e gelip yengen yememek olmaz.*” (KY).

yer

2. Gezinilen, ayakla basılan taban.

3. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge. **[AD]** “*Anadolu'nun bazı yerlerinde eski bir kocakarı itikadı vardır.*” (R. N. Güntekin, TS).

12. Otel, motel vb.nde kalınacak oda. **[AD]** “*Yeriniz var mı?*” (TS).

yerleşmek

1. Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak.

5. Eşyayı yerli yerine koymak. **[AD]** “*Taşındık, ama daha yerleşemedik.*” (TS).

yetmişlik

1. Bir şeyden içinde yetmiş tane bulunan.

2. Yetmiş yaşında olan. **[AD]** “*Durmuş Ağa'ya gelince, yetmişlik, mübarek fakat sapasağlam bir ihtiyar.*” (N. F. Kısakürek, TS).

yıkanmak

1. Yıkama işi yapılmak veya yıkama iline konu olmak.

2. Kendi vücudunu yıkamak, banyo yapmak. **[AD]** “*Bu suyla yıkanan insanlarda çok geçmeden garip değişimler ortaya çıkmaya başladı.*” (L. Tekin, TS).

yineleme

1. Tekrarlama.

2. Bir cümle içinde veya arka arkaya gelen cümlelerde bir kelimenin veya bir parçanın tekrarlanması. [AD] *"Ağla çoban ağla, ovan kalmadı / Gözyaşı dök bülbül yuvan kalmadı"* (M. E. Yurdakul, TS).

3. Cümlede eş, yakın ve zıt anlamlı sözlerin tekrarlanması. [AD] *"Yineleme yoluyla bunu pekiştirmelisin."* (KY).

yönetmen

1. Bir kuruluşu yönetme yetkisi olan kimse, müdür, direktör.

2. Tiyatro ve sinema oyunlarında oyuncuların rollerini dağıtıp oyunu düzenleyen, metin, yorum, dekor, müzik vb. öğeler arasında birlik sağlamaya çalışan kimse, rejisör. [AD] *"Ömer Kavur'un yönetmenliğini yaptığı Gizli Yüz filminin senaryosunu Pamuk 1992 yılında kitaplaştırdı."* (O. Pamuk, Kar).

3. Bir televizyon programını hazırlayan görevliler arasında eş güdümü sağlayan, onları belli konularda görevlendiren, yayın malzemelerini değerlendiren ve yayının görsel sorumluluğunu üstlenen kişi. [AD] *"Yayın yönetmenin istediği gitmeyince yayını kestiler."* (KY).

yumurta

1. Bir dişinin vücudunda oluşan, yumurtlama ve döllenmeden sonra aynı türden bir canlı oluşturan hücre.

2. Kanatlı hayvanların çoğalmasını sağlayan kabuklu bir besin maddesi. [AD] *"Tarlada keklik yumurtası bulmuşlar."* (KY).

3. Tavuk yumurtası. [AD] *"İki sarılı yumurta yumurtlayan bu canım legornlar iki üç gün ara ile birer birer helak olup gitmişlerdi."* (H. Taner, TS).

4. Er bezi. [AD] *"Koç yumurtası."* (TS).

yürüyüş

1. Yürüme işi.

2. Spor amacıyla yapılan yürüme. [AD] *"Fazla yağlarını eritmek için karısı ile yürüyüşe çıkan fabrikatör..."* (H. Taner, TS).

3. Bir olayı protesto etmek, bir konuya dikkati çekmek amacıyla topluca yürüme.

[AG] “*Bu kez de özgürlük için yürüdüler.*” (KY).

yüzdürmek (I).

1. Yüzmesini sağlamak veya yüzme işini yaptırmak.

2. Batmış veya karaya oturmuş tekneyi suyun yüzüne çıkarıp yüzer duruma getirmek.

[AD] “*Batık gemileri yüzdürdüler.*” (TS).

yüzmek

1. Kol, bacak, yüzgeç vb. organların özel hareketleriyle su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek, durmak.

2. Yüzme sporu yapmak. [AD] “*Oğlunu her yaz yüzmeye gönderir.*” (KY).

zZ

zaman

1. Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.

2. Bu sürenin belirli bir parçası, vakit. [AD] “*Efendiler, az söylemek çok yapmak zamanı gelmiştir.*” (A. İlhan, TS).

5. Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler, vakit. [AD] “*Odanın kapısında bir zaman bekledi.*” (Y. Kemal, İnce Memed).

zarf

1. Kap, kılıf, sarma.

2. İçine mektup veya başka kâğıtlar konulan kâğıttan kese. [AD] “*Bir sabah kahvaltımı yaparken bana gösterişli bir zarf getirdiler.*” (A. Haşim, TS).

zat

1. Kişi.

2. Kendi, öz. [AD] “*Evvelki gün gelen kadın sizi istiyor, zatınızla konuşacakmış.*” (S. M. Alus, TS).

zülûf

1. şakaklardan sarkan saç lülesi.

2. Sevgilinin saçı, zülfüyâr. **[AD]** "*Üçü orta boylu, boyları uzar / Üçü uzun boylu, zülfünü düzer*" (Halk türküsü, TS).

Yukarıdaki sözcükler aşağıdaki tabloda madde başı olarak sıralanmıştır. Anlam genişlemesine uğrayan sözcükler AG sütunu içerisinde 1 yazılarak, anlam daralmasına uğrayan sözcükler AD sütununa 1 yazılarak belirtilmiştir. Hem anlam daralması hem de genişlemesine uğrayan sözcükler de AG-AD sütununa 1 yazılarak belirtilmiştir.

Çizelge 1.1. Uğradığı anlam değişmelerine göre listelenmiş kelimeler çizelgesi:

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
1.	aba (II).	1		
2.	abandone	1		
3.	abani	1		
4.	Abdal	1		
5.	abes	1		
6.	abla	1		
7.	abone	1		
8.	acemi			1
9.	acente		1	
10.	acı	1		
11.	acımak (III).	1		
12.	acube	1		
13.	aç	1		
14.	açıklamak		1	
15.	açıklayıcı		1	
16.	açıklık	1		
17.	açkı	1		
18.	açlık	1		
19.	adalet	1		
20.	adam		1	
21.	adamak	1		
22.	adamsız		1	
23.	adap	1		
24.	aday	1		
25.	adet	1		
26.	âdet	1		
27.	adres	1		
28.	aferin		1	
29.	aforoz	1		
30.	ağ (I).	1		
31.	ağabey	1		
32.	ağaç	1		
33.	ağarmak	1		
34.	ağır	1		
35.	ağircanlı	1		
36.	ağıt	1		
37.	ağlamak	1		
38.	ağrısız	1		
39.	ah	1		
40.	ahit	1		
41.	ahlat (I).	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
42.	aidat	1		
43.	aile			1
44.	ajans		1	
45.	ak	1		
46.	akaç		1	
47.	akademik	1		
48.	akçe	1		
49.	akıbet	1		
50.	akıl	1		
51.	akın (I).	1		
52.	akıntı		1	
53.	akıtma	1		
54.	akim	1		
55.	akis	1		
56.	akliye	1		
57.	akraba	1		
58.	aksan	1		
59.	aksiyon		1	
60.	akşam		1	
61.	aktarma		1	
62.	aktarmak		1	
63.	al (I).	1		
64.	alan		1	
65.	alay (I).			1
66.	aldanmak	1		
67.	aldırmak		1	
68.	âlem		1	
69.	alet		1	
70.	alev	1		
71.	algı (II).	1		
72.	alıcı	1		
73.	alın	1		
74.	alışmak	1		
75.	alkışçı	1		
76.	almak		1	
77.	alt		1	
78.	amaç	1		
79.	amatör	1		
80.	amazon	1		
81.	ambargo	1		
82.	amca	1		
83.	ampütasyon	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
84.	ana	1		
85.	angarya			1
86.	anı	1		
87.	anız	1		
88.	anlaşma	1		
89.	anne	1		
90.	anonim		1	
91.	ant		1	
92.	antika	1		
93.	aparmak		1	
94.	ara		1	
95.	araba	1		
96.	arazi		1	
97.	ardıye	1		
98.	arıtıcı	1		
99.	ariyet	1		
100.	arka	1		
101.	armağan		1	
102.	arpa		1	
103.	art	1		
104.	artık	1		
105.	artırmak	1		
106.	artist	1		
107.	asa	1		
108.	asgari		1	
109.	asıl	1		
110.	asker		1	
111.	asmak		1	
112.	aşağı			1
113.	aşçı	1		
114.	aşevi	1		
115.	aşırı	1		
116.	aşırmacı		1	
117.	ata	1		
118.	ateşlenmek	1		
119.	atık	1		
120.	atışma		1	
121.	atlı		1	
122.	avcı	1		
123.	avrat		1	
124.	ayak	1		
125.	ayakçı		1	
126.	ayaz	1		
127.	ayrılık			1

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
128.	ayrılık		1	
129.	azat		1	
130.	azmak		1	
131.	baba	1		
132.	bacı			1
133.	badem	1		
134.	bagaj	1		
135.	bağimli		1	
136.	bağır		1	
137.	bağırdak	1		
138.	bağlantı	1		
139.	bakır	1		
140.	bakir	1		
141.	bakiye	1		
142.	bakla	1		
143.	baklava	1		
144.	balaban	1		
145.	balaban		1	
146.	balon	1		
147.	bandıra	1		
148.	banker	1		
149.	barbar	1		
150.	bardak	1		
151.	barınmak	1		
152.	barış		1	
153.	basın	1		
154.	baskın	1		
155.	basmak		1	
156.	baş (I).	1		
157.	başbuğ		1	
158.	başeski		1	
159.	başkalaşma		1	
160.	başkan		1	
161.	batı	1		
162.	Batı		1	
163.	batıl	1		
164.	Batılı		1	
165.	batırmak	1		
166.	batik	1		
167.	batma		1	
168.	bavlı	1		
169.	bayan			1
170.	bayrak	1		
171.	bedava	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
172.	bedel		1	
173.	bekâr		1	
174.	beklemek	1		
175.	bela	1		
176.	belagat	1		
177.	belediye	1		
178.	belgeli		1	
179.	belgeli	1		
180.	bent		1	
181.	berbat		1	
182.	bergamodi	1		
183.	besleme	1		
184.	beşli		1	
185.	bey (I).			1
186.	beyaz			1
187.	beyzade	1		
188.	biat		1	
189.	biçimlendirmek		1	
190.	biçimli		1	
191.	biçimsiz		1	
192.	bildirim		1	
193.	bileşim		1	
194.	bilgi	1		
195.	bilmece	1		
196.	binmek	1		
197.	binmek	1		
198.	birey	1		
199.	biri		1	
200.	birikim		1	
201.	birlik	1		
202.	bistro	1		
203.	bitişik			1
204.	bitmek	1		
205.	bitmek	1		
206.	boğazlamak	1		
207.	bolluk		1	
208.	boş	1		
209.	boş		1	
210.	boşaltmak	1		
211.	boşaltmak			1
212.	boşluk	1		
213.	boy (I).		1	
214.	boya	1		
215.	boyasız			1

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
216.	boyasız	1		
217.	boz	1		
218.	bozarmak	1		
219.	bozlak	1		
220.	bozmak	1		
221.	bozmak		1	
222.	böcek		1	
223.	bölme		1	
224.	bölüm		1	
225.	budamak	1		
226.	bugün	1		
227.	bulanık		1	
228.	bulaşık	1		
229.	bulgu		1	
230.	bulmak		1	
231.	bulmak		1	
232.	buut	1		
233.	büfe	1		
234.	bükme		1	
235.	bülbül	1		
236.	büro			1
237.	bürük	1		
238.	büst		1	
239.	bütün	1		
240.	büyüme		1	
241.	cahil	1		
242.	cahillik	1		
243.	cam	1		
244.	can	1		
245.	cani	1		
246.	canlı		1	
247.	car (I).	1		
248.	caz	1		
249.	cehennem	1		
250.	celil		1	
251.	celp	1		
252.	cemaat		1	
253.	cemil	1		
254.	cemiyet	1		
255.	cenah	1		
256.	cenaze	1		
257.	cennet	1		
258.	cephe	1		
259.	ceviz	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
260.	ceza		1	
261.	ceza		1	
262.	cinai	1		
263.	civan	1		
264.	civar	1		
265.	cop		1	
266.	Cuma		1	
267.	cüce	1		
268.	cücük		1	
269.	cürüm	1		
270.	cürüm	1		
271.	çağ		1	
272.	çağırmaq		1	
273.	çalmak	1		
274.	çap (I).	1		
275.	çapa	1		
276.	çarliston	1		
277.	çarşaf	1		
278.	çatışma		1	
279.	çatki		1	
280.	çavuş		1	
281.	çay (I).	1		
282.	çekirdek		1	
283.	çekiş		1	
284.	çelmek	1		
285.	çember	1		
286.	çentik	1		
287.	çeşit çeşit	1		
288.	çetretil		1	
289.	çeviri	1		
290.	çevirme		1	
291.	çevirmek	1		
292.	çevrelemek		1	
293.	çeyrek		1	
294.	çığır	1		
295.	çıkış	1		
296.	çıkıntı		1	
297.	çıplak	1		
298.	çiğnemek	1		
299.	çile (I).		1	
300.	Çingene	1		
301.	çizgi		1	
302.	çizmek	1		
303.	çocuk			1

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
304.	çokluk		1	
305.	çorak	1		
306.	çotuk		1	
307.	çökmek		1	
308.	çömez	1		
309.	çöreklenmek	1		
310.	çözümleme		1	
311.	çukur		1	
312.	çulsuz	1		
313.	dadaş	1		
314.	dağ (II).	1		
315.	dağılmak	1		
316.	dağlamak	1		
317.	dakika	1		
318.	dalga	1		
319.	dalmak	1		
320.	dalar	1		
321.	damat			1
322.	davar	1		
323.	davet		1	
324.	dayı	1		
325.	dede	1		
326.	defter		1	
327.	değişken		1	
328.	dekolte	1		
329.	dekor	1		
330.	dekoratör	1		
331.	delege		1	
332.	dem (I).	1		
333.	demek		1	
334.	demir	1		
335.	deney	1		
336.	denk	1		
337.	depo	1		
338.	derece		1	
339.	deri (I).	1		
340.	dernek	1		
341.	ders	1		
342.	dershane	1		
343.	deste		1	
344.	devamsız		1	
345.	devşirme	1		
346.	dış	1		
347.	dışarı		1	

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
348.	dikdörtgen			1
349.	dil			1
350.	dilli		1	
351.	dimağ	1		
352.	dinleyici		1	
353.	dip	1		
354.	direkt	1		
355.	dirsek	1		
356.	disiplin	1		
357.	dişi	1		
358.	dişilik	1		
359.	dişlemek	1		
360.	divan	1		
361.	diyalog	1		
362.	diyar	1		
363.	dizi			1
364.	doğa		1	
365.	doğaçlama		1	
366.	doğal	1		
367.	doğmak	1		
368.	doğru		1	
369.	doğrult	1		
370.	doğu	1		
371.	Doğu			1
372.	dokunulmazlık		1	
373.	dolma		1	
374.	donanım	1		
375.	doruk	1		
376.	dost		1	
377.	döl	1		
378.	dönmek			1
379.	dönüş		1	
380.	dörtlük	1		
381.	dram	1		
382.	dudak	1		
383.	durmak	1		
384.	duş	1		
385.	düçük		1	
386.	düğün	1		
387.	dümen	1		
388.	dünya	1		
389.	düş	1		
390.	düşman	1		
391.	düzen	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
392.	ebediyen	1		
393.	ece	1		
394.	ecza	1		
395.	eda (I).			1
396.	edebiyat	1		
397.	edebiyatçı		1	
398.	efe	1		
399.	efendi	1		
400.	eflatun	1		
401.	eflatuni	1		
402.	egzoz	1		
403.	eğilim		1	
404.	eşilmek		1	
405.	eğitici		1	
406.	eğreti		1	
407.	ek			1
408.	ekmek	1		
409.	ekonomik	1		
410.	ekşimek	1		
411.	el (III).			1
412.	ela	1		
413.	eleştiri		1	
414.	emek	1		
415.	emekçi	1		
416.	emin	1		
417.	emir	1		
418.	emniyet	1		
419.	endaze	1		
420.	engelli		1	
421.	enik	1		
422.	ense	1		
423.	er (I).		1	
424.	erişmek	1		
425.	erkek			1
426.	esaret	1		
427.	eser		1	
428.	esir (I).	1		
429.	esmer	1		
430.	estetik	1		
431.	eğik	1		
432.	eşitlik		1	
433.	eşkin (I).	1		
434.	etek	1		
435.	etraf	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
436.	ev	1		
437.	evlat	1		
438.	evlek			1
439.	facia	1		
440.	fail		1	
441.	falso	1		
442.	familya		1	
443.	farfara	1		
444.	fasih	1		
445.	fatih		1	
446.	felek	1		
447.	ferağ		1	
448.	ferman		1	
449.	festival		1	
450.	fetret	1		
451.	fidan		1	
452.	film	1		
453.	final	1		
454.	finans	1		
455.	fiyat	1		
456.	fizik	1		
457.	flört			
458.	fora (I).	1		
459.	frenlemek	1		
460.	fulya	1		
461.	füme	1		
462.	füzen	1		
463.	gabari		1	
464.	gaga	1		
465.	galat	1		
466.	galeyan	1		
467.	ganimet	1		
468.	garaj	1		
469.	garnizon	1		
470.	gâvur		1	
471.	gâvur	1		
472.	gazve	1		
473.	geçmiş	1		
474.	gedik	1		
475.	gelin	1		
476.	geniş	1		
477.	geometri	1		
478.	gerdan			1

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
479.	gerilla	1		
480.	getto	1		
481.	gezi (II).	1		
482.	gezlemek		1	
483.	gider		1	
484.	girift		1	
485.	giriş			1
486.	gizlemek	1		
487.	göbek	1		
488.	göç		1	
489.	göçücü		1	
490.	gök		1	
491.	gökçe	1		
492.	gökçül	1		
493.	gök kır	1		
494.	gökşin	1		
495.	gömlek	1		
496.	gön	1		
497.	gönen	1		
498.	görev			1
499.	görevli		1	
500.	görüşmek	1		
501.	gösteri	1		
502.	gösterme	1		
503.	gövde		1	
504.	göz	1		
505.	gözde		1	
506.	gözenek	1		
507.	gözlem			1
508.	gramer	1		
509.	gri	1		
510.	gülgün	1		
511.	gülme	1		
512.	gümüş	1		
513.	gün	1		
514.	günah	1		
515.	güzel		1	
516.	güzergâh	1		
517.	haber	1		
518.	hacet	1		
519.	haftalık	1		
520.	hakan	1		
521.	halk (I).	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
522.	hamle	1		
523.	han (II)	1		
524.	hane	1		
525.	hanedan	1		
526.	haraç	1		
527.	haram	1		
528.	harcamak		1	
529.	harç		1	
530.	hariç	1		
531.	harlatmak	1		
532.	haşarı	1		
533.	hat	1		
534.	hava	1		
535.	havuz	1		
536.	haymana	1		
537.	hayvan	1		
538.	hazine	1		
539.	helal	1		
540.	hesap	1		
541.	hıçkırmak	1		
542.	hızma	1		
543.	hikâye	1		
544.	hikmet	1		
545.	hörgüç	1		
546.	hukuk	1		
547.	huy		1	
548.	ırgat	1		
549.	ırk		1	
550.	ıssız	1		
551.	ibik	1		
552.	iblis	1		
553.	iç			1
554.	içeri	1		
555.	içmek		1	
556.	idamlık	1		
557.	idare		1	
558.	idareli	1		
559.	idaresiz	1		
560.	idol	1		
561.	iftar			1
562.	iğne	1		
563.	ihanet		1	
564.	ihraç		1	
565.	ihtiyaç		1	

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
566.	ihvan		1	
567.	ikilem		1	
568.	ikindi		1	
569.	iksir	1		
570.	iktibas	1		
571.	iktidar	1		
572.	iktidarsız	1		
573.	ilave	1		
574.	ilham	1		
575.	ilkel	1		
576.	imam	1		
577.	inanmak	1		
578.	incelmek	1		
579.	inmek	1		
580.	ip	1		
581.	isabet	1		
582.	istifa		1	
583.	istisna			1
584.	iş			1
585.	işaret			1
586.	işkembe	1		
587.	işlemek		1	
588.	işletme	1		
589.	iştahlı	1		
590.	iştahsız	1		
591.	iştirak	1		
592.	itibaren	1		
593.	iyi	1		
594.	izin		1	
595.	jenerik		1	
596.	joker	1		
597.	jübile	1		
598.	kabahat	1		
599.	kaban (I).	1		
600.	kabarmak	1		
601.	kâbus	1		
602.	kaçırmak	1		
603.	kader	1		
604.	kadın			1
605.	kafa	1		
606.	kafes	1		
607.	kâğıt			1
608.	kahraman			1

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
609.	kalabalık	1		
610.	kalan		1	
611.	kaldırmak		1	
612.	kalem	1		
613.	kalıntı		1	
614.	kalıtımsal		1	
615.	kalmak		1	
616.	kalp		1	
617.	kambur	1		
618.	kanat	1		
619.	kaos	1		
620.	kapalı			1
621.	kapan (I).	1		
622.	kapışılmak	1		
623.	kaporta	1		
624.	kaptan	1		
625.	karakter	1		
626.	kara kuru	1		
627.	karambol	1		
628.	karar	1		
629.	kardeş	1		
630.	kardeşlik	1		
631.	kargo	1		
632.	karı	1		
633.	karışık	1		
634.	karşılaşma		1	
635.	kart (II).		1	
636.	kasap	1		
637.	kasıt		1	
638.	kat (I).	1		
639.	kavalye	1		
640.	kaynak	1		
641.	kaynamak	1		
642.	kaynar	1		
643.	kel	1		
644.	kenetlenmek	1		
645.	kesik		1	
646.	keşşaf	1		
647.	keyif	1		
648.	kıç	1		
649.	kılavuz	1		
650.	kırım	1		
651.	kırkikindi	1		
652.	kırk para	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
653.	kısır (I)	1		
654.	kıyam	1		
655.	kıyamet	1		
656.	kıyı	1		
657.	kilitlemek	1		
658.	kilo	1		
659.	kimlik	1		
660.	kirpik	1		
661.	kisve		1	
662.	kişi		1	
663.	koku	1		
664.	kolektif	1		
665.	koloni			1
666.	konserve	1		
667.	kont	1		
668.	kordon	1		
669.	koridor	1		
670.	korteks		1	
671.	koruma		1	
672.	kostüm		1	
673.	koşu		1	
674.	kova (I)	1		
675.	kök (I)	1		
676.	köken	1		
677.	köprü	1		
678.	kördüğüm	1		
679.	kösemen	1		
680.	kötü	1		
681.	kuaför	1		
682.	kullanmak		1	
683.	kulübe		1	
684.	kumanda	1		
685.	kumanya		1	
686.	kumsal		1	
687.	kural	1		
688.	kurban	1		
689.	kurgulamak		1	
690.	kursak	1		
691.	kuru	1		
692.	kurumak	1		
693.	kurye	1		
694.	kusur	1		
695.	kuşburnu	1		
696.	kutu	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
697.	kutup	1		
698.	kuvvet	1		
699.	kuyruk	1		
700.	kuyruklu		1	
701.	küçük		1	
702.	külçe	1		
703.	küme	1		
704.	künye		1	
705.	labirent	1		
706.	laf			1
707.	lafçı	1		
708.	lağım	1		
709.	lağır	1		
710.	lakırtı	1		
711.	lala		1	
712.	lastik	1		
713.	lehçe	1		
714.	leke	1		
715.	leş	1		
716.	levha	1		
717.	lider		1	
718.	lokma	1		
719.	lort	1		
720.	maddi	1		
721.	mahmurluk	1		
722.	mahşer	1		
723.	manav	1		
724.	manca		1	
725.	manevra			1
726.	mangır	1		
727.	manifesto	1		
728.	marş	1		
729.	masum	1		
730.	mavili	1		
731.	meclis		1	
732.	mecnun	1		
733.	meczup	1		
734.	medrese	1		
735.	mehter	1		
736.	mekân		1	
737.	mekkâre		1	
738.	melankoli	1		
739.	melez			1
740.	melike		1	

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
741.	melodram	1		
742.	melun	1		
743.	memleket	1		
744.	menfi	1		
745.	menkıbe	1		
746.	menzil	1		
747.	merhem	1		
748.	mesaj	1		
749.	metelik	1		
750.	metruk	1		
751.	mevki	1		
752.	mevrit	1		
753.	mevsim	1		
754.	meyusiyet	1		
755.	millet	1		
756.	milyonluk	1		
757.	minimal	1		
758.	miras	1		
759.	modül	1		
760.	monolog	1		
761.	motor	1		
762.	muayene	1		
763.	mucize	1		
764.	muhalefet			1
765.	muhasebe	1		
766.	muhtaç	1		
767.	murdar		1	
768.	muzır	1		
769.	müderriş	1		
770.	müdür	1		
771.	müessif	1		
772.	müfessir	1		
773.	müftü	1		
774.	mühre		1	
775.	mülhit	1		
776.	münazaa		1	
777.	münkir		1	
778.	mürettebat	1		
779.	mürşit		1	
780.	müşahede	1		
781.	müştehi		1	
782.	naat		1	
783.	nakil	1		
784.	nalbur	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
785.	nanemolla	1		
786.	nasip	1		
787.	nefer	1		
788.	nesil	1		
789.	neva		1	
790.	nice	1		
791.	nine	1		
792.	nisai		1	
793.	nişan	1		
794.	niyet		1	
795.	not		1	
796.	nötr			1
797.	numara			1
798.	odalık		1	
799.	oğlan			1
800.	oğul	1		
801.	oğulluk	1		
802.	okkalı	1		
803.	olay	1		
804.	olgun	1		
805.	oluk	1		
806.	onarım		1	
807.	opera	1		
808.	operasyon		1	
809.	ordu	1		
810.	organ	1		
811.	orijin	1		
812.	orta		1	
813.	ortak		1	
814.	ortanca (I).	1		
815.	Ortodoks	1		
816.	oruç	1		
817.	oryantal		1	
818.	ot		1	
819.	otorite	1		
820.	oynak	1		
821.	oyun			1
822.	öbek		1	
823.	ödenek		1	
824.	öge		1	
825.	ögle		1	
826.	ölçek			1
827.	ölçüsüz		1	
828.	ölü		1	

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
829.	ölüm		1	
830.	ölümlü		1	
831.	örtünmek		1	
832.	örük		1	
833.	öteki	1		
834.	öz (I).	1		
835.	özenmek		1	
836.	paça	1		
837.	padişahlık	1		
838.	padok	1		
839.	palas (I).	1		
840.	palyaçoluk	1		
841.	pamukçu	1		
842.	para	1		
843.	paralel		1	
844.	parasız	1		
845.	parkur	1		
846.	parmak	1		
847.	parola	1		
848.	parti (II).		1	
849.	partner	1		
850.	parya	1		
851.	paydos	1		
852.	pazar	1		
853.	peçe	1		
854.	pençe	1		
855.	pervane	1		
856.	petek	1		
857.	pıspışlamak	1		
858.	piç	1		
859.	piskoposluk	1		
860.	pislik	1		
861.	piyade	1		
862.	piyango	1		
863.	polemik		1	
864.	politika	1		
865.	porselen	1		
866.	pratik	1		
867.	prens	1		
868.	prenses		1	
869.	presleme		1	
870.	problem	1		
871.	profil		1	
872.	proje	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
873.	prova		1	
874.	psikoloji	1		
875.	püskürme		1	
876.	rabbani	1		
877.	rabıta			1
878.	rakıcı	1		
879.	rehberlik		1	
880.	reis			1
881.	rejim		1	
882.	rekor	1		
883.	rekreasyon	1		
884.	repertuvar	1		
885.	rızık	1		
886.	robot	1		
887.	rol	1		
888.	rötuş	1		
889.	rugan	1		
890.	ruhani	1		
891.	rulo			1
892.	rüya	1		
893.	saat	1		
894.	sabah	1		
895.	sabıka		1	
896.	saçı	1		
897.	sadist	1		
898.	sadist			1
899.	sahur	1		
900.	saka (I).	1		
901.	salgın	1		
902.	salmak	1		
903.	salvo	1		
904.	sancak	1		
905.	sapma		1	
906.	saraç	1		
907.	saray	1		
908.	sarı	1		
909.	sarık	1		
910.	sarılmak	1		
911.	sari	1		
912.	sarma		1	
913.	sarnıç		1	
914.	sarsıntı		1	
915.	saten	1		
916.	sauna	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
917.	savak		1	
918.	savunmak			1
919.	sayfa		1	
920.	sayı		1	
921.	saykal	1		
922.	saymak	1		
923.	saz (II).		1	
924.	seans		1	
925.	seçkin		1	
926.	sefa	1		
927.	sefer		1	
928.	sehpa		1	
929.	sekans		1	
930.	sehim	1		
931.	seki (I).	1		
932.	seksenlik		1	
933.	sekte	1		
934.	Selçuklu (I).	1		
935.	seminer		1	
936.	semiz	1		
937.	senato	1		
938.	sepet	1		
939.	serbest	1		
940.	serdümen		1	
941.	sergi			1
942.	serpiştirmek	1		
943.	sessiz		1	
944.	set (I).	1		
945.	seyrek	1		
946.	sezon			1
947.	sıcak	1		
948.	sıfır	1		
949.	sığınak			1
950.	sıkı	1		
951.	sınamak	1		
952.	sınıf	1		
953.	sınır			1
954.	sıra	1		
955.	sıralı		1	
956.	sigortalı			1
957.	sigortasız			1
958.	silindir	1		
959.	sim (I).	1		
960.	sinir		1	

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
961.	siper		1	
962.	sivil			1
963.	sohbet		1	
964.	sonda			1
965.	sorgu		1	
966.	soru		1	
967.	sosyalistik	1		
968.	soymak		1	
969.	sönmek		1	
970.	söylemek	1		
971.	söylemek		1	
972.	söyleşi			1
973.	söyleyiş		1	
974.	söz		1	
975.	söz dalaşı		1	
976.	sözsüz		1	
977.	su		1	
978.	suare	1		
979.	suikast		1	
980.	sulamak		1	
981.	sultan	1		
982.	susmak	1		
983.	sürü	1		
984.	sürüklemek		1	
985.	süvari		1	
986.	Şafii	1		
987.	şakımak	1		
988.	şarapçı	1		
989.	şarkı		1	
990.	şaryo		1	
991.	şeker	1		
992.	şema	1		
993.	şerh	1		
994.	şıra	1		
995.	şifreli	1		
996.	şikâr	1		
997.	şimdi	1		
998.	şışmek	1		
999.	şok	1		
1000.	şölen	1		
1001.	şube	1		
1002.	şükür	1		
1003.	taba	1		
1004.	taban (I).	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
1005.	tabii	1		
1006.	tabir	1		
1007.	tabut	1		
1008.	tadımlık	1		
1009.	tağyir	1		
1010.	tahammül	1		
1011.	taharet		1	
1012.	tahsildar		1	
1013.	takla	1		
1014.	taklit	1		
1015.	takti		1	
1016.	talim		1	
1017.	talip		1	
1018.	tamir	1		
1019.	tanık		1	
1020.	tanzim	1		
1021.	tapmak	1		
1022.	tarçın rengi	1		
1023.	tartar	1		
1024.	tartışmak		1	
1025.	tasarruf		1	
1026.	tasasız		1	
1027.	tasavvuf		1	
1028.	taslak		1	
1029.	tasvir		1	
1030.	taşımak		1	
1031.	taşıyıcı	1		
1032.	taşmak		1	
1033.	tatıl			1
1034.	tatmak	1		
1035.	tav	1		
1036.	tavaf	1		
1037.	tavsiye		1	
1038.	tayfa	1		
1039.	tayın			1
1040.	taze	1		
1041.	tebrik	1		
1042.	tecessüm	1		
1043.	tefessüh	1		
1044.	tefsir			1
1045.	tekke	1		
1046.	tekme		1	
1047.	tekrir		1	
1048.	telef	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
1049.	telemetre		1	
1050.	telhis		1	
1051.	telgraf	1		
1052.	tellal	1		
1053.	telmih		1	
1054.	tema		1	
1055.	temenni	1		
1056.	tempo	1		
1057.	teneke			1
1058.	tenor	1		
1059.	tepe		1	
1060.	terennüm	1		
1061.	temel	1		
1062.	temerrüt	1		
1063.	teneffüs	1		
1064.	tenkit	1		
1065.	tepe	1		
1066.	teпки	1		
1067.	tepsi	1		
1068.	terbiye (I).	1		
1069.	ters (I).	1		
1070.	tertipli	1		
1071.	test	1		
1072.	testi	1		
1073.	teşhir	1		
1074.	teşhis	1		
1075.	teşrihhane	1		
1076.	tevhit	1		
1077.	teyze	1		
1078.	tez (II).		1	
1079.	tezat		1	
1080.	tezkere		1	
1081.	tıkınmak	1		
1082.	tılsım	1		
1083.	tımar (I).	1		
1084.	tını	1		
1085.	tıraş	1		
1086.	tin	1		
1087.	tiryaki	1		
1088.	topal	1		
1089.	toplanmak	1		
1090.	topluluk		1	
1091.	toprak	1		
1092.	torun	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
1093.	töskürmek	1		
1094.	tribün	1		
1095.	troyka	1		
1096.	tufan	1		
1097.	tutmak	1		
1098.	tutsak	1		
1099.	tuzlama	1		
1100.	tümen	1		
1101.	türemek	1		
1102.	Türkçe		1	
1103.	türlü	1		
1104.	ucuzluk	1		
1105.	uç	1		
1106.	ufak	1		
1107.	ulaştırma		1	
1108.	unutmak	1		
1109.	usta			1
1110.	usul (II).		1	
1111.	uyaran	1		
1112.	uyarmak	1		
1113.	uydu	1		
1114.	uyku	1		
1115.	uymak	1		
1116.	uyum	1		
1117.	uyumak	1		
1118.	uzatma	1		
1119.	uzman	1		
1120.	ücret	1		
1121.	ücretli	1		
1122.	üçkâğıt	1		
1123.	üçleme		1	
1124.	üçlü		1	
1125.	üfürmek	1		
1126.	ülke	1		
1127.	ümera		1	
1128.	üremek	1		
1129.	ürkmek	1		
1130.	ürün	1		
1131.	üs		1	
1132.	üslup		1	
1133.	üst	1		
1134.	ütmek		1	
1135.	ütü	1		
1136.	üzerlik	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
1137.	vacip	1		
1138.	vahiy	1		
1139.	vakfetmek	1		
1140.	vakit	1		
1141.	vaktiyle			1
1142.	vals	1		
1143.	Vandal	1		
1144.	var	1		
1145.	varak	1		
1146.	varil	1		
1147.	varlık	1		
1148.	varyant	1		
1149.	varyasyon		1	
1150.	vasıta	1		
1151.	vasiyet	1		
1152.	vazife	1		
1153.	vekil			1
1154.	veliaht	1		
1155.	verdi	1		
1156.	vermek	1		
1157.	vesikalı		1	
1158.	virane	1		
1159.	virüs	1		
1160.	vitrin	1		
1161.	vizon	1		
1162.	vodvil	1		
1163.	vukuat	1		
1164.	vurgulamak			
1165.	vurmak		1	
1166.	vuruş	1		
1167.	yaban	1		
1168.	yabancı			1
1169.	yabanıl	1		
1170.	yâd	1		
1171.	yağma (II).			1
1172.	yağmak	1		
1173.	yaka	1		
1174.	yakarış	1		
1175.	yakın	1		
1176.	yakıt	1		
1177.	yakmak	1		
1178.	yalamak	1		
1179.	yalanmak		1	
1180.	yaldız	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
1181.	yalın (II)	1		
1182.	yalnızlık	1		
1183.	yalpa	1		
1184.	yan	1		
1185.	yanaşmak		1	
1186.	yanılsama	1		
1187.	yanıltmaca	1		
1188.	yanlış			1
1189.	yansı	1		
1190.	yapı	1		
1191.	yapım	1		
1192.	yapımcı		1	
1193.	yapışak	1		
1194.	yapıt		1	
1195.	yapı taşı	1		
1196.	yapmak			1
1197.	yaprak		1	
1198.	yaptırım	1		
1199.	yâr	1		
1200.	yaralı	1		
1201.	yaramaz	1		
1202.	yâran	1		
1203.	yarar	1		
1204.	yararcılık	1		
1205.	yaratılış	1		
1206.	yardım			1
1207.	yâren	1		
1208.	yargı		1	
1209.	yarı	1		
1210.	yarık	1		
1211.	yarım	1		
1212.	yarın	1		
1213.	yarmak	1		
1214.	yasa	1		
1215.	yasak	1		
1216.	yasama	1		
1217.	yastık	1		
1218.	yaş	1		
1219.	yaş (II)	1		
1220.	yaşamak	1		
1221.	yaşlı (I)	1		
1222.	yatakhane	1		
1223.	yatırım	1		
1224.	yatırmak	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
1225.	yatışmak	1		
1226.	yatmak			1
1227.	yatsı	1		
1228.	yavan	1		
1229.	yavru	1		
1230.	yavuklu	1		
1231.	yayım		1	
1232.	yayımcı	1		
1233.	yayla	1		
1234.	yazar	1		
1235.	yazı (I)			1
1236.	yeğen	1		
1237.	yelken	1		
1238.	yelpaze	1		
1239.	yem	1		
1240.	yemek			1
1241.	yemek(II)	1		
1242.	yeminli		1	
1243.	yemiş		1	
1244.	yenge		1	
1245.	yengen		1	
1246.	yer			1
1247.	yeraltı	1		
1248.	yerel	1		
1249.	yerleşmek			1
1250.	ermek	1		
1251.	yeryüzü	1		
1252.	yeşil	1		
1253.	yetenek	1		
1254.	yetişkin	1		
1255.	yetişmek	1		
1256.	yetmişlik		1	
1257.	yıkanmak		1	
1258.	yıldırac	1		
1259.	yıldırıcı	1		
1260.	yılık	1		
1261.	yıllık	1		
1262.	yineleme		1	
1263.	yobaz	1		
1264.	yokluk	1		
1265.	yolcu	1		
1266.	yoldaş	1		
1267.	yolluk	1		
1268.	yortmak	1		

Sıra	Sözcük	AG	AD	AG-AD
1269.	yön	1		
1270.	yönelim	1		
1271.	yönelteç	1		
1272.	yönetmen		1	
1273.	yöresel	1		
1274.	yumurta		1	
1275.	yumurtlamak	1		
1276.	yurt	1		
1277.	yuva	1		
1278.	yük	1		
1279.	yüklü	1		
1280.	yükselmek	1		
1281.	yürümek	1		
1282.	yürüyüş			1
1283.	yüzdürmek (I).		1	
1284.	yüzmek			1
1285.	yüzyıl	1		
1286.	zafer	1		
1287.	zait	1		
1288.	zaman			1
1289.	zanaat	1		
1290.	zarf		1	
1291.	zarif	1		
1292.	zat		1	
1293.	zehirlenme	1		
1294.	zencefil	1		
1295.	zengin	1		
1296.	zenne	1		
1297.	zerdali	1		
1298.	zevk	1		
1299.	zıbarmak	1		
1300.	zılgıt	1		
1301.	zıplamak	1		
1302.	zırh	1		
1303.	zincir	1		
1304.	zindan	1		
1305.	zirve	1		
1306.	zoka	1		
1307.	zumlamak	1		
1308.	zülûf		1	
1309.	zümrüt	1		
1310.	zürriyetli	1		

6. SONUÇ

Türkçe Sözlük'te madde başı ve madde içi olmak üzere 92.292 kelime taranmıştır. Bu 92.292 sözlük biriminden 1311 adet sözcük anlam daralması veya anlam genişlemesi olaylarından en az bir tanesine rastlanmıştır. Bulduğumuz 1310 kelimedenden 881'si anlam genişlemesine, 346 tanesi anlam daralmasına, 83 tanesi de hem anlam daralmasına hem de genişlemesine uğramıştır.

Türkçe Sözlük'teki kelimelerin %1.42'sinde anlam genişlemesi veya daralması ya da her ikisi birden vardır. Bulunan 1311 kelimenin % 67,27'sinde anlam genişlemesi, % 26,39'unda anlam daralması, %6,33'ünde de hem anlam daralması hem de genişlemesi gözlemlenmiştir.

Anlam olaylarının sıklığına bakacak olursak anlam genişlemesi, anlam daralmasından daha sık gözlemlenmektedir.

Aynı anda hem anlam genişlemesine hem de daralmasına uğrayan sözcükler vardır.

Bizim de kaynağımızı oluşturan Türkçe Sözlük'ün 11. baskının sunuş bölümünde belirtildiği üzere 92.292 sözcüğün; 53.451'i isim, 9.912'si ise fiildir. İsim sayısı fiil sayısının yaklaşık olarak 5 katıdır. Bizim tespit ettiğimiz, anlam genişlemesi ve daralmasına uğrayan 1311 kelimedenden %10.90'i türü bakımından fiil, 89,10'u ise isimdir. Anlam genişlemesine veya daralmasına uğrayan isim sayısı fiil sayısının yaklaşık 9 katıdır. Buna dayanarak, kelime türü bakımından isimler, fiilere nazaran daha çok anlam genişlemesine veya daralmasına uğramaktadır.

Bir sözcük isim olarak kullanıldığında anlamı daha dar iken sıfat olarak kullanılırken anlam alanı genişlemektedir. Renk isimleri bu açıklamaya en iyi örneklerdendir. Örneğin; “sarı” yeşil ile turuncu arasında bir renk anlamındayken anlam genişleyerek bu renkte olan herhangi bir şey için kullanılmaktadır. Türkçe Sözlük'te de kelimelerin bu anlamlarının önünde “sıfat” ibaresi bulunmaktadır.

Anlam değişmelerinin sıkça görüldüğü bir başka durum da kelimenin bulaşma yoluyla komşu bilgiler için de kullanılmasıdır. Toplumun ilgisiz olduğı konularda aynı ortamları paylaşan kavram ve durumlarda baskın isim tüm o kavram ve durumlara verilmektedir. Örneğın; “opera” sözlerinin bütünü veya çoğı şarkılı olarak söylenen müzikli tiyatro eseri anlamındayken yine aynı konuyla ilgili; bu eseri oynayan sanatçı topluluğunun ve böyle eserlerin oynandığı yapının adı olmuştur.

Kelimelerin yaygınlığı anlam değişmeleri bakımından daha hareketli olmalarına sebep olmuştur. Bir kelime insanlar tarafından ne kadar çok kullanılıyorsa anlamı da bir o kadar hareketli olmaktadır. Örneğın akraba isimlerinin hemen hepsi anlam bakımından genişleyerek daha büyük bir bilginin adı olmuştur. Örneğın dede kelimesi yalnızca annemizin veya babamızın babasının adı iken tüm yaşlı insanlara söylenen bir söz olmuştur. Keza abla, abi, anne, amca, oğul, kız vs. de aynı şekilde genişlemeye uğramıştır. Aynı şekilde insan uzuvlarının çoğunda da anlam genişlemesi tespit edilmiştir. Kafa, burun, kol, göz, ağız, kulak gibi insan uzuvları benzetme yapılarak doğadaki bir çok şeye benzetilerek anlamları genişlemiştir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D.** (1995). *Her Yönüyle Dil*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s.502
- Aksan, D.** (1999) *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara: Engin Yayınları. s.55, 119, 120
- Arslan Erol, H.** (2008). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*, Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arslan Erol, H.** *Eski Anadolu Türkçesinde Eksiltme Yoluyla Anlam Genişlemeleri*, Ankara: TDK.gov.tr
- Eckardt, R.** (2011). *Semantic Reanalysis and Language Change*, Germany: Blackwell Publishing Ltd.
- Egro, G. A.** (2009). Dünyada ve Türkiye’de Anlam ve Kelime Değişmelerine İlişkin Araştırmalar Münasebetiyle, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 4(3), s .841, 870, 5
- Hazar, M.** (2013) *Türkiye Türkçesindeki Anlam Bilimi Bibliyografyası*, Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi. Sayı:2 s.137-173
- Karaağaç, G.** (2013). *Anlam*, İstanbul: Kesit Yayınları. s.761, 27, 25, 206,207,11,33,34
- Karaağaç, G.** (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları. s.13, 760, 594,115,240,119,128, 123
- Karaağaç, G.**(2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara: Akçağ Yayınları. s.247, 399, 400, 250,544,546,547
- Korkmaz, Z.** (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s.8, 19
- Özavşar, R.** (2012). *Art Zamanlı Anlam Değişimleri: Mazubbânnâme Tercümesi Örneği*, Journal of Life Sciences 1(1), ss. 1117-1129
- Saussure, J.J.** (1965). *F. Cours de linguistique générale.*, Paris: Payot. s.13
- Sav, B.** (2003). *Anlam Değişimleri Üzerine Artzamanlı Bir İnceleme*, Ankara: G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. sayı:23 s.147, 166, 157,158
- Selçuk E.** (2000). *Anlam Değişimleri Üzerine Bir Gruplandırma Çalışması*,
- Selçuk, E.** (2000). *Batı Türkçesinde Anlam Değişimleri*, Sakarya: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK.** (2011). *Türkçe Sözlük*,Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vardar, B.** (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul : ABC Kitabevi.

İnternet Kaynakları

www.tdk.gov.tr/

<https://tr.wikipedia.org>

http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDA/2004_2/2004_2_02_Arslan.pdf

Örneklemede Kullanılan Kaynaklar

- Ümit, A. (2003).. *Beyoğlu Rapsodisi*, İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş.
- Ümit, A. (2002).. *Kukla*, İstanbul: Remzi Kitap Evi.
- Nesin, A. (2005).. *Şimdiki Çocuklar Harika*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2013).. *Huzur*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2015).. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Adivar, H. E. (2010).. *Zeyno'nun Oğlu*, İstanbul: Can Yayınları.
- Anar, İ. O. (2006).. *Efresiyab'ın Hikayeleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anar, İ. O. (2006).. *Puslu Kütalar Atlası*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2008).. *Tutunamayanlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kemal, O. (2013).. *Cemile*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2004).. *Eskici Dükkanı*, İstanbul: Eplison Yayınevi.
- Pamuk, O. (2006).. *Benim Adım Kırmızı*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, O. (2008).. *Kar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, O. (2010).. *Kara Kitap*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seyfettin, Ö. (1998).. *Kaşığı*, Ankara: Bilim ve Kültür Yayınları.
- Kemal, Y. (2004).. *İnce Memed 1-2-3-4*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

EKLER:

Ek 1: Türkçe Sözlük'te olan ve Eserlerinden Örnek Cümle Seçilen Yazarların Listesi

Abbas Sayar	Haldun Taner	Oğuz Atay
Abdülhak Şinasi Hisar	Halide Edip Adivar	Oktay Rifat
Adalet Ağaoğlu	Halikarnas Balıkcısı	Orhan Kemal
Ahmet Hamdi Tanpınar	Halit Ziya Uşaklıgil	Orhan Pamuk
Ahmet Haşım	Halk Türküleri	Orhan Seyfi Orhon
Ahmet Hikmet Müftüoğlu	Hamdullah Suphi Tanrıöver	Orhan Veli Kanık
Ahmet Kabaklı	Hüseyin Cahit Yalçın	Osman Aysu
Ahmet Kutsi Tecer	Hüseyin Rahmi Gürpınar	Osman Cemal Kaygılı
Ahmet Muhip Dranas	İhsan Oktay Anar	Ömer Hayyam
Ahmet Ümit	İlber Ortaylı	Ömer Seyfettin
Aka Gündüz	İnci Aral	Peyami safa
Asaf Halet Çelebi	İsmail Hakkı Baltacıoğlu	Refik Erduran
Âşık Veysel	Karacaoğlu	Reha Mağden
Atatürk	Kemal Bilbaşar	Reşat Enis Aygen
Atilla İlhan	Kemal Tahir	Reşat Nuri Güntekin
Aydın Boysan	Kerim Korcan	Ruşen Eşref Ünaydın
Ayla Kutlu	Latife Tekin	Sait Faik Abasıyanık
Ayşe Kulin	Mahmut Yesari	Salah Birsell
Aziz Nesin	Mehmet Akif Ersoy	Samim Kocagöz
Azra Erhat	Mehmet Çınarlı	Selçuk Erez
Bedri Rahmi Eyüboğlu	Mehmet Fuat Köprülü	Selim İleri
Burhan Felek	Mehmet Kaplan	Sermet Muhtar Alus
Cahit Sıtkı Tarancı	Memduh Şevket Esendal	Şemsettin Sami
Cahit Uçuk	Mermi Uygur	Tahsin Yücel
Cemil Meriç	Metin And	Tarık Buğra
Çetin Altan	Murathan Mungan	Tarık Dursun K.
Dadaloğlu	Muzaffer İzgü	Turan Oflazoğlu
Elif Şafak	Muzaffer Uyguner	Turgut Uyar
Enis Behiç Koryürek	Nabizâde Nâzım	Yahya Kemal Beyatlı
Erciment Ekrem Talû	Nazım Hikmet	Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Erhan Bener	Necati Cumalı	Yaşar Kemal
Esat Mahmut Karakurt	Nezihe Araz	Yusuf Atılğan
Ethem İzzet Benice	Nezihe Meriç	Yusuf Ziya Ortaç
Falih Rıfkı Atay	Nihal Atsız	Ziya Osman Saba
Faruk Nafiz Çamlıbel	Nurullah Ataç	

ÖZ GEÇMİŞ

Ad-Soyad : Kubilay Yurduseven

Doğum Tarihi ve Yeri : 21.06.1985

Çerikli

E-Posta : kubilayys@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2008, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
- **Yüksek Lisans** : 2018, İstanbul Aydın Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Programı